

tabák dohány; tutun; Tabak. 1673: az ő klme megha szeőleő mivessi által szolítva(n) éngemet egi kis tabakot kerve(n) teőllők, vgy mente(m) által ne(m) potentiosē [Kv; TJK VIII/11. 319]. 1759: Innen a Péterlaki Popa hatalmas feddéseket 's intéseket ada a' nép eleibe: — kiőszolván a' nép a' Beszerikából, sokan elronták pipájokat elhányták Tabákjokat [Hermányi, EDem. 322].

Szn. 1644: Tobak Istuan [Mv; MvLt 291. 408b]. 1681: Cserkesz Tobák András [Vh; VhU 31].

Vö. a *tubák* címszóval.

tabákos dohánytartó, dohányos; în care se păstrează tutunul; für die Lagerung des Schnupftabaks. Szk: ~ *pik-szis*. 1791: egy szőrös bőrrel be-vont tobákos Pixis [Dés; DLt hiv. nyomt.].

tabákszín dohányszín; de culoarea tutunului; tabak-braun, tabakfärbig. 1788/1791: Vásárolt 4. tabák szín keszenyőt Mf 2. 40. 4 gránátszín keszenyőt Mf. 2.88 [Mv; Ks 73. 55]. 1795: visel egy rongyos kék színű apro fejeér gombos kurta Jánkerlit, egy tabák szín kámizolt [DLt nyomt. kl].

tabáktartó dohánytartó; tabacherä; Tabakdose, Tabatie-re. 1754: B. Bánffy Ersébet Kis Aszszony ő Nsga ... Tobák tartoi Ezüst, belől aronyos Pixis Flor. hung. 10 [Nsz; Told. 19. 17].

Szk: *lazúr* ~. 1754: Lazur Tobák tarto Flor. hung. 5 [Nsz; Told. 19. 17].

tabella 1. (rovatolt) táblázat, kimutatás; tabel; Tabelle. 1710 k.: Nagy tabellákat csináltattam lineázttatva columnákra [BÖn. 755]. 1750: a Tabellákat mind ujjolag kellett compingáltatom Angelicába igen szépen, a' tizenöt Clasis szerint tizenöt Libellusba [ApLt 3 Rétyi Antos István lev.]. 1765: az Falusi Birák sok felől pénzelt oda jöven, Rovasokot, s Tábellájokat el hozták, s számlálgatván az Udvaron panasztoltak egy másnak, némelyek az iránt, hogy Komis Gábor Uram többet vett, mintsem az őt rovásokon volt [Borbánd AF; Eszt-Mk 179]. 1794: parantsoltatik ... Hogy a' meg kereszteltettek(ne)k, Őszve Eskettek(ne)k és el temettettek(ne)k száma az előnkbe adattott Norma szerint készen legyen. A' melly norma v. Tabella ide hátrább az utolsó Paginán le vagyon írva [M.bikal K; RAK 8] | egy különös Tabellát készítsen a' Commissio, a' mellyben mind a' Stagnans Interesek, mind a' periculumban lévő Capitalisok fel jegyezttelve légyenek olly moddal hogy abból egyszeri tekintetre meg tessék kikerülni mennyi Capitalisok után mennyi időtől fogva heverő Interesek, vgy mitsoda periculumban lévő Capitalisok légyenek [Kv; SRE 312]. 1818: A' Károly Fejérvári Processusbéli volt Szolga Biro Kovács Bálint által tractáltatott Hadi Segedelemről általa készült Tabella [Ne; DobLev. V/1017]. 1833: Darvas Joseff Tiszt ... az altalom által adott Tabellák szerént tarto-

zott volna Számódását készíteni [Kisesküllő K; Somb. II]. 1853: A' Zilahi Biztosság tsak Sok vitatásomra ada rendeletet arra nézve, hogy Dabjon és Dabjon Ujjfalunak Birái, elé állyanak — engedelmeskedjenek 's a' Tabellát mutassák meg [Szilágycseh; BfN Szipolly Elek kezével. — "Az 1846/47-i úrbéri kimutatást]. 1861: írják fel a' ... Tabellába, külön jegyzetbe azt is, hogy egy féle nyelvet beszél é az Egyházközség, 's minőt, ha vegyes nyelvű, mitsoda nyelvek divatoznak? [Gyalu K; RAK 59 körlev.].

Szk: *rubrikás* ~. 1842: Küldöm a Méltóságos Fő egyházi Tanácsnak, az ezüst garasos intézet aránti hathatos rendelkezést, s a mellett egy rubricás tabellát, a végre: hogy ... a nép előtt fel olvastatván tovább küldjék [N.kapus K; RAK 18] * *statistikai* ~. 1861: A' Mlgs Egyh. Fő Tanástól egy statistikai minta példány küldetik, a' Statistikai Főbb Hivataltól; és ennek nyomán a Helytartóságtól, melyben utasítás adatik a' Statistikai Tabellák ezután készítésére [Gyalu K; RAK 60] * *urbariális* ~. 1780: Midőn a privilegiumat kezünkre kaptuk kevtünk az urbariális Tabellába is beiratni [Torockó; TLev. 5/3].

2. (árakra/adózásra von.) jegyzék/lajstrom; listá, tabel; Preistafel, Tarifabelle, Tarifregister, Kontributionstafel/-liste. Szk: *adózó* ~ adótáblázat. 1809: En Királyi fő Kormányozó, a Királyi Guberniummal egyetértőleg ... mi helyt ... ezen Lustráról készült Cathalogusok a Kir. Fő Igazgató Tanátsnak fel küldetnek, azonnal az adoza Tabellákból ... lejendő kitérőltetések aránt a Rendelések meg fognak tétetni [Kv; Somb. II] * *fori* ~ piaci árjegyzék. 1825: a Nemes Varos Archiumában találató Fori Tabellákok, inde ab Ano 1816, egészen a máj napig elő keresvén az Obligatoriaiban ígért 60. véka gabonának ... piatzi arokat azokból erualtuk [Ne; DobLev. V/1127. 1b] * *kontribucionalis/kontribuciónis/kontributária* ~. 1765: És ha a parasztság el nem vesztette volna sok helyeken mind a contribucionalis tabelláját, mind pedig az őkegyelme quietantiát, ad infinitum menne csak az is, amelyet superflue percipiált [RettE 183]. 1766: A quantumot, melyet azelőtt a vármegyék generális-gyűléseken szoktanak volt proportionate repartíálni, most két élehetetlen (de többire egy) ember repartíálja, id est a tavalyi contribucionalis tabellát előlévén, az idén akiről akar lehúzni, akire akar többet tézen [RettE 196]. 1800: a Rectificator Co(mmi)ssarius Urak a' Contributaria Tabellát tsak Jmpurumba vittek el, és otthon mind a' ketten két nap meg érik velle dolgozni [Torockó; TLev. 5].

tabellárius levélhordó, futár; curier (însărcinat să ducă la destinație corespondență); Briefträger, Postbote | írő-deák; deac, scrib; Schreiber, Skribent. 1619: Nagyságod kegyelmesen megítilheti, hogy ez mostani tabellariustól nem ismertem illendőnek lenni, hogy Nagyságodnak mind den dologról írassak [BTN² 231].

tabernákulum írószekrény; dulăpior (cu sertar) pentru scris; Tabernakelkasten. 1732: a Tabernaculum asztalos

munkával aranjozva rész szerént, rész szerént pedig egész festékek készíttve, kicsiny vas sorkokon forduló ajtócskájával [Kóród KK; Ks 12/I].

tabit selyemszövet; řesătură de mătase; Seidenstoff, Seidengewebe. 1620: Egy vegh Tabittul f 2 [Kv; Vectr II/69. 8]. 1634: tartozot ... Ersiknek ... Walami Atlatzbol es Tabitbol f 3 [Kv; RDL I. 105]. 1716: egy páma és égi jo pokroc ... égi darab tabit [Kv; Pk 6].

Szk: *rác* ~. 1687: Egy vegh Rác Tabitol f — // 52 1/2 [K; MvRK Vect. 3]. 1688: Egy vegh Rác Tabitol f — // 52 1/2 [BfR Vect.] * *szederjes* ~. 1656: (hagyok) Cyereni Janos öce(m) Leanyanak egy darab szederjes Tabitot, es egy fedeles őregh pohar forma labas pohart [Ádámos KK; Bállt 93].

tabitpaplan selyempaplan; plapumă de mătase; Bettdecke aus Seidenstoff. 1709: Egy Tabit paplany [WassLt Árva Matskási Ersébet inv.].

tabitszoknya selyemszoknya; fustă de mătase; Seidenrock. 1572: Zep Martonne Dorko azt vallya ... Azt latta hogi az Menyegzeore keswnek volt egy tabyt zokniat es egy vegh habos chemeletet kwideot neky [Kv; TJK III/2. 42]. 1627: Egy veres Tabet szoknia arany premes [BLt I Béli Kelemen inv.]. 1634: Veres Arannys Tabith szoknia hosszu uyu Arany Peremes [Kv; JHbK XVII/15]. 1648: Ezüst szín habos Aranios Tabit szoknia, arany csipke egy rendel rayta Zöld habos tabit szoknia elő ruhastol ezüst csipke rayta [Mk 3 Kapi Katalin kel.]. 1651: Vagyon edgy veres Arannys Tabit Szoknyaja Eot rend Ezust Perem rayta [WassLt Wass Judit kel.]. 1674: Vagyon más egy veres arannys Tabit szaknya Eöt rend fileres ezüst přem az allyán [Beszt.; i.h.]. 1705: Edgy Tetszin aranyos ezüst virágos Tabit szoknya galand az allyán [Cege SzD; i.h. Vas Dániel nélt.]. 1724: Egy Narants szín tabit Szoknya válastol [Kál MT; Berz. 15. XXIX. 4].

tabitváll selyemváll, vmilyen női selyem ruhadarab; un fel de obiect de îmbrăcăminte de mătase pentru femei; Seidenleibchen. 1724: Egy kék tabit váll [Kál MT; Berz. 15. XXIX. 4].

tábla I. fn 1. cégtábla; firmă; Schild, Firmenschild. 1681: Ugyanezen bolt ajtaja előtt vagyon egy eőreg vas ki mérő és bé mérő mása, komponaival és hozzá való köteleivel edgyütt. Ennek vagyon karikás táblája, ehhez való vas rúd vasával edgyben [CsVH 93].

2. címerrel ékesített tábla/kapu; placă (împodobită) cu blazon; Schild/Tor mit Wappen. **Szk:** *cimeres* ~. 1679: Iras cimeres Tablajoko(n) ez: Anna Bornemisza Dei grua Tranniae Principissa, & Simbor Comitissa [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János lelt. 49].

3. kaputábla; táblája portízei; Torschild. 1765: A' kis Ajtonak pedig frontispiciumába több rajzolások között hasonló kerek Táblán illetően írás [HSz galambbúgos-kapu al.]

4. emléktábla; placă comemorativă; Gedenktafel, Denktafel. 1600: Chinaltattam egy tablat pro memoria az nagy templumba kiteol fizettem Aztalos Georginek f 2 // 25 [Kv; Szám. 9/IX. 49].

5. sírhelyre helyezett tábla; placă funerară; Grabtafel, Grabplatte. 1634: Valamellyk helyre fognak temetnj, kerem a Patereket ... hogy chinaltassanak az falra egy Tablat,

kire irassak, vagy mettessek ezt^a fel [WassLt Wass János test. — ^aA nevet.]

6. iskolai tábla; tablă (de școală); Schultafel, Klassentafel. 1589: Die 14 Marty ... fizettunk Aztalos Imrenek hogy az Scholaban egy tablat eoreget chinalt attunk neky f 0 d 50 [Kv; Szám. 3/XIX. 29–30]. 1805: a táblán Fractiot próbáltunk Fractiot tanultunk a táblán [Dés; KMN 82–3]. 1823–1830: a szolgám a táblát bevitte a classisba | Tanítottam egyebeket is, nevezetesen geometriát, de ebben kevésre mehettem, mert Károly úrfi közelnéző lévén, a táblára írt figurákat sem láthatta, hacsak az orrát oda nem dugta [FogE 104, 134].

Szk: *fekete* ~. 1823–1830: úgy állott az asztala eleibe, mely hosszú volt, s annak végén állottak a kémiai s fizikai apróbb instrumentumok, háta megett a falon fekete táblája [FogE 237] * *fővenyes* ~ '?'. 1844: A nagyobb Gyermeknek számokra mért pala táblák, kisebbeknek néhány fővenyes tábla [UszLt XI. 85/1. 63 kellékek a kisedővőhoz] * *gyantáros* ~. 1621: Az kwsebbik auditoriumba Adam Lector Instantiaira ket hozzá 3. labu pad zeket d 28. vigan oda Egy Eőregh fekete giontaros Tablat .4. fwrez deszkabol d 25 [Kv; Szám. 15b/IV. 24].

7. híradásra használt hordozható tábla; tablă portativă folosită pentru diferite anunțuri; herumgetragene Verlautbarungstafel. 1704: táblával az ittvaló szokás szerint megjárták mindenütt, hogy akinek szüksége van az őrlésre, ezen a jövő héten őrljön minden ember, mert azután mindenütt az malmokban az militia számára fognak őrlni [WIN I, 211].

Szk: *~t jártat*. 1610: Szabó Ferencz uram szolgája jártattott táblát. Adott d. 25 [Mv; EM XVIII, 399]. 1705: Táblával jártatták, hogy akiknek borok vagy akármí névvel nevezendő élések volna feljebb, mintsem maga szükségére kívánna, adják császár számára, megveszik [WIN I, 525] * *~val meghirdet*. 1705: És a szászok között is táblával meghirdették, hogy minden háztól egy-egy fegyveres embernek kell kimenni a generállal, és hogy azt akarja, hogy ne maradjon több száz benn itt [WIN I, 574] * *~val megjártat*. 1705: Ugyan a generál akarattjából táblával megjártatták, hogy senki se lovat, se marhát ne tartson itt Szebenben, mert se füvet, se szénát nem engednek behordani neki | Azonban táblával megjártatták, hogy senki azt ne mondja, hogy nem jó a német, hanem elhiggye minden ember [WIN I, 391–2, 581].

8. céhek hordozható hirdetőtáblája; un fel de tablă portativă folosită pentru diferite anunțuri în cadrul breslei; tragbare Verlautbarungstafel der Zünfte. 1631: Adtak mi kezünkben^a számvetés után készpénzt 140 frtot és d. 66 és 7 ezüst tallert, három ezüst pohárt és hat kristály pohárt, egy ezüst pecsétnyomót, táblát és privilegiumot, viaszat öt dobbot [Mv; EM XVIII, 54. — ^aA szabó céhmesterekébe]. 1633: A búcsületes czéh pedig ő kglknek^a kezében adott ... három cristály pohárt, egy hasadtot és egy csonkát ... Egy süveget és egy veres cordovány kapczát, privilegiumot táblával [Mv; EM XVIII, 402. — ^aA táblás céhmestereknek]. 1646: Hogi az Czeh mestereknek parantsolatjara az Tablát Marko Matyus el nem hordozta poenat imponal fl 1 [Kv; MészCLEv.]. 1649: Ezert citaltatta(m) az lket hogi nem tudatik miteől uiseltette(n) enneke(m) minemet fel tiltottak, az Tablat töllem el foghtak es az Piaczo(n) valo arulastol el tiltotta(na)k, azért azt kevano(m) hogy adgyak okat [Kv; TJK VIII/4. 360]. 1672: Hogy ha pedig a Tabla a Mester Embert házánál nem talallya az Haza nepe külgye el a'

Táblát más Mester emberhez es mennyueul a' Czeh mesterhez, Uramnak szeriben s kepeben s kövesse meg a' Tabla járást [Dés; Jk]. 1702: a Táblát Senki ne kesedelimestesse, hogy az Czehnek valami fogyatkozása e Tablanak rosszul járása miatt ne következék [Dés; Jk]. 1707: Egiben giúlven az Becsülletes Chae: holmi dolgok(na)k el igazittására, es a' Tabla el járván dellyesti kettzeri Templom utánra egy forint büntetes alatt az Apánk Ur(am) paranczolatjából" ... Mester Uramek nem compareáltak [Kv; ACJk 64. — "Fels. köv.].

Szk: ~ (el)járás(a). 1583: Mikoron bizonios dologrul szolani be giulni akamank, az tabla el Jarasat meg beöcziullie, es tartozzek az Ceh Mester hazahoz giulni, ha ki oda nem menne, es az Ceh Mestertul el nem Keoueczenek, az marattsaga d. 25 [Kv; MészCLev.]. 1648: Az tabla el iarast megh nem bötsülven Szalaj Gergely és Marko Matyas, bé nem iöttek büntetettnek egyjik egyjik cum d 50 [Kv; i.h.]. 1672: a' Czehnek valami fogyatkozása a' Táblának rosszul járása miatt ne következék [Dés; Jk] * ~i bocsát. 1648: mikor az céhmester táblát bocsát, vagy céh házához vagy halottas házhoz vagy valami olly alkalmatossággal, valamely céhbeli mesterember illendő kívánságára ... tartozik minden mesterember elmenni [DFaz. 11] * ~i jártat. 1570: Azwtan Rea kwitek hogy legenyf fely tylchak azt sem Engette, Es vegre az Ew engedetlensegeyert vagy hatta az ceh hogi sem probat Ne vegyenek Teole Seh az Tablat Ne Jartassak hozzaya [Kv; TJK III/2]. 1702: jártatott Táblát a B: Céh jelen létében az Apánk Ur(am) eö kgyale az Koonya Janos Mester be állása alkalmatosságával adott is be gyűjtés pészst d 24 [Kv; ACJk 51] * ~val hivatattik össze. 1701: Táblával hivatattván az Apánk Ur(am) ösze az betsülletes Cehet Asztalos Márton Ur(am) hogi be nem jött, Panaszba valo dolog [Kv; i.h. 34] * céh ~ja. 1583: Ha ky penig keozzullunk ott nem lenne, es az Ceh tablaia hon erte uolna, uagy e(o) magat uagy feleseget huzon eöt penzel birsagoltassek, ha elegedendeö okkal magat nem ment-hety [Kv; MészCLev.]. 1631: monda Hamar Istva(n) Meszaros Imrehnek hogi vra(m) Czeh Tablajara tiltom keg-det mert el hoztat az en penzemen vet marhamat [Mv; MvLt 293b]. 1692: Vagyon egy Céh Táblája, az mellyenis a Pecsétten specificalt Cimer vagyon [Kv; ACJk]. 1702: Ceh Tabláját jártatván az Apánk Ur(am) eö kegyelme hogy minden B:Mester emberek az orára egy forint büntetes alatt légyenek jelen [Kv; ACJk].

9. szégyentábla; un fel de tablă de ruşine (atírnatâ la giul unui condamnat) cu enumerarea ticăloşilor comise de persoana respectivă; Schandtafel, Tafel zum Anprangern. 1809: Kis Ferentzet két Esztendei, Kis Györgyött pedig égy Esztendei Kövár Vidéki Tömlöztöb(e) vason töltendő rab-ságra olj formán ítélte: hogy ök Fogságok ideje alatt, az ezen Vidékb(en) tartando közönséges gyűlések alkalmatossá-gával nyakokban függetzett s gonosz tselekedeteket írás-b(an) ki mutató Táblával, mások(na)k példa adására állván [UzsLt ComGub. 1560].

10. óralap; cadran (al unui ceasornic); Zifferblatt. 1625: Valtotta(m) az manus Araniaznej, es az belseo Tablara az melj ket resz plehet chinaltattunk, kin az hold forog, es az chillagokat kiuel meg Araniazta, Seres Janos ... f 35 | Molnar Janos mester ... az kosart mind ket feleöl eo vonta fel az manushoz ... az ora kulseo Tablaia Ramaiahoz eö adot fat, es megis faragta [Kv; Szám. 16/XXX. 13, 21].

Szk: manus ~ja. 1621: Aztatlos Balintnak mind az fellwl meg nevezet 4 darab fayért és az Manus Tablaianak mind

ramastol meg Czinalasayert fizettwnk [Kv; Szám. 15b/IV. 17] * minutákat mutatö ~. 1816: Egy ujj Frantzia proba tétel nélkül valo 'Sebbeli Ora a' mutató táblájának mezeje kék, a' melyre egy Bronzirozott ezüst Borostyán koszoru, egy ezüst Koronával volt téve, az Órákat, és minutákat mu-tató tábla egyiken fejei, egy kevésse fel felé emelkedve Tsillag formálag körül véve [DLt 456 nyomt. kl] * mudi szisztéma ~. 1823–1830: És ha ezen Mundi Systhema táb-lával szemben néz az ember, a bal felin Mercurius a nyíl-vevsszővel mutatja a nap számot, jobb felöl pedig ugyan-olyan formálag mutatja az órákat [FogE 177] * óra ~ja. 1625: Seres oras Janosnak Adtam ket vasat ... hogi az Torda Vcha feleol való, ora Tablaian, az melj vas az hold Jarasat viselj azt chinaltassa megh | Kepiro Istvannak hogi az belseö ora tablaiait meg festette veotte(m) eniuet peche olayat veotom ... d 15 [Kv; Szám. 16/XXX. 16, 19] * to-rony ~ja. 1823–1830: Ezen tanácsháznak tornyában va-gyon csinálva a Mundi Systhema, azaz a Nap, Hold és csil-lagok, hol ezek a torony tábláján úgy mutatják ki magukat, mint természetesen az égen [FogE 177].

11. könyvtábla; scaorță de carte; Buchdeckel. **Szk:** ara-nyos ~. 1789: Könyvek ... Magyar Enekes Könyv aranyos Tábláb(an) A V. Betűk rajta [Mv; ConscrAp. 88] * bór-marmorea ~. 1789: Könyvek ... Hieronimus Ludolfs Bór marmorea Tábláb(an) aranyos a' Sarka [Mv; i.h.] * irha-börös ~. 1823–1830: olcsó is a német biblia és minden pa-raszt embernek vagyon. És in duodecimo majori irhab-örös táblába bekötve vettem egyet a mi pénzünk szerént har-minc krajcáron [FogE 192].

12. tartalomjegyzék; tablă de materii (a unei cărți), su-mar, continut; Inhaltsverzeichnis. 1560: Az minemw dol-gok ez könyvechkeben vadnak arrol valo Tabla [Kv; OCAt.].

13. számvető ~ számtani műveleteket feltüntető tábla; tablă cu operații matematice; Rechentafel. 1797: 1 Szam vető tábla [Mv; Berz. 7. 69].

14. ablaktábla; oblon (la fereastră); Fenstertafel, Fenster-laden. 1589: 13 May chinaltatunk frankennek az eo hazaba ... az külseo haz ablakara fabol egy rostelt es ket tablat, Aztatlos Lükachnak attünk f. — d. 60 [Kv; Szám. 4/IX. 15]. 1600: Keowesdy Janosne Anna Azzony fatetur ... chyak az tabla zeordeolesere tekintek oda hogy Varady Istvanne oda hagyta [Kv; TJK VI/1. 503]. 1625: Aztatlos Pal ... Daniel Vasarhelinek, miuel Az Vcha feleöl, vagion az Kamora Ablaka, kere lgen hogi chinaltatnank Egi Tablat rea, mert giakorta rea haigalnak az gyermekek, es be rontiak az lantomat, chinalt Egi Tablat rea [Kv; Szám. 16/XXX. 27]. 1640: Búzás Istvanné Kata asszony ... fassa est ... Azt láttam, hogy avval az Szabó Andrásall, az Szabó Ferenc uram szolgálával az kertben csökölták egymást, s míg be-mentek, az ucca felöl való tábla nappal is gyakortabb beté-ve áll [Mv; MvLt 291. 233a]. 1744: az edgyik Soron majd minden Táblat meg vertek a hol pedig Tábla nem volt az ablakon be Döfödtek [Mv; Told. 27]. 1804: Az Udvar felöl való ablak(na)k belső ujj Tablája Mellyet az Ujj Szállo csinaltatott Nro. 1 [Déva; Ks 108 Vegyes ir.]

Szk: ablakfedő ~. 1796: 16 ö deszka ablak fődő Táblák [Déva; Ks 76. IX. 26] * betevő ~. 1814: egy Ház ... két üveg ablakkal és küjlelről két fenyő fa bé tevő Táblával [Forró AF; KCsl 5] * bevonó ~. 1637: Azon hazbol nylik job kez fele mas hazra egy bellet festekes vas sarkas pantos paraszt zaru fogontyus ayto; kett pad szek benne; egy pusztá ablakya be vono tablayaul [UF I, 424] * kétfelé nyiló ~.

1845: azon ablakra küvülről két felé nyíló tábla [Dés; DLT 111] * *toló* ~. 1676: Vagyon ezen belől talpokban csinálva erős tolgí fa keőteses ... kívülről zölden festett, kőrös kornyúl parkanyozot oras ház, melynek tolyo tablája nro. 6 [Fog.; UF II, 734–5] * *tologató* ~. 1692: Ezen nyári Ház gyalult fűrészes Deszkakból vagyon jó moddal csinálva ... Vannak ennek ablaki hozzávaló tolyogató Tablaival egybe no. 8 [Mezőbodon MT; BK 12 inv.].

15. *felynyiló* ~ padlásajtó; úsa podului; Bodentür. 1699: az hazhiára felynyiló tábla, vas pantocskakon forgo, vas retez, es retez fu raita [Boroskrakkó AF; BfN VI dobozott anyag].

16. bútór/épitmény táblaszerű (díszítő) része; tábla de-corativă a unei mobile/construcții; Zierplatte (eines Möbel-stücks/Gebäudes). 1595: Hogi az Masas Peter kamaraiának padlasat es tabliait megh chinaltattúk, keoltetünk arra f — / 50 [Kv; Szám. 6/XIII. 37]. 1646: Convenialtam az Kepf-ra-go Illies Vramval az predicalo szeknek cifralasara, Egyik Egyk tablanak megh kezitthesere mind alabastrom kövel együtt f 7 [Kv; ACJK 66a]. 1656: Ezen haznak also része deszkaval padimentomozott, felseő része pedig negi szegű tablakból allo deszka menjezetes [UF II, 127]. 1676: Ezen palotánakis két rend gerendazasi uyonna cinaltattak me-nyezetivel edgyütt mellyek parkanyoson csinált tablakra vadnak, tablai festet iratos vászonnal vadnak be boritva. Az táblak közöpin és szegeletin aranyas rosazatu gomboczkak [Fog.; UF II, 732]. 1758: Sárga festékes virágos 5. táblák-ból álló olasz fal [Déva; Ks 76. IX. 8]. 1761: Diofa deszká-ból zifrán parkányozott három Ajtora valo ujj táblák, és annyi Ajtokra kívántato béllések [Vessződ NK; JHb XXII/31, 28–9] | Hét táblából álló olosz fal [Szentmargita SzD; Ks 18. CII]. 1816: Portzellán tarto almárium rajta táblával ... 8 Rft 28 xr [Kv; Born. IV. 41]. 1845: Egy gyermek oloszfai boritatlan, hat tábla [Dob.; Mk. — "Gr. Rhédei Adám szobájában]. 1850: azon ajtó felső részéből egy tábla hibázik [Győressztkirály TA; DE 5].

Szk: *ajtó ~ja*. 1756: a Veteményes kertben bé szolgáló Ajtó ... Ajtó Táblája áll Hársfa Deszkából két Cserefa he-vederekhez fa szegekkel szegezve [Branyicska H; JHb LXX/2, 29–30] * *festett* ~. 1681: Nagi Palota ... gerendas, festet Tablákra valo deszka menjezetes; szép czifraso(n) megh vagyon festve [Vh; VhU 548–9] * *pártázott* ~. 1636: Ez haz mind alol feőlül uyolag mostansagh dezka-tott furesz dezkaual, ighen szepen, az padlása feőlül borított bellett bellett es partazott tablakra [Siménfva U; JHb inv.] * *pinceajtó ~ja*. 1730: Gub(e)r(na)t(o)r Ur(am) szállásán az in-nenső pince ajtó táblájához egy hajo deszkáért ... Den. 36 [Kv; Szám. 56/XIX. 20] * *pusztá* ~. 1676: nyilik onnan balra egy deszka fűstös menyezetű téglá padimento-mu házra egy ajtó melynek mostis csak egy vas sarka es pánnya, az zárjának pusztá táblája az ayton egy vas foganto-val, és retezével edgyütt [Fog.; UF II, 725] * *rózsás* ~. 1656: Ezen coregh Batori Palotának allia deszkaval padi-mentomozott felseő része az vagi menjezettje külömb kül-mb forma virágokkal es vadakal madarakkal es egjeb his-toriakkal festett ekesített, 10 rosas tablakból es teőb negi szegű fiok tablakból rakot [Fog.; UF II, 137].

17. kapuszárm; canutol portii; Torflügel. 1757: Két Ka-pu felei között szolgál bé ... avatag Deszkából valo két felé nyíló Kapu Levele, vagyis Táblája [Budatelke K; LLt Fasc. 129].

18. ablakszem; ochi de fereastră/geam; Fensterfach, Fensterfeld, Fensterscheibe. 1572: valya aztis lakatos Peter hogy eo egykor hazanak Tablayan Nez volt ky [Kv; TJK

III/3. 29]. 1632: Egi ablak raita, negi tablaból allo juegei romladozottak [Fog.; UF I, 146] | Ezen haznak három Ab-laka, kilencz kilencz Tablakban, az edgiknek két Tábla hea [Komána F; UC 14/38 Urb. 121]. 1648: Ez haznak is also felseő része hasonló az teőbbi hazakeual, vagyon ez haz-nakis három negy negy részben allo jueg ablaka egik tab-lanak egy fel iuegh talnyer heján [Porumbák F; UF I, 885]. 1656: Ezen hazon vagyon 4 4 tablaból allo 4 üvegh ablak [Fog.; UF II, 108]. 1674: Ennek vagyon egy faban rakot üvegh ablaka hat tablakra csinalt minden vas nélkül | Ez haznak vagjon két faban rakot üvegh ablaka. Két két tab-lakra nyílo [A.porumbák F; UF II, 598, 603]. 1692: Leany Aszszonyok Haza ... Ennek ablaka három felé nyílo. hat Tablaya, onban foglalt es sarkokon pantokon járó, benne val vas rudacsakkal egybe mind jó keszülettel [Mezőbo-don TA; BK Inv. 11]. 1745: melly Ház(na)k vad(na)k onba foglalt üveg táblás három ablakai, egy tábla hijján, es egy kitsid csorbával [Marossztkirály MT; Told. 18]. 1756: Há-rom Ablakai ... 4. 4. Táblák-ból álván szegletes Uvegből ön kezé foglalva, minden Tabláit két két vás Rudatskák üveg karikáihoz Onnal ragasztva erősítik [Branyicska H; JHb LXX/2. 20]. 1796: 16. Darabból álló Ablakok, mellyekben 10 Táblák rész szerént egészen ki hullottak, rész szerént ki hullandok, némelylek pedig meg repedeztenek [Déva; Ks 76. IX. 26]. 1801: 3dik ablak(na)k egy Táblája ki dől, és 1 karika hibázik [Déva; Ks 108 Vegyes ir.]. 1816: Első Ház-ban van négy üveg ablak ... mindégiknek a' Sarkai, és Onozasai jok ... az Utza felől lévő Ablakoknak egy egy Táblájok van meg hasadva gyengén [Kv; Born. IV. 14]. 1824: Négy Táblából álló Ablak, rámaival és vas sorkaival es vas fordítójával edgyütt jo [Erdőszengyel MT; Tsb 43].

Szk: *ablak ~ja*. 1603: Chizar Istwan ... vallia : (A nemet) az zablat ... fel ragada s vgy vaga az ablak tabliait, vagdala be az ablak keresztitit [Kv; TJK VI/1. 708] * *befolyó* ~. 1652: Vagyon az Filegorianak hat ki nyílo ab-laki, be folyo Táblayai mindenik(ne)k [Görgény MT; Törzs.] * *felső* ~. 1632: Egi ablaka negi tablaból allo, az felseő ket tablaia épp az alson semmi ninczen [Fog.; UF I, 142] * *hasadozott* ~. 1632: Vagyon raita egy ablak, azon egy ros ha-sadozott tabla sarkostol pantostol [UF I, 149] * *kis* ~. 1632: Egy eőregh hat tablaiu ablak, ket juegh talnyer hean. Egi mas kis tablaból allo ablak, egj iuegh tanier hea [UF I, 163] * *rámás* ~. 1692: az megh-irt ablak ramas táblai vas sarkokon pantos-horgakon járók, hozzávaló vas fordétoi-val mind üvegh Tányérok-kal jo el-készítve [Mezőbodon TA; BK Inv. 7–8] * *üveges* ~. 1676: Vagyon az felső rész-ben két üveges tabla, az töb részét deszkaval cinaltak be [Fog.; UF II, 730].

19. nyújtódeszka, gyűrődészka, lapító; planšetá; Wirk-brett, Küchenbrett, Nudelbrett. 1788: Tésztanémű tsináló Konyha Tábla ... Ehez hasonló Tábla mellyen Kolbásznak valo hust vagdálnak ... Más ehez hasonló lábón álló Tábla [Mv; Tsb 47].

Szk: *cipőgyűrő* ~. 1732: találtunk ... egi cipő szaggato hoszszu fenjó deszka táblát, más kissebb fejár cipő gyuro táblát [Kóród KK; Ks 12. I]. 1788: Czipo gyuro Nagy hoszszu Tábla [Mv; Tsb 47] * *cipőszaggató/cipőszakasztó* ~. 1756: Czipo szaggato Tábla Nro 2 [Somkerék SzD; Ks Bethlen Imre lelt.]. 1788: Czipo szakasztó Szarvas Tábla [Mv; Tsb 47] * *húsvágó* ~. 1632: Also Porumbaki Uduar-haz ... Egi hus vagho Tábla N 1 [A.porumbák F; UC 14/38] | Kománai Uduarház ... Ezen Konihaban ... Egy hus vago Tábla N. 1 [Komána F; UC 14/38] | Safar ház ...

Az aiton belől ket hus uago tabla [Fog.; UF I, 145] * *laskagyúró* ~. 1748: Laska gyuro tábla Nro 1 [Mezősály TA; Ks 7. XVII. 12] * *laskanyújtó* ~. 1784: Egy Laska nyujto Tábla, ket végén valo párkány Cserefa [Rücs MT; Ks 21. XV. 22].

20. asztallap; tábla/placa mesei; Tischplatte. 1824: Egy őszve járo Két Táblából álló fenyő deszka fejr asztal meg lehetős karba [Erdőszengyel MT; TSb 43].

21. asztal; masá; Tisch. 1585: Az Tablaya sarka el töröt czhynalta meg lakatos Istua(n) ... munkayaert hogy be furta fizytem d. 38 [Kv; Szám. 3/XXII. 77]. 1589: Ket tabla penz olwso Eggik Rezebeol chinalt [Kv; KvLt I/2. 40 Vegyes ir.]. 1622: Az Tablat az hozaia ualo szekkekel es egyeb arolekal egyut tutuk tt f. 4 [Kv; RDL I. 119 néhai Tótházi Eötvös Mihály ötvösműszereinek lelt.]. 1714: Egy táblára valo Ambroz [Kv; Pk 6]. 1737: Vagjon ... azon konyhában három gyalog padd, egy huszszu fenyő deszkából valo tábla és egy polcz [M. gorbó SzD; JHbK XXVI/13]. 1823–1830: Az óra kitelvé, a városba beindultunk, az utcákon kieresztett táblákon, mint sok helyt a mészárszéknek is vagyon, voltak kirakva lepenyek ... s egyéb nyers gyümölcsök [FogE 237. — "Göttingába". 1829: a tabanis három holnapos sertésnél vénebb sertések husait árulták Cseberbe, holott pedig Czéhunk articulussa tisztán tartja azt, hogy az három holnapusnál vénebb sertések husait nem Cseberbe hanem a Mészárszékbe Táblán kellett árulni [Kv; MészCLEv.].

Szk: *deszkázott* ~. 1648: az eggyk feliben porozás ellen fejezen egy darab deszkázott tábla [Komána F; UF I, 931] * *egybeeresztetlen* ~. 1788: Egy egybe eresztetlen rövid deszka lábú Tábla [Mv; TSb 47] * *műhely -ja*. 1592: Kalotaszegi Benedek ... vallia ... Mint hogy vrunknak china lok vala egi zabliat Araniból, teottem vala le az miheli tablaiaira valami darab Araniat [Kv; TJK V/1. 187] * *poraszórasztó* ~. 1637: Az masik szín alattis vagyon 27 por kalamnak ualo rud fa, kett por szarrazto tabla [Fog.; UF I, 397].

22. tál, tálcá; tavá; táblá/placá (de lemn); Platte, Tablett, Servierbrett. 1586: az mit az Malomhazra es az poórhosz valora keölteottem ... Aztalos Benedek Czinalthat tablat kin port zarasztanak attam f 2/50 [Kv; Szám. 3/XXIV. 23]. 1589/XVII. sz. eleje: De az mi nezi az darab Rako köueket, vegeztetet, hagi efféle Rako köuet az Gazda az edőneön keölczegen cziak az állásra hordattassa, es ott az tablara le tetesse [Kv; KömCART. II. 19]. 1730: Egy asztalra valo Kalamáris Porozojavall, Penna tarto Karafinnyaval és Tablajával edgyütt [Kv; Ks 15. LVIII. 6]. 1749: determináltatott hagi az marha hus két Táblán méretessék, az edgyik táblán mindenkor igen jo kövér hus legjen, mellynek fontya a' d 4 méretessék. A' másik Táblán ha aláb való lészen, fontya a' d 3. méretessék [Torda; TJKT III. 250]. 1756: Serfőző házban ... tanálatik ... egy Ser hűtő négy szegeletű nagy tábla egy [Déva; Ks 92. I. 32]. 1772: Ezüst ... Egy Asztal kezepeve valo Tábla négy lábatskájával [Egeres K; Ks]. 1788: Két kitsin és két nagybatska avatég Tábla [Mv; TSb 7].

Szk: *étékfogó* ~. 1753: Confect fogo Tábla N 5 Etek fogó tábla N 25 [Marossztkirály AF; Told. 18] * *gyümölcsaszaló* ~. 1656: Ezen pitvarban vagjon egi keő kemenj allia, ki alat vagjon gyümölcs aszalo tabla nro. 4, 's egy darab deszka [Fog.; UF II, 153] * *gyümölcsfogó* ~. 1788: Egy gyümölcs fogo Szarvas Tábla [Mv; TSb 47] * *konfektfogó* ~ → *étékfogó* ~ * *pártázatos* ~. 1679: Likarium szaraszto körül pártázatos tabla nro 5 [Uzdiszpéter K;

TL. Bajomi János inv. 94] * *pénzolvató* ~. 1637/1639: Egy Eőregh penz oluaso Rez tanyer auagi tabla f. — d. 25 [Kv; RDL I. 111] * *szárazító* ~. 1744: Szárazstó Tabla nro 6 [Szentdemeter U; LLt 67].

23. mérlegtányér/lap; talerul cintarului, tas; Waagschale. 1592: Merai Tamasne, Anna azzoni vallia ... mi hozzankis hozott vala az daika valami ewzsteot mert, kit megh sem hogia vramnak merni, hane(m) fel kapa az tablarol es el viue [Kv; TJK V/1. 244]. 1600: Az masa hazba valo tabla teoreot volt el, az kin mernek, chinalta megh Aztalos Jstwan d 14 [Kv; Szám. 9/IX. 30]. 1632: Egy masalni valo vas czigastol vas karikastol, negj negj darab keötelen fwgő, ket tablaiu, edgik edgik tablan negy negy vas karikak uadnak [Fog.; UF I, 146]. 1821: 'A Meszet mérő Tábla igazittására 20 Létz Szeg [Déva; Ks 105. 137]. 1840: Vagyon ezen rongy raktárban egy compona fábol, melyel a rongy méretetik — ennek serpenyője helyett 2 fenyő detzka táblája vagyon, és mind a 2 táblának 2 szélein őszvesen a kettőn 4 vas pánt nyulik keresztül erősségül Ezen ket táblák(na)k 4 szegeletei 4 kötelek által akasztatnak a compona karjainak 2 végei [Km; KmULev. 2].

24. zsiliplap/kapu; stavilă; Schleusentor, Schützentafl. Szk: *víz elrekesztő* ~. 1781: a' Zápor tarto máig is ugy vagyon, viz eresztő és el rekesztő táblákat, mellyeknek geredáit, Sajto fajt águssait Makán Urszu meg tette bár azokat lennenék emberei el végezni, lántzokkal a' Táblákat le s fel a' víz eleiben fel tenni [Mihálcfa AF; Eszt-Mk] * *vízeresztő (láncos)* ~. 1781: bár már ... ezen molnárók emberei volnának viz eresztő lántzas Tábláit, fel tsinálni' | a' Malomnak Talpfái meg voltnak téve és vette Az első Silipet mely Zápornak mondatatik, igen erős jo Silip jól conservállya a' malmot, de ... Víz eresztő Táblái nintsenek lántzakkal beli eresztve [i.h. — "A malom zsiliépének].

25. (négy)szög(tábla alakú) darab; bucată (pătrată); viereckiges Brett/Tablett, viereckige Tafel. 1594: Ratio Ceraurum. Restal az varban 3 tablaban viaz librę No 6 | Zappan uagion tablaual No. 1 ... fekethe on ugjan ket tablaual No. 2 [Somlyó Sz; UC 78/7. 12, 23]. 1668: Egy Ambroz Tablankent Recze benne Egy gylocz Ambroz Tablankint czinyalt Recze benne [Mk 6 Kapi György inv.]. 1673: Három Tábláb(an) nest lábak [Fog.; UtI]. 1687: Nest bélles. Nest Torok két táblab(an). Nest hát negj táblab(an). Nest láb három táblában. Nest máll két tábláb(an) [UtI]. 1699: Ket gazdagon szkofium arannyal ezüstel selljemmel varrot Ambroz tablankent recze [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 150]. 1732: Híjus hát bélles őszve tódva varva Táblákban vadnak nro 11 [Kv; Ks 15 Kornis Zsigmond lelt.]. 1746: Egy asztal keszkenyő kotzkás, melly(ne)k egyik rendből táblája arannyas, körül fejr recze vagyon [Uzon Hsz; SVJK]. 1803: hosszú Len gylot, Nyoltz Táblákból álló Tóth Kötésekkel egyb(en) foglalt tsipkés kendő [Szentbenedek AF; Palotay 19].

26. kemény borítófede; un fel de toc (din lemn); harter/steifer Behälter/Deckel. 1849: 1 ezüst gájzra Zsenillien-nel varat 's aranyos Táblába kötött Pugillá(ris) [Dés; DLt].

27. földdarab; bucată de pământ (semănată), táblá; Feldstück, Parzelle, Feld. 1647: Az tablj job reszent szőlővel vadnak be keritve [M. illye H; VLT 55]. 1656: puszpangbol csimer formara ültetett tabla 4 darabba [Fog.; UF II, 155]. 1679: Másik veteményes kert ... 23 táblára vagyon(n) ... veres Czekla, tárkony, zsállya, Isóp, Egresfa [Uzdiszpéter K; TL. Bajomi János inv. 139]. 1688: Tarkony fel Tablával nro 2 [Görgény MT; UtI]. 1715: Vagyon mostan ezen

Táblákban vereshagyma, Fokhagyma, Magyaró hagyma [Pálos NK; LLt Fasc. 140]. 1727: Az tablaknak és Mesgyéknek szélyein vadnak Alma fák, Szilva fák, Megy fák, Rosa fák, Veres Szőlők és Sosgya fák [Gorbó SzD; JHbK XXVI. 13. 13]. 1745: A 27dik Tábláig és a Vatzkor fák kútja felől való, kevésbé viz mosásos, gödrös hórpátig, oldal [Told. 9]. 1770/1771: a mely darab erdős bokros helyetske ezen Táblának kezepein vagyon ... hagyatott a' Falu számára [Fejér m.; DobLev. IV/428. 14b]. 1793/1794: (A föld) soványabb, és keskenyeb is az 15ö Nyilban tétetett Táblánál, ezen kívül sok posványos helyek vagynak közötté [M.bagó AF; i.h. IV/739. 18a]. 1802: a' Szövérdi^a Refor. Ekklának ... azon Táblából a' Sz Háromság, és Ország Uttya között lévő szakadékból ... jutott 18. öl [MMatr. 127. — MT]. 1817: A harmadik héten ... a' gyalogosok ... a kert szőlőnek also Tábláját terítették bel Trágyával [Héderfája KK; IB. Veress István it kezével].

Hn. 1745: Táblának felső végénél [Nagyida K]. 1751: Tablan fellyül [Koronka MT]. 1756: A' Ropóban ... való Tábla vagy is Vápa (sz) [Mezőcsávás MT]. 1769: Az Közepső Táblában (sz) [Önok SzD; THn 28]. 1771: a Hurubáknak szánt Táblában [Nagyesküllő K; BHn 81]. 1773/1774: a Tzég táblája [Vaja MT]. 1775: A Kender föld Táblában (sz) [Nádasdaróc K]. 1783: a' második Táblában [Bádok K; BHn 26] | Kuzep Tabla [Perccsen Sz]. 1796: a második Táblában (sz) [Retteg SzD]. 1800: a Felső Táblában (sz) [Gogánváralja KK]. 1805: Csingo Tábla nevezetű Erdőre [O.palatka K; RLt O. I. 114]. 1809: Táblában [Szenháromság MT]. 1811: a' Dobai Tábla mellett [M.köblös SzD]. 1812: az Ötödik Táblában [Mezőbánd MT; TSb 45]. 1816: a' Szabadok^a Táblája [Nyomád MT]. 1826: A' Szarka-kuti Táblába [Buzásbocsárd AF]. 1832: a Katsok tabljába [Nyárádmogyorós MT]. 1834: A Pupos-hegyi Tábla (sz) | Körtvélyalyi Tábla (sz) [M.köblös SzD]. 1848: az Ördög ori táblának [Méra K]. 1854: A' köves táblába (sz) [M.kecel Sz] | az Bogdán táblába (sz) [M.köblös SzD; DHn 50].

A jelzet nélküli adatok az EHA-ból valók.

Szk: *~ba ültet*. 1851: A' nagy gyümölcsös és veteményes kert az egyik táblába van ültetve 16 tö dinnye [Erdősztygörgy MT; TSb 34] * *~kra feloszt*. 1699: vagyon egy veteményes, es viragos kert tablakra felosztva [Szentdemeter U; LLt Fasc. 28 inv.]. 1841: requiráltatván az aránt, hogy itten ... a' Nyárad Szt Annai és Gyalakutai Allodialis Erdeit Ö Nagyságának ... az Erdőlés Rendje szerint esztendőnként hasznalando Táblákra osztanám fel [Nyárádsztanna MT; EHA] * *~kra felmértetik*. 1793/1794: nem lévén egyéb hátra, hanem hogy az MBagó Köz földek három egyenlő Táblákra fel mértessenek ... ki menénk [M.bagó AF; DobLev. IV/739. 11b] * *~kra felosztatik*. 1780: A Götsi Szőlő Főn lévő Fialatos Erdő ... Négy Táblákra fel osztatott [Harasztkerék MT; Told. 86/13 conscr.]. * *~kra felszaggatott*. 1777: Ezen meg itt mod szerint nyilakra vettetvén a' megnevezett Táblákra fel szaggatott Erdők, midőn továbbra maga Operatioját Continualná a' Co(mmi)ssio, ment a' Falu felett való Erdőre [Asz; Ks 89] * *~kra osztott*. 1752: a Gyümölcsösnek a közepe táján ... vagyon jo tagas tablakra osztott Veteményes kert [Pókafva AF; JHb XXV/73. 14] * *murkos* ~. 1817: két táblát hagy-ma magalis ültettünk bé, murkos táblát kettőt [Héderfája KK; IB. Ütő Bálint it kezével] * *öreg* ~. 1694: Vagyon ez elosztva, négy öreg táblákra [Borberek AF; BfR néhai ifj.

Bálpataki János kúria-leír.] * *pityókás* ~. 1554: A kertbe a Pityókás Táblat a T. Tulajdonos Ur szántatván fel ... abba vettett ... 3 1/2 veka pityoka [M.köblös SzD; Torma] * *vereshagyma* ~. 1692: az amyeke ora mellet levő veres hagyma tabla mellet nap kelet felől egy tabla tarkony [Görgénysztimre MT; JHb inv.]. * *veteményes* ~. 1647: Az Uduarhaz eleott, az Tho feleol vagion egy Lugas kert; harom rendel veteményes Tabla keozte [Drassó AF; BK 48. 16]. 1801: Gyertyán Spallérok között lévő tagas utak nyulnak fel a' Veteményes Táblákból [Kendilóna SzD; TKI]. 1844: jo éret ganéjal ha meg hordanák a' virág táblákat jo bővön ugy a' veteményes táblákatis, tsak a' virágakat el ne taposák [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez] * *veteményező* ~. 1756: Ezen kertnek középette ... veteményező táblák felesen láttatnak [Ks 92. I. 32 Dévai kúrialeír.]. 1813: A' virág ház előtt lévő két alsó veteményező Táblák körül szép eleven Kőszméte Egres fák [Koronka MT; Told. 18]. 1821: Vagynak ... hat rend spalérban ültetve, vén gyertyán fák, melyeknek árnyékai a veteményező tábláknak el soványodását és terméketlenségét okozzák [i.h.] * *(vhány) ~ból álló*. 1743: A tizen négy táblából álló régi Ós szőlő vagyon igen jo Cultivatioban minden féle drága gyümöls fakkal bővös [M.szentkirály AF; Told. 18] * *virágos* ~. 1632: Viragos tabla ... N 3 [Fog.; UF I, 191]. 1745: Ezen kert ékeskedik közepib(en) lévő kö Ármék-orával és külömb külömb féle virágos Táblákkal [Marossztkirály MT; Told. 18]. 1821: a' virágos Tábla mellett két ölnyi hosszúságú Lugos [Uzdizstpéter K; TGSz 18].

28. királyi/fejedelmi tábla; táblá regească, tablă (de judecată) crăiasă; (das königliche) Tafelgericht, Fürstenbank. 1565: Ha valamely fel, ez Napra rea nem menne ez dolognak Rendi tartasa zerint valo vegezse re had, es feyedelem dolga, ky vetetwen beleolle, az feel, az masik feel ellen, harom zaz forinton maraggyon Tabla Teorvenye zerint, kett reze feyedeleme, harmadik az perese [Kv; BeszL 42]. 1588: Vrúknak eo kgrmeki varosul Suppli(cati)ot attanak be ... Addegh eo kgrmeki varosul semmiheöz Nem férhetnek valazt sem tehetnek, amegh vrunk ezen púntkot es kerdest, tanachywal, vagy tablayawal Nem resoluallia [Kv; TanJk I/1. 92]. 1596: Az my reszechkeie nallam volt zalag(n) ... en azt megh ne(n) adhatom mostan mighlen az Tablan vege lezen ... mert kezembe sinchen nekem az malom [UszT 117]. 1613: azon küvül p(ro)catorsagabanis ada jure perennali Kover Istva(n) Ur(am) Rethi Ur(amma)k 3 hold földet hagi mind Tablan s minddenüt curallia causait [A.torja Hsz; Borb. I Czinpa Istvan Deak (50) ns vall.]. 1655: Jelen leven maga szemelje szerent mi előttünk Nemzetes Borsos Anna Aszszony, es ielente mi nekünk ... hogy az Nagod Meltosagos Tablajara ugian az Nagod Erdelj lileo Mestere, vagy Kaptalanania elot procuratort kellet volna vallani [TSb 21]. 1677: A 'Só Aknák, ez Országának rendelési szerént, és annak jövedelmi, tulajdon csak a' Fejedelmeket illeti; nem szabados annakkokáért senkinek a' Fejedelmek engedelme, és ahoz járult Ország Consensusa kívül, Só Aknát nyitni, azt colani; mellyet ha valaki cselekednék, evocaltassék a' Fiscalis Director által Ország Gyűlése alat lévő Táblára, avagy Octavalis Terminura [AC 89]. 1700: Ketczeg kívül el hiszem hogj kölcségeben eo kgl(me)nek az utrumban forgo szemellyek attyok irant valo perlekedes ... Tablan is forgot [H; Szer. Joan. Pap de Maczed (40) ns vall.]. 1755: Nemzetes Ifjabb Kelemen János Ur(am) ő kglme maga Nemessi szabadságot producalván a Mello(sá)gos Táblán acceptaltatot es Confirmálta-

tott, akarván a Szent Ministeriumhoz háládatosságot contestálni [Székes MT; MMatr. 284]. 1793: a Tábla ... a maga élébbeni Ítéletit Deliberatúmat revigorálván; exclusa is Specie Repulsione végső executioban menni parantsolya [T; DobLev. IV/730. 2a].

Szk: ~ *birája*. 1657: Mikó Ferenc tanácsúr és nagyubb ember az székelységen, s néhány tisztei, Cseffei László tábla bírása, s még többek is [KemÖn. 165] * ~ *fiai*. 1653: Ha valamellyik fel sokallia az Ezer forint summat ... Ellenben penigh Ebeni Laszlone Azzonion keueselli, az eleb-bi Contractus szerent ... Limitalliak az Tábla fiai ... az Czegei Jozagot [WassLt]. 1654: tartozzanak ... arra valo ideot es napot prefigallia, hogy azo(n) portiokhöz minden igazsagokat vagy az Tábla fiai eleib(en), ha lehet, vagy penigh ... mindenik fel az maga reszeröl harom harom emberseges teorweny tudo embereket ... tamazzak azoknak discussioikra [Medgyes; i.h.]. 1664: kegyel(me)sen intyük kegdet ... az jövődö Nagy Sinken celebrando Orzag Gyűlésére minden igazságát hozza elő, hogy a Tábla fiaival azon controvertat meg lattathassuk [i.h. a fej.]. 1702: a Meltóságos Gubernium két Tábla fiait küldett hozzánk ... hogy ha akarunk Földes Vrainknak obedialni? [Torockó; TLev. 4/3. 2a] * ~ *ra apellál*. 1586: Eotweos Orban vallia ... Amit Nyer az en pèresemen Bor(nemi)za Janoson, vgyan Azonbol vegye ky az 25 frtot De mikor Az tablara Appellaltak volna a' pert el Alla melleolle(m) [Kv; Tjk IV/1. 588]. 1675: Táblára penigh appellálni, es causakat transmittalni nem volt in usu, jollehet kívánták némelyek, de nem admittaltattott [Fog.; UF II, 662 Nicolaus Uzoni de Fagaras (46) vall.]. * ~ *ra hiv*. 1570: Dienes deak hithy zere-nt vallya hogy grwz peter ... Tablara hytta volna hozz-welky Isthuan (!) Nemy dologban valo lgentelensegek Myat [Kv; Tjk III/2. 157]. 1585: az my Relatorya Lewelonkbe — az mikippen Nemes szemelyeketh Buda Janost, Halaz Gergelth es Bomemizza Mihalt Desen Lakozokath az Nagd Tablaiara hittwk [Dés; DLt 216] * *erdélyi királyi* ~. 1751: Erdélyi Mlgs Királyi Táblájának hites és az ide alább meg irt Divisionak végben vitelére specialiter exmittaltattott Irodékjai és Notariusai [Koronka MT; Told. 31. 4]. 1791: méltóztatván ő Felsége az Erdélyi Királyi Táblánál, Kegyelmedet rendkívül való Tábla Fianak 300 Forint Esztendei Fizetés mellett, Kegyelmesen ki-nevezni" [BLt 12. — "Béldi Lászlót] * *erdélyi törvényes* ~. 1714: Mű Hunyadi István, Római Császár kglmes Vrunck Coronás Királyunk s Fejedelmünk eo Felsége Erdélyi Törvényes Táblájának hűtes iro Deakja es Notariusza [Meződor K; Born. IX. 2] * *fejedelem* ~ *ja*. 1571: minket ez egy falka udeoteol fogwa teorweniunkben mind keoztunk valo tizt tartok es kywalt-keppen az feiedelem tablayan valo teorwiny tewoek igen meg bantottanak vala [SzO II, 327]. 1582: Lucas Veres Coloswarien(sis) ... fassus est ... az Azzony^a eg leant foga-dot volt melleye bizonsagwl kinek egy parta Eowet es eg Zokniat Igrith volt, kit az leany eo naga meg valloth az fe-jedelem tablaian az itileo Mesterek eleot [Kv; Tjk IV/1. 29. — "Ersebet Zarwadi Gergelne] * *királyi* ~. 1569: hytta wola Buday Margyft azzony Nehay Nagy Palne es Kerestelj Balas az Ew attyokfiat Buday Gergelt az kyrallj Tablayara es az Ew Rezek Jozagot kywantak Buday Gergeltewl [Diós K; Jhbk XLIV/13]. 1777: A Királyi Tábláról is Szentke-resztli <Sámuel> és gr. Toldalagi László jubiláltattak [RettE 379]. 1798/1799: Hibázott a' Mlgs Királyi Tábla, hogy az Al-Peres ... Úrnak, a' Fel-Peres Rész világos Probáji ellen, Purgatorium, és Revelatorium Juramentumot ítél [Toroc-

kó; TLev. 5/6. 419] * *királyi törvényes* ~. 1793: Zabolai Hadnagy Familiának ősi Nemessége meg-mutatása iránt az Erdélyi Nagy Fejedelemség és hozzá tartozó részek Királyi Törvényes Tábláján Maros-Vásárhelyt Boldog Aszszony-havának 28ik Napján 1793ik Esztendőben tött és ki mon-dott Ítélet [Mv; a Zabolai Hadnagy familia táblai produc-tio pere (Mt)] * *oktavális* ~. 1677: kik hogy ha az ellen csalárdul cselekednének, a' Fiscalis Directortól evocaltat-ván, az Octavalis avagy Dieta alatt lévő Táblára, ha compa-realtatik, elsőben Őt száz forinttal büntetessék [AC 98] * *ország* ~ *ja*. 1734: a' mi illeti az A(ctor) eo k(e)g(ye)l(me)-től allegalt 20 Titt. az ide impertinens, mivel az ha meg ol-vastatik jól, szollot régenten az ország Tablaja előtt valo Personalis Prohibitiorol [Borb. II] * *törvényes királyi* ~. 1797/1799: Meg vizsgálván, és fontolora vévén ezen Törvé-nyes Királyi Tábla, mind azon per folyta, és bizonyitto Leveleket ... Ugy láttya" [Torockó; TLev. 5/16. Transm. 411-2. — "Folyt. köv.]. 1818: Az Fiscus ... engemet perel-ni kezdvén, azon per mind az Mlgs Törvényes Királyi Táb-lán mind itt a Felséged Királyi Fő Kormány Szék előtt is ki foly [Kv; DobLev. V/1010] * *udvari* ~. 1823-1830: Mint-hogy pedig régen a kollégiumbeli komédiákban kisatyráz-ták, csúfolták az udvarokat, tanácsot, még az udvari táblát is, tehát mintegy 1780 tájt megtiltatott a komédia [FogE 105].

29. ~ *ra jár* szavazásra összeül; a se întruni pentru vot; zur Abstimmung zusammentreten. 1578: Towabba eo keg-mek esmeg tablara Jarwan az wassarbirak dolgabol, walaz-tottak eo kegmek Az Zaz rendbol Sweges Gergelt Az ma-giar Vraim keozwl Aztalos Imrehet [Kv; TanJk V/3. 159b]. 1599: Az varos molnaynak gongya viselesere, es Jeowedelminek percipialasara Tablara Jarwan eo kgmek valaztottak Malombirakat az ket Natiobol Chanady Janost es Stamp Janost [Kv; i.h. I/1. 330]. 1601: eo kgmek azert tablara Jarwan valaztottanak az tanachbol harminczadoso-akat Eotwes Andrast es Hannes Langot [Kv; i.h. 377]. 1782: Tsak jártok az Uratok ellen a' Táblára [Torockó; Thor. XX/4]

30. vármegyei tábla; tablă de judecată care a funcționat neinterupt în județele/scaunele secuiești; Komitatstafel (im Szeklerland). 1772: Ez annyira megszurta az orrát ennek az ostoba szardob Keczei Sándornak, hogy mihelyt beszúrta magát a főbírószágra, mindjárt arra vette a táblát, hogy utánam investigáljanak mint egy malefactor után ... Egné-hány ízben declaratiót tettem, sőt elhitettem a táblával, hogy igazán folytattam a dolgot [RettE 291]. 1777: Egyik-egyik táblán alig akad egy-két valamirevaló, értelmes em-ber, a többi majd mind haszontalan paniperda, ostoba, tu-datlan ökök [i.h. 381]. 1784: Még az őrmös borokat nem küldtettem bé a Vármegye tiszteinek, mert alig tudtam átalá-gokat szerezni, és már mig bé nem gyűl a Tábla, nem küld-tem hiába mert széllyel vagynak [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

Szk: *continua* ~. 1770: 3tia 'vételtem elé a kolozsvári continua táblán Gáborfi Istvánné Dusardin Anna asszony ellen való causámat a sárdi jószág iránt [RettE 219]. 1776: amit ... a' tekintetes Maros Széki Cont: Táblától exmittált Executor Vrak, az Mlgös Vass Familiának akartak assig-nalni, azt nem egyéb hanem Pétsi résznek hallottam lenni [Mezőbánd MT; WassLt gr. Hatközi (48) ns vall.]. 1844: Bartok Aron produktójáról költ itélete az Also F Megyei Continua Tablanak [Ne/Nagylak AF; DobLev. V/1249] * *törvényes* ~. 1675: Annakokaert ha teörténnek ellenem valo

Novizálással súlyosítása Torvenyemnek ... Instalok Nagod(na)k ... az Ngd Méltóságos Törvényes Táblájának kglsen Demandalni ezen Torvenynek fel bocsattatasa felelő [WassLt]

31. kerületi bíróság; tablă (de judecată) districtuală; (zivile) Kreis-/Bezirks-/Distriktsgericht. Szk: *disztriktualis* ~ kerületi tábla/bíróság. 1788: arra kérték vala, hogy Kolosvárott a Mlgs Districtualis Táblán lévén ... egy Causám, fogadj részünkre egy Procurátort [M.dellő TA; DobLev. III/638. 1a Szántó Sándor lev.]. 1818: En az Districtualis Tabla Deliberatuma Soha ne(m) látom, nemis hallattam hogy nekem is Juramentumit itilt volna [Várfva TA; JHb 48 br. Jósika István br. Jósika Jánoshoz]. 1823-1830: A sedriáról az appelláció volt a districtualis táblára, mely Erdélybe kettő volt, Kolosvárott és Marosvásárhelyen [FogE 92] * *erdélyi* ~. 1693: Mú Nalaczi András az Erdélyi Melts Tablanak és Nemes Fej(er) varmegiének hűtős Ass(ess)ora [Ne; DobLev. I/36. — *Fels. köv.] * *kolosvári kerületi* ~. 1791: Nsagod és Mlgs Beleznei 'Susánna Aszszony nehai Mlgs B. Josika Daniel özvegye ... az Exponens Grofné Aszszony eo Nsga ellen Actionalis Libellust adtanak volt a' tsak nem régiben el-enyészett Kolosvári Kerületi Táblán a' végett, hogy eő Nsga Biroi hatalma által az osztályra szorítottassék [Kv; JHb XLIV/4] * *varmegye kontinua* ~ja. 1769: Groff Gyulai Joseff ur ő Nagysága ... a Falut a Nemes Varmegye Continua Tábláján meg perlette [O.horváthi Sz; Bfr 88/5 Arosán Silimon (77) jb vall.] * *varmegye* ~ja. 1766: A varmegyék tábláin három-négy ember folytatja a dolgot közönséges jónak nem kicsiny romlásával [RettE 196]. 1770: a Tes Ne(me)s Varmegye Táblájától exmittált Commissarius urak, az ide való Királyfalvi Malmot meg nézték [Királyfa KK; JHb LXVII/2. 104]. 1780: lejövén a gubernátor úr Bécsből, olyan ordert hozott volt, hogy ezekre a haszontalan varmegye tábláira az ordinarius assessorok ... bejárjanak közikbe mind törvényt tenni, mind pedig ad publica negotia tractanda [RettE 409].

32. ítélőbíróság, bírósági szervezet; institúție judecătorească; Spruchbehörde, erkennendes Gericht. 1569/1571: az ket fel keozot valo pert minde(n) processussawal Egjtembe fel(se)ged tabljajara, el bohyattwk [Dés/Székelylvársárhely; SLt XI. 24. — *Mv]. 1609: az vitezleo Peczi Simont ... Komies Georgi ... tizartaia által az felseged poronczolattia zerent az ok adasra niolczad napra az felseged tabljajara felseged eleibe Euocalok [Újszékelv U; BLt 1]. 1667: Pokay Miklos az mi Kgl Urunk eő Nga méltóságos Tablájának hites Iro Deakja [Mv; Utl].

33. bíróság tagja(i); membrii tablei de judecată; (die gesamte) Tafel. 1643: valamiki vas vramek ... uagi az Tabla Deliberatioia szerent adiciudional summat, uagi az Ezer forintot letezik [WassLt]. 1771: És midőn egy alkalmatossággal aszt amit irtak volt a Tábla előtt felolvasták volna, az atheusok ellen is rend szerént következett [RettE 255].

II. jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; in attributivem Gebrauch: I. a. (vhány) ablakszemnyi; de un anumit număr de ochi de fereastră; (Glas) genug für ... Fensterfeld/Fenster Scheiben. 1792: a Nagobbik Ház, mely Palata Háznak valo Pávimentuma tsak földből lévén ... ezekben a Házokban Táblás üveg Ablakok vagynak, és in rotundo calculo Tiz Tábla üveg hibás benne [Apahida K; RLt O. 2 Retegi Zsigmond udvarház-leír.]. — b. ablakszemnek való; care este bun pentru ochi de fereastră; als Fensterfach/

Fensterfeld/Fenster Scheibe geeignet. 1816: Edgyik ablakba tettem egy tábla üveget 48 xr [Mezőmadaras MT; Bom. XVb].

2. négyszög alakú; pátat; viereckig als Fensterfach/Fensterfeld/Fenster Scheibe geeignet. 1596: Egy eoregh tabla Rubintos gyewrew nyom harom Aranyat ort hean Er beochyew zerint f 55 ... Egy kis tabla Gyemantos gywrew nyom egy Aranyat fel orthot, ér ... f 16 [Kv; RDL I. 65]. 1628/1635: Vagion Velenczebol hozatot negi egi formas tabla gemantos gywrrw. Mas egi öreg tabla gemantos gywrrw, ket felol melle negi apro gyemant ... Egi zomancz nelkul ualo tabla gemant gywrrw [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béli Kelemen inv.]. 1648: Egy fekete Zomalczos tabla giemant giürü, örögh giemant ... Egy fekete Zomanczos giürü kib(en) negy tabla giemant vagio(n) [Mk 2 Kapi Krisztina kel.].

3. whány darabot kitévő/darabnyi; de o anumită bucată (pátat); ... viereckiges Glück. 1628: tizen eőt tabla szappan [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44. 6]. 1651: Edgy Sas köröm formara czinalt gyürüczke edgy vekoni Tabla Gyemant benne [WassLt 12. 72/2 Wass Judit kel.]. 1679: Lengyel orszagi, rakott tabla mézes pogacsa, eggyik kettő torott nro 2 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 107]. 1684: Rapai Ur(am) hozta 6 Tabla nyul malbul adta(m) Veres marti Sara Palastyah(oz) Táblát nro 4 [Utl]. 1687: Berenczej Ferencz által Szebenben küldtünk 2 Tabla Pegimet mála f 8 [Utl]. 1700: hét Roka Torok egy Tabla Roka Mall belles [Hr 1/20]. 1714: Nyusz Hatokbul özve varrot 6. tabla bőr fl. Hung. 20 [AH 18]. 1759: Az Utrizalt gyürüt magam is Láttam és tsak éppen egy tabla Gyemant vagyon benne [M.köblös SzD; RLt Rételni (!) Laszlone Viski Anna Vidua quondam St. Zilahi Susanna Somai (33) vall.]. 1799: Egy Tábla debretzeni Szappany [Dob.; Mk]. 1828: 4 tábla vatta 1 f. [Mv; DLev. 3].

4. földterületnyi; (pámin/pádure) de mărimea unei table; als größenangabe von Grundstück: ... Acker/Feld/Parzelle ... 1763: maradot egy Tótska, melynek Partyára rugat ki véggel Mlgs Groff Gyulai Josef Ur ő Nsga Szamos fojtába hosszúra fojo tábla földje [Széplak Sz; Ks 92]. 1786: az egész Biro Lábból légyen a' ki szakasztás ... a több Biro rész Láb föld újra négy tábla fertály részekre osztattassék [Nagylak AF; DobLev. III/619. 1b]. 1796: Minden Eszt(en-dőben) Használom (!) Széna Fűv. Vagyon Lá Pogyeréj nevezetű helyen egy nagy Tábla Széna Fűv [Mezőméses TA; WassLt]. 1806: Negyedik Tábla Erdő ... Cseplesz lévén most marha legelőnek marasztatott [Kákova TA; TGsz 16]. 1828: vettünk meg ... a Völtsi Határon ugy nevezett fundu Szekerilor nevű Tábla erdőből egy nyilatska erdőt ... 70 ~ hetven válto Rforintakon [RLt].

Hn. 1804: a' nagy Tabla szántó Föld (sz) [Dés; EHA]. 1806: Nyoczadik Tábla Erdő [Aranyosivánfa TA; EHA].

Szk: *vhány* ~ *fokhagyma/hagyma*. 1789: Az Udvar ház-nál lévő veteményes Kertbe. Imo Egy Tábla Fokhagyma [Branyicska H; JHb XXXV/65]. 1795: En a veteményezést regen el vezettem ... és már kelnek is vetettem egy Tabla hagymat [Szilágycseh; IB. Fogarasi István lev.] * *vhány* ~ *kaszáló*. 1788: két Tábla kaszáló vagy Gyümöltmesnek valo Helly [M.földvár SzD; SLt XLI] * *vhány* ~ *krumpli*. 1815: két Tábla Krumpli [Nyárádszibenedek MT; Told. 50]. * *vhány* ~ *murok*. 1778: Két tábla Murok két Tábla Peterse-lyem [Mezőzáh TA; i.h. 18] * *vhány* ~ *petreselyem*. 1706: Kerti vetemény edgy tábla petreselyem [Hsz; Törzs. Rákóczi inv.] * *vhány* ~ *saláta*. 1692: Közepső Paszpang

tabla vegeben egy tabla salata [Görgénysztimre MT; JHb Inv.] * *vhány ~ szőlő*. 1717: Peres Mál nevű hegyben vagyon hét közép szerű tabla szőlő [Nagyrápolyt H; JHb XXXI/5]. 1804: Egy Tábla Szőlőjét is tudok a' Gubemator Ur ő ex(ce)ll(entia)jának az Ingovánban [Szilágysomlyó; EM Conscr.].

táblaablak ablakszem; ochi de fereastră; Fensterfach/Fensterfeld/Fensterscheibe. Szk: *üveg ~*. 1656: Ezen haz falan vagyon 4 tablakbol allo vas sarkon panton forgo, forditos ki nitos vas karikas üvegh ablak, also resze egyik felől egi fel üvegh tabla ablak hejával vagion [Fog.; UF II, 138].

táblaasztal asztal; masă (cu tăblie dreptunghiulară sau pătrată); (viereckiger) Tisch, (viereckige) Tafel. 1669: ezen konjhaba(n) vagion ket Tabla asztal [Királyhalmá NK; Ks 67. 46. 24a]. 1699: Olasz labos tabla asztal egy negyszögű orosz labos Asztal egi [Boroskrakkó AF; BfR]. 1788: Lábos nagy hoszszu Tábla Asztal [Mv; TSb 47].

táblabell táblában/földterületen levő; din tabla/parcela de ...; in einem Feldstück befindlich/liegend. 1845: A Nyáras berteze táblabali erdő [Kissolymos U; EHA]

táblabíró (vármegyei) bíróság ülnöke/assesszora; asesor în complete de judecată (județene), judecător; Tafelrichter (Art Komitatsassessor im ung. Biedermeier). 1823-1830: És így Mátyusnak a doktorságból kevés fizetése volt, úgyhogy kénytelenítettett az akkori Marosszéki Continua Táblán assesszor vagy táblabíró lenni [FogE 306]. 1837: Mi Kökösi Bodolyi Sigmond Nemes Also Fejér vár megye Marosi kerülete Arvai Székének H Elnöke és Zágrábi Horváth Sándor az irt vár megyének Hűtös Tábla Birája és segéd Arvai Biro [Ne; DobLev. V/1219]. 1840: Ezen Eszketésnek meg Hűtelesítésre kirendeltettek Tábla Biro Székely András, és Megyei Hűtösök Pap Sigmond — Neb Ferentz [Dob.; Somb. II]. 1847: Veress Bálint és Mester Károly mindketten nemes Alsó-Fejér vármegye hites táblabírái [VKp 177].

táblácska 1. *számvető ~* kis számolótábla; tabel care permite rezolvarea imediată a unor calcule; Rechentafelchen. 1804: Egy Szám vető tablátska [Borosbenedek AF; SLev.]

2. vmilyen tok/tartó; un fel de toc; kleines Etui/Futteral, kleiner Behälter. 1801: Egy Spádéra való Táblatska [Medgyes; CsS].

3. kis ablakvédő tábla; oblonas (la fereastră); kleiner Fensterladen, kleine Fenster tafel. 1692: ezen egyik ablak(na)k két felől való mellékit két kis Almarium formára csinált vak ablakok (így!), az egyik ablaka, az egyike nincsen jelen, ezeknek fűresz Deszkakból való tolyogato kiss parkanyzatos Táblácskái, avagy aita egy hijával [Mezőbodon TA; BK 9 Inv.]. 1702: ezen oldal kamarának vagyon egy kis ablakja ... belől Vas Sarkokon forgo vastag Cserefából Csinált Táblácskája is vagyon [O.brettye H; Born. XXIX. 4]. 1849: A Szobának két ablakaiba három táblátska el van hasadva [Somkerék SzD; Ks 73. 55].

4. ablakszemecske; ochi mic de fereastră; kleine Fenster-scheibe, kleines Fensterfach/Fensterfeld. 1798: az Hét Házokban két két ablakok vagynak ... ki töredevezve találtattak 6 Táblátskák, mellyek papírossal vagynak ki földözva [Vályebrád H; Ks 76. IX. 27]. 1814: kis ablak, kilentz kis Táblátska kettő el van belőlle törve [Mezősályi TA; RLt].

1827: a' Kert felől való ablakotskának két Táblátskái ki vagynak törve [Koronka MT; Told. 34].

Szk: *ablak ~i*. 1756: Ezen Ház ... belső Rámáján két két Vas Sarkokon fordulo, kised Vas karikákkal ki Nyito, és Vas Horgokkal be záro kised Üveg karikákkal On közé foglalva rakot Ablak Táblátskái vadnak Négy részekben szakasztva [Branyicska H; JHb LXX/2. 18-9].

5. asztalocska; masă mică; Tischchen. 1788: Két kis avatóg Tábla ... Két ennél nagyobb Táblátska [Mv; TSb 47].

6. kis földterület/darab; parcelă mică; kleines Feld-(stück), kleine Parzelle. 1766: ezen Táblátskát megszakasztván az említett nagy árok [Dob.; Mk]. 1800: A La Kályá Boilor lévő Táblátska [Szomordok K; BetLt 2].

Hn. 1767: a verőfényben egy Kis Táblátska [Mezőbodon TA; EHA].

Szk: *~ra feloszt*. 1746: ezen alól maradtott részt a Mlgs B. Vr(a)k közt fel osztván négy táblátskára, fellýül a Gróff mellett a meleg oldal felől Valo táblátska és tul a patak felől lévő táblátska ... jutott Mlgs B. Josika Mojses Vr ő Ngn(a)k [Mezőbodon TA; JHb XI/22. 6] * *kiszakasztott ~*. 1786: Ezen ki szakasztott Szegeletes Táblátska mellett [Mezőbádn MT; TSb 51].

7. jelzői haszn-ban; cu funcție de atributiv in attributivem Gebrauch: kis földdarabnyi; de mărima unei parcele mici; von der Größe einer kleinen Parzelle. 1797: Szokolba van egy Tablatska vesző vagyis ollyas mező Cseplez erdő (így!) Amellyet negyedik otodik esztendőben el szoktán(a)k volt adni ugy Fűlpenis ez ugyan jobbska karón(a)k valois van benne [Banyica K; IB. Gombos István lev.]. 1798: Egy Tablácska Széna fűvet ... adtam egy ujj Selérnek mellynek nem volt nyila [Mezőbodon TA; IB].

táblácskaforma kis négyszögű minta; de formă dreptunghiulară; mit Karos, (mit) Rauten(muster), mit viereckiges Muster. 1787: Vr Asztalára valo elegyes Sejemmel arannyal Ezüstel Táblátska formákra varrott Abrasz [M.-fodorháza K; RLt].

táblafla vmely bíróság/tábla ülnöke/assesszora, táblabíró; membru al corpului judiciar, judecător; Assessor/Beisitzer am Komitatsgericht. 1671: Annak felette azon Vármegyeinek a' hol az productio lézen, két Fő Birája és hat Táblai Assessor eleiben producalni, hogy ha penig valami nagy akadályok miatt hat Táblaflai jelen nem lehetnének leg-alább négy Tábla Assessora bizonyoson jelen légyen [CC 68-9/2]. 1704: kíváná, hogy vagy a directort adják neki, a másik fiscalis procurator odamaradván, vagy ... az ítélőmester helyébe ültessenek egy táblaflát | a tanács nincs ki, a táblafla sincs, a főtisztnek és regalistáknak fele is nincs, követek nincsenek, hanem inkább mind zálogok [WIN I, 122-3, 132].

táblaflúli táblabírói/esküdtői/assesszori tisztséggel kapcsolatos; de membru al corpului judiciar, judecătoresc; das Amt eines „Tafelrichters“ betreffend, das Amt des Beisitzers/Assessor betreffend. 1710 k.: Telekinek, Székely Lászlónak is igen kedves emberek volt, tudott mind szót, mind ajándékot bővön adni, mellyel is nyerte táblaflúit, ítélőmester, tanácsúr, praesidens és Fejér vármegyei főispánságát, nemcsak érdeme nélkül, hanem érdeme ellen [BÖn. 673].

táblaflútság táblabírói tisztség; funcția de membru al corpului judiciar; das Amt eines „Tafelrichters“. 1710 k.:

az öcsémet, Bethlen Pált táblafiának téteté, hogy már nékem bosszúságomra és becstelenségemre ... ha engem kinnáltak volna is táblafiúsággal, én bizony, tot me jam inferioribus consiliariis factis fel nem vettem volna [BÖn. 719].

táblaforma táblaszerű, tábla alakú; de formă dreptunghiulară; tafelförmig. 1694: Vagjon egy deszka Rekesz-haz ... Haz hejára is ennek szolgál ... vas sarkokon pantokon forgo, retezes, retez fejes tabla forma Ajtótska [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János kúria-leír.]. 1736: az asszonyoknak és leányoknak a könyökökig feljebb ugyan bővebb ingek volt, az könyököktől fogva a keziig sipos ranczos szoros újja volt, inneplő pedig olyan tábla forma volt [MetTr 341].

táblafő földterület felső része/elege; capătul de sus al parcelei; oberer Teil eines Feldes/einer Parzelle/eines Grundstücks. Hn. 1822/1823: a' Nyilas Tábla főnél (k) [Dés; EHA].

táblaföld földdarab/tábla; parcelă, lot; Ackerfeld, Feld, Parzelle. 1841: a Felső oldalról végedes végig egész hosszába szomszédja ezen földemnek az Idősb Sombori Elek Bátyám Allodiális török buzás Tábla földje | a mig a Tábla földem vége ki rug, az ötsém Táblájának is a vége éppen oda rugván ki [M.zsombor K; Somb II].

táblaház királyi tábla épülete/székháza; clădirea/sediul Curții de apel; Gebäude/Sitz der königlichen Tafel. 1776: én elmenvén, mivel már a Táblára felment volt a' M. Praepost Ur, meg vártam a' Táblaház kapujáb(an)°, mig onnan le jött [Csókfa MT; Gyl. Adalbertus Biro scilicet ex Csik Kartzfalva nunc residens in Pago Csokfalva lev. — *Marosvásárhelyt].

táblai 1. vmely bíróságon dolgozó; de la Curtea de apel; an einer „Tafel“ (Gericht) tätig, Tafel-, Gerichts-. 1655: Kézdí Vásárhelyen lakó Barabás Péter hűtös táblai deákunk adja alázatosan értenünk [SZO VI, 199]. 1677: A' Fiscalis Directorok mind Széken és Táblán-is ben ülhetnek, Fiscalis causakon kívül; de mint a' több Táblai Assessorok hitesek legyenek az igaz törvény tételre | Assessorok a' Táblán hány számmal, és micsoda provisioval tartassanak, Táblai Fiscus számára cedalo proventus, számokra járjon [AC 206, 252]. 1779: Grátza György és Fekete Samuel exmissus Táblai Cancellisták Regiusságok alatt költetett [Nagy-lak AF; DobLev. III/522. 1a].

2. országgyűlés alsó tábláját illető; care se referă la Tabla de jos; die Ständetafel/das Unterhaus des Reichstags betr. 1695: Romai Császár Kglmes urunk ő Felsége Decretumhoz conformáltatott, és ez jelen valo esztendő(en) Juniusban Fejérvár Várossában celebráltott Ország Gyűlésében publicáltatott, a Nemes Ország Statussinak Regestruma ... Táblaj Rend" [Borb I. királyi rend. — "Köv. 11 név].

3. bíróságon tárgyalt; care a fost dezbătut la Curtea de apel; vom Gericht/von der Tafel verhandelt. 1677: Kik régi Salariumokkal legyenek contentusok ... hogy a' Várme-gyéken és Székeken-is a' processus, a' Táblai processusok-hoz accomodatassék [AC 180].

4. táblai bíróságon kiadott/mondott; care a fost pronunțat la Curtea de apel; von einem hoherem Gericht verhandelt/entschieden, Gerichts-, Tafel-. 1730: Vármezőn a' Mgs Csáki Urakul repetáltak volt valami Jobbagyokot az Asz-

szony Vér Judith Aszszony számára, kiket is hogy fel nem adtanak, Tablai Sententia és Deliberatum mellett Vármezőn foglaltak osztán érettek, mind Jobbagyokot, mind pedig bizonyos számú Sessiókat [Retteg SzD; TKI 2 Steph. Zabolai de Dees (57) vall.].

táblajárás 1. céh hirdetőtáblájának körbehordozása; transmiterea de la o persoană la alta a tablei portative folosită pentru diferite anunțuri în cadrul breslei; Herumtragen der Zunfttafel. 1672: Hogyha peng a' Tabla a' Mester Embert házánál nem találja az Haza nepe külgye el a' Tablát más Mester emberhez es mennyenek a' Czeh Mesterhez, Uranak szeribens kepeben s kövesse meg a' Tábla járást [Dés; Jk]. XVIII. sz.: Az halottas házhöz, ha tábla jár és oda nem megyen az órára az mely praefigáltatott, elmarad érette táblajáráson sz. dénár 33 [Dés; DFaz. 32].

2. szavazás; exprimarea votului, votare; Stimmabgabe. 1772: A(nn)o 1772 die 15^a Marty Tabla járás alkalmatosságával Blts Czehunk(na)k gyűlése lévén, amidőn is fel állván Boros Samuel és Vizovathi András Eö kglmek emlékezteték ... a Blts Czéhot ... instantiajok(na)k Complementumára [Kv; ACJk]. 1775: Lévén az B: C. Congregatioja és akkori alkalmatossággal végezé egyenlő akarattal aszt hogy ha valamely Betsülletes Mester legény Cehban akama allani tartozik az Cehnak öszve Gyűléséért flor 1 id est egy forintokat le tenni az Tábla Járásért 12 pénzt [Kv; FésCJk 51]. 1841: Az ökglmek* jeladások vagyis jeljárások ládájoknak kultsok légyen és aki az órát elvétí vagy elmulatja, a nemes céh táblajárásinak felével tartozik [DFaz. 39. — *A sírásó ifjak].

táblajárásbeli szavazásra/szavazás céljából; pentru votare/exprimarea votului; für Stimmabgabe. 1806: Február 22-én „táblajárásbeli cehat gyűjtven cehmester atyánkfi(a) a szomosújvári árulásér a széki asszonyoknak és fűzesieknek adjunk vagy ne adjunk, e kérdés forog [Dés; DFaz. 33].

táblajárás szavazással kapcsolatos; în legătură cu votare/cu exprimarea votului; die Stimmabgabe betreffend. 1841: 1841-ik die vero 12-ik mensis Januári bizonyos tábla járási gyűlése lévén nemes Cehunknak ... végeztük azért közönségesen" [DFaz. 37. — "Köv. a hat.].

táblajártatás hirdetőtábla körbehordoztatása; transmiterea de la o persoană la alta a tablei portative folosită pentru diferite anunțuri (în cadrul breslei); Herumtragen der/einer Verlautbarungstafel. 1727: Hogy ha valaki tábla jartatasba a' Táblat eltéveszti vagy magánál tartya, Atyánk Vran (!) házához nem szolgáltatya buntettesek 24 penzel [Zilah; Borb. II].

táblajáték biliárd; biliard; Billard. 1736: (A) Farkas-utca felé az említett kert ... végiben volt egy szép nyári-ház, abban volt zöld táblajáték, az kit most pilliárdnak hí-nak [MetTr. 430].

táblájú 1. vhány darabból/táblából álló; care este făcut dintr-un anumit număr de plăci de lemn; aus/mit/von ... Platten/Tafeln. 1793: egy olosz fal hat táblaju szakadozott [Kv; TL conscr.]. 1813: Olosz fal 10 Táblaju [Veresegyháza AF; Told. 18 Toldalagi Kata lelt.]. 1832: Egy metzett üvegű hat táblaju szép oloszfal [LLt].

2. vhány ablakszemből álló; cu un anumit număr de ochi de fereastră; aus/mit/von ... (Stück) Fensterfelder/Fensterfächer/Fensterscheiben. 1632: Mellette leueö második kwiseö both ... Vagion 3 ablak raita negj negj tablaiu [UF I, 157]. 1647: egy eoregh haz ... ebbeol nylik egy peruatara egy festett tolio zárú, kolczú aito; vagion benne egy hat tablaiu eoregh wuegh ablak [M.királyfa KK; BK 48]. 1674: Vagyon ezen haznak három fa közze rakot két két tablaiu üvegh ablaka, három üvegh tanjer hejával [A.porumbák F; UF II, 595].

3. (asztal)lapú; cu un anumit fel de placă; mit einer Art Platte/Tischplatte. 1846: a Palotáról nyilik egy jól készült ajtó az eö Nagysága szállására — Vannak benne két egy forma Tisza fa asztalok, — egy Tisza fa márvány kő Táblau asztal [Szászkered K; LLt gr. Lázár László udvarháza].

4. vmilyen pengéjű/lapú; cu un anumit fel de lamă; mit einer Art Schneide. 1787: Egy nyeletlen széles Táblaju kapa [Mv; MvLev. Nagy György hagy. 5].

5. szárnýú; cu (o singură) tăblie; mit ... Türflügel(n), ... flügelig. 1676: Ezen műhelynek két vas sarkon pántron forgo egy tablaiu alol vas szegezéjő <ayto> [Fog.; UF II, 748].

táblakályha kályhacsempe; cahlá; Ofenkachel. 1810: Vagyon a' Leányok háza ... vagyon benne egy négy szegeltű, kék nagy tábla kályhákbl Francia módra csinált, téglá tűzhelyen álló vas pántra rakott, kettős tetjű, gombos parkányos ajtó nélkül való kementze [Doboka; Ks 76 Conscr. 37].

táblametsző ágyást kiszabó; care este folosit la formarea structurilor de legume; Beetformer, Gestalter von Beeten. 1780: Tábla metztő kertész Spárga 2 [Bethlen SzD; BK].

táblás I. mn 1. céh hirdetőtáblájért felelős; care este responsabil pentru tabla potativă (cu diferite anunțuri) în cadrul breslei; für die Zunfttafel sorgend. Szk: ~ céhmester. 1637: Ökglmek az böcsületes marosvásárhelyi szabóczéh ... választattanak ... Táblás czéhmesterek Nagy Szabó Ferencz uramat [Mv; EM XVIII, 403].

2. kazettás; cu casete, care este împărțit/compartimentat în casete; mit Kassetten. 1681: Ebédülő nagy Palota; Az allya öntött, feli gerendas, zölden festet Tablas, partazatos deszka menyezetes | Vajda Hunyad Vara ... Aranyas ház allya öntett, feli gerendas, festet Tablas deszka menyezetes | (A) Templom felett való keö ház végéb(en) levő hoszszu folyoso. Keöböl eppetett; az allya öntött, feli gerendas; czifraso(n) festet, Tablas deszka menyezetes [Vh; VhU 543, 552, 582].

3. keretes, rámás; cu ramă/cadru; umrahmt, eingefabt. 1611: Mas egj Rubintos tablas munkara csinált gieöred nio(m) ar(anyag) les masfel ortot ... f. 6 d ... Egi hegies giemantos aran] gieöred tablas nio(m) Araniat egyet es fel ortot ... f. 22 [Kv; RDL I. 88]. 1632: Az falon három tablas ramas kepek [Fog.; UF I, 145]. 1810: Nagyobb táblás réz csatt Rf 7 xr 26. 70 Táblás réz csatt Rf 6 xr 3 [Mv; MvLev. Trincseni Mihály hagy. 14]. 1861: 1 táblás és kihuzó ágyot tölgyfa színre lagiroztam f. 4 [Kv; Újf I].

4. védőtáblával ellátott; prevázut cu obloane; mit einer Tafel/Platte geschützt. 1634: Az mi hazammal leueö Tablas Oltarimat illeti, aztis ide: az Paterek hazahoz hagiom, io lezen az Oratoriumban vele elnj [WassLt. Wass János végr.]. 1687: Egy közep szer, aranyos, nyito táblás Tükröt f. 1 // 20 [Utl].

5. órátáblával/lappal ellátott; cu capac; mit Uhrdeckel/Tafel. 1679: Felljeb irt kapu felet valo haz mellet vagyo(n) gerendakbol fel czinalva ... Ablakan is veressel festet rostely; ora mutato Tablas [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv.].

6. táblaformájú darabokból álló; în forma dreptunghiulară; aus viereckigen Stücken bestehend. 1637/1639: 1. varratlan vj abrosz, gjapotos rosas tablas három szel — — f. 1 d. 50 [Kv; RDL I. 111]. 1651: Harom reczes Abrosz kettei Tablas az harmadiknak az közepiben vagyon recze [WassLt. Wass Judit kel.]. 1664–1665: tablas Abrosz Nro 1 [Mv; Ref.egyh.lt.]. 1674: Egy tablas Reczés abroszt [Beszt; WassLt.]. 1706: Egy recses (!) vekony tablas asztalra valo abros [LLt Fasc. 108]. 1739: 5 vég Táblás formáb(an) való Aszsztal keszszkenyőnek való darabba Nro 5 [Szászkered K; LLt 96]. 1743: Egi táblás Reczés Agyra való [Mezősztkirály AF; Told. 19]. 1766: Két egy pár Embernek valo Derekallyak; egyik(ne)k kanafász a másiknak kék közönséges táblás tokjak [Lesnek H; Szer. Hursági Éva inv.]. 1789: Vettem kezemhez ... 6 Tutzet vékony táblás Asztal keszzenket [Meggyesfva MT; JHb XLVI/1 Torma Éva kel.].

II. fn üveges; geamgiu; Glaser, Glashändler. 1790: Az ablakokhoz valo Üveg Táblákról mértéket vettem, és ma általis adtam a Táblásnak hogy ki vágják [Sztrezakercesora F; TL. Wessényi Dániel gr. Teleki Jánoshoz].

◊ Szn. 1573: Tablas peter [Kv; Tjk III/3. 99]. 1592: Tablas Matiasal [Kv; Tjk V/1. 232].

táblásan 1. kazettásan; cu casete; mit Kassetten. 1637: menyezeti feyer gyalult deszkakbol tablason kopiason csinált, uagyon benne keöreös keörwł deszkas szalonna ala ualo allas | menyezeti festet kopias formara tablason csinált [Fog.; UF I, 406, 408].

2. tábla/négyszög alakúra; în formă dreptunghiulară; viereckig. 1706: Egy tetsin tablason sött aranyos ezüstös mely füző (!) [Moldva; LLt 108].

táblásos ablakvédővel/táblával ellátott; (care este prevázut) cu obloane; mit Fensterladen/Fenster tafel versehen. 1849: Ezen szobának 3 ablakjai kivűl vas rostélyos táblásos [Somkerék SzD; Ks 73/55].

táblaüveg lemez alakú öntött üveg; sticlă plană, geam tras; Tafelglas. 1736: Ablakok ... közűl az edgyik merő évegből valo, azon Nagy Tábla evegből rakatott ki [Várhegy MT; EMLt Conscr.].

táblavas négyszög alakú vaslemez; placă (dreptunghiulară) de metal; viereckige Eisenplatte. 1679: Hamoron ki nagyolt, hoszszu tábla vas nro 1 [Uzdisztpéter K; TL. Bajomi János inv. 72].

táblavég földterület lábja/vége; capătul parcelei (de teren); Ende eines Feldes/einer Parzelle eines Grundstücks. 1825: egy Tábla vég ... ez előtt nyoltz öll szelességű volt, de a' Szamos Lotsogtatásával el apadván, most egy fertály szekér szénát termő hely [Árpástó SzD; CsV IV].

tábláz 1. földterületet ki/felmér; a împărți în parcele/loturi, a parcela; vermessen, parzellieren. 1777: mérés által azon helyet táblázni, telyes lehetetlen volt [Mogura TA; Ks 89]. 1802: A Geometra a' ki az egész Hatart mérté, és Tabláza minket is az osztotzassan [M.zsombor K; Somb. II].

Szk: *erdő ~ni. 1831:* erdő táblázni a Tkts Comissinak (!) egy vadveres plajbász 10 xr [Torda; TLv.].

2. (be)deszkáz; a szék táblie (de poartă); mit Brettern verkleiden, verschlagen. Szk: *kapu ~ni. 1749:* Deszkák Perceptioja ... vettem ... Szellyesebbekett kapu táblázni valót No 6 [Kiskend KK; Ks 70. 51].

táblázás földterület ki/felmérése; parcelare; Vermessung, Parzellierung. 1771: Második nyilazás, vagyis Táblázás, a' ... Somlyai rész Possessor Urak részre jutott Tábla szomszédságában ... meg mérettetvén lőtt 180. öles [Fejér m.; DobLev. II/428. 18b]. 1775: Paraszt Embereikkel ... merették és táblázták a határt, melyből a következőt, hogy ezen in adaequata s improporcionata Táblázásnak se határát, se barázdáját Accurate senki nem tudhatja [uo.; i.h. II/465. 1a]. 1781: az fel osztando Erdők ... Vétetennek egy Plágában Táblázás szerint ilyen ezen [Magyaros MT; EHA]. 1793/1794: 'a Papok része ezen fel Táblázott Rétnek éppen a' közepén volt, hogy azért a' Táblázás ne tsonkjon itt szakasztott ki reszek' [M.bagó AF; DobLev. IV/739. 20a. — 'A helybeli papoknak].

tábor 1. katonai/haditábor; tabără militară/de ostaşi; Feldlager, Lager. 1514: noch dem her mit dem grossen tabor nwr II meyl von Lippa lag [MRReb. 210]. 1562: (Az éleést) wgy hazzak Jde desre hogy Jnnet myndyarast Indulyan az tabor vitan velle [Dés; BesztLt 13]. 1573: Kowach Lwkach Azt vallia hoki mykor az Thabor zamosfalwanal volna Azkor az vasart ki kwlte volt az Byro Eois teobekis Az kapw eleot arwnak volt kasat [Kv; TJK III/3. 178]. 1597: B: wram in kegelmé kwlte Makray Janost az Taborban hogy biszonios hyrt hoszszon kwl wadgion az Tabor es egieb dolgokrwl biszonios hoszszon [Kv; Szám. 7/XIV. 99 Masass Thomas sp kezével]. 1612: Forgacz mind Taborostol nagy hirtelen Jeoué varosok alá, es mihtl erkezek keorwl veüen eoket Sancziott haniatott es azontul mingiarast leotett [Kv; PLPr 27]. 1620: az mely Szamos Gialogok ... Az orzagh oltalmazasara az Taborba(n) Menenek, Azoknak ho penzek keölczieönesbeöl teöl ki [Kv; TanJk II/1. 299]. 1644: ielente Tholdalaghi Sofi aszony o kme mostani nagy szuksegese allapattyt hogy az mostani haza szuksegere Taborb(a) maga es Unokaj Jozsagarol louast kelletnek allatni [Ks 90]. 1657: Úgy vagyon, estve sokkal megtöbbször az ellenség táborának tüze, és éjjel az sánchoz, az mennyire lehetett, gyalog is közelítvén, sajátítottam mint valami székerek zörgésének és lovaknak lassan alattomban hajtásának jelenségét [KemÖn. 241]. 1683: Taborban menő Koczisok és Fellaitárok Fizetésekrül valo Registrum [Utl]. 1705: Die 8 Maji, Roth general hajdui számára csinálván bizonyos számú köpenyegeket, az kik az táborra levitték ... költettek fl. 3 [Mv; EM XXI, 437–8]. Azután pedig gondolván a németek, hogy mezei strázsájok vagyon a táboroknak, magok azért elől menének, amint hogy a fiókstrázsára érven, a szokás szerint kérdék, hogy ki vonának [WIN I, 618]. 1752: Dés házán lakó Nehai Sándor Thamas özevgyétől hallottam, hogy a' Kurucz világkor az Vrahoz menvén a' Táborra ... oda ment valami oláh Asszony ember, kiről azt mondotta János István néki: hogi a' néki édes Anyja [Dés háza Sz; Ks 100]. 1779: 1778-ban a táborban lévő Szócs György, felesége kínálta két véka rozssal Holló Ferencet [Taploca Cs; RSzF 287]. 1823–1830: Melyre feleltem, hogy aki táborokat szemével látván s az hadakozás inségeit maga tapasztalván, mint én, aki

egynéhány ellenséges táborokon jöttem keresztül, nem kívánna katona lenni [FogE 272–3].

Hn. 1710: a Tábor hegyin [CsH 205]. 1759: a Tábor helyben (sz) [Alvinc AF; EHA]. 1782: Szászok Tábora n.h.-ben (sz) [Szu; EHA]. 1815/1817: a szászok Tábora nevezetű helyen (sz, k) [Szu; EHA]. 1829: A' Szászok Táborán (sz) [Szu; EHA].

Szk: *~ba száll. 1659:* Az mi pedig, édes Öcsém uram, mustra dolgát illeti, azt igen jól cselekedte Kegyelmed, hogy megmustráltatott az én jószágomról is, mivel magam is úgy akarom, hogy az ott való jószágról abban az vármegeyében üljenek fel, mivel ide soha nem győznők, mivel hetfűn táborban szállnak [TML I, 433 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1662: Ki hogy már mindenfelől hadait összegyűjtötte s az ország népét is igen felvette volna, ottan minden hadaival a Kenyérmezején táborba szállott vala [SKr 517]. 1676: A németek felől ... nem igen félhetnék ... ha ugyan csak elhitheteli magával a törökök ellene való igyekezeteket s kezdé is penig hinni, fel szabadulván köztök a csata, magára nem várja s már is úgy kezdték hirdetni, hogy vagy Szendrőhöz, avagy az Harangodra száll Strasoldo táborban [TML VII, 201 Teleki Mihály Béldi Pálhoz] * *~ba/~nak szállit. 1599:* Noha ennek eleotte walo lewelnknben megh paranchioltwk wolt hogy Lowagtokath, gialogtokath mindgiarast Coloswarra kwldenetek mind az altal bizonyos feo okok kewantak hogy Zaz Sebesnek tabornak zallichiwk orzagwnk hadath [Gyf; Törzs. Báthory András rend.]. 1614: nagy remensége lévén Rodolfus császárnak abba, hogy ... az német had ebben az esztendőben ... Gyulát, Szolnokot, Tömösvárat megvehetik, szép német és magyar haddal Bástá Györgyöt generalisságra aláindítá Mihály vajda mellé, kihez képest Mihály vajda is az erdélyi nemességet Tordához szállitá táborba [BTN² 49] * *~ba való szállás. 1662:* Fejedelmek táborba való szállása, Várad felé kiindulása [SKr 172. — Tartalomjelző fejezetcímbe]. 1670: az elmúlt napokban Kegyelmetekkel egyező értelemből parancsoltunk vala bizonyos számú hadainknak táborban való szállások felől [TML V, 332 a fej. Teleki Mihályhoz] * *~ra száll. 1710:* Mikor táborra szállott is, meg nem engedte, hogy az eddig való szokás szerint feles bagásiát vigyenek magokkal a tisztek [CsH 445] * *~t felállit. 1736:* grófok valának a Bithoriak, de egész táborokat állitanak vala fel [MetTr 317–8] * *~t jár. 1662:* jutván, die 26. Junii Polyvest nevű váraskához nem messze, Telyiassa nevű folyóvíz mellett tábornak járnának [SKr 337] * *basa ~a. 1661:* Valának a basa táborában egynéhány száz havasalföldi kurtányok [CsH 8]. 1710: Istennek kiváltképpen való rendelésiből az akkor Erdélyt pusztító török császár hadának generalisától, Ali basától erdélyi fejedelemnek denomináltatik és Ebesfalváról kedve s akarattja ellen a basa táborára kihozatik [CsH 51] * *császár ~a. 1662:* a bolond levélhózkók útjokban, azt értvén, hogy én is a hatalmas császár táborában rabul volnék, az levelekkel hozzám jöni nem merészelték [SKr 562] * *fejedelem ~a. 1657:* így egész napestig szemben állván estve válánk el tőlök tisztessegen, és menénk szinte az fejedelem táborához második nap Szécsénben [KemÖn. 205]. 1662: Ezalatt a fejedelem derék táborával és Duglász is az övéivel naponként continuálják, követik vala útjokat, az Morva vize mellé érkezvén [SKr 256] * *fővezér ~a. 1670:* Dávid deák felől semmit nem hallott egyebet, hanem egy törökök beszéltett, a ki látta az fővezér táborán [TML V, 107 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1710: minekutána a tatár hám és a két oláh

vajda kimentenek volna az országból, kevesed magával" megindul és Érsekújvárhoz megyen a fővezér táborára [CsH 55. — "A fejedelem]. 1771: A svédiai király is Benderből a fővezér táborára megyen [CsH 469] * *a francia* ~a. 1710: Marlebourg megegyezvén a császár generálisával, Eugénissal, rámennek a francia táborára, ki egy erdő mellé vont a maga, hogy jobb commoditással harcolhasson [CsH 408] * *Gyulafi* ~a. 1653: És mikor megszállottak volna Holdvilághoz a Gyulafi tábor, Medgyesből egy hajnalban kiűtött Rác György és a német, és megverék őket [ETA I, 96 NSz] * *hajdúság* ~a. 1602: Kis Niszor, és Hagymassy Mihály Mikola Pal Arway ... valliak ... azokat az Juhokat ... az hajdusagh Tabora feleol hajtottak [Kv; TJK VI/1. 594] * *keresztény* ~. 1653: Ugyan voltak okaim, mitől féljek — keresztény táborban ne próbálnád bár meg azt [ETA I, 136 NSz]. 1710: vala penig híre, hogy a fővezér igen nagy erővel jőne segítségére, azért, hogy a keresztény tábor is jobban resistálhasson a pogányságnak, egyúlvé akarék magokat gyűjteni [CsH 193–4] * *kereszteseknek* ~a. 1562: Mely ígretnek öröme miatt indítatván a vajda, azonhelyt erejét indítá és megveré a kereszteseknek táborát Tömösvárnál, Váradnál és Erdélyben Kolozsvárnál [ETA I, 11 BS. — "1514-ben] * *koborló* ~. 1600: Puelacher Jstwan vram zolgai (!) Janos ... vallya Egyeb latorsagat nem thwdgya Az Bochay Vram koborlo taboraban latta zemewel [Kv; TJK VI/1. 401] * *kuruc(ok)* ~a. 1705: A nagy armada is igen közel lévén a kurucok táborához, attól kell vární neki is | Ugyan ma a kuruc tábor megindult Hárságtól, hihetőleg ott már elélték a fűvet körülöttök, és feljebb szállottanak [WIN I, 530, 541]. 1710: Némek is kételenség alatt oda kelle mennem a kuruc táborra, mert Forgács megparancsolá, hogy mindjárt megfogasson Mikes Mihály s felakasztasson [CsH 356] * *lengyel* ~. 1672: És mivel ő nagysága bizonyos hírt nem hallhat az keresztények részéről, hát nekem parancsolt, hogy én keressek két embert; egyiket épen az lengyel táborra, másikat Bécsben küldjem [TML VI, 266 Teleki Mihály Nalaczi Istvánhoz] * *magyar(ok)* ~a. 1600: Küldötte volt Fejér váruól Mihály vajda ez tordai magyarok táborába, Trauzner Lukácsot és egy oláh boért, kinek neve Andre Posztelnik [Monlr. XXX, 120 Szamosközy István]. 1672: Az magyar tábor algha ismét által nem kél a Tiszán [TML VI, 407 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1703: a kurucok ... lementek a Szamos mellett, keresvén a generált és németeket ... találta a magyar táborra, aki ... Szamosújváron alol volt a réten [Kv; KvE 279 SzF] * *muszka* ~. 1849: A Muszka Tábor bé jöttével" egy fiatal fejős Bivalom el veszett ... de senki nem jelentette [Torda; DobLev. V/1276. — "A lev. okt. 17-én kelt]. 1851: az osztrák és Muszka tábor itt Létivel [Dés; DLt 1147] * *német(ek)* ~a. 1598: 25 Aug. B. V. kulde lffýú keötelueruo Tamast hogy meg tudakozza hol wagon az Nemeth Tabor ata(m) neky ... f 4 [Kv; Szám. 8/V. 159]. 1621: 21 Julii. Bethlen Gábor öfelsége az egész német táborot megverte, és minden sáncokat megvette [Kv; KvE 154 SB]. 1687: Augustus. 3. Jött a fővezértől kapucsi pasa, ki a németek táborának Eszéknlé valo megverettetését meghozta [AMN 278]. 1709: Enyedi György resolvalta magát, hogy feleséget Barabas Ersébetet soha nem hozza nem vészi: mert ő neki mátkája vagyon, az az kurvaja, melyet Beszterczéről az Nemet tabornal elis vitt [SzJk 383]. 1710: de a sok lövésit, bombázását nem állhatván a német tábornak, az erős Kaiserverta várost feladják a németeknek [CsH 219] *

oláh ~. 1849: ki kellett telni az 55 számnak a mit az oláh Tábor ki parantsolt" [Héjasfva NK; CsZ. — "Juhot] * *osztrák* ~ → *muszka* ~ * *a svéd* ~a. 1657: az Fejérhegyen általmenénk Szomolyán tájékján Morvára ... már jó időtől fogva fekszik vala alatta az svéd tábor [KemÖn. 276] * *szamosfalvi* ~. 1594: Czipot vit az Zamosfalui Tabornan ala ... Greb Marton ... d 12 [Kv; Szám. 6/III. 7] * (*Székely*) *Mózes* ~a. 1653: Székely Móses táborát Kolosváruól megindítván, méne Szamos-Ujvárhoz, hogy azt a németektől megvegye a várat | De a reménység igen megcsalá, mert mind gyalog szállának a vajda hajdúi, csak egy kapczában, mert nagy sár vala a Móses táborá előtt [ETA I, 79, 82 NSz] * *tatár-török* ~. 1690: Ment az tatár-török tábor Bonczida és Iklód tájékára ... Pusztá Csán, Komjáczege, Túr, Koppánban sok praedálást töttek [SzZs 719] * *török császárnak* ~a. 1711: De az isten a nagy kevelységért eszit veszté a muszka nagy készületinek ... s mintha keziben volna Constantinápoly, a török császárságot magáé gyanánt usuálni akarta, és ... igen könnyen a török császárnak minden táborát dissipálhatja vala [CsH 467] * *török* ~a. 1613: 24 Octobris. Mene vissza a török tábor Temesvár felé [Kv; KvE 147 SB]. 1661: Az török táborról azt beszéli a postám: igen megszerdültek magokban, de bizony jobban megszerdülnek [SzO VI, 241]. 1674: Vono Eökör nro 18. Török Táborról vissza jött Eökör nro 7 [Törzs. Dévai fej-i udvarház]. 1710: A török tábor a is meglátván, mint annyiféle nemzetségből álló sokaság, egybenbódu, ők is futni kezdenek [CsH 172] * *vezér* ~a. 1660: Vádolták avval is ez szegény várost, hogy az vezér táborából hozzánk jöv három nemes embereket küldtünk volna Rákóczi fejedelemhez [Kv; KvE 183 LJ]. 1662: Az vezér tábor a helyén felvont sátora alá ... megszállván ... rájok kiment vala [SKr 625]. 1663: Azonban az estve érkezének Szilvási Bálint és Csepregi meg az vezér táboráról [TML II, 596 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

Sz. 1823–1830: mint egy fekete tábor, úgy látszottak, még városi ismerőseim is sokan jöttek a meggyesfalvi fogadó tájékaig [FogE 133].

2. tábori sereg; oaste; Heer, Armee. 1630: szálla a tábor szintén az Hostad végében [ETA IV, 198]. 1710: Udvarhelyszékről vala egy katona, Bíró István nevű, vitez székelly hadnagy, ez rosszacsán lévén, amint a tábor utazott, meglátván egy forrást, leszáll lováról, hogy igyek [CsH 170].

táborbeli I. mn katonai táborban levő/tartózkodó; care se află în tabără militară/de ostași; im Lager befindlich/stehend/liegend, lagernd. 1662: az hol az várhoz való vetés volt is, igen elkaszáltanak az táborbeli németek [TML I, 327 Teleki Mihály Kemény Simonhoz].

II. *fn* katonai táborban levő személy, tábori katona; ostaș/militar din tabără; die Soldaten im Lager, Lagerinsasse. 1657: Filekhez érkezvén, mivel igen kapdosnak vala ki az táborbéliekre, azelőtt is már egyszer defraudáltak vala, ekkor is nem akarának velünk accordálni [KemÖn. 268–9]. 1662: Azon szempillantásban pedig a rétségekről is mindkét oldalról s hát megöl nagy sűrűségcs sokaságú darvak olly szörnyű szokatlan kiáltást kezdenek, hogy a török táborbéliek ... elérnülének [SKr 177–8].

táborhely sereg táborozó helye; loc de tabără; Lagerplatz, Lagerort. 1657: Harmadnap esmét Lőcse irányában való táborhelyekig megint hasonló rajtok kapdosással késé-

rők őket; Lőcséhez közel sem bocsáták | Innét azért Dukálással együtt, ő kétezerrel, én is annyival indulék, hogy valami derekas próbát tennék az ellenség táborát megülvén, de heában fáradánk negyedik napok alatt, mert az ellenség azalatt is táborhelyét változtatta s erős helyben szállott [KemÖn. 227–8, 281]. 1662: Az mieink pedig, hogy még szintén a hír bizonyos nem lévén, a fejedelem annak meglátására csatát bocsátott volna, a táborhelyről ki nem vitettek [SKr 257]. 1704: Éjszaka felgyűjtván a táborhelyet a kurucok, elmennek a vár alól [KvE 243 VBGy]. 1705: Kire monda, hogy az kurucok a táborhelyeket égették fel, de nem csuda, mert régen lévén ott az egy helyett, változtatni kellett [WIN I, 569–70]. 1711: már egy falat kenyerek sem volt, a sáncban a lovok, marhajok is éhél kezdett megdögleni, mert olyan rettenetes sok sáska volt a táborhelyeken, hogy térdig jártanak benne [CsH 469]. 1775: A táborhelyet delienálta is, szénát, zabot az ország repartíalt is s noha vártuk, de mindaddig be nem érkezék, mivel más dolog adta elé magát [RettE 351].

Szk: a német ármáda ~e. 1710: a francia ... titkon minát kezdett vala ásatni a német ármáda táborhelyire, melyben Eugénius semmit sem tudott [CsH 325–6].

tábori 1. katonai táborbeli; din/dintr-o tabără militară; Feld-, Lager-. 1596: Haggiuk ti nektek, hogi az menni huzad es Kapw zamrol ualo gialoggal onnet tartoztok, azokat egieb haj mod es zokas zerint, minden elesekkel, es tabori kezulettekkel, minden ok uetetlen, mingiart ide feieruara kulgietek taborunkba [APol. I. 61 fej.]. 1661: minthogy a tábori állapot változásokkal szokott járnai, akkor is nem lévén alkalmas helyem, nem írhattam [TML II, 122 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1681: a Tábori alkalmatosságra e szerint adattak Konyhabeli eszközök [Utl. — "Fels. köv.]. 1710: Szokása szerint megszalad a magyar, sokan ott vesznek, a tábori készüléket is odahagyják sok nyereséggel a német kezében | A svéciai király penig válogatott kétezer lovasal elszalada, és Tatárországban Tijginye városában mene, a több tábora egészlen mind ott vesze ... minden tábori készüléttel [CsH 360, 420].

2. táborban vmilyen tisztséget betöltő; care deține o anumită funcție într-o tabără militară; ein Amt im Lager bekleidend, Lager-. 1662: másnap Kemény Ferenc ... a hosszúfalvi táborában, pestisben ... megholt vala, ahová Balogh Máté által (ki most mintegy tábori gondviselője vala s praefectusa is) ... Kővárba kísértetett vala [SKr 667]. 1710: Kemény János ha mellette levő hadaival eleibe ment volna (amint mind a német expertus generálisok, mind a magyar hadak tábori tisztei neki tanácsolják vala), azt a kevés számú megfáradott hadat dissipálhatta [CsH 51]. 1711: az Olt Vízéb(e) a Tábori Tisztektől bé vettetett, a táborból ki veretettett [Dés; Jk 359b–60a. — "Szász Csátári István].

Szk: ~ élésmester. 1683: Vevén Zoltán Zólgátul Tizenhat sing Fajlandist három Tabori Elés Mester és Tabori Kantor számokra meljnek az árat meg adtuk [Utl.] * ~ kántor → ~ élésmester * ~ lelkész/pap. 1866: ha a' mi Anya-Könyveink' rovatai nem foglalják is magokban, mind azokat, mellyek a' tabori lelkészek Anya könyveik számára előszabnak, a' katonaság körül tett lelkészi szolgálatokat, azok szerént kell bétöltlen és ... a' Katonai Hatóságának ... beküldleni [Gyalu K; Rak 113]. 1869: Féri ... 46ban szöletett tehát hozzá nem kerül talán el a sor, s ha el is, teszi le Juliusban a papi vizsgát s mint papjelelt menekül — bésó-

rolják ugyan, de absitot adnak és itheron hagyják és ha háboru lesz viszik tábori papnak [Pf Pálffy Károly Kv-ról] * ~ mester. 1653: De azonban hát a küldött jancsárok is oda érkezének, s úgy azokkal a császár tábori mestere is eljött, és azt a helyet a hol mi valánk, a császár sátorának rendelé [ETA I, 133 NSz] * ~ pattantyus. 1684: Die 16. Aug(ustii) ... Medgyesi Szöcs György Tábori Pattantyús(nak) eddig el töltett egy Kántoráb(an) attam 5// — [Utl].

3. táborban használt; care este folosit(ă) într-o tabără militară; im Lager gebraucht, Lager-. 1710: Aholott minden munitiót, prófontját, tábori eszközeit, a fővezérnek minden sátorát ... nyolcvan öreg falrontó ágyúkkal együtt elnyerének a keresztények | Bádensisi herceg ... noha a törökhöz képest igen kevesedmagával vala, mégis szerencsésen triumphála vala ... minden munitióit, tábori eszközeit gazdag nyereséggel együtt a török tábornak felprédáltatá [CsH 202, 215].

Szk: ~ árnyékszék. 1679: Szükséghe tévő helyhez valo tabori Arnyék szek desastol nro 9 [Uzdiszpéter K; TL. Bajomi János inv. 95] * ~ asztal. 1647: Az palankon kwl egy szalmas Swteo haz ... benne egy Tabori vas pantos esozúe fogo Asztal [M.királyfa KK; BK 48. 16]. 1745: Tábori kitsin kerek asztal lábastól nro 3 [Marossztkirály MT; Told. 18]. 1753: Egi hitván Tabori asztal nro 1 [Szentmargita SzD; Ks 18. CII]. 1788: Egybe hajthato esztergába metzett négy szegeletű négy Srofos lábu Tábori Asztal [Mv; Tsb 47]. 1805: Két Asztal, a' melyek hivatnatnak Tábori Asztalnak [Szamosfva K; BLt 9] * ~ asztalocska. 1791: Egy Kiss Tábori-Asztalocska [Déva; Ks 108 Vegyes ir. Grék Mihucz keresk. hagy.] * ~ bõrpalack. 1628: Az Legh belső táházban ... Egy Teoreók Tabori cieziések beór Palackz [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44. 1] * ~ munició. 1711: Carolus a francia táborát megveré ... és minden tábori munitióját, készületit elnyerte a franciának [CsH 472] * ~ nyoszolya. 1648 k.: Csinaltam Harasztosi Miklosnak egy tabori niuszolyat d 60 [Kv; ACJk 64a] * ~ rézcseste. 1673: adat megh ... Egy tábori réz cseszt [JHb] * ~ réz főzőfazék. 1693: Egy jo tabori rez főző fazek vas fedőjivel [Ne; DobLev. V/38. 9] * ~ sátor. 1697: Ezen bolbt(an) ... Egy tabori Sátor Kék posztobol csinált páma sákb(an) [Alvinc AF; Mk Alvinczi Péter inv. 8]. 1816: Egy rongyos otska tábori Sátor a' rudon [Varsolc K; Born. IV. 41 Bornemisza Krisztina conscr.] * ~ szék. 1627: Egy Tabory szek ket Emberek ualo tt f. 1 [Kv; RDL I. 132]. 1681: Veres bagazias Tabori Szék, onas apro szeggel czifrazot Nro 1 [Vh; VhU 545]. 1736: A Palotában találtatott ... Rongyos bõrös Tábori Szék nro 2 [Várhegy MT; EM XII/1. 100 conscr.]. 1756: Az Örg Asszony Pinczejébe(n) ... Tábori Bõrös Szék 2 [Kóród KK; Ks 19/1. 6]. 1849: Egy körül karolt polituras tábori szek az ülete hárszbtol, rósát képezett virággal, ki varrat [Szentbenedek SzD; Ks 73/55] * ~ szekér. 1657: elsõben is a tábori szekerek és impedimentumok az táborhelyrõl megindítanának, azután az addig rendben állott seregek is [KemÖn. 72]. 1710: A császár pedig Lándorfejérvárat maradván, a fővezért azzal a barom táborral ... és számtalan tábori szekerekkel, lövészszámmokkal expediálja, hogy Bécsot oskideálja [CsH 16–17]. 1738: Városunk Nobilitáltatásától fogva Tábori Szekerek nem rendeltetenen s hasonló Gravemenekkel, mint a parasztok nem aggrávtattunk [Dés; Jk 501b] * ~ szekreter. 1616: Regi modi tabori Sekreter 10 fiokos ... 10 Rf [Kv; Born. IV. 41] * ~ tarack. 1710: kétszáz muskotélyossal s két tábori torockkal estvefelé Brassóból kiindula, s hajnal-

ban érkezvén Uzonhoz, a kurucok, az eb fiai elszaladának [CsH 378] * ~ *üst*. 1665: Thabori üst no. 1 [Fog; UF II, 314] * ~ (vas)ágy. 1681: Tabori vas ági, hevederivel együtt Nro 1 [Vh; VhU 539]. 1747: Romladozott Tábori Agy Nro 1 [Szpring AF; JHb XXV/88. 4]. 1825: A Füst ház Gángjában Tábori ágy [Szentdemeter SzD; Told. 41]. 1850: Egy Tábori ágy össze. Hajto [Tarcsafva U; Pf] * ~ *vasmalom*. 1788: Egy Tábori Vas Malom minden hozzávaló készületivel [Mv; TSb 47].

4. táborban fogyasztott; care se consumă într-o tabără militară; im Lager verzehrt. 1704: Pekri uram beizent volt Acton uramnak, hogy gyűjön ki egy pohár tábori borra [WIN I, 150].

5. ~ *seborvoslás* tábori/seregbeli orvosi tisztség; funcția de medic într-o tabără militară; Feldscherdienst. 1801: a' Tábori Seb orvoslásnak fel vállalása [Kv; DLt].

táborjárás a táborból fölkerekedett hadsereg tovább vonulása; deplasarea taberei militare; Weiterziehen des Heeres, Räumung des Feldlagers. 1662: Azonban a kolosváriak érkezvén a fejedelem eleibe, azoktól valóságosan kitanulták a töröknek minden állapotja, a megírt módon a Maros mellett lett táborjárása s oda nagy sok gabona, búza, abrak takarítása, derekas nyomulása [SKr 661].

táborjárt tábornak használt; care a fost folosit ca loc de tabără; (vormals) als Lager benützt. 1662: Kik ellen a mindenható Isten felterjedett haragját így mutatá, hogy elsőnek táborjárt helyüket sáskákkal foglalta el, melyek előttük mindeneket megemésztettek [SKr 107].

tábornester kvártélymester, szállásmester; persoană însărcinată cu încartuirea; Quartiermeister. 1596: Marhes Greiwall 2. Iowan ment Thordara az Tabor mester Zolgaia Janos deak f — d 50 [Kv; Szám. 6/XXIX. 41 Bachi Tamás sp kezével]. 1662: a tábornester Bodroglóközben Újfalunál járna táborhelyt [SKr 221].

Szk: *török* ~. 1653: A török tábornestert a generalis Jósika István Báthori Sigmondnak küldi Fejérvárra [ETA I, 48 NSz].

tábornok general; General. 1849 u.: erdélyi fő comendirázó tábornok Puchner Antal ő nagy méltósága rendelést bocsátott a háromszéki székely gyalogezredhez [EM XLIX, 547 Zeyk Károly kezével]. 1854: Bem tábornok ... Zsibónál és Csucsánál szétverte ... Urbán ... táborát s véletlenül egyszerre Kolozsvárt termett [ÚjFE 351].

táborol táboroz; a staționa în corturi, a campa; das Lager beziehen, ins Feld ziehen, lagern. 1704: A kurucokban ugyan Csanádon és több körül való falukban is táborlottanak és prédáltanak [WIN I, 303].

táboroz, táborozik táborban tanyáz; a staționa în corturi, a campa; lagern, das Lager beziehen, kampieren. 1657: de mivel már az hó is az mezőn ottan-ottan reánkessett, nehéz vala az táborozás magyarnak is, és züglődnak vala, az Manszföld hada annál is inkább, noha azok faluban táboroztanak [KemÖn. 77]. 1662: magok a deréktáborokkal Zsibó felé kijödögéltek vala, a fejedelem hadai egész hideg őszon mind csak Erdőd, Száda tájékán, a Szamos mellett és Kővár táján táborozván [SKr 663]. 1703: olljan remenséggel küldött Kglmetek hogy két hétig legh felljebb égi hol-

napigh Táborozunk, annak utanna masokat külddnek hellsjunkb(en) [Fog.; UtI]. 1705: De magyarul ők táborozni nem akamak, mert nem hisznek egynek is, hanem mind rebellisnek tartják, mind nagyját, apraját | Forgách uramék magok kínálták véle, hogy tegye le magát, minthogy erőte len öregember, és ne táborozzon [WIN I, 607, 642]. 1710 k.: Azt állította azután Teleki: néki fő török mondotta, mikor vélek táboroztunk, hogy igen kicsiden múlt, hogy őszve nem alkudtak volt [BÖn. 712]. 1736: Mindenik vármegyében két főispán volt, az egy Hunyadvármegye és Partiumbelieken kívül ... mivel akkor sokat táboroztak, egyik az hadban ment, az másik otthon maradt [MetTr 411-2]. 1741: mikor Táborozásnak ideje volt Borsa Máthé Uram fel öltetette poszto gunyában Marosán Janost Lovat feigvert adott néki s mindenkoron Marosán János táborozott Borsa Máthé Uramért mikoron kívántatott [Farágó K; Told. 44a]. 1759: A régi időben egész télen táboroztak egy dolmányban, mentében s aba-köpenyegben az derék emberek is [RetTE 90]. 1799/1800: a régi időkben hadakaztak, és Tábaraztak volna; — de én magam azonnn tábarozo időt nem értém [Harasztkerék TA; Told. 30].

táborozás táborban tanyázás, táborba szállás; campament, staționare vremelnică a unei unități militare pe un câmp, în corturi; Lagern, Beziehen eines Lagers, Kampieren. 1656: abba a táborozásba mind az utolszori felesége pénzit keöltötte [Dicsősztmárton KK; BáILt 85] | meg az Hauas alfeoldj Táborozas eleött az szamosuyvari uduarbi ronak. Fabia(n) Istva(n) ur(am)nak igerte es atta volt [Mk Doboka inv. 2. — "Néhai Magyarvégyantai Boros János]. 1657: Ez táborozás alatt hagyattam szakállt; immár pedig született volt öregbik fiam, Simon, az mint említém 1633-ban karácson hetiben. Ez táborozás pedig lön 1634-ben [KemÖn. 169]. 1662: Császár parancsolatjára 1634-béli táborozás [SKr 156. — Tartalomjelző fejezetekben]. 1671: rendeljen mást is ide ő nagysága, mivel bizony nem győzőm az sok nyomorúságos táborozást, öreg ember is lévén már [TML V, 570 Türi László Teleki Mihályhoz]. 1678: Mi Uram Váraljánál való táborozást sok okokra nézve alkalmatlannak ítélvén, ide Erdődszádához szállottunk, várán tovább való dolgainkról Kgd dispositióját [TML VII, 243 a táborban levő consiliáriusok Teleki Mihályhoz]. 1683: az Peresek varjak megh hogy az Taborozásnak ideje szallyan le, az utan perellyenek egy massal [Dés; Jk]. 1703: nemis gőzözhettük semmi képpe(n) annyi féle There viselés suortalni nagj költségünk(en) telvén eddigis az Táborozás(na)k szolgálatja [Fog.; UtI]. 1705: Taborozasba ment és házát zállogba adta Buzás Istvánnak f. 2/4 [Dés; EHA. — "Niszti János]. 1710: És ha nagyságod a táborozástól irtozik, üljön vesztég nagyságod Erdélyben, én elmegyek a hadakkal [CsH 106]. 1741: mikor Táborozásnak ideje volt Borsa Máthé Uram fel öltetette poszto gunyában Marosán Janost [Farágó K; Told. 44a]. 1775: a király vérszemre kapván nagy hadat gyűjtött s dupla fizetést ígervén aki hozzámegeyen, a császár Lengyelországban lévő hadainak jobb része általment s annak meggátolásában igyekezővén a császár, a táborozásnak vége lett [RetTE 356-7].

táborozó 1. táborban tartózkodó; care se află în campament; lagern, kampierend. 1658: Minde(n) az hazában az mostani felelmes és rettenhető állapotban országunknak derekas reszeiben Taborozo Ellenseg(ne)k ki ütsetül retteguén concludaltak eő kglmek [Kv; PolgK 128]. 1703: Fo-

garas Városbéli és Fogarasföldi Táborozó Nemesség(ne)k és Boerság(na)k közönségesen alazato[ss] applicatiojok T F Kapitány Urunkhoz és az Nemes Székhez Kglmetekhez [Fog.; Ut].

Szk: ~ *kurucok*. 1711: kik igaz fegyverviselő, bizonyos kuruc commendó alatt táborozó kurucok voltak, ha commendójok parancsolatjából a császár hűségén valóknak kárt tettek, már a közönséges csendességre nézve amnestiális grátiában vétettek is [CsH 457] * ~ *németek*. 1688: Vallott kárt Hazbéli portekából a' Taborozo Nimetek miatt, három forint arrat [Kv; Ut].

2. táborozásra vonatkozó, táborozási; de campament; das Lager/Kampieren betr. 1662: Csak pusztá táborozó állapotában az Izraelnek, halljátok, mit felel vala amaz kegyes Uriás Dávidnak [SKr 700]. 1687: Becski András uram ... á mostani fenforgo Táborozo és villongos üdödhöz kepepest egy jo Táborra valo erőss paripára levén Szüksége, Szerette meg ... Josika Imre Uram(na)k egy Deres paripáját [Pókafva AF; JHb 37]. 1769: az Atyám Jól üsmerte s nekem bizonyosan beszellelte, hogy Vásárhelyre és masuva a' hol kívántatott sokat katonáskodot ... a régi táborozó üdökben [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 1] | Ns Erdély Országában a régi háboru és táborozo üdökben sokféle hasznos és publicumot s Hazánk jóvát néző Levelek a Mts K Gubernium Archivumából el tevelyedvén, akadtanak meg némellyek Faluk és városok Levelei között [UszLt XIII. 197].

tabula lajstromkönyv; registru; Register. 1602: Amy az Juramentumnak Tabulayat nezy arrol tettzet Tanachbely Vraimekkal egyetemben hogy megh Egy exemplart peche-tenek, az Juramentumnak helyet Abban hagyvan [Kv; TanJk V/1. 400].

tabularis felsőbb törvényszéki, táblai; de la Curtea de apel; dem/einem Tafelgericht zugewiesen, tabular. 1764: Már pediglen ha Migos Ötsém Ur(am) ... Sz Márton napig le nem jön, addig együtt nem is beszélhetünk a Tabularis Casuaink állapotjáról, hanem brevisus én recomendalom [Borb. II Nic. Kendeffi lev.]. 1780: (Az alperes) Possessoriumának Circumstantiait ellenkező próbák eventálják, azon kivülis pedig az I. Vr által adducalt Tabularis Decisiók sem Applicaltathatnak ezen Casusra [BSz; JHbK LIV/25. 19].

tacskó 1. éretlen/felelőtlen személy; persoană neisprăvită; grüner Junge, Grünschnabel. 1639: te is olian taczkjo komondor legi mint amaz nagj hasu bestie kurva fia [HSzj komondor al.]. XVIII. sz. eleje: halgass Kutya szüllette tacskója [Kv; EMLt Némethi lev.].

2. Sz. 1619: De mi lón? Am megtszik, kicsoda biztat-hatja magát lengyellel szegényekkel? Megütötték a tacskót Muszkaországban" [BTN² 223]. — "Utálás arra, hogy a lengyelek hosszú ideig Moszkvát akarták bevenni, de nagy erőfeszítéseik kevés sikerrel jártak].

3. jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; in attributivem Gebrauch: éretlen, felelőtlen; neisprávit; unreif, unverantwortlich. 1652: Buxa Jstvan ... akar mi fele étellel akar Palacintavai akar mjvel kinalta az Felseget (!) azt mondta az aldót eledelnek Balmos(na)k szarjek bele edje megh az eő Taczko Gjermekeivel [Bód SzD; BK]. 1724: Anyám Asz(o)nyúl hallottam ... Hogy ő kglm(ene)k Se(m)i betűle-ti ne(m) volt egy tatskó Leány (: Susi :) miatt ... mondot-ta Pekri Ur(amna)k Miért teszi magát ahoz a tatskó Leány-

haz [Harcó MT; BK. Makai Mihályné (23) ns vall.] | mon-dottam egy kor a kertb(en) Pekrinek, Ugyan Ur(am), nem szégyenli é kglđ oly tatskó gyermekhez" magát tenni [Ko-ronka MT; BK. Csáki Ferenczné (50) ns vall. — "A leány 14 éves volt.].

tácsol int; a atenționa; warnen, verwarnen. 1633: mo(n)-da Felej Gasparne ... en az edes megh holt Vrammal eg-iőt, váltigh tacziolok hogy ha perel ne szitkozogjek mert ne(m) nieri megh az tőruint [Mv; MvLt 290. 141a]. 1634: bizoni megh mo(n)gia az mi az szinen vagio(n), En elegee tacziolam hogy ne mo(n)gia azt, de eő azt mo(n)da hogi bizoni megh mo(n)gia [Mv; MvLt 291. 23b].

tafota 1. selyemkeltme; tafta; Taft. 1570: Zewch Fabian es feleseghe anna azon feleletyk ... ez margit azzonnak ... adot Egy ghereznat oda hogy megh Chyereyünk (!) Job rezere az gereznat ... azt monda hogy az galerara taphotat vezen [Kv; Tjk III/2. 174c]. 1597: Az Meli kamúkat Taffotakat B Vram vasaroltatot vala Vrunk zamara, vitte ezeket, az Fel zemeo Desi Istűan Deak feier varra, fizettem teole f l d 50 [Kv; Szám. 7/XII. 58 Filstich Lörinc sp kezé-vel]. 1608: Harom Singh taffota fryssnek valo [Kv; RDL I. 83 inv. eccl.]. 1614: Egy granat felső Ruha Taffotauál bel-let merő | Egy veres scarlat Mente Taffotauál [Kv; PLPr. 115]. 1621: Karaznaj Nagy Mate hoza G. eo N. parancsolattjat, hogy haladek nelkul czinaltasson B. Vram egy Loag es egy Gialog zazlot ... Az Louag zazlohoz Veot-tem Tafotat ... 16 singet ... f 4 ./. 56 [Kv; Szám. 15b/IX. 178]. 1633: Hallotta(m) az Szabo Jacob szolgajától hogy ... velle paraznalkodott volna azt ne(m) mo(n)dotta es Ab-rugys egy erszennek valo tafotat adot nekj hogi ne mo(n)-gio(n) eggiet mast az mit latt az Aszonjara [Mv; MvLt 290. 127a]. 1650: adot oh Kigyelme fel fertaly tafotat szöldet d 37 [Kv; ACJk 58a]. 1687/XVIII. sz. v.: nyári palastnak valo ta-fata fekete [Kisszöllös KK; Sár.]. 1688: egy vetkező Taffota keskeny elegyes csipke körülötte [Beszt.; Ks 27]. 1736: (Az asszonyok) koporsóját kívül az nagy rendeknek fejeér bár-sönynyal vagy tafotával ... vonták be [MetTr 402]. 1790: Egy nagy hoszu fekete nyári Szolup tafotából [A.jára TA; BLt 12 Béli Mária kel.]. 1823–1830: Adott még egy fain posztóból való, tafotával berlett köpenyeget is [FogE 161].

Szk: *arany színű* ~. 1576: Wagon egy darab Arany zye-neo thaftotha kjből lezen egy hay fono Annoknak [Sza-mosfva K; JHbK XVIII/7. 15] * *csikos* ~. 1788: Egy Zöld Tafota körülötti és Csikos Tafota középt Paplany [Mv; TSb 47] * *fekete* ~. 1595: Somborj Sandor Vram kezenel hat-tunk egy vonth ezwt, dolmant feketehe taffotawal bellet [Zsombor K; Somb. Sombori László reg.]. 1651: Egy Niari Fekete Barsoni Palast galon az allian, Fekete Tafotauál ber-let | Vagyon edgy Feket (!) viragos Terczinella Palast az fordulassa fekete Tafota [WassLt 12, 27 Wass Judit kel.]. 1732: Három haj tok kettő fekete bársony, egy fekete tafota [Kv; Ks 8 Kornis Zsigmond lelt.]. 1788: Fekete Tafotából valo fodorgatással valo Tászlí 3 [Mv; TSb 47]. 1798/1821: Egy fél viseltesnél alább valo jukatos fekete tafota [Kv; Pk 5]. 1806: Vásárolt 3 Sing fekete tafatatt 5. 06 [Mv; Ks 34. VII] * *francia* ~. 1797: (vett) 3 1/2 Sing francia tafatát [Mv; DLev. 3]. 1800: Egy fekete Frantzia Tafatára színes selyemmel varrott ujj Keszkenyő [DLt nyomt. kl]. 1808: 1/2 Sing Francia tafata [Mv; Told. 22]. 1818: Egy Fekete Frantzia Tafotából ujjon készült vigáno [Kv; HG] * *habos* ~. 1761/1784: Paplanya pedig jutott ... Ötsém Uram(na)k

háram ... a' másik paplan volt nyári, edgyik felől egészen zöld habos tafota, másik felől narants szín habos tafota [Hosszúfalu Szt; TKI. Com. Anna Teleki (61) vall.] * *kék* ~. 1752: Kék tafota körülletű Paplan ... Sarga tafota körülletű Paplan [Marossztkirály AF; Told. 19] * *királyszin* ~. 1797: Király Szin tafata közepű Karton szélű Paplan [M.köblös SzD; RLt] * *kukuliko* ~. 1808: 9 Sing Kukuliko tafata [Mv; Told. 22] * *lángszin* ~. 1589: Langh Zyn dupla taffota ket darabba .8. sing ... f: 12/80 [Kv; KvLt Vegyes ir. 1/2. 34]. 1696: Paplan egj lang szín tafata [Kv; LLt Fasc. 146]. 1790: Egy darabotska otska Lang szín tafata [Mv; MvLev. Boka Kata hagy. 5] * *lila színű* ~. 1804: Lila-színű Tafata [Dés; DLT nyomt. kl] * *meggy színű* ~. 1766: Kék Virágos Sellyem Karmuka paplany körüllette metszin tafota reá varrot fejr varrásos Lepedővel edgyütt [Szárhegy Cs; LLt]. 1823: Zöld aranyos Török materia szoknya, meggy szín tafotával béllve [LLt 1] * *pápelszín* ~. 1817: A' Prédikáló Székre való világos zöld v. Pápelszín Tafota [Marossztkirály AF; UnVJK 338] * *publikán színű* ~. 1615/1628: Puplican szinw taffota keues — heyen egi singh f 1 d 75 [Kv; RDL I. 96c] * *rác* ~. 1595: Egy paplan kinek az keornjke velenchei Tafota az keozepj tarka Rach tafota [Zsombor K; Somb. Sombori László reg.] * *rózsaszín* ~. 1797: A Kis aszszonyok számára 18 Reff rosa szín tafota per 30 gar(as) Hung. fl: 33 Dr. 60 [Szság; BfR I. 22] * *sárga* ~ → *kék* ~ * *sötétzöld* ~. 1831: 6 Sing Sütét Zöld Tafota a Báro számá(ra) ... 12 Rf [Kv; Born. 6. la] * *szederjes* ~. 1615: Vagion Negh singh szederyes Taphota, es egyeb dolmanj ala valo dupla tafota [Kv; RDL I. 96b]. 1634: Hoszszu Suba mallal bellet Szederjes tafota Arany peremes [Kv; JHbK XVII. 15]. 1654: Vöttem 3 fertály szederjes tafotát vánkoshak ... fl. 2 // 25 [Kv; EM XLVII, 136 temetési jegyzék] * *velencei* ~ → *rác* ~ * *veres* ~. 1576: wagion keteos (!) nem zynyen vy weres taffotara warroth mynth egy wyonny [Szamosfva K; JHbK XVIII/14]. 1625: Vrunck eo felge tafotakat paranchyolua(n) ala küldenunk vetettünk ... velencej Jo keoz veres taffotat ... f 33 [Kv; Szám. 16/XXVII. 12]. 1628/1635: Az Zegeny Azzony colteozeti ... Egi fekete viragos felzer veres tafotauall bellet kys suba [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béli Kelemen inv.]. 1629: Egi kaftanos paplani Veres tafota keorulle [Szentdemeter U; LLt]. 1660: egy ueres tafotauall bellet mente [Kv; RDL I. 145]. 1666: Egy kék viragos atlacz dolmany véres tafotauall bérllett [Ks 21. XVIII. 79] * *zöld* ~. 1595: Egy scharlat zeold tafotauall bellet chjonka vy menthe f. 25 [Zsombor K; Somb. Sombori László reg.]. 1611: Egi zeold taffota zakadozot foza(n) f. 2 d. 50 [Kv; RDL I. 88]. 1628/1635: Egi veres skarlat öregh ga<le>ros vjas mente zeold tafotauall mereon bellet [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béli Kelemen inv.]. 1692: Egy zöld tafotára aran(n)yal varrot fátyolbol valo ing [Bilak NK; JHbK L/36]. 1766: Selyem Paplan, melynek a közepe Lang szín creditor, a körüllete Zöld Tafata [Lesnek H; Szer. Harsányi Éva inv.]. 1805: Egy Karlsbadi Kis Umbraculum 2. Gyertyára, Zöld taffatával [Mv; TGsz 52].

2. jelzői haszn-ban; cu functie de atribut; in attributivem Gebrauch: selyemből készült; de mătase; Taft-, taften. 1653: az apámnak ... volt a szablya-tarsolyában egy igen szép tafota lovas-zászlója [ETA I, 63 NSz]. 1672: Egi tezin tafota kis ing [SLt A. 52 Suky Krisztina lelt.]. 1673: Taphota lovas zászlo ... nro. 1 [UF II, 538]. 1789: vettem kézhez ... Egy fekete tafata uti kalapot [Medgyesfva MT; JHb XLV/1 Torma Éva lelt.].

Szk: ~ *előruha*. 1627: Negj taphota elő ruha Kek seliem hai fono [BLt]. 1672: Egi tundoklo tafota elo rua aljan csipke korul [SLt A. 52 Suky Krisztina lelt.] * ~ *főaljhéj*. 1576: Wagion egj kekes feowal he Item wagion egy thaifotha feowal he [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 11] * *királyszin* ~ *előruha*. 1657: Vagion egi kiralj szín habos tafota keskenj aranj csipkes Eleő ruha [Mihályfva NK; JHb XXII/42] * *lángszin* ~ *előruha*. 1634: 1 Langh szín tafota eleő ruha paraszt. 1 Szeott tafota eleő ruha paraszt; s skofias (!) ingh vallak [Kv; JHbK XVII/15] * *mákszin* ~ *előruha*. 1687: Egy mákszin Tafota viseltes elő ruhát [Déva H; Szer.] * *mákszin* ~ *páncéling*. 1700: Egy mák Szin Taphota Panczeling [Hr 1. 20] * *teszsin* ~ *előruha*. 1628/1635: Eleo ruhak es fodrok: Egi kek tafota theoreok hjm(m)el varrot eleo ruha ... Egi tetzin tafota eleo ruha aranj czipkeuel czipkezet [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béli Kelemen inv.] * *veres karmazsinszin* ~ *előruha*. 1736: Vagyon egy veress Karmasin Szinn Selyem habos Velencei Tafota elő ruha [Kv; Pk 6] * *veres* ~ *főaljhéj*. 1584: Margit Zeoch Kozmanę vallia ... Az Nagy Barat Istwanne Mutata egy veres Tafota fewalj hayba(n) a' Boltba(n) valamj ewzwt marha [Kv; TJK IV/1. 379]

tafotabélés selyembélés; căptușeală de mătase; Taftfuter. Szk: *rózsaszín* ~. 1824: Egy fain keresztelő vápör keskenő rozsa Szin tafota bélléssel [Fugad AF; HG. Mara lev.].

tafotabélésű selyembélésű; cu căptușeală de mătase; mit Taft gefüttert. 1740: egy Virágra varrott Pásint szín aranyos virágu kanavázst kerületű s Tetzin Tafota béllésű Paplan [Ne; Told. 19].

tafotafersing selyem női felsőruha; jupă/fustă de mătase; Art taftenes Oberkleid, Taftkleid. 1711: 1 Tafota Fersing 13 // — [ApLt 5 Apor Péter inv.].

tafotagarníru selyemszegélyű; cu tivitură de mătase; mit Taft garniert. 1788: Fekete kréditor Tofota garniru nagy Szolup [Mv; TSb 47].

tafotahaj selyem párnahuzat/haj; față de pernă din mătase; Polsterüberzug aus Taft. Szk: *zöld* ~. 1768: Három pilyke Derekaly; egyik karton hajjal ... Két kitsiny pilyke párna Zöld Tafota hajakkal [Császári SzD; WassLt gr. Wass Ágnes ágynemű lelt.].

tafotaling selyeming; cămașă de mătase; Seidenhemd, Taftthemd. 1674: Mas egy szkofium arannyal varrot baraczk virágh szín tafota kis ingh [Beszt.; WassLt 12. 72/6]. 1688: Zöld Taffota kis ing Arány fonallal várot ... Szko-fiommal várot Tecziléna (!) Taffota Kis i(n)gh ezüst Csipkevel [uo.; Ks S 27].

tafotakantos selyemköntös; rochie de mătase; seidenen Oberrock, Taftgewand. 1768: Egy fejer veress Sujtásos Tafota hoszszu Kantos, Kartonnal béllve [Ns; TGsz 51].

tafotakápa selyemkámzsza; glugă de mătase; Kapuze aus Taft, Taftkapuze. Szk: *téli* ~. 1789: vettem kezemhez ... Egy fekete téli tafata kapát főre valot [Medgyesfva MT; JHb XLVI/1 Torma Éva lelt.].

tafotakeszkenő selyemterítő/abrosz; acoperitoare pentru masa de altar din mătase; seidenes Altartuch, Taft(tisch)-tuch. 1755/1770 k.: Gróf Szentpéteri Ersébeth Aszszony ó Nga ... adott a' Czegei Rfta Eklesia számára az Ur Asztalára egy hamu szín tafota aranyjal ezüsttel és selyemmel varrott gyönyörűséges Keszkenőt A(nn)o 1755 [Cege SzD; SzConscr. 156]. 1798: Fogadtam meg ... Groff Betlen Samuelne aszszony Számára esztendeig Frajnak Radnotfai N(e)m(e)s Albert Josef Uramnak az Léányát Albert Márist ... esztendeig való hivseges Szolgálatjáért ígértem ... Tafota keszkenőt [Banyica K; IB. Gombos István tt kezével. — "Fels-ből kímelve].

tafotakírfikldi '?' Szk: *bolhaszin* ~. 1804: Edgy fejer Batiz Fersing Balha szín Tafota Kírfiklistól (!) édyutt [M.köblös SzD; RLt Mohai Farkas hozomány-elismervénye].

tafotaköntös selyemköntös; rochie de mătase; seidener Oberrock, Taftgewand. 1829: Más viseltes fekete Marszelin (!) tafota köntös in Rf 11 [Nagylak AF/Ne; DobLev. V/1150].

Szk: *fekete* ~. 1800: vévődött ki edgyik köntösös ládából egy fekete tafota hoszu köntös [O.fenes K; JHb LXVI/46]. 1816: Fekete tafota köntös ... 12 Rf 3 xr [Kv; Born. IV. 41] * *gyöngyszín* ~. 1816: Gyöngyszín tafota köntös 20 Rf [Kv; i.h.] * *hamuszin* ~. 1816: Hamu szín tafota köntös ... 32 Rf 34 xr [Kv; i.h.] * *lángszín* ~. 1836: Egy langszin tafota köntös [Kv; Pk 3] * *rózsaszín magyar* ~. 1789: vettem kezemhez ... Egy rosa szín magyar tafota köntöst [Medgyesfva MT; JHb XLVI/1 Torma Éva kel.] * *sötét-zöld majlánder* ~. 1851: Egy sötét zöld majlánder tafota köntös [Dés; DLt].

tafotaköpenyeg selyemköpeny; manta/mantie de mătase; Taftmantel. Szk: *fekete* ~. 1836: Fejér nép Köntösök ... Egy fekete tafota köpenyeg vagy is Palást [Kv; Pk 3].

tafotalegyező selyemlegyező; evantai de mătase; Taftfächer, seidener Fächer. 1703: Egy Csont nyelvű fejer es zöld tafota legyező [LLt 115].

tafotalobogó selyemzászló; steag de mătase; Taftfahne, seidene Fahne. 1678: Egy taféta lobogóval, s egy bakacsinos lóval ha leszen tsak [TML VIII, 80 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1681: Egi kopiara való tafota Lobogo [Beszt.; LLt].

Szk: *török* ~. 1690: Egy tarka török tafota lobogo [WassLt St. Miko de Bodok inv.].

tafotamántli női selyemköpeny; mantilă/mantelă de mătase; Taftmantille, Seidenmantille. 1788: Fekete kréditor Tafota töltetlen nyári mántli [Mv; TSb 47].

tafotamatéria selyemanyag; țesătură de mătase; Taft, Stoff aus Taftseide. 1714: Aszszonyi ember(e)k való 4. Par Kesztyő Atlas s Tafota Materiabol [AH 31].

tafotaöv selyemöv; brâu de mătase; Taftgürtel, Seidengürtel. Szk: *veres* ~. 1628: Egy Ueres tafota óv [Gyaly K/Kv; JHbK XII/44. 3].

tafotapalást selyempalást; mantie/pelerină de mătase; (taft)seidener Mantel. 1648: Tizta fekete viragos tafota

Palast, ugia(n) fekete tafotával bellet [Mk 3 Kapi Krisztina kel.]. 1785: el szökvén Léányom ... vittének el a' Ház fel verők ezeket ... új Tafota Palastot és holmi aprólékos Léányi készületeket [Nagylak AF; DobLev. III/600. 1 Dobolyi József kezével].

tafotapántlika selyempántlika; panglică de mătase; Taftbändchen, Seidenbändchen. 1789: vettem kezemhez ... 3. Dolgozo Zatskokat ... 1. Tafata pántlikával garnirozottat [Medgyesfva MT; JHb XLVI/1 Torma Éva lelt.]. 1802: 10 Sing taffata Pántlika ... 20 xr [Déva; Ks 120. III. 8]. 1808: 12 sing tafata pántli(ka) [Mv; Told. 22].

tafotapaplan selyempaplan; plapumă de mătase; (taft)-seidene Bettdecke. Szk: *gránátszín* ~. 1797: Egy gránát Szin tafota paplany [Mv; Told. 19].

tafotapárna selyempárna; pernă de mătase; Taftkissen, Seidenkissen. 1823: Tafota levendulás párna egy [LLt 601. 1].

tafotaruha selyemruha; rochie de mătase; Taftkleid. 1800: vévődött ki edgyik köntösös ládából ... egy viseltes tafota ruha [O.fenes K; JHb LXVI/46].

tafotás tafotából készült; cu/de mătase; taften, taftseiden. 1589: Egy fekete hernacz palast tafotas f. 10 [Kv; KvLt Vegyes ir. I/1. 34]. 1657: Vagion egj kek tafotas varrot fen allo galler aranj czipkes [Mihályfva NK; JHb XXII/42].

tafotaselyem 1. selyem; mătase; Seide, Taft. Szk: *zöld* ~. 1817: Egy darab Zöld Tafota Sellyem xr 30 [Mv; MvLev. 3 Simonffi Zsuzsanna hagy.].

2. jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; in attributivem Gebrauch: selyemből készült; de mătase; seiden, taften. Szk: ~ *köntös*. 1817: Egy fekete Tafata Selyem hosszu ujju köntös Rfl. 10 [Mv; MvLev. 3 Simonffi Zsuzsanna hagy.] * ~ *szuperlát*. 1772: Adatott egyik testvéremek ... egy tafota Sellyem Supellátra s annak körülötte való Arany vagy ezüst praemére, mind edgyüt kilenczven hat magyar forint [Egeres K; Ks].

tafotasüveg selyemsüveg; căciulă de mătase; Seidenmütze, Taftmütze. 1697: Egy fekete tafota lengyel süveg, nuszt fark rajta [Beszt.; KGy].

tafotaszalup '?' 1789: vettem kezemhez ... Egy fejer tafata rövid szalupat [Medgyesfva MT; JHb XLVI/1 Torma Éva kel.].

Szk: *fekete* ~. 1797: Egy fekete tafata Szalupp [M.köblös SzD; RLt Kisbudaki Retegi Terézia kel.].

tafotaszoknya selyemszoknya; fustă de mătase; Seidenrock, Frauenrock aus Taft/Seide. 1610: Eoluessy Gergely deakne Balogh Orsolia Azony ... ezt referallia ... egiszer Margit azony, Budaj Mihaly deakne, Taffota zokniaya rayta liuin künn hazam eleót az malom feleol nagy Zontiolodwa Jecowe cleo [Dés; DLt 321]. 1629: sofia azzonj ... kesenwiett (!) tafota zokniayaat es hernacz palastiat adata el uelem arulta(m) akor neki f 90 [Kv; TJK VII/3. 71].

Szk: *aranyporszin* ~. 1790: Egy rendbéli arany por szin Tafota szoknya válllostol [A.jára TA; BLt 12] * *csikos* ~. 1767 k.: Tsikos Tafota szoknya, creditor Vál arany Czanklival [Pf] * *ezüstszin* ~. 1596: Egy ezewst zin taffota zok-

nya arany sinoros három rendel hant az allya fekete barsonnyal ér f 38 [Kv; RDL I. 65] * *kökörcsinszín* ~. 1560: Egy Keökörchyn zyn tafota szoknya [JHb Temesváry János reg.] * *meggyeszín* ~. 1629: Egy megy szyn rouid tafota szoknia ér tt f. 3 [Kv; RDL I. 143] * *seprűszín* ~. 1735: Egy fehér virágu Seprű szín Tafota szoknya [MNy XXXVI, 198] * *világoskék* ~. 1800: Egy veres bársonyból készült gepsensztli (: vagy ljesztő :) hova való világos kék tafota Szoknyával [LLt] * *violaszín* ~. 1703: Egy Viola szín Tafota csepegetet szoknya Egy rend premmel [WassLt Barcsai András és Gáspár anyjának hagy.] * *zöld* ~. 1596: Item eleby minde(n) diuision kywwl egy zeöld tafota zoknyat [Kv; RDL I. 65]. 1615/1628: Egy Zeold tafota szoknia két rendel hantot — f. 16 [Kv; RDL I. 96c]. 1635: Egy uiselt szakadoszt szeöld taffota szoknia az vallan Arany prem [Kv; RDL I. 107].

tafotaszoknyácska selyemszoknyácska; fustiță de mătase; Seidenröckchen. 1628/1635: Egy veres tafota uiselt zokniaczka az kws leanioke [Bodola Hsz; BLt 5 néhai Béli Kelemen inv.]. 1761: Egy kis tarka tafota szoknyácska [Korinka MT; Told. 8].

tafotaszuperlát selyemfüggöny; perdea de mătase; Taftvorhang, Seidenvorhang. 1789: vettem kezemhez ... 2. Vas Ágyat hozzá való karmasin tafota superlátokkal vékony karmasin bogaziával bértelt ágy takarokkal és paplanokkal edgyütt [Medgyesfva U; JHb XLVI/1].

Szk: *publikánszín* ~. 1743: egy pub likany szín ... tafota supellát [Szászvezsöd NK; Somb.] * *vezzős* ~. 1768: Egy vezzős Tafota két darabból álló Superlát [Nsz; TGsz 51].

tafotaumbrákulum selyemernyő; umbrellă de mătase; Seidenschirm, Sonnenschirm aus Taft(seide). Szk: *zöld* ~. 1788: Egy zöld Tofota umbraculum [Mv; TSb 47].

tafotaüberrock selyemfelsőkabát/felöltő; haină de mătase; Taftüberrock. Szk: *búzavirágzín* ~. 1820: 1. Buza virág szín tafota Iberok [Felőr SzD; BetLt 5 Fráter Theresia kel.] * *lilaszín* ~. 1823: Lila szín taffota, stráfos kurta Iberok [LLt 601. 1].

tafotavánkosocska selyempárnácska; perniță de mătase; Taftpolsterchen, Seidenpolsterchen. Szk: *tengerszín* ~. 1700: Egy Kis Kopot, Tengerszín Tafata vankosocska [Ebesfva; Utli].

tafotazászló selyemzászló; steag de mătase; Taftfahne, seidene Fahne, kleiner Seidenkissen. 1667: Egy fehér tafota rongyos lovas zászló ... nro. 1 [Fog.; UF II, 338].

taftadar a tartomány birtok- és pénzügyeinek főellenőre, legfőbb pénzügyi hatósága; teftedar, teftendar, Deftendar (hoher türk. Finanzbeamter). 1659: Az Kapuczi Bassais így aduan az Vezetnek ertesire az dolgot, noha bizony az Taphtadar, — Panajotais az dolgot valoba szepítetttek, mindenecket megh mondottanak [Borb. I konstantinápolyi követjel.].

A jel-re I. Kakuk Zsuzsa, A török kor emléke a magyar szókincsb. Bp. 1996: 145-6.

tag 1. céhbéli személy, céhtag; breslaş; Zunftmitglied, Gildemitglied, Zunftbürger. 1764: mindaddig, mig valamelyik az öregek közül elhalánd, kinek is helyébe más érd<e>mes tagja a nemes céheknek, aki rend szerént [Dés; DFaz. 23]. 1769: Ami peng az öregséget és nemes céhet illeti, hogy az ily tagjait jó tanács-adásokkal és articulásoknak igaz magyarázásával éltesség ... az arbitaria sessio az egyenességet atyáiképpen intimálja [i.h. 26]. 1821: béis vevé a' Chéh kezét adván minden tagjaival a' Chéhnek [Kv; ACJk]. 1837: a Czéh mesterek, a gyűlésből ki léptetettek, s jelenlétek nélkül közönségesen meg kérdezettek ha nem lenne é valamelyi Tagnak valami észre vétele mind a perceptiokra, mind az erogatiokra nézve [Kv; ACSzám. 114].

Szk: *céhális* ~. 1828: Az érdeklett Czéhnek büntetések-ből, Czéh bé állás taxájából álló jövedelmei ... a Czéhális Tagok között rész szerént fel osztatnak, rész szerént pedig italtal fordittatnak [Dés; DLt 581] * *céhbéli (társaság) ~(ja)*: 1813: A' Czéh Articulusa szerentis érdemes é az ilyen hásártas s Előljáiroinak nem engedelmeskedő Ember, hogy a' Czéhbeli Társaságnak tagja legyen? [Dés; DLt 56. 4 vk]. 1839: ha valamelyik ezen Czéhbeli Tagok közül erősen el gyengült v. dologtehetetlen lputályba téessék [Kv; ÖCLev.]. 1863: Czéh biztos a Czéhbeli tagokat egyenként fel szolította hogy az említett tanoncz' fel- vagy nem szabadítása iránt véleményét jelenené ki [Kv; FésCJk 38. — *Cseh Mihály] * *céh (érdemes) ~(ja)*. 1718/XVIII. sz. v.: Szegöttete be az Apród Esztendőre Fűsűs Mátyás ur(am), az ő kegyme maga öcsét Halász Istvánt, ezen B. Czenek érdemes Tágjához az B. Czenek Fővebik Czé Mesteréhez [i.h. 56]. 1780: meg edgyeztetűk volna a Bts Che Tagjait Zonda Mártonnak czéhben való bé vétele s admisioja iránt [i.h. 27]. 1819: Ezen Czéh Tagjai Közül egy Mester Embernek sem engedtetik meg a Czéh hire s egyet értése nélkül Inasokat fel venni [Kv; MészCLEv.]. 1830: Magistratusunk a Törvénybe soholt se látja nyomát, hogy ugyan azon egy mester ember több Czéhoknak tagja lehesen [Sszgy; HSzjP]. 1838: 20-a Febru. A' T: Fő Biro Ur parantsolatnya nyomán az Aléra Czéhunk tagjai ön Zsebekből őszve tévén 16 Rfr [Kv; ÖCLev.] * *a csizmadia céh ~(ja)*. 1737: mint hogj az A. a Nms Csizmadia Czéhnek egijik legitimus tagja volt eddig, tehát a mi Controversia az lk és az A között suboriatódott, Nms Czéhnek(nek) Constitutioi szerint, kell vala primum et ante o(m)nia, ott el-igazodni [Dés; Jk 250b] * *a fűsűs céh ~(ja)*. 1803: hibaul ki tettük, és szemekre hanytuk a' Betsülletes Fűsűs Czéh Tagjainak ... a' számadások el láttatása el mulatását ily hossz- zideig [Kv; FésCJk 22] * *a szabó céh ~(ja)*. 1845: a' Szabó Czéh Tagjai őszve gyűlvén, 25 VRforint büntetést kívántak reám sujtni [Mv; SzCLEv.].

2. vmely közösséghez tartozó személy; membru (al unei colectivități); Mitglied, Angehöriger. 1664: Mi, édes hazánkunk utolsó s kisebb tagjai, nemzetünk királyának igaz hívei, soha el nem szakadonk, vérönkkel is követjük [TML III, 140 a Kővár vidéki nemesség és puskásság mp. Teleki Mihályhoz]. 1673: Ha ... Jsten itéletiből következhető szomorú változasának alkalmatosságával, idegen nemzett, vag az hazának is, akár mellj tagjainak alkalmatosságával ... ez Vár obsideáltatnék ... ez Várnak feladására ... semmi úton, módon ... meg nem tselekeszem [Fog.; UF II, 547]. 1677: a Székelység-is nem utolsó tagja lévén a' szegény hazának, ő Nagysága' Kapitányokat, Király Birákat, Generalisokat magok nemzetéből állókat ... adgyon közikben [AC 33. — *Rákóczi Ferenc]. 1737: a jó Consideratioba, hogj mindőnn a Nms Város in negotio Oppidi, valakit delegált maga Er-

demes Tagjai közül, mindenkor denominált melléje egy szolgát, pro Viatico [Dés; Jk 246b]. 1763: egy azon Corpusban ha midőn az edgyik tag meg vész, a nem orvosoltatás miá, meg gyógyulhatatlanul (!) válik nyavalyálya; Consequenter el kell vészni az egész Corpusnak [Hsz; USzLt 16]. 1776: egész Communitasunk a' Biróság házhöz házhöz gyűlvén, és a' difficultasokat fontoson ruminalvan, edgy elsőben ugyan néhány de igen kevés tagjai különbféle opiniokra hajlottak [Torockó; TLev. 7/5]. 1804: a kisbaconi communitás tagjai meddűcsorda-pásztoroknak a következendő 1805-k esztendőre megfogadák ... Oláh, alias Kitsi Györgyöt ... Máté Lászlót [Kisbacon U; RSzF 194]. 1810: a kaszámgyán militia-betegek számára egy-egy vonás forintot vagy pedig annyi ára edényt hozzon minden tag hónap reggel hét órára" [Dés; DFaz. 35. — "Nov. 10-i bejegyzés]. 1833 k.: a Községnek jobb jobb gondolkodásu tagjait bizonsággal hivni mérészem [Usz; Borb. II].

Szk: *falu -ja*. 1758: midőn az Erdő-allyai Falus biro ... a Falu Tagjaival bé érte a Titt Sombori György Uram ekéit, az Erdő-allyiak kezdettek-e elsőben ... Szitkozodni ...? [Kük.; Ks 66. 45. 17f vk] * *ország -ja*. 1662: ország végezése lévén, hogy mindenekkel végbevitetté, magának is kötelességében állana, s az országnál a vármegye is nagyobb nem volna, azért ha ország tagjainak ismertetni akarának, nem kellene neheztelniek, hanem halogatás nélkül meg is cselekednie [SKr 502] * *városi -*. 1589/XVII. sz. eleje: Ha penigh ez Legeny nem az Varasi tág volna, tartozzok az Varas könyvebeis magát be iratni és be eskünni [Kv; KömCART. 12]. 1590: Megh emlekezwen Azert varosul, hogy ez Iffiu legheny eo kgme(ne)k fia, Az Attia penigh eo kgmekel egy tanachba(n) wlt, ez varossy tagh, Illien tekintetbeol segitettek meg" f. 15 [Kv; TanJk I/1. 147. — "Tothazy Istwant]. 1684: inkab ez Nemes Varosnak mindenemü onusat akarvan Supportalni, töb B. Varosi taghjaival [Kv; ACJk 51b] * *város privilegizált nemes -ja*. 1832: nem is lehetnek Hazafiak ezen Nemes Városban, tsak Kereskedés kedvéért be szállott Jövények ... az illyenek ki rekesztették a' valóságos Hazafit a Város Privilegiált Nemes Tagját [Dés; DLT 693] * *város -ja*. 1577: Meg ertettek eo kegmek egez varasul az Mezaros vrainnak keonyergosseket ... Kewannyak azt, hogy Irgalmasson chyelekednek eo kegmek varassul vellek Meg tekéntwen azert eo kegmek egienlokeppe(n) egez varassul, hogy azok is az vetsege esettek Attiokfiay es varas taggyay [Kv; TanJk V/3. 146a]. 1671: Hogyha penig az illjen foldozok nem a Varas tagjai keozzül valok(na)k talaltanak, hanem budosok ... semmikeppen ne dolgozhasanak [Kv; KvLt Céhír. I. 17]. 1740: Mikor Nms Városunk tagjai közül valaki Lova után kült, azon Lovakat meg-fogni s fogatni tartozik minden nap ordinarie kettzer reggel és Delyest [Dés; Jk 534b-5a].

3. vmely vallási közösséghez tartozó személy; persoană care face parte dintr-o anumită comunitate religioasă; Mitglied, Mitbruder, Mitschwester, Glaubensgenosse. 1699: a T. Consistorium ... választ is maga Tagjai közül egy néhány 6. Embereket [Kv; Ref.egyhl. X. A. 43b]. 1710 k.: az Isten mind közönségesen az Anyaszentegháznak, mind különösen személy szerént annak tagjainak igazgatásában és vigasztalásában semmit alább nem hagyott az Új-, mint az Ótestamentumban [BIm. 1030]. 1752: Tek. Senator Enyedi István Uram ... és Tek. Senator Pataki István Uram ... Ecclesiának(na)k in Statu Seculari leg-elsőbb Tagjai [Kv; SRE 187-8]. 1794: bizonyos jo szívű Tagjai Consistoriu-

munknak Ecclesiánkhöz való buzgosagokkal önként igérvén magokat arra, hogy a' Fő és V. Quártási Hivatalokat a' közelebb jövő Esztendőben minden jutalom és fizetés nélkül fogják el viselni [Kv; SRE 300]. 1850: egy egész Egyház, Csak akkor tekintődhetik más hitfelekezetre át-lépettnék, ha annak minden tagjai egyenként, át lépésokróli nyilatkozatokat ... meg tették [Nagykapus K; RAK 44]. 1873: Közgyűlésünk ... tekintve ... hogy az egyházfiság valóban teret, nem kényszeríti tagjait hogy azt 3 évig hordozzák [M.bikal K; RAK 380].

Szk: *egyház -ja*. 1859: A harangláb felállítása, megszindelyeztetése, árcsökkentés útján az egyház tagjai s megegyezésével H l r. frt. 50 kr [Szelecske SzD; ETF 107. 32] * *eklézsia -ja*. 1695: Azis meg vagyon (igy!) kevés respectusba veszik" az Ecclesiának becsületes tagjait Predicatorit Professorit Cantorit es mas rendbeli szolgait [Kv; SRE. — "A molnárok]. 1735/1826: az idevaló Hoszszuaszo Szász Praedicator intimatiojából mentenek ki azon Erdőre a Szász Ecclesia Tagjai, az magok Ecclesiájok jusaknak defensioja végett [Szentk. 75 Lodományi dézma]. 1748: A Bosi" Rfr Filialis Eccle(na)k Tagjai egy darab Falu Földét Conferálák ott leendő Mester v. Levita lakására [MMAtr 301. — "MT]. 1871: az egyház erdeje ... mondhatni csere, az egyház tagjai legeltethetik, de a más vallásut ... a hajtó hatsa (!) be [Burjánosóbuda; RAK 115] * *konzisztórium -ja*. 1695: A Tiszt. Kolosvári Orthodoxa Ecclesiának közönséges gyűlésében, leven jelen mind a' Magyar mind a' szász renden levő be(csu)l(ete)s Consistorium tagjai Keresztényfalvi Jacob Vr(am) maga keze be adásával illyen reversalis es conditio alat kötelezé és igéré magát a' kolosvári Rftus százok között való Predicatorsagra" [Kv; SRE 29. — "Köv. a sk reversaliszöv.]. 1765: Die 24 Martii Migs L. Baro és Fő-Curator Wesselényi Ferentz Vr ő Excellentiája a' kolosvári Venerabile Consistorium Tagjait, maga házához hivatva Consistoriumot ültetett [DobLev. IV/214]. 1794: a' midőn a' mostani Centumpaterek közül decedálván, másoknak kell helyekben substitúáltatni ... azoknak is ... a' Consistorium Tagjai közzé valo bé vétettezek | (A) Consistoriumnak feles Tagjai keresték meg az iránt a' Domest. Consistoriumot, hogy a' Várban benn lakoknak légyen azok Jussok és szabadságok hogy a magok halottjaikat a' első Templomba vitethessék utolsó tisztességek meg adása véget [Kv; SRE 303, 515] * *presbitérium -ja*. 1873: (A határozat) kivitelére a gondnokot, egyházfiaikat, az egész p(resb)it(ri)um tagjait megbízzák, a tanítót is közreműködésre felkérve [M.bikal K; RAK 304].

4. küldöttség/bizottság/testület tagja; membru al delegației/al comisiei/al unui corp constituit; Mitglied einer Deputation/Körperschaft/eines Komitees. 1710 k.: de latens persecutio volt, noha szép lével adták fel, amikor a deputációban (mely nem régen állított fel, én is tagja voltam) elvokolták [BÖn. 755]. 1716: Ntzes Fogarasi Samuel Uram ... az Küköllön" erigált Malam Gattyanak oculalására emittalt becsületes Tagjaihoz Inhibitionak mandatumat Vén az oculatiot turbalta [MbK 124. — "Sövényfalván (KK)]. 1737: mikor ezenn Almafa iránt exorilodott Contraversián(a)k decisiojára "s Compositiojára, a Tktes Nms Tanács maga becsületes tagjait Exmittálta volna ... akkorronis az Incta, a jo alkalmatosságot el-múlatta, ki-nem ment; azért az Actrix Actioja szerint Convincaltatik az Incta [Dés; Jk 252b].

Szk: *bizottmányi -*. 1872: telyes község gyűlésében meg szavaztatott egy hangulag az, hogy Pálfalvi községből egy

negyedik bizotmányi tagnak választassék meg Illyés Mihály községi Jegyző [Pálfa U; Pf] * *egyesület* -ja. 1829: Az egyesület Tagjai több Nemes Aszszonyságok Joltevői pedig, Kolosvár Várossának, háláadatan meg ismérjük [Kv; BLt] * *hites* ~. 1812: Nagy Ajtai Kovács Moses a' Kolosvári Választott községnek egyik Hűtös Tagja [Kv; Pk 4]. 1842: én mint Hűtös Tag⁴ elmentem a ns város Fő Hadnagyához [Dés; DLt 1480/1843. — *Ferentzi Károly Belső ns Szolnok vármegye Hűtes Tabla bírja (59) vall.] * *komisszió* -ja. 1794: (A) Commissio Tagjainak választattak és ki nevezettek ezek a' kik itten következnek [Kv; SRE 315] * *megye* -ja. 1788: a' meg-hitelített Megye Tagjai^a ... Hitek után vallanak egy nyil erdőt mely a' Commune Terrenumok osztályának alkalmatosságával a' Papi és Mesteri Házok után jutott [Harasztkerék MT; MMatr 119. — *Köv. nyolc név]. 1830: jelentem kegyel-meknek mint teljes számmal eszse gyült Megye Tagjai-nak [Besenyő Hsz; HSzJP] * *országgyűlési* ~. 1842: valami 20 ország gyűlési tagok (!) el mentek pestre eleibe a' Gubernátornak [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina lev.] * *rendes* ~. 1896: A Kemény Zsigmond Társaság 1896. márc. hó 28-án tartott választmányi ülésén Nagytiszteletet rendes tagjai közé megválasztotta [PLev. 181 Petelei István Szász Gerő-höz] * *tanács* -ja. 1731: Valamely Csatani Fugitivus Jobbagiok(na)k maradt volt hat süldője ... hat kecskéje, az hat süldőt már Hadnagi Atyankfia eő kglme repartialtatta, és igj akik abbul nem participálohdhattanak, az T. Ne(m)es tanács tagjai közül, az hat kecskéket el adattatva(n) repartialtassa eő kglme azok(na)k árrokat azon Atyankfiak(na)k, az kik az süldőkből nem participálohdta(na)k volt [Dés; Jk 425b] * *univerzitásnak* -ja. 1823–1830: Az univerzitásnak minden tagjain tökéletes jurisdictioja leszen, ami ott el nem igazodhatik, a király eleibe megyen [FogE 232] * *varme-gye hites* -ja. 1717/1781: Requiralland illendő betsülettel mind engemet⁴, mind pedig⁴ ... uramékok, mint denominalt Nemes Vármegyénknek Hűtös Tagjait, és Coassessorit, hogy ... az nemes Haza ... Törvénye szerint ... peragálnók [Bencenc H; JHb LXXI/3. 476–7. — *Michael Olasz prothonotariust. *Köv. három név].

5. *játszó* ~ színész; actor; Schauspieler, Ensemblemitglied. 1829 k.: A' Játszó Tagoknak ... bizonyos meg hátaozott fi-zetéseik legyen, s hogy abba hiányosság, a hiányosság miatt pedig a társaságnak el bomlása ne történhessen [Kv; KvSzL1].

6. vkinek a hive; adept al cuiva; Anhänger. 1629: Uar-beli Mathene ... monda balog Giörginenek, hogj oh te Istentelen aszony miert mondog azt, nem Jstennek hiue vagj — hanem eördeoghnek tagia vagj | Ne eskedgiel gon-sosz aszonj mert eczer megh uert vala lsten az hamis hitert ... mert nem Jstennek hiue uagi, hanem ördoghnek tagia uagy [Mv; MvLt 290. 142b]. 1672: az mire lsten segit, megmutatom, bizony Kegyelmednek igaz vére, tagia vol-tam s vagyok [TML VI, 358 Bánfi Dienes Teleki Mihály-hoz]. 1768: Addig kedvezünk mi is az ördögnek s tagjai-nak, hogy bizony kiesünk az lsten kassából [TML VIII, 113 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz]. 1694: az artatla(n) félt, az ördög(ne)k ily(en) gyilkos es hitetlen tagjaival ne(m) tartatik, hane(m) absolvallatik, az infidelis ördogh Taghjai-val ne(m) tartatik, hane(m) absolvallatik es ad 2 da vota transmittallatik, az infidelis ördogh Taghja Felesege vindu-caltatik [SzJk 279]. 1701: Ti Tagadgjátok hogy itt nincse-nek s ihon az Felesegek most fut ki az kerten miert nem jö-nek ele hiszen nekem vereim s Tagaim [Almás H; Szer. Luka Kirána (80)jb vall.].

7. testrészt; parte a corpului; Glied, Körperteil. 1599: Judith ... az feöldre le ite ... sok kekeketh teön raitam ka-romon vallamo(n) taghimon fejemnek beödrebe sem(m)j eppsegh ne(m) volt [UszT 14/42]. 1600: az el mult 1595 eztendeöben, circa D(omi)nicam Palmar(um), itt Vdwar-helyi warosaba(n) az Zeöch Palne kapuia előtt az piaczon ... Zant Zandekkal ... lowam hatarol le wagot az feöldre ... Raitam eset faidalmomat es tagom zakadasat, were(m) hullasat, fel ne(m) weöttem volna negywe(n) forintert [UszT 15/119]. 1626/1770 k.: Testi egésségem valtozek nagy kenra, Melly fél Esztendeig mind rajtam regnála, Ta-gamban engem ugy el sanyargata, Hogy egyik ujjam sem volt kesz mozdulasra [ItK XLI, 75 Fiátfalvi György Pokol-béli látomása 11]. 1657: Catharina, az fejedelemasszony, nemcsak nem irtózá nézni, sőt egyébiránt fogdosni, tapo-gatni az felmetélt testnek szívét, felhasított hasát s egyéb tagait; de semmi szomorúságot nem tette [KernOn. 103]. 1662: Ez is az élő, érzékenyes tagoknak amaz titkos testben igaz próbájok [SKr 699]. 1670: Medgyesi István ... mostys uyabban megh mentvén magát arra elégtelennek lenni, tud-ni illik, hogy tagjaiban nyomorék, benna, s, félszegh volna [Kv; SzCLev.]. 1705: Annak utána pedig egy deszkán a hó-hérok kivivék⁴ innen a piacról, nagy nyársat hozván, hogy odaki négy darabba vagdalván, négy karóba tegyék tagjait [WIN I, 483. — *Teleki József egy béresének a feleségét, egy román asszonyt]. 1729: (A halál) olly tagján esett Verésből rugodozasbol s tapodásból következett, melyeket rayta nem az I. hanem mások követtek el [Dés; Jk]. 1736: egy Péro nevű Rác kapitány ... három paraszt magyar em-berrel ... kerékkel rontattak meg, és az után néggé vágat-ván a Tagjok az Akasztófára akasztatnak [ApLt 2 Kálnoki Mihály Apor Péteréhez]. 1794: magamis hordottam a ká-poszta lapit meg romlott Ágyékának, melyinek és más rom-lott Tagjainak ragatására és orvoslására [Eresztvény Hsz; HSzJP Győne Klára (22) vall.]. 1823–1830: Ezen 1794-nek karácsonyi vakációján igen terhes betegségbe estem, hirtelen csak fájni kezdett minden tagom, azonban a fájdalom a lábam és karom bogjaiba fészkelődött meg [FogE 130]. 1827: a nemes Torda várossa Erdő pásztortát lattam meg ki-nazva, akinek minden tagia öszve volt potyolva [HG. Mészközi lev.]. 1843: Championnak⁴ egy testi hibája van: az eleje rokkant ... szervei, s egyéb tagjai hibátlanok [F.zsuk K; SLt évr. Szigethi Cs. Zsigmond P. Horváth Ferenchez. — *Egy mag ménlónak].

Szk: *emberi* ~. 1823–1830: Nevezetesen a praeparatu-mok, vagyis a spirituszbán tartató emberi tagoknak gyűjte-ménye, melyet a nyári auditóriumban ... mutogatott nyáron által [FogE 237] * *titkos* ~. 1812: E' megesevén, meg ra-gadta a Groffnak titkos Tagját és azt fatsargatván azt mon-dotta, hogy leszakasztja | a Groffné ... meg ragadta a Groffnak titkos Tagját [Héderfája KK; IB. Bali Borbára (22) grófi konyhaszolgáló vall.].

Sz. 1763: midőn az idegenektől meg Sebhett szaba-dsagunkot magunktól meg nem gyogyithatuk ... az egész Corpus Natio szabadságánakis el kell veszni, mert a tagban esett Seb maga magát addig szókta rontani, mig az egészsz Corpust el rontya [Hsz; UszL 16].

8. földterület; trupp, suprafață de pămînt, care alcătuiește un tot; Feldstück, (ungeteiltes/ein) Stück Feld/Acker, zu-sammenhängendes Grundstück. 1846: jo moddal bé kerített helyen vagyon minden esztendőben használható szántó föld egy Tagba [Monó Sz; EHA]. 1851: egymás folyamá-ban lévő és így egy tagot tévő erdő részeket vagy is Nyilat

a' más nyiltól elkülönít, a' kakuk pusztájától kezelve ... le a' Tolvajok kutjáig [Bányabúkk TA; EHA].

9. darab; bucata; Stück. 1621: 20 May ... Aldoza Napian el érkezuen az vy kereztyenek mellicket Vrunck eő Flge kwideott be Erdeliben. B. V. es Tanach akarattiból, es paranchiolatt(iaból) gazdalkottam nekiek ez szerent a' mint keouetkezük Vagattam fel keozikben hust három tagot, és Egy szegyezt, mellicke Niomnak Libr: 269 ... tezen f 2 d 69 [Kv; Szám. 15b/XI. 46-7].

10. jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; in attributivem Gebrauch: vhány darabnyi; de un anumit număr de bucăți; ... Stück ... 1582: weottem az konyhara keet Tag (!) hust egyket weottem d. 79. az masikat weottem d. 40 [Kv; Szám. 3/V. 15 Lederer Mihály sp kezével]. 1587: Keouetkezük az meniekezeore walo keolchieg ... Veottem egi Tag hust d. 75 [Kv; i.h. 3/XXVI. 70 Suwegek Gáspár isp.m. kezével]. 1597: kwitem Aiandokot Bernard vramhoz mikor Leaniat ky hazasita ... Egy Tag hust ... f 1 d 60 [Kv; i.h. 7/XII. 30 Filstich Lőrinc sp kezével]. 1609: Betlen Gabor-nak ... kwitem Ayandekot Egy tagh hust Niomot lib: 86 [Kv; i.h. 12b/IV. 333]. 1621: Attam nekik Egi Tag hust Veottem Sacz Janos tarsasagitól ... f 1 d 48 1/2 [Kv; i.h. 15b/IX. 20]. 1657: attu(n)k egy Tag hust melj nyomot szaz Tizenket fontot [Kv; SzCLev.].

tág 1. bő; larg, mare; weit. 1770: Sárka csizma, veres nadrag; Ha tartyos is, nem igen tág [EM XX, 497 Kolosvári ének].

2. széles; larg; ausgedehnt. 1896: A felolvasás tágabb körökben fog érdeklődést ébresztetni [PLev. 185 Petelei István Jakab Ödönhöz].

tagad 1. nem igaznak/megtörténtnek állít; a nega/tágadui; leugnen. 1550: Tarka Myhal ... aszt beszélötte hog' fysth örw* ada walkora az gazdaya penygh tagatta [Incsel/Damos K; MNy XXIV, 358. — *?füst-ürü' ?']. 1570: Angalit Emrigh gasner Eozwegie, Ezt vallya ... Hallotta azt is hogy az Gereb Balas leania ezt Montha hogy Nem tagadya azt hogy három forintot adott hoz Bartos az espotalba [Kv; Tjk III/2. 155]. 1597: Ha azt tagadgiak az felperesek hogy eő hozzok ne(m) mondottak volna, meg bizonitom hogy hozzok mo(n)dottak s raitok tartottak alatta ylteg hogy hozzok mo(n)dottak s raitok tartottak alatta ylteg [Uszt 12/27]. 1606: Demeterfalj gergelj Janos kereste az fiatfaljakoth ... melljet az Alperesekis nem tagadnak hogy nem fíatfaj hatar volna [i.h. 20/3. 18]. 1617: az meli irogatas feleol ... emlékeztem es egi leuel feleolis: melliet eok tagadnak [Kv; RDL I. 11]. 1653: Hogi Uram ellen feniege-toztem volna aztis tagadom mind addegh migh eő kegm doceallia [SzJk 71]. 1670: Az mas két személyekis ... kezessegeket tagadva(n) absolvaltaki[s] és eliberalták magokat kezessegek alól hiteles képpe(n) [Kv; TanJk IV/1. 840]. 1735: hogy en ... ő Kglménel ettem s ittam mint atjarnfi-anal azt nem tagadom [Torda; TjkT 1. 94]. 1765: Actionmat az (Inctus) lelke esmérleti ellen nem tagadhatja, de ha tagadnáis ... Comprobalom [GörgJk 200]. 1777: Nyikula Györgynet Jank Petru meg paraznitván azutan a' Gyermekek, el vestéssét is procurálván ... Petru tagadgya Nyikula Györgyne jelen Léven eő is tagadgya velle való közléssét [H; Ks 111 Vegyes ir.]. 1805: hogy az ökröitől maradot izéket Etzaka bé nem hozta volna maga sem tagadgya [Hodák MT; Bom. XXV/14 Gliga Mitra (43) vall.]. 1820: az Ifi Aszszany monda: Ne tagadgya ked, hát hiszem Ferentz ... hogy meg hallatta hogy Fia Született még örvendett rajta

[Aranyosrákos TA; JHb 48 Macodi Ana Serbán Vaszi felesége (38) vall.]. 1826: A felperes, hogy az alpereshez hozzáhajtott, nem tagadja, s őt ha toltá (!) volna is azon hájtásával, nem lett volna semmi hiba [F. rákos U; RSzF 275].

Szk: erősen ~. 1584: Delkort esmeg oda vym gyermeke-met, Es azt monda hogy Ne(m) keoti be mert meg zidtam, Ereössen tagadam [Kv; Tjk IV/1. 279]. 1781: ez is bizontalan mivel erősen tagadják hogy soha hírek sem volt benne [MNy XXXVIII, 54] * merőben ~. 1838: a fel adásai Joh Andrásnak nem igazak, 's merőben tagadam — mint valótlan [Dés; DLt 8]. 1849: ezen utobbi felhozást Krizsán Mária merőben tagadja — és ez iránt Gál Jánost ki kérdez-tetni kéri [Kv; Végr. Vall. 77] * szimpliciter ~. 1683: Ertem Kgd ellenem valo sullyos propositiojat es Actiojat, a' mellyekb(en) semmi vetkem nincsen meltatlan vagyok, azért mind azokat mindenekben simpliciter tagadok [Dés; Jk]. 1771: hogy azon szoknyám zsebbe tanált pénz hogy az apámé lett volna, vagy az hozott sertések árából való, simpliciter tagadom [M. hermány U; RSzF 269]. 1784: azt simpliciter tagadja, hogy ő senkitől (!) levált volna [Árkos Hsz; i.h. 288].

2. bűn(cselekmény) elkövetését nem ismeri el; a nega, a nu recunoaște; (ab)leugnen, verneinen. 1570: Ne fenieges the minket Jgetesül mert Nilua(n) giánusagom vagio(n) Read hogy Megh az Battia(m) hazatis the Egeted fel, azt w tagada [Oroszfalu; BesztL 114 Demyen Tyuadar vall. — 'A. v. F. Oroszfalu (SzD)]. 1590: ez fogolj leghenj penig holot ne(m) tagadta hogy Eowis verte eggik (igy!) 'a Serelmen es Borbely fizetesen el maradot [Kv; Tjk V/1. 4]. 1617: Noha azért in serie responsionis lattatnak az lk az en ellenem spargalt diffamatiokat tagadni, de mas feleol in facie sedis nem tagadgiak, seot affirmalliak [Kv; RDL I. 11]. 1646: az két fogoly olaszok (!) Nem tagadgyak nemis tagadhattyak, hogy ... az fel zort buzajat osztas elest megh Nem loptak volna [Kv; Tjk VIII/4. 150]. 1653: Az puzta hazba(n) valo gonoz vege ménételemetis tagadom ... s, tagadom aztis hogi be nem eretettek volna [SzJk 71]. 1698: megirt A. N. Kallai Janos u(ram)na)k citatiojarol emanalt es actiojaban ellenem fel tett ellenem valo Sok fele cselekedetekkel valo vadlasat es külömb külömb fele feleletit ... mindenben en tagadok [Dés; Jk 292. — 'Folyt. a vádak fels.]. 1734: Bottyán Todor maga sem Tagadgya hogi magát lo lopásb(an) nem ejelítette volna [Kv; Tjk XV/12. 23]. 1747: Constalván az Incta(na)k ... annak előtte kétszeri hohér ált(al) valo ki tsapattatása, mostani paráznsagatis ... nem tagadgya, azért itlített, hogi hohér ált(al) tövissel igen keménnyen meg tsapattassék és ki tsapattassék [Torda; TjkT III. 177]. 1767: Látam ... az Erszén szájjais ki vagon nyitva, melyből az alatt még ott aludtom el veszett két Márvásom s egy gyűrűm én eleget kérdeztem tőllek hogy ki vette volna el, de eők Esküvéssel Tagadgyák vala [Baraszi-miklós KK; BK. Molduván Juvon (20) jb vall.]. 1795: (Az) elő Számlált tselekedeteket magok az Alperesek Sem tagadhattyák, de ha remésemem felett tagadni találnákis, ké-szek vagyunk ... meg bizonygatni [Msz; MbK 104]. 1818: azt Nem tagadom hogy fát láptam de a Véemes Asszony Hajtoja ösztönözött [Monostorszeg SzD; BetL 5 Kozárvári Mezei St. jb vall.]. 1826: a Felperesek ... tagadják ... Szent Benedekre el hordott ingo joknak és Bihálnak el vitetéseket [Ne; DobLev. V/114. 9b].

Szk: esküvéssel ~. 1644: amaz esküvessel tagadta, hogi az lsten az tűzes menkeouel ütesse megh az lelket, ha eő czelekette [Mv; MvLt 291. 400b] * halálban ~. 1669: Az

négyezer üvegért asszonyunk ú nagysága Porumbákra com-mittált s ugyan Kassait küldöttem el, mivel halálban tagadja, hogy nem ú vitte el az asszonyom kancáját [TML IV, 619 Nálácz István Teleki Mihályhoz] * *mindhalálig* ~. 1637: en monda(m) io eöczem, mindhaláligh tagad hamit czelekettel ne ted beünoesse magad [Mv; MvLt 291. 108b] * *telljességgel* ~. 1599: Az felllyel megh lrt terhen Vagyon, merth azt en telliességgel tagadom [UszT 14/46]. 1606: Az miken en en peresem mongia azt hogi en mentem volna ő nekj egi keőrtőuclj faianak giwmeölczenek meg Zöde-sekor fegiueres kezel raia melljet ez az J. telljesseggel tagad hogi nem ment az Actorra [i.h. 20/198] * *vakmerőképpen* ~. 1804: Az All-peres Rabok tsak azért is büntetésre méltok, hogy nyilvánosság gonosz tselekedeteiket vakmerőképpen tagadni bátorkodnak [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

3. le/megtagad vmit/vkit; a nega/a nu recunoaște ceva; leugnen, verleugnen. 1619: Nem tagadom, Nagyságos uram, magam személyemben is sok szóval köszönöm önagyságának, csak reám nézve is, hogy önagysága az én szegény fejemet-lelkemet is megszabadította abból az nagy rettegésből [BTN² 296]. 1630: be hozak az Drabantok az gyermekeket s akor azt monda az leany hogi nem tagadom Ura(m) mert enim ... Szeőke Peterteől való [Mv; MvLt 290. 190b]. 1640: Molnár Istvánné felől azt hallottam, megtagadta, tagadta volt Besztercén az urát, hogy nem ura [Mv; MvLt 291. 233a–51a átírásban]. 1661: Rédei Ferenczné ... ura mindenütt tagadja, hogy neki nincsen felesége [TML II, 162 Teleki Mihály Veér Judithhoz]. 1668: mind ez házra, mind peniglen az házban levő egyetmásra, nem akarván ökiyelmet (!) házbért fizetni, tagadván ökiyelme az házbért is [Kv; KvE 204 LJ]. 1702: most penig Olá Andras(na)k hivattya magát maga ne(m) az az igaz neve hanem Szarak Tivadamak éngem penig tagad hogi nem apja vagyok [Ör SzD; WassLt Szarak Demeter (60) jv vall.]. 1754: látom, hogy Nemes Janos bizonyon Summa pénzit á Mlgos vr(na)k el költötte ... tagadgya azon adosságot vagy-is relegál arra hogy reversalist mutasson á Mlgos vr rolla [Hidvég Hsz; ApLt 51 Nemes Adám Apor Jősef-hez]. 1811: Több kárt, mint hasznót tett a' Bor az életbe; Mert nem tagadom, hogy annak haszna vagyon [ÁrE 78].

tagadás negare; Verneinung, Leugnung. 1636: De könyű ezt artzul reájok viszá tsapni, és egy tagadással meg tzáfolni, mert abban semmi nints [ÖGrAj]. 1691: ha ... valami tagadas vagy homály lenne benne, hogy azt nem költöttem volna ... Comprobalom, de én nem itilem azt hogy szükség lenne [Dés; Jk 120]. 1841: a magok vallamásokból részint habazások, részint tekervényes tagadások ... valotalansággal ki buvo tzélzások jővén tiszta világosságra [Dés; DLt 1541].

Szk: ~ba tart vmit magánál titokban tart vmit magánál. 1807: ő tagadásba tartotta magánál azon fűrészt-részt [Szárhegy Cs; RSzf 242] * *~ra vesz vmit tagad.* 1745: á mi már ennélis terhebb gonosság á pénz(ne)k el vételit és el vtelit az J tagadásra vette [Torda; TjKt II. 37]. 1766: a Czigány tagadásra vette az dolgot, hogy ő tölle lovat nem vásárlattam [uo.; i.h. V. 299]. 1806: a Jo venem nem akarván Just adni nekem már tagadásra vette dolgát hogy nem esmere attyafianak [Dés; DLt 17/1809-hez] * *~i tesz tagad.* 1586: Catalin Zigyarto Matiasne Es Catalin Molnar leorincz Zolgaloia ... valliak ... olliankor ozt(n) tagadast teót á feleletben, de az eleot ... azt vallotta hogy eo lratia a' feleletet [Kv; TjK IV/1. 587]. 1592: pedig az mondo az kire

en foktam walamy tagadast tenne, Twdomant tezek [UszT]. 1600: Ha immar teőrtennek hogy tagadast tenne ... mi iam-bor zemeliekkkel megh bizonyittuk zinten mind így az mint ide megh irtuk [i.h. 15/251–2]. 1657: Mivel mind ezekben az l(ncta) tagadast teszen, az Actor exmittaltatik a doce-alasra [SzJk 84–5]. 1738: Felesége képeben tagadást tett [Dés; Jk] * *merő* ~. 1816: kételenítettett az ellene valo keresetet merő tagadással oltalmazni [Kövend TA; Borb.].

Sz. mi ~ benne. 1672: Mi tagadás benne, János én oda megyek s a fővezérhez s megmondom, hogy Erdélyben hét fejedelem vagyon [TML VI, 7–8 Nálácz István Teleki Mihályhoz]. 1721: Makszin felele mi tagadas benne bizony oda valo volt az Atyam [O.balásfva BN; Ks 184. LXXXV]. 1724: mikor mondotta volna Márton néki (: Pannának :) miért vagy illy nagi Hassal, ezt felelte a Leány, mi tagadás benne, bizony Uram(ma) van dolgom [Szentkirály MT; BK. Debreceni István (58) ns vall.]. 1771: mi tagadás benne, az arra valo rosz gondviselés oka pusztulo félben valo létinek [Ádamos KK; JHb LXVII. 166].

tagadástétel tagadás; negare, tågäduire; Verneinung, Leugnung, Ableugnung. 1673: az utan az A(na)k tagadas tetele uta(n) valo edgy mas megh hazuttolása, egy más ele(n) valo keő ragadozasokis mind ket felek(ne)k ugy subsequa lta ugia(n) jollehet, de edgyik felis az masikat ne(m) bantotta [Kv; TjK VIII/1. 302].

tagadatlan I. mn tagadhatatlan; de netägädui; unleugbar. 1662: De hogy lengyeleknek s több különböző valláson levőknek hivataljokat megvessük, svékusokhoz kapcsoljuk magunkat, tagadatlan dolog, ökegyelme is tanácsolta [SKr 463–4]. 1667: tagadatlan dolog, ott nekem kevés praemondám van most, ezután kell szállítatnom [TML IV, 99 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1676: Az mostani elegyes állapot, tagadatlan dolog ... az mi keresztyén vallásunknak romlására való dispositiók ... soha az én üdőmben ennyire elő nem mentenek [TML VII, 248 Bethlen János ua-hoz]. 1678: Hogy gondolkozásra való materiám avagy scrupulusim nem löttek volna, az bizony tagadatlan, mert az példák világositják [TML VIII, 12 Csáki László ua-hoz]. 1770: Az Tagadatlan hogy az egész Bük allyi Faluk(na)k s nekünkis hírünk és akarunkal volt ezen Dolog á Szamos meljeki falukkal edgyütt [A.várca Sz; IB].

II. hsz tagadhatatlanul; in mod incontestabil; unleugbar, unbestreitbar. 1651: Ambrus Ferencz Tagadatla(n) mondotta hogy a Bors Thamas Ura(m) leanianak gyermeke lot [Cszs; CsALt 27. 1/16 Sa(n)ctus Mattias Hoszuaszay pp vall].

tagadhat I. letagadhat; a putea nega (ceva); (ab)leugnen/bestreiten können. 1595 u.: A hol (!) azt mo(n)dgiá hogy en azt mo(n)dotta(m) volna, Egy veka búzat vett volna el, Az menyere az en zom volt, Azt en ne(m) tagadhatom [UszT]. 1598 k.: ha mi keües marhaczkia marattis a' felet annak(is) megh keuan(om) ... merth az Atiafisagot nem tagadhattak azt hize(m) [i.h. 13/93]. 1618: Nem tagadhatom, Kegyelmes uram, hogy az Kamuti uram dispositója miatt nekem pénzem elfogyott s én igen költségtelen vagyok [BTN² 172]. 1625: ha penzt adot, enis penzt adok, ha penig Bwcziiw marhat adot, enis Bwchz marhaua akaram meg elegitenj mert nem tagodhattia az en batiam, hogi nem egi uolnek velle [BTN² 18a]. 1630: A' Braziaik ezt halván nem tagadhatták azt, hogy ök a Posoritzaiaknak

Boérságokon nem laknának [Fog.; UF I, 126]. 1662: Mind ezek is nem látván az illendő provisiót, nem tagadhatom, kegyelmes Asszonyom, unalmat nem szerezniének itt való lakásomban [TML II, 358 Teleki Mihály Lónyai Annához]. 1712: Maga sem tagadhatta bátyám Uram eö kgme azt, hogi én le jövetelemet sokkal előb ne kívántam volna, levelem által [JHb XLVIII Jósika István lev.]. 1730: Ammi a Dnus A^a. Sullyos allégatioját illeti hogy Emberi gjarlóságtól viseltetvén törvénytelenül Gyermeke lött légyen az Jnek^a aszt maga sem tagadhatta [Dés; Jk 55a. — ^aJos. Lőcsei város hadnagya. ^bMaria Timoffinak]. 1748: Nem tagadhatom Sokakban Sokaktól lett diffamatiomat [TKI gr. Teleki Ádám lev.]. 1764: Azért kellett meg perelnem az Jt, hogi Citatoriamban declaralt üdöben azt és helyen, hallatlan káromlásokkal léledzeni nem általlotta, a mint ki tettzik a Relatoriából. nemis tagadhatta illetén szavait [Torda; TJKT V. 192]. 1786: Hoszsza betegségem mián hogy hátra maradása ne légyen a Téli munkának azt nem tagadhatom, de ha az Isten lábra állitt, azon lések hogy ki potoljom [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1826: a felperes sem tagadhatja azt, hogy a tehén egészséges lett volna, mint hogy teje megapadásáról tehene nyavalyáját észrevette volt [F. rákos U; RSzF 222].

2. bűnösséget/kártevést nem ismerhet el; a nu putea nega ceva; seine Schuldigkeit leugnen können. 1599: Nem tagadhatta, mert Jobbagiomon eset factum Constal, kit biro vram oculalt [Szinnye SzD; Ks]. 1625: az magok szaiabolis Manifeste Constal, hogy az potentiat ne(m) tagadhattiak [UszT 143a]. 1702: Gyűlölcse fajokban sok karokat tölttek, az mely Cselekedeteket töb tarsaikis nem tagadták, sőt megh bekellettek, az mely Cselekedeteket ezek sem tagadhattiak [Dés; Jk 326a]. 1758: Az édes Annáról maradt Gunyáit ... magais az Actor mig itt lakott hurbolta, rongyollatta, melyet maga sem tagadhat [Asz; Borb. I]. 1763: (A vádlott nő) régi parázna életet nem cessalt folytatni signanter leg közelebből tsak nem in facto fornicatio(n)is talaltotvan intercipiáltott, melyeket az I. nemis tagadhat [Torda; TJKT 177]. 1774: E mellett nem tagadhattuk aztis, hogy az említett Láb föld álltyában ... Pápai István Uramék a malom gáttját az Exponens Aszsz(ony) ő ngã földire vetették [A. jára TA; BLT 12]. 1820: Juonyitza Ita sem tagadhatta, hogy az Lovat a Csolnokosi Embertől Csolnokosi Sámuel Urmak el nem vette volna [F. szálláspatak H; JF 36/3].

3. kétségbe vonhat; a putea contesta; bezweifeln können. 1879: Dicséretednek azon részét, mely becsületességéről, áldozatkészségéről szól, sem tagadhatom [PLev. 40 Petelei István Jakab Ödönhöz].

tagadhatatlan I. mn letagadhatatlan, kétségbevonhatatlan; de netagaduit, incontestabil; unleugbar. 1612/1613: ennekem tagadhatatlan attiamfia az roz az zsoni allat az Nagy Orsolia [Szászszombor SzD; KJ]. 1660: Tagadhatatlan dolog, hogy az nehézség Kegyelmedre megvolt az Kegyelmed ide való nem jöveteliért [TML I, 543 Bornemisza Zsuzsanna Teleki Mihályhoz]. 1673: tagadhatatlan az, Uram, hogy mind én s mind ő bizony Kegyelmednek tölünk való idegenkedését vöttük eszünkben mind Fogarásban s mind az útban [TML VI, 452 Bánfi Dienes ua-hoz]. 1678: Tagadhatatlan dolog, itt körül létek az szegénységnek fogyatkozása nélkül nincs, kiről tudom mindenkétől én okoztatom s átkoztatom [TML III, 116 Teleki Mihály Nalánczi Istvánhoz]. 1701: Tagadhatatlan dolog, hogy mi-

dön ... Göcs Sára Aszszony es ... Göcs Pálné Aszszonyom ő kgmek közt Atyai Jozságok azon adhibealt Becsületes Emberek által subdiuidáltott volna ... Suki Pálné Asszonyom felettéb még bántodott [Kv; SLt FG. 55]. 1705: Melyre az úr úgy resolvált, hogy tagadhatatlan dolog, hogy megbotlottanak benne, továbbra pedig meglátják, mit kell cselekedni [WIN I, 402]. 1746: az I ... egy Szelistjei Tóth Jakab nevű oláh ember(ne)k egy lovát el lopta és Egerbegy felé viven utól érték, kezín kapván l(e)g(iti)mo modó elis eskütték, minthogy ez pedig tagadhatatlan ... meg torturaztatván fel akasztassék [Torda; TJKT III. 38] | az tagadhatatlan ... hogy minek utánna az házban ötet ok nekült meg támoták, meg verték, egy valakinek lármázására az Inasok meg ijedvén az házból ki szaladtak [uo.; i.h. V. 238]. 1755: Tagadhatatlan az, hogy eddig való hidegeit eo Excellának, nehogy forroságok követvén meg gyengeitettek [Nsz; Ks 96 Baló Antal lev.]. 1763: Tagadhatatlan mivel maga is fateallya az J. hogi az actionalt két ökreket ő lopta el [Torda; TJKT V. 176].

II. hsz tagadhatatlanul, biztosan; in mod incontestabil/sigur; unleugbar, unbestreitbar. 1646: ura(m) az migh elu(n)k az mi enyím, az Isten lattia tagadhatatlan ualamim uagio(n) es kte(k)ne)k szuksege vagio(n) rea keteké mindenkor [Bádok K; JHb III/72 Kézdiipolyáni Veres István apjához]. 1672: Azután mű is szaporodván és azzal az discursusok is többülvén, tagadhatatlan, azon alkalmatossággal mások is többre nem fokadtak volna [TML VI, 310 Rédei Ferenc Teleki Mihályhoz] | Tagadhatatlan az dolog nagy lévén, az elmék is nem egy arányúak, bizony különböztek és egy mértékben nem folytanak [i.h. 398 Béli Pál ua-hoz].

tagadhatatlanul letagadhatatlanul, kétségtelenül; in mod incontestabil; unbestreitbar, unleugbar, unzweifelhaft. 1762: Nemis lehet azt mondani s meg állítani, hogy né talán még valaki közelebb gyujtot harapot s á miatt égett el az A. Ur szénaja; mert ex premissis bizonyos hogy tagadhatatlanul az I. Ó klme gyujtotta meg a' tövis bokrot [Torda; TJKT V. 102]. 1801: Nemes Burzo Todor kertjenek egy darab része ... Bizo Pável apossa által hatalmasul foglalaltott el, mely hatalmas foglalasa(na)k mostanis borozdaja nagy lévén, tagadhatatlanul egészen ki esmérszik [F. szőcs SzD; TKI Burzo Györgyitza (55) ns vall.].

tagadó I. mn nemleges; negativ; verneinend, abschlägig. 1854: A grófné^a ifjú nőrokonát a mind máiglan pártá alatt lévő hajadon báró Huszár Nánit, báró Bánffy Farkas megkérvén, tagadó válasszal utasítá el [Újfe 29. — ^aGr. Haller Jánosné].

II. fn Krisztus ~ hitetlen; necredincios; Christusleugner. 1835: Feleségével illetlenül bánt, szidalmazta Krisztus tagadonak, czéda kurvának [Szentkatolna Hsz; HSzjP Szt. Katolnai Ifiabb ns Cseh Josefne Köntzei Susánna R(ómai) Catholica (39) vall.].

tagadozás tagadás; negare vehementā; (beständige) Verneinung. 1736: nagy és nyilvánosságos leven a malitia a tagadozásban hogy az Incutus in poemam fhg 3. incurrallyon in super az A költségi mellyeket comprobalhat refudiallya (!) itilletett [Torda; TJKT I. 113].

tagadozik I. tagad, tagadozgat; a nega (ceva) vehement; alles leugnen/verneinen, (immer) nein sagen. 1763: A mi az egés után valo Circumstantiakat nézi, azután egimás sze-

mire hánták ... sőt Boros Miska a Culpát egészen Farkas Josira mondotta, amazis tudván maga vétkét nem tagadta [Torda; TJKt V. 154]. 1809: Mostani bűnünket egyenessen meg vallottuk nem tagadoztuk, ideis tovais nem fogtunk; ebőlis az jó ki hogy meg rögzött Tolvajok nem vagyunk [UzslT ComGub. 1668–9].

2. eltagadoz; a nega intruna; ableugnen. 1655: ott az Brassay piaczon megh ismérém Kalmár Balintott ... eő igen tagadoza teöllem hogy masua ualo [LLt Kérchy (!) Andrasne szent Miklosi Elizabeth (30) ns vall.].

tagadtatik kétségbe vonatik; a fi negat/contestat; be-zweifelt/gelegnet/verneint werden. 1812/1816: Hogy a Fel peresek most említett Etzken Andrasnak az Instructiob(an) le hozott verseg agazat szerént le szálló Törvényis Maradekai légyenek az ugyan az A1 peresek által sem tagadtatik, de ha reménység felett ver áruhas tehenek büntetése alatt tsak leg küsebb rész(en) is tagadtatnak, készek a Fel peresek immediate bizonyítani [Hsz; BLev.].

tágas 1. átv is nagy kiterjedésű, széles, téres; larg, intins, vast; geräumig, weit, breit. 1570: kery wolt Zas Janos Barbely Lázlot hogy engede eo neky három lab nyomneh feoldet, az eo neky Jwot feoldbeol, Myert hogy eoneky Bárma zekere vagion, lenneh vduara tagasb hozza [Kv; TJK III/2. 162]. 1636: nevenek ditseretire és az hálaadásra-is az embereknek tágassabb mezőt terjeszsen eleikbe [ÓGRAj. 3 I. Rákóczi György aláírásával]. 1639: Amint felljebbis irám én nem bánom ha az eo Naga bírájais tsináltat ot Sz. Georcion affele veteménynek valo kertet a' mineműt én tsináltatta(m) mert az fálu feolde s eleg tágas hely [Homoród-sztpál U; Szád. Redej János sk lev. Nagy Tamás de Fogaras udvarhelyi várprovisorhoz]. 1662: Kerületivel és tágas nagy voltával hogy Bécs városát meghaladná, felőle sokak azt tartják vala [SKr 524. — "Szeben]. 1697: Vagyon ... egy Nagy Tágos udvarházhely [O.brettye H; Born. XXIX. 2 néhai Bodoni Balázs conscr.]. 1705: A segítség felől ismét most azt hirdetik, hogy Kolozsvár felől júne, hogy arra jött volna bé Váradról, minthogy arra tágasabb az út [WIN I, 510]. 1748: ezis igen nagy tágas Lopájós oldal [Nagyercse MT; Told. 79]. 1757: Marha legeltetni elég tágas tsak hogj száraz Üdőben a Földből ki ég a Fű [Budatleke K; LLt Fasc. 129]. 1779/1785: néhai Détéi István Uram Annnya birt egy nagy tágos házhelyet [Torda; DobLev. III/596. 85]. 1793: Mind ezen fel adott Havasi mezők a körüllettek lévő tagos erdőkhöz össze ertetek az marha legelesre nézve [Szováta MT; EHA]. 1823–1830: A többi szekerek is ezt cselekszik, úgy hogy tágos lévén az hely, amennyi szekere volt, mind egy rendibe ment [FogE 265]. 1855: Ezen malom csak essős időkben és hó meneskor szokott jární ... minthogy a' pataknak nagy esese s igen tágas medre van [Maroskoppánd AF; DobLev. V/1393 Dobolyi Bálint kerv.].

Sz: ~ az út (és annyi felé). 1779: De az aszszony erre Váradinak nagy langason tsak ezt feléle elég tágos az Ut és annyi felé a Fülem mellett mind el is bocsátom arra semmit sem hajtók [KS özv. br. Kemény Zsigmondné Rhédey Druzsina (61) vall.]. 1811: El-mehet : induljon : Tágas az ut [ArE 33–4] * ~ a világ. 1752: máris rebesgetik tágas az világ igen ki kapának M: Országá [Gagy U; Ks 83 Péterffy Sándor lev.] * ~ utat mutat vmire. 1702: az köztük valo Controversiat deplánálják sőt radicitts extirpállják és az békességre tágas utat mutatnak [Töröckö; TLev. 4/3. 2].

2. nagy térfogatú/belsejű, széles; mare, larg, incápátor, spaños; von/mit großem Rauminhalt/Körperinhalt, groß, geräumig. 1650: be hajtót kancza lovaj* kozul egjik mondek neki, hogj ha megh sertik egi mast arra azt monda ... hogi ne(m) sertik mert io tagas az pajta [UzslT 8/64. 65b. — "A Székely Péteré]. 1694: Ez mostan említett Tornác, az haz(na)k éppületivel egjenlő hosszú és jó tágas, szuszekek heljeinek alkalmas [Kisened AF; BFr] | vagion ... egy vastag fá Talpakon allo, Boronakban fel rótt, kívül belől tapasztos ... hosszú tágos Istallo [Kővár Szt; JHb Inv.]. 1715: Csűrös Kert ... Közepin Jo szarvazás Uj Supozás alatt ... Jo hosszú tágos egy felől valo Fiokos Csűr Vagyon [Pálos NK; LLt Fasc. 140]. 1728: a két Ház között vagyon egy nagy vágású Pitvar jo tágos Keményel közönségesen be padolva [Lúdvég K; Told. 29. 19]. 1732: jo tágas lévén a szin, szuszekokat és kádokot is felesen feokezethetni belé [Nagyida K; Told. 11. 70]. 1736: az hol felültenek az hintóban, ott tágas hely volt ... egy ember nagy tágason elülhetett benne [MetTr 365]. 1742: vagion egy bot haitásos nagy tagos padimentumos kő ház [Gyeke K; Ks 4. VII]. 1767: bomából rakott romladozni kezdett Két tágas ház [Kilyén Hsz; LLt]. 1823–1830: (A bányában) nem vágnak tágasabb helyet, mint ahol ők vágni elférhetnek | Ahol vágják az ércet, nem tágasabb hely, mint két koporsó tágasságát képzelje az ember [FogE 207].

3. átv is nagy, széles; mare, larg; breit, weit. 1648: vagion egy széles gialogh tágas ayto, uy sendelyezett alatt magassan [Komána AF; UzslT I/936]. 1662: magok tetszésből is nem csak a fejedelmek hűségére, hanem főképpen az országnak közönséges javára, békességes megmaradására, minden tiszték, praesidiáriusok köteleztetni szoktak volna, talán ez nagy sok romlásra, pusztulásra, veszedelemre szintén illy tágos kapu nem leszen vala [SKr 481]. 1710: a nagy lstennek nyilvánvaló büntetése szállana azért mind a fejedelemre, s mind az országra, és senki is a hazafiai közül bátorságos státusban az ilyen hamis vádak miatt (ha azoknak továbbra is ilyen tágas kapu nyitattik) nem élhet, s önagságának szüntelen való búsulási következnek miatta [CSH 132]. 1772: a Zápót tartotol fogva a tágos nagy Silip mind addig mig a viz a kerekék alá apro silipekre osztatnak (!) igen szoros és erőssen Eszák felől valo részre van vize, s a felett vendég Silipnek a szájanak tágosabbnak kéne lenni, de a Torka, vagyis felső része, tsak három arasz, és három ujj [Kük.; JHb LXVII/2. 390].

Sz. 1811: Az Urakkal enni Cseresznyét egy tágos Tálból, azt beszélik, hogy nem bátorságos [ArE 32].

4. (testrészlől) széles; lat; breit. 1757: Egy Sárga fáko 5 esztendőös Tágas szarvu (tehén) [Pusztaszatmiklós TA/Torda; Berz. 3. 1. 9]. 1801: nagy tágos kopatz homlokú [DLt nyomt. kl].

5. bő; larg; weit(ármelig). 1837: Rűtsán János ... stiblére és egy tágos fejár boboba jár [DLt 591 nyomt. kl]. 1839: Majláth Jeremiás ... visel ... durva vászonból készített tágos ujjú oláh inget [Dés; DLt 1355].

tágasan kényelmesen, nem összeszorítva; färsä fie inghesuit; bequem, komfortabel, unbedrängt. 1620: vegeztek, hogj fertalionkent Biro vram eő kglime ... vetesse kj az embereket Egi Egi nap ... mind addig az megh Jo tagason(n) az Arkat* megh czinalliak [Kv; TanJk II/1. 293. — "A Nádas pataknak]. 1732: az ... Istállóban ... borna fa jószyon el fer jo tagason Lo nro 6 [Nagyida K; Told. 11. 70] | Az Vdvarra nyulik veggel es a Tora a szekere vagi hin-

to szín ... melyb(en) jo tagason el fér három hinto [Tancs K; i.h.]. 1736: közöttök* olyan spaciun volt, egy pár tánczólagó tagoson eljárhatott [MetTr 331. — "A táncra két sorban felállított táncolók között]. 1783: az Udvarnak Nap kelet és Eszak felől való szegelete jó tágoson valami hitván gyalog kertel rekesztetett el [Mocs K; JHBK XXXI/1. 7].

tágasít szélesít, nagyobbít; a mári (in dimensiuni); ausweiten, (aus)breiten, verbreitern. 1757: A Gyogy vize mellyekin lévő Lakosokul mindnyájon Erdő hatságon nyomorgunk ... szükségesen kívántatik hogy helyeit tisztogassa, és a bé folyo erdőkből tágosítsa, különben az Bokor szaporán el lepi [Középalmás H; BK 144]. 1768: akartam a magam tulajdon földemet, abból való bokrok ki irtásával tágosítani [Bukuresd H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1821: ezen Árkot a Víz tágasította [Apahida K; RLt O. 2 Tagikus Vaszilika (70) vall.].

tágasítás szélesítés, nagyobbítás; mărire (in dimensiune); Verbreiterung. 1831: (A) meg tserélt szántó föld száraz és jo hasznu hely, 's Jóságának tágossitására nézve jo commoditásába esik [Erdősztygyörgy MT; TSb 35].

tágasítottik szélesítettik, nagyobbítottik, kiterjesztetik; a fi măriit (in dimensiuni); weiter/verbreitert werden. 1757: Guraszáda Határán(a)k olyan állapotja, és természete vagy on hogy ha minden esztendőb(en) munkás irtogatás által nem tisztogattatik, és nem tágasítottik erdő hát on fekvénn szaporán a' Bokor fel vészi [Guraszáda H; BK 144]. 1799: a' Curialis hely tágasított a' ... Lona felé jár Ország Utnál való széliben [Gyérésztkirály TA; Ks 89].

tágasodhatik 1. nagyobbodhatik, kiterjedhet; a se putea lărgi/întinde; größer werden können. 1681: Szindi János Vram maradekinak léuén Szomszedságomban egy nemes házhelyek ... minthogy igen szoros élet uolt ő kglk alkalmazosságokra nézue: cserében kertének töllem ő kglk mind ket felöl, alol, s fellől hoszan egy egy darab földcskét hogy tágasodhassek az Eletek [Körtvélyfája MT; BálL 1].

2. ~ a dologtól kevesebbédhetik a dolga; a se termina/sfîrși/isprăvi treburile; (etwa:) weniger Mühe haben. 1796: A Csűr pedig nintszen készen ... hanem ez után minhelyt (!) a dologtól tágasodhatam a Csűrt fel építem [Koppánd TA; GyL. Csia Moses lev.].

tágasodik 1. szélesedik, nagyobbodik; a deveni mai mare/întins, a se lăți; sich verbreiten, sich (aus)breiten, sich ausweiten. 1844: Székely István ... a' Felső Bereken ... már régen kaszálgat ... a' Szamos kaszálo helyét aprádként mosogatta, itten a' hely pedig tágasodott [Szászfenes K; KmULev. 1 Lonyán Zaharia (60) col. vall.].

2. sokasodik; a se înmulți; auswachsen, sich mehren. 1769: A Nyári és Őszi munkák tágasodván ... az utaknak tsináltása keményen sürgettetik [UzL XIII. 97].

tágasság 1. nagy/széles terület, tágas hely; spațiu mai mare; (sehr) breiter/weiter Raum. 1573: az Meszarosok ... az niolcz zeken valo hwzt zabadsagok legen teob zekekre osztani tagassagnak okaert [Kv; TanJk V/3. 84a]. 1579: orzag Teorwenye zerent ket zeker egymás mellet kin el Mehet chyak annie tagassagot Engeggienek az vtak [Kv; i.h. V/3. 187a]. 1591: az vtak Jowara tagassagara, az ollian theo zeoleoket, kikel telhetetlenwl valaky vtat foglalt es

vesztet, ky Irthassak [Kv; i.h. V/1. 160]. 1623: az palank es estallo közéott Egy Eolny tagassaga legyen, azért hogy Zwksnegnek Ideyn Puskas Legenyek forgodhassanak ott [BGU]. 1653: nem renddel, sem seregben, sem csoportban, hanem a császár* szekere körül azon a tágasságon úgy futkosnak ki imide, ki amoda [ETA I, 133 NSz. — "A török császár]. 1710: Kivált a felső-országi magyarok, akik közel lévén a törökhöz, különben is mindenféle nagy tágasság és pusztaság lévén, nem oly könnyen kerithetik azokat kézre, hanem sokan egybenverik magokat és széjjel vándorolni, kóborolni kezdenek [CsH 91–2].

2. tágas nagyság; spațiu/întindere mare; breiter/weiter Raum. 1642: az Haaznak olj tagassagatt latuik lenni, hoi keet hazaz (!) Emberek is el lakhatnak benne ... aestimaltuk az Haazatt ... f 600 [Kv; RDL I. 128].

3. szabad idő; timp liber; (Zeit und) Muße, freie Zeit. 1619: De ne fărادیak bátor, hanem immár maga hívat, mikor néki tágossága léssen: fél, egész napot nekem rendelt s minden dologról bőségesen beszél vélem [BTN² 184]. 1639: ha azért Kglđnek tágassága vagion az hozzáz jeovéshez Sz. Georgyre jeoyeon had beszélgethessek Kegldel [Homoródszpál U; Szád. Redej János sk lev. Nagy Tamás de Fogaras udvarhelyi várpvizorhoz].

tágasságú nagyságú, szélességű, tágas belsejű; încăpător, larg; von/mit großem Rauminhalt, groß, geräumig. 1662: a toronyról alázuhogó víz ... öntődött vala ki ... jó nagy széles tágasságú és jó mélységű váluba [SKr 263]. 1723: vagion egy nagy tágasságú pitvar [Ludvég K; Told. 297]. 1761: Csitkok számára készített legeltető alkalmas tágasságú kerben (!) [Szpring AF; JHBK LXVIII/1. 501]. 1777/1780: vagion jo tágasságú Sövény oldalú két Ujj Marha Pajta [Alparét SzD; JHBK LI/3. 16]. 1823–1830: Ezen malom, akibe ismét vagion egy kisebb erősség építve, akkora tágasságú, mint a kolozsvári Fellegvár [FogE 178].

tágít 1. gyarapít, gazdagít; a mári/întinde; mehren, vergrößern. 1653: nem tágították sehol a császár táborát, hanem köröds-körül nyargal a táboron a tatár [ETA I, 137–8 NSz].

2. enyhül, csillapodik; a se calma/potoli/atenua; (sich) lindern, nachlassen. 1667: Kegyelmed puskása levelét tegnap estve együtt Keczer uram levelével adá meg ... úgy látom, elég nyomorult és az köszvény semmit sem tágított rajta [TML IV, 34 Thököly István Teleki Mihályhoz] | ez veszedelmes nyavalya ... mivel semmit nem tágita az éjjel rajtam, ma semmiképpen nem merem szerencsétlenni magamat [TML IV, 102 Bánfi Dienes ua-hoz]. 1708: Kezdet ... az kö(s)zvény tágítani [SzZs 508].

3. szélesebb körűvé/nagyobbá tesz; a lărgi/întinde; ausweiten. 1678: Immár én agálnék, ha volna kivel, Kegyelmes is igen tágít az ación, csak az innét kiendő lövő szármakra és munitiókra nem tudom, hol tehettek volna szert [TML VIII, 151 Teleki Mihály Absolon Dánielhez].

4. terhel vkit; a împovăra pe cineva; belästigen. 1664: nekem is addig el kell mennem és ott dolgomat vehöz vívén, sietek vissza felé, mivel örömet feleségemet, gyermekemet nem tágitanám [TML III, 1 Teleki Mihály Kászoni Mártonhoz]. 1665: Kegyelmedet kérem felette igen, az urat ne tágítsa érette, mert bizony ha fel megyek, ott is fogok az commendantra panasználni [TML III, 396 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

5. *nem* ~ kitart vmi mellett; a persevera/persista/stáruí ín ceva; nicht nachgeben, bei etw. bleiben. 1672: Ha a fejedelem elméje, Uram, annyira ereszkedik, nem kell tágítani, ha én ott nem leszek is, csak vigye végben Uram ... mivel jól tudja ... ott hamar változik a dolog [TML VI, 184 Rosnay Dávid Teleki Mihályhoz Drinápolyból].

6. húz, halaszt; a tărăgăna; zögern. 1667: ne tágítsa s ha maga most udvarhoz nem mehet is, nógassa Gillányné aszszonyomat [TML IV, 196 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1823–1830: A gróf mindjárt reám esett, hogy ne tágítsam a dolgot, hanem menjek mindjárt a leányhoz [FogE 298].

7. lazít; a slăbi din ...; lockern, nachlassen. 1662: sokkal siralmasabban esett volna, hogy az ozmán nemzet szokott dühösködésének zaboláját tágítván ... számlálhatatlan lelkeket siralmas rabságra vitt volna [SKr 678].

8. elhagy; a părăsi (ceva); meiden, verlassen. 1662: Debreceen városát és az ott levő korcsmákat nem tágítják, és a város körül nagy sok fosztogatásokat, prédálásokat gyakorlani nem szűnnek vala [SKr 485]. 1667: Kegyelmedet istenért kérem, most ne tágítsa az udvart [TML IV, 219 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

9. eltávoztat; a îndepărta, a face să dispară; beseitigen, abwenden. 1602: Noha ennek eleotte az Júhnak ez hataron valo lete tilalmas volt, mostan mindazatal az ewdonek sariarú volta miat az sok dúlo kobiloknak naponkenth varosúnk keornieol nyargalasa miat, Amegh az Vrsten ezt teol-lewnk nem tagittya, addigh el zenüedik [Kv; TanJk I/1. 412].

tágítás szk-ban; ín constructiî; in Wortkonstruktionen: ~ tesz a. gyarapít, gazdagít; a spori (ceva); (ver)mehren, bereichern. 1679: Az mi illeti az váradi pasa levelét ... az fővezér jószágán az mennyiben lehetne, tágítást kellene tenni [TML VIII, 436 Teleki Mihály Ispán Ferenchez]. — b. lazít; a slăbi din ...; lockern. XVIII. sz. eleje: Az lovat hosszúu kötéllel urokkal fel fogni a Menesből ... modgyával az oldala felől mennyenek melléje, és az Urkán tegyenek tágítást [JHb 17/10 lótarási ut.]. — c. enged; a ceda; nachgeben. 1657: Tudnám ugyan azt én, hogy nem tágítást tennem, hanem nevelnem kellene nekem az arra való okot, mely ötet kénszergeti [KemÖn. 198]. — d. visszavonul, meghátrál; a se retrage; (zurück)weichen, sich zurückziehen. 1705: Olyan hír jött ma, hogy kétszáz szatmári kuruc németek, felében csakugyan beszöktek volna Medgyesre. A kurucok pedig a sáncból kiszaladtanak volna és Medgyesen tágítást tölteneek volna [WIN I, 435] * ~t tesz rajta visszavonulásra/meghátrálásra készítet; a obliga să retragă; zum Rückzug zwingen, zum Weichen bringen. 1657: hogyha tágítást az ellenség nem tölt volna rajtunk az árokig ütvén, oda kellett volna vesznem [KemÖn. 204].

taglal I. tagol

taglás (le)ötés, verés; bătaie; Prügel, Schläge. 1582: Be-rekzazy Lukach es Zabo Leorinch ... valliak ... Az veres es taglasban semmit Nem lattunk sem hog choport haiat ki zagatta volna Igiarto Georg Rengoe Annanak [Kv; TJK IV/1. 32–3]. 1677: személyekben valo sebhetés és verés taglás nélkül, hogy ha magokat meg-adgyák ... békével bocsátásanak minden kár nélkül [AC 216].

Szk: ~t tesz (meg)ver. 1796: midőn ... Also Miklos Urfiis oda érkezett volna és latta volna mej erőssen meg verték a Bérest azt monda, hogy vihette réa a Lelkek hogy oj-

jan taglást tegyenek a Béresen [Fodorháza K; RLt Odorhéján Nyikite (30) zs vall.].

tagló leütő/verő, taglózó; care doboară (cu lovituri puternice) pe cineva; (nieder)schlagend. 1749: a Detentus ... alattomba járo, és orozva masokot tagló, és verő Ember volt [Korolya H; Ks 101].

taglóz üt, ver; a bate; (nieder)schlagen, zusammenhauen. 1728: Minekutánna sokszor irt Serester Mihályt a földön öszve rontották, verték, taglozták volna azon személyek kik öszve rontották el távoztanak ...? [Szemerja Hsz; HSzjP vk].

tagol, taglal ver, ütleget; a lovi (putemic) ín repetate rînduri; gliedern, hauen. 1582: Weöres Symo(n) valia ... ezt is latta hogy eozze Cziportoztak es egy mast taglaltak [Kv; TJK IV/1. 98]. 1584: Anna czako Andrasne Vallia ... Estve chak kj Wgrek Caspar az Darocznye haza taia mel-leol es az zabliaual az vczan igen kezdé az Azont Caspar verny zidny, es rutul taglany [Kv; TJK IV/1. 346]. 1597: Bizonicha megh az A(ctrix) az eö Actioiat hogy vertek tagloltak az l(nctuso)k az eö Jobbagyat [UszT 12/130]. 1634: monda Zócz Istuanne ihol mint uere tagla nyeresz Tamas az en edes Anyam hazanal [Mv; MvLt 291. 22b]. 1673: (Az alperes) az város feöldén fegyveres kezzel invadalva(n) rut ektele(n) szitkokkal szidott, verni taglani akart [Kv; TJK VIII/11. 294]. 1675: étszakának idején iga vonó marháit réa haitvá(n), az szőlömet ... vesztegette ... midőn ... marháit onna(n) ki akarvá(n) haitani ... reám támadott hatalmas karral vert, taglott [Kv; TJK VIII/12. 63]. 1691: Czire Györgyné vallya Procuratora(na)k Martonos Györgyet Férj ellen ... divortiumot kíván mert annyira taglotta verte, hogy már korságossáis tötte [SzJK 248]. 1714: az Tisza István Uram Dalia nevű Jobbágját ... az földön osztán rontották s taglották annyira hogy nem sok idő múlva meg kellett halni [Berekszó H; Szer. Faur István (40) jé vall.]. 1746: Zilahi Eltető Ferencz eö Keg(i)lme ... Moldován Karátson nevű Sellérit erőssen meg-verte taglotta [Dob; WassLt]. 1764: Az Incusok ... Musnai János Tordai Sovágo eö kglmét ... meg tamodván, fejszével s egyéb eszköz-ekkel ... vérezni, taglalni mérészelték [Torda; TJKT V. 221]. 1805: de hogy Bosor Nyikorát akkor valami kézbéli alkalmas eszközzel verte vagy taglotta volna azt nem lát-tam [KLev. 10].

Szk: *halálra* ~. 1730: Csitre Márton ... egy Meggyes varossában lako Ménszaros (!) mester embert Szintén halál-ra vert tanglatt (!) volt [Mezőbánd MT; MbK]. 1762: Serb-ban nevű Jobbág Kotsissa ... Mera ett absoluta Potentia mediante meg támotta, halálra verte, taglotta, testét kékit-tette, karját el rontotta [Msz; Ks 67. 48. 38].

tagosít földet kimér; a comasa (terenurile agricole); kommassieren, zusammenlegen. 1698: Az kik it szena fuó-kót tagosittani irtani akartak [Erösd Hsz; EHA]. 1857: A' minapába a' Márkosfalvi Birtokosság az aránt tanalt meg, hogy ök Tagosittani akamak [Komolló Hsz; BetLt 4].

tagosítás föld kimérése; comasare; Kommassation, Zusammenlegung (von Grundstücken). 1826: (a fél telket) tsupán az edes Anyától kapott Curalis helye tagosítására tserélvén, mihelyt az özvegyi Curiában vissza megyén, azonnal a Fogado fél Telek is a Felperesek részekre vissza

jő [Ne; DobLev. V/1114. 8a]. 1847: Feljövő utamon most többecske figyelemmel lévén, mint régebben, a' Királyhágon innen örömmel szemléltem: hogy a' mező a' tagosítás és az ujjabbi urbér gyümölcsseit igen szépen megtermette [Ujf 6 Ujjfalvi Sándor Lészai Lajoshoz Pestről]. 1862: Nyilatkozat a katonai határ felmerése és tagosítása tárgyában ... a szükséges jelfák és czövekeléshez kívántato zsendelyről ... az illető Birtokosság gondoskodand [Kv; Ks 92]. 1871: a csere ne álljon, hanem maradjon mind két egyház a maga fekvőjével, mint volt a tagosításkor [Burjánosóbuda; RAK 115].

tagosított kimért; comasat; kommassiert, zusammengelegt. 1873: a ref. családoknak nagyobb része külön temetkező helyet szakítottak saját kertjökbe, vagy tagosított birtokba [Burjánosóbuda; RAK 18].

tágul 1. csökken, enyhül; a se calma/potoli; sich mindern/verringern. 1653: Isten kegyelmessegiből az Moldouai állapotok(na)k le csendesitesiben valo faradozásunk ekkedigh Szerenczeltetven es immaron tágulánis ... ez jövenedő Esztendeőbéli Országunk kezőnséges Gyulesit sokára halasztani nem akarjuk [WassLt fej.]. 1662: a fejedelem is ugyan himlőben ... megbetegedett vala ... minekutána a nyavalya valamennyire tágult volna ... Rákóczi Ferenc fejedelemre való választása terjesztett vala az ország eleibe [SKr 312]. 1669: Már édes Komám, az én szájam fájása tágult [TML IV, 580 Teleki Mihály Nalácsi Istvánhoz].

2. elmegy/vonul; a pleca (incet) de undeva; fortziehen, sich davonmachen. 1661: Már az tatár is tágult onnét [TML II, 137 Teleki Mihály Veér Judithhoz]. 1705: ha jüne, ezek a kurucok tágulnának innen, de semmit nem tágulnak, sőt, mind közelebb-közelebb jünek [WIN I, 516. — "Glöckelspergné"]

3. megszabadul; a scăpa (de ceva); sich von etw. befreien, etw. loswerden. 1665: Kegyelmed egészségén szívem szerént örülök s mind hogy immár búslásátul tágult [TML III, 399 Veér Judit Teleki Mihályhoz].

tágulás 1. enyhülés, könnyebbülés; ușurare; Erleichterung. 1724: bizonjal írjuk Ng(na)k ugi el jetkezett ez a szégség hogy ha valami tágulást a tereh viselésben nem tapasztal, jobb része innen el mégje(n), mivel ez az város jobb reszint jövevényekből áll [Ne; Ks 83 a városi hadnagy és társai gr. Kornis István főispánhoz].

2. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: ~t tesz távozik; a pleca; sich formtuchen, zurückweichen. 1662: Azért Kegyelmed a felső várból bizvást kérjen ötven köből búzát s assecurálja megszerzéséről, mihielt a németek tágulást tesznek, vagy Kegyelmed küldhet reá, vagy magunk oda szállítatjuk [TML I, 366 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz].

3. elmenetel, távozás; plecarea; Fortzug. 1662: die 4. Augusti Ecsed várába, ahová a fejedelemasszony is fejedelem fiával a lengyelek tágulások után, mindjárt júliusnak elein ment volna ... bággyadva és elszakaszkodva érkezett vala [SKr 383].

táj 1. vidék, terület; tñut, loc, regiune; Gegend, Gebiet. 1599: Az diznot ne(m) tudo(m) mely tajbol haitottak be de birodalmokot zallas helyeket tudo(m) ot a' huua ma vittek vala [Uszt 14/5 Georgius Sofalú de Malomfalua (65) ppix

vall.]. 1604: Az medúe búkibe ... mikor eöz kergetni jeőtek keoszilleónk oda az tajra Szelke Moses ideyebe, megh fogtak s be hoztak [i.h. 18/103 Gr. Andras de Kopolnas olahfalua (50) lib. vall.]. 1658: Ugian az Tajon az Sas retkel egy hold szánto feold [Ne; EHA]. 1661: Mivel már bizonyos az szegény székely atyafiaknak ruináltatások, nem látom bátorságos módját, sem hasznát ez tájon tekerésünknek, hanem holnap reggel Kegyelmetek is induljon meg az német hadakkal és magyarokkal is és jüenek errefelé [TML II, 213 Kemény János Teleki Mihályhoz és Szentpáli Jánoshoz]. 1678: Az Pataki uram hada mint mehessen kiljebb ennél, nem tudom, mivel ha kimennek, csak negyed napig is mind élődhetnek ott kinn mind magok, mind lovak, nem tudom; itt ez tájon jobban élődhetnek mégis s Kgdótól sem lesznek itt is messze [TML VIII, 131–2 Wesselényi Pál Teleki Mihályhoz]. 1708: az ide be valo hordasais* ig(en) bajos ott a' Tajon kovalyogva(n) gyakra(n) a' Kuruczok ujjab kartolis felhetünk ha utb(an) Talállyák [Fog; KJ. Fogarasi János lev. — "A gbonáé"]. 1723: Urszullal találkozt ... Also üsküllön mivel eős ott a tájon lakott [Kisnyires SzD; Ks]. 1739: honnan teremcsünk Szénát és Zabot, az itt e tálylon meg csoportozható ... T. Militiának [Nagysajó BN; Ks 99 Kemény Sámuel aláírásával]. 1745: egy léány is azon tájon jár az katona az fejből ki kapja az koszoruját az maga fejb(e) teszi [Uzdisztépér K; Ks 5. X. 6 Dragán Todor (50) jb vall.]. 1761: a Maros ott, a tájon folyásával nagy kerülteket téssen [Nytr. 200 Bánffi Farkas álma]. 1799: az Emberek kender földének felső széle bé rugott régen a tájáig az hól most a Dominalis Biro által lakott Háznak alsó szegelete vagyon [Gyéresszti-király TA; Ks 89].

2. ~án a környéken; in jurul, in preajma; um etw. (herum), in der Gegend/Nähe von ... 1507: valam y labas Barmom lezen h<azam ...> tayan myndent hagyok az peter fyamnak [NytrK VI, 187 Ródi Cseh István végr.]. 1570: Erzebet Térek Dienesneh, Ezt vallyah hyty zarent hogy ez ely mwlt hetfēn Regwel Meglen hazabol ky Nem Jeot volna agyabol fely sem keolt volna hallot az haz tayan zaygast es keozbe Thakacz Andrasne zawat [Kv; TJK III/2. 94]. 1584: Weres Thamas Coloswary ... vallia, Ezt tudom hogy feoldessy Istwan fel verte Galgocz tayan a' Zombati^a kalmarokat [Kv; TJK IV/1. 290. — "Nagyszombati.]. 1604: Benedek Peteris velünk vala ki hogy az határ vegett eősze szendültek vala, es az tho hely tajon beleól az medue Verem búkit vgy hagiok keöztek hogy ez egy eztendeóbe ha keözil kel el keöltenik az makkot de niugodgianak megh velle [Uszt 18/103 Laurenti(us) Benceó (?) de Almas (82) lib. vall.]. 1633: Vagion Egi kert küüül az viz között Zakal Andras Maiora Tajan, meliet Estimaltu(n)k f 40 [Kv; RDL I. 22]. 1659: Kál fele forduloban hegyes hegy felé az mayor ház táyan egy folyo gyeputis [Vadad MT; EHA]. 1676: Bettlen bástyá táján valo alkalmazatoságh [Fog; UF II, 702]. 1699: az Roka lyuk taján (sz) [Sinfva TA; EHA]. 1718: Ugy hallotta(m) masoktól, hogy kakas szokor égét el Baranyai Marija Asszszony Branyiskai major haza ... az fedele az közepi taján gyúlt volna meg [Branyicska H. JHb Oprian Juon (40) jb vall.]. 1759: a' Falu közepe táján ... Kosbuk Juon ... Rusz Györgynek meg mutatta a' maga Mosiáját [A.ilosva SzD; SLt 24. J. 3]. 1793: (A) Szántó Föld felső végiben, vgy a közepe táján is bizonyos apróság rész ... meg nem mérettethetvén, őt részekben kellett Szakaszatni [Erdőszengyel MT; TSb 51]. 1822: azon szőlőbe ... találtatott ... a közepe táján egy Császár Körtvefa

[Nagyik AF; DobLev. V/1053]. 1860: Asszony erdő ... Régi vágatás látható a' közepe táján [M.zsákod U; EHA]. — b. vmely időben, vmikor; pe la ..., pe vremea ...; in der Zeit ..., zur Zeit 1755: Bugnár Togyer minek utánna ... Kurétyrol el lábbagot ... ide Balsára jött által az első Pestis táján [Balsa H; GyK]. 1767: egy alkalmatossággal paraszt ebéd táján ... valami kereknek meg falazására bé menven az Udvarb(a) ... Zoljiami Joseff ottan ... szunja-dozni kezdé [Abosfva KK; Ks 4 Ignát alias Morár Thodor (30) jv vall.]. 1777: Azon nap estvéjén tsorda jövetel talján ... Bartok Vramék tseledginek Sü<ket> Istvának minden portékáját az Uttzára ki hordá<k> és hányák [Feldoboly Hsz; DobLev. III/504. 3a]. 1793: 1792dik Esztendőben Tasvasz táján, szőlő művelés kezdete alkalmatossággal ... mere et absolute potentia mediante, azon szőlőket el Foglalták [Ne; i.h. IV/717]. 1800: A közelebb jövő nyáronn édes Alma érés táján lézenn két esztendeje [Dés; DLT]. 1803: mikor a bíró által a falu poroncsolja vagy a csordát bejöni kívánja, mindenkor a pásztort tartozik a csordát falu poroncsolatjára behajtani, azon az idő táján, amikor kívánják [M.hermány U; RSzF 193]. 1829: az Bal Szemét egészen el fogta az Téh (!) Hájog a Jobb Szemével is tsak ugy lát mint vala mely sűrű Szitán nézne; melyjel homalyias időben szürkületet táján éppen semmit sem lát [Dés; DLT]. — c. (vmely testrészt) mellettkörmékén; pe linga/in jurul ...; (eine Körperpartie betr.) die/in der ... Gegend. 1759: láttam halva ... Zakaria Gavrilát, és a Gollyobis ment bé a jobb szemén es jött ki a bal Füle táján [F.szászújfalv BN; BK]. 1802: egy Magyaró fa bottal ... ugy ütötte egyszerre a' Vak szeme táján főbe, hogy a' miatt Oprián Sztojának más nap meg kellett hálnia [Déva; Ks 114 Vegyes ir. 561]. 1829: meg ütött vak szeme s füle táján, Felesége ismét bal vak szeme táján [Dés; DLT 300].

3. egyéb szr-os + hr-os v. csak hr-os alakban; cu alte sufixe; mit sonstigen Personalsuffixen od. allein in adverbialer Form.: környék; împrejurime; Umgebung, Gegend, Umkreis. a. helyre von.; referitor la locuri/localități; einem Ort betr. 1653: Kolosmonostor és ott a tájban is helyt állottak volt ebben a változásban és persecutióban, a kik maig is alkalmas szerént helyben vagynak [ETA I, 28 NSz]. 1662: Örvénd tájára jöven hálni táborostul ... útában érkezének az Szalontáruktól irt levelekkel | a meglett harcnak boldogtalan kimenetelét útközban meghallván, Kőrösbánya tájárul Abrudbányára, Zalaknára általhívásokra fogának [SKr 180, 521]. 1667: Ugy írják onnan kívül, az pápa megholt és hogy Kassa tájára feles német had érkezett alá [TML IV, 100 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. — b. időre von.; referitor la perioada de timp; bei einer Zeitbestimmung. 1589/XVII. sz. eleje: Ha penigh ez wdeő táiban, melyben az Ceh gíwtesenek kellene lenni, az Ceh Mesterek keőzwl nemellyeknek bizonios úta lenne ... eő helybe tellyes hatalommal tartozzék eőt forint bwnetés alatt mást hadni [Kv; KőmCart. 23]. 1657: Es egy reggeli kilenc óra tájól fogva arestumban tartattunk az vezér házánál délyesti négy óra tájig, mert az vezért privata audientiára esmét felhitták vala császárhoz [Kemőn. 89]. Szk: dél-től. 1755: B. Inczedi Samuel Vr Emberei az ökrököt ki eresztvén majd dél tájolt fogva ottan a fogadó éllott valo réten koparoztak [Nagydevecser SzD; WLT Rotár Csilib (30) zs vall.] * naphaladat ~ig. 1788: várván mind naphaladatatt talyg ha Intentionja szerent az Titt. Mltvs Groff ur kíváne minket perleni [Szentbenedek MT; Ks 18. XC. 7]. — c. testrésze von.; referitor la părțile corpului; eine Körperpartie betr.

1794: Mivel ütötte, mitsoda fegyverrel s mije, fejét é, vagy pedig Szűve táját [Létka SzD; Tsb 5]. 1843: Kovács István — 47 éves — Sebek borítván el testét, különösen a melye táját, brandtot kapva mely Sebe, ennek következésibe meg holt [Nagykapus K; RAK 11].

4. mely ~on hol; unde; (dort.) wo. 1710 k.: Ezt akárki experialhatja magán, caputot, verset sokszor nem tudja, de tudja, hogy a faciesen mely tájon vagyon, s úgy talál reá [Bőn. 543].

◊ Hn. 1835: A' Sostájon (sz) | A' Sostáj oldalán (sz) [Árapataka Hsz; EHA].

tájban 1. vmely időpont körül; pe la ...; etwa/ungefähr um/gegen ... 1573: Geres azzon Bachy gasparne azt vallia hogi Ezeleot Mint ket Eztendeo tayba volt hogi eo Zebeben keszwl volt zwr venny [Kv; Tjk III/3. 132]. 1582: vgian akkor taiban veottem vala valamj Létai Themerdek deszkakat f. 2 [Kv; Szám. 3/XXX. 32 Seres István sz kezé-vel]. 1592: Forgach Dienesne Sara Azzoni ... vallia ... mint egi három vagi negi orakor taiban effel vitan lutanak mind harman en hozzam [Kv; Tjk V/1. 213]. 1629: azt hallottam Azzonjo(m)tol hogi 19 eztendeos tajba(n) uolt [Kv; Tjk VII/3. 68]. 1655: Tegnap nyolcz ora tájban mikor on volnék az törvény házban, találám Öregbik Rázmány Jstvánt, s kérdém, no mint vatok immar Csepregi Mihály Urammal [Kv; CartTr. II, 895 Petrus Lázár al(ja)s Örmény de Dios (45) ns vall.]. 1674: Anno 1645 esztendőben die 15 Octobris, vasámap hat órakor tájban estve, esmét megálá az Úr bennünket egy leánymagzattal. Sára nevűvel [Kv; KvE 191 LJ]. XVIII. sz. eleje: Tudgyae, lattaie hallottae ... mi üdo tajba mentek ki az exequitoria nap tamat elö e vagy nap tamat utan [Kézdisztélek Hsz; HSzJP vk]. 1728: az akori idő tájban mitsoda olyan idegen embereket látott a Tanu itt Sz. Miklos körül és kikkel s hol társalkodni ...? [Baraszmiklós KK; BK vk]. 1750: az említett Nagy Aszony halála tájb(an), ugy el pusztultak volt megintlen ezen Felső szőlők, hogy ujjolag kellett penzen vett szőlő tökekkel ültetni [Kimpurj H; BK 144 Joan. Pulya (35) ns vall.]. 1796: Az Utizalt idő tajb(an) Resnyitzére léven az Falu Derekán egy háznál ... mikor a deutralt Bérest Ne(me)s Tusa Joseff és Tusza Laszlo eő Kigyelmek ... az Udvarrol a patakan által az Jegen által vontzolták ... láttam [M.fodorháza K; RLT Szemedrana cons. Zsiszikán Damián vall.]. 1806: A Feredővel vgy bánnyék Nagyságod hogy a Délutáni órán 5 ora tájban újjon bele Nagyságod, és fel ora mulva kelyen ki belölle; minden nap [Zilah; BfR 4/151 dr. Zoványi Imre sk. lev.]. 1841: mi üdö tájba, mi miatt, miként töröt el a lába a kérdésbe forgo tsikonak? [Dés; DLT 1541. 5a vk].

Szk: áldozócsüörtörök nap ~. 1731: aldozo csüörtörök nap tajb(an) ... Nagy Enyeden szokot Sokodalom esni [Sövényfva KK; Born. XXXIX. 16 G. Simon (52) jv vall.] * áldozónap ~. 1635: 1635 eztendeóbe(n) mi(n)t egi aldozo naptaiba(n) [Bece AF; Told. 1a. II] * alkonyadat/alkonyat ~. 1746: Pakurar Togyer alkonyat tajb(an) az ökrökhez ment [Kersec H; Ks 112 Vegyes ir.]. 1771: látam ... Danilát egy alkonyodott tájban az Opra Nikula Istalójában akarván löni kétszer tsapatván a puskát az Istáló felé [Bukuresd H; Ks 114. 61. 121]. 1840: alkonyodott tájba hozám jött egy ember [Dés; DLT 500] * éjfélok ~. 1591: Themeswari Andrasne Ersebet ... vallia ... eyel vgi mint effelkor taiban zolita megh az vram [Kv; Tjk V/1. 156] * féldél ~. 1779: az Ex(pone)ns Aszszony Malmának silipjen

dolgozván Varga Tamás egy szekér gát ágat hozza oda fél dél tájban [Berekeresztúr MT; BetL 6 Szaraz Judith cons. Samuelis Szekely (40) lib. vall.] * *gyertyaszenteleő (Boldogasszony)-nap* ~. 1607: Az Hiudal lett in anno 1607. Giortia szenteleő nap tayba [UszT 11/113]. 1610: Ezert hittuk ele Kirali biro vram peczetiu el az Kirali birak elejbe az Cirkalas rendib(en), hoci okat adia mi okon tartotta megh Ez hiudal leot ez mostani 1610 Eztendeoben, giortia zenteleő Bodogh Azzoni Nap taiban (Pálfa U; i.h. 39) * *harangozás* ~. 1843: En el mentem haza Ő pedig Marhához ... egyszer harangozás tájba hozzám jött részegen [Bágyon TA; KLev. Török István (26) vall.] * *húsvét(nap)* ~. 1584: Az fazakasnet(is) a' betegség huswet taiba kezdette lelny [Kv; TJK IV/1. 223]. 1632: Egykor ismét csak húsvét tájban feljövénék [Mv; MvLt 290. 79b–82b átírásban]. 1653: Mikor Lippát megigirők a portán a vezérnek, egy tál cseresznyét küldé az uraknak örömbébe újságba — az ő szerént való húsvét(nap)-tájban vala — abban én is ettem [ETA I, 122 NSz] * *kaszálás* ~. 1585: Ersebet Sarloy Ambrusne vallia ... egy Vosarnapokort kazalas tayban be terek Istvan kowachnehoz [Kv; TJK IV/1. 387] * *kikelet* ~. 1608: eoreokseget Jozagat, ez kikelet tayban hatalmasul elfoglaltak [Brassó; BálL 41] * *kisasszony(nap)* ~. 1590: melj feoldnek be vetese lett Kis Azzoni nap tayba ezen 1590 Eztendoben [UszT]. 1674: Az el mult őszzel Kis Aszszony nap tajb(an) ... Lattam ... az Rakosi hataron ... az Letai Istua(n) 12. forintos tilalmas földének egy resin ... az szekerekkel őtis szenat hozvan rayta jártá(na)k [Borb. I. Rakoson lako Vagyas György (50) ns vall.]. XVIII. sz. v.: Hogy az öreg Anya Méh többet ne eressen Kis Asszony nap tájba szedd ki az Anyaházokat [HSzj *anya-ház* al.] * *mindszentnap* ~. 1600: in anno 1599, Mind Zent nap taiba, minekeőnk nagy nyilwa(n) walo karu(n)kra hantak es rontottak hazainkat teőb tarsaival [UszT 15/23]. 1633: ez el mult Mind zent nap taiban megőnk vala Karolinba az sokadalo(m)ba es menteőnkben Dobran meg szallank Kerekas Zabo Istuan attiankfiaynall [Mv; MvLt 290. 110a] * *(nagy) karácsony(nap)* ~. 1573: Bodo Tamasne Erzebet Azt vallia hoci tawaly karachon Tayba egi Nap haza leot volna talal ket eoreg hol halat az hazban [Kv; TJK III/3. 180b]. 1595: Karachon nap tajba mo(n)dotta hogy az pasz-torok egy hyaual attak megh az eő Juhokot [UszT 13/77]. 1604: az el mülth 1603 eztendeoben Nagi karacson nap tayban [i.h. 18/83]. 1730: bortöltéskor Karacson tajban az baraknak megh toltese es be pecsétlése után ki szakasztatta volna fel az Ur pecsetit es ki hardatta volna kancsokkal az Ur borat ... huva vittek ...? [Kük.; Ks 8. XXIX. 24 vk]. 1782: Zab a mi határunkon nem terem, mégis fel ragasztották ő Ngok, hogy minden Gazda Karátson tályban két két véka zabot adjon [Torockó; Thor. XX/5] * *naphaladat* ~. 1757: ne keresd az ökreidet, mert láttam hogy nap haladott tájban a járommal haza mentenek [Gergelyfája AF; BK 834]. 1786: el vittek Jedre* Nap haladat tajba [CsS. — *MT]. 1797: egy estve naphaladat tájba ... oly későn roslálni kíván [Náznánfa MT; Berz. 17] * *nyár* ~. 1753: A nyár tájban kezdődött ezen hírek bővebb zudulása [Maksa Hsz; WH 24 Alexis Maksai (33) pp vall.] * *ősz* ~. 1749: Eosz tayban tolliara igen el apadua(n) az teje az Juhnak, három hetben, Napiaban Niomott saytott Eggiet Eggiet [Kv; Szám. 26/VI. 479] * *(paraszt) ebéd* ~. 1671: Nagyságod 28. praesentis költ méltóságos parancsolatját alázaots engedelmességgel ma szintén ebéd tájban vettem [TML V, 623 Teleki Mihály a fej-hez]. 1735: (A tehén) haza jöve

mind egi ebéd tájban a' Bornyához [Nagygyeke K; Ks]. 1765: az Aszszony ... mint egy Paraszt Ebéd tályban Hintoájával a Függő Hegy alá érkezett az holott én vártom az vontató Ökrökkel [F.gerend TA; KS. Mich. Motsi (72) jb vall.] * *pünkös(d)nap* ~. 1592/1609: Mihelt Saffarit Peter egy pwnkeőst Tayba Ide Bandra zallot, cziaak hamar mindgiarast ugy foglala ki Drakulia Georgy kezebeő! [Mezőbánd MT; WassLt. — *A Nagy Rethet]. 1651: Pü(n)kös(d) nap tayba(n) iőt uala hozzam Ambrus Ferencz be hua(m) ennyas adek saytot kinieret [CsSz; CsÁLT 27. 1/16]. 1791: Ennek mint egy harmadfél esztendővel Batrinai Bogya Janosnak, és Jákob Györgynek valami Lo marhájakot három darabból állokot Pünkös(t) tájban hogy ellopták hallottam [F.lapugy H; Ks 80. XLVIII. 5 három román jb tanu vall.] * *sarlós Boldogasszony-nap* ~. 1600: ez mostani ielen walo 1600 eztendeoben Sarlos Bodogh azzony nap tayban ... feöldeimbe(n) walo eos buzamra tulaidon hatalmawal rea menwe(n), Zinten annit arattatot es hordot el benne, wamenit akart [UszT 15/83] * *Szent Demeter-nap* ~. 1697: Szent Demeter nap tájban jöue Peter Deak uramekhoz Pater Kaszoni uram, ugjan ott is hála azon étczaka [Kotormány Cs; CsJk 2] * *Szent Gergely pápa-nap* ~. 1603: 1603 esztendoben szent gergely pap nap tayban [UszT 18/67]. 1625: In anno 1625 zent Gergeli papa nap tayban [i.h. 115a] * *Szent Görgy-nap* ~. 1596: A. 1.5.9.6. zent gergy nap tajban tiltottam wolt az en wramtol az meg holt ambaris (!) Peterteol Ream maratt erekségünkett megh hogy az en Rezett senkhj Ne birhassa kedwe(m) elen osztatlan [i.h. 11/101] * *Szent Jakab-nap* ~. 1589: Zent Jacob nap tayban ezen 1589 Eztendeoben ... ez meg newezett nap tawatt zida engemett rutalmos zitkokkal Salwo honore probate (?) or bestienek or bestie kinirwa fianak [UszT] * *Szent Katalin asszony-nap* ~. 1582: 1582 eztendeoben Zent Kathalyn azzony nap tayban [Uzon Hsz; Kp 1] * *Szentkereszt-nap* ~. 1652: 1652 eztendeoben eőzy zen kerez nap tajban, vgi mint dragasagnak es nagj szwkgenek (!) es nagj kételenségek ideien, ada mw előttunk ... Barta peter, moyses giorginek egy Feoldet eőrkő arron [Usz; Borb. II] * *Szent Márton-nap* ~. 1585: Zeoch Georgy, Pitter Krausz, Bennek Frólich valliak, Eorizeők valank Zent Marton Nap tayban, latok hogy haiadon feowel mezit lab eg' ingbe gatiaba az ereos hidegbe fűt vala Biro vramhoz Grusz Peter [Kv; TJK IV/1. 480] * *Szent Mihály-nap* ~. 1653: Szent Mihály nap tajban oly hideg volt, hogy a kádban a víz megbirt, úgy megfagyott [ETA I, 149 NSz] * *szőlőszedés* ~. 1647: Thodora ez Eőszszel 1646 Esztendőb(en) szőlő szedes tajb(an) bujdosek el az nagy Deőgh halalban [Önok SzD; Ks 42. D. 23] * *szürkület* ~. 1755: ottan szürkület tájban elmaradott [Faragó K; Told. 6] * *törökbuszaszedés* ~. 1758: a Mult őszel Törög buza szedes tajb(an) midőn Jakob Vonya Asszanya szolgatlattab(a) hajtatta volna a Jobbagyakat nem akarván menni a szolgatlatt [Cintos AF; TKI 19.42] * *ugarlás* ~. 1774: Bálint Uram ket Ökröt tartott az Uraság Kostyán egy Télen egy Tehénnel es egy Tinoval ... hat ökrét egy tavaszan Ugorlás tájban nappal mind az Uraság Szenáján tartotta [Mocs K; KS conscr.]. * *Úr színe változása nap* ~. 1592: ezt penigh chielekettek en Rayta(m) 1588 eztendeobe(n) Vr színe változasa nap tayba(n) [UszT] * *uzsonna* ~. 1747: osonya tájban együtt elis menének [Alparét SzD; Ks 27. XVIIb]. 1770: Innen a Faluból ki indultunk reggel, s mint egy osonnya tájban érkezünk ... F. Csobánkai Határ(b) [Nagykristolc SzD; Jhbk LIV/10. 13] * *vacsora* ~. 1757: Vacsora tájban hallottam ökör haj-

tásokat az Erdőben [Gergelyfája AF; BK 834] * *vecsernye* (*harang*) → 1661: vecsermie harang tajban ment el onnet, egy feket hordozvan titkon az tariszniaiban [HSzj *tarisznya* al.]. 1734: vetsernye tajban hirt adtak Dulo Marton ur(na)k az lonak el szaladása iránt [Torda; TJKt 1/42]. 1798: Dél után mint egy Vetsernye tájban menyek vala le az uttzán [Szentkatolna Hsz; Mk IX. 109. 30].

2. körül; in jur de ...; ungefähr. 1574: Beke Gergel Azt vallia, hofi ... Borne(m)yzza Antal ... Emlite volt az ados-sagotis 170 vagy 180 fli(n)t tajba Megien volt [Kv; TJK III/3. 324].

Szk: a ~ akörül. 1572: Coloswarat Eppel Petemenel vagion egy Ladaia, melybe vagion Ezer forint es harmincz a vagy a thayba [Fog.; SLt 10].

tájék 1. terület, vidék, táj; tñut; Gegend, Gebiet. 1657: de ők is nem mulatoztanak annyéra, hogy midőn mi Léva tájékjára érkeztünk, ők akkor Érsekújvárhoz érkeztenek [KernOn. 286]. 1660: az pogányság ... most halljuk, Szamos-Ujvár felé nyomult volna és ott mi tájékunkon éget [TML I, 527 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1757: a régi Alveussából az utra nevez ki vevén azon Rakos patakat a közepe tájékára botsattott azon helylynek [Szentmihály Cs; EHA]. 1768: (A dominalis bíró) az ökremet el kötette, es hogy Udvarbiro uram előtt most recenter Brádon letibe panaszzamat le tettem, ezért igen Nagyon meg haragudván rám ... házom tájékához jöven, a kerten által Nagy Agyarkodással hozzam vágat gyakor izbe [Bukureds H; Ks 113 Vegyes ir. egy r. pap vall.]. 1799: az a' helyly, melly bé Sántzoltatott ... határozodott azon helyly tájékáig, az hól most ... (a) Dominalis Bíró Háza vagyon [Gyérressztkirály TA; Ks 89]. 1820: azon utnak a' Refor. Eclesia Malma tájékától kezdve a' Sopajtáknál előre egész a Somkuti Völgy toroklattyáig levő része egy áttályában rövid időn járhatatlanná válik [Dés; EHA]. 1864: Alfalun hosszsan folyo Bólkény vize eredeti elnevezéssel pedig (: Bólkény :) azon tájékra ki Szokván ütni [Alfalu Cs; EHA].

2. ~án a. környékén, táján, körül; in preajma; in der Gegend/Umgebung von ..., im Umkreis von ... 1657: Az lovas hadakat Jármí Ferenczel kinn hagyám rendelt seregekben, mert félek vala az ellenség segítségének érkezésétől, kik nem is messze, csak Gönc tájékán valának [KernOn. 216]. 1673: Itt Karánsebes tájékán sok török gyűlt az végből öszve; az vezér táborában akarnak menni [TML VI, 541 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1674: Radnothon érttettem lenni egy Nemes Fundust az Nagtok alsó kerte Tájékán [Törzs. Kállay Sámuel kérelemlev. Bornemisza Annához]. 1692: Pávák felessen vannak; de mivel nyári idő lévén mint tele időnn enni ele nem jűnek szélllyel a Gyümölcsös kertekb(en) Szőlő hegyen, és a Gazon szellyel az udvarház tájékán elődnék s költnek [Mezőbodon TA; BK 26 Inv.]. 1717: A Juh major iránt alázatosan akartam Nogdnak jelenteni ... egy számadása Sincsen kár nélkül ... talám Szeben tájékán valami jó bács <találkozónk [O.csesztve AF; Ks 96 Szegedi János lev.]. 1732/1796: A Körtövény bokor tájékán (sz) [Kilyén Hsz; EHA]. 1736: az szín is belőli fekete posztóval bé volt vonva egészen, úgy külyel is az ajtaja tájékán imitt-amott azon is feles papiros czimer volt felraggatva [MetTr 404-5]. 1756: folyt a Viz ... a Szamosnak mostani Follyamattjának közepe tájékán [Omlásajja SzD; Ks 19. IX. 11]. 1772: eő Nagysága irt Malma ... ország uttyát, Hidat, Revet soholt nem ront, mivel a' tájékán soha nemis volt, se Hid, se Rév, se ország

uttya [Sövényfva KK; JHb LXVII/189]. 1798: Gyermek koromba amott a Vatzkor fa tájékán ahol az öszszel egy szőlő tőt körülis kerteltek egy néhány szőlő Tőöt értem [Nagykristolc SzD; JHb Bornemisza Anna Mária lev.]. 1824: A' mi ezen ... metának ... Pojána Lasurilor tályékán valo ki horgadását illeti: ezen kanyarodás azonokból tétetett meg [LLt Csáky-per 87. L. 18]. — b. vmely időpont táján; pe la ..., in jurul ...; (ungefähr) um/gegen 1766: harom ora tájékán Etzaka bejőve egyik oláh ... monda Feleségem(n)e(k, keifel Aszsz(onyom) s jere ki [Szilágycseh; BfR 104/2]. 1795: Kontrátyinak Nagy Josi által lett meg ütese esett estve bé-Alkonyodatkor, a' vett ütésből pedig halala más Nap reggel viradta tájékán [K; KLev.]. 1802: mintegy 11 ora tájékán Tolvaj kiáltás esvén a' Virág János Uram háza kapuja előtt [Mv; Born. XXXIX. 53 Mich. Simon (25) servus vall.].

tájékozza magát tájékozódik; a se orienta; sich orientieren. 1896: Nekem pedig válaszolj, testvér! hogy tudjam tájékozni magamat [PLev. 186 Petelei István Jakab Ödönhoz].

tájékpévkázat schița unui peisaj; Landschaftsskizze. 1880: Mit csináltál a Cserhalmon? Nem tájékpévkázolt, reménylem [PLev. 77 Petelei István Jakab Ödönhoz].

tájszótári din dictionarul dialectal; im Dialektwörterbuch, im Mundartwörterbuch. 1838–1845: A tájszótári értelem is rokon ezzel [MNYTK 107].

tájt, tájatt 1. vminek a környékén/táján, körül; prin preajma ..., in apropierea ...; in der Gegend/Nähe von A. 1840: Szilvesán Juon ... a' kérdésben forgo Csitkot (!) égy estve a posta uttzába az Tkts Ferenczi Károly Ur háza tájt látta [Dés; DLT 370]. 1847: Nagy Szamos közepe tájt [Dés; DLT 299].

B. 1594: Nemis igazsgatoth ith Nemes Ember akkor asz Jdeobe soha sem Nemes hasz tayath sem paraszt Ember tayath [Dés; DLT 246]. 1605: az Atiafiak my nekeónk ghernyet attak ott az peres hely taúat, bekeüel be hoztúk ott az vton ... senkj ne(m) zolitott megh rúlla [USZT 19/43 Petrus Osúat de Betlenfalúa (43) lib vall.]. 1635: Ez el múlt cziutortokon allúuk uala az piaczion az plenger táját [Mv; MvLt 291. 49a]. 1653: Báthori Sigmund akarattjából Székely Móses Fejérvár táját a katonákat, valahol mi volt, kik azokban Bástához nem mentek vala, egybegyűjté [ETA I, 67 NSz]. 1670: Kws nyomas tajat a' Geodör keozt (sz) [Illyefva Hsz; EHA]. 1689: Bikfalvi hatarón ... az to tajat (sz) [Bikfva Hsz; EHA]. 1695: Borosnyai Szabó Tamás ... öcsémet megvágá ... a törvényfa táját [ETA I, 150 NSz]. 1739: kiis magát Turi Uram szolgájának mondá a' Falu derekban Mészáros András kapuja táját járván [Kézdisztlélek Hsz; HSzjP Primpilpus Michael Kováts junior Felsőrendi de K.Sz.Lélek (28) vall.]. 1760: a Sz. Gerlitze fele valo Por-golat kapu tájott [Szentháromság MT; Sár.]. 1761: Az Falu közepe táját vagyon egy más mellett két populosa Sessio [Mezőcsán TA; Ks 15. LXXIX. 3]. 1818: a Falu dereka tájatt tudgyuk hogy maradott ... Kö Udvar ház [Csikfva MT; BálLt 67].

2. (vmely testrészt) környékén; in jurul ..., pe lângă ...; (eine Körperpartie betr.) die/in der ... Gegend. A. 1843: láttam hogy Pekárik Jóseffnek a' szeme tájt nagyon meg volt ütve [Dés; DLT 586. 11].

Leorincz nap tajjat, Jöt reja az all peres tob tarsaiual [i.h. 13/13] * *Szent Margit asszony-nap* ~. 1597: (A szénafüvet) Zenth Margit Asszony nap tauat ... eókrejüel megh etette [i.h. 12/87] * *Szent Márton-nap* ~. 1597: esz el mult 1595 esztendőben Zent marion nap tauat, wala nekem egy öcziem kinek Sebestien miklos wala neué ... mely öcziem ... maradot oda hauaselfödebe [i.h. 12/43] * *vacsora* ~. 1826: estve későn mint egy vatsora táját oda talált jöni Szász Sigmond Henter Gáspárral s ott nékiek tántzot adtak [Somosd MT; CsS] * *vecsernye* ~. 1816: Dél után mintédgj Vetsernye tájatt az Jeddi^a Erdőn voltam [CsS. — *MT] * *vízkereszt-nap* ~. 1595: ez Jelen valo 1595 ezt(endő)ben viz kerez nap tauatt en Vachoran leue(n) Zabo Leorinchel, az Alperes teób tarsaiual egietemben Jeoue oda zallasomra fegyueres kezzel [UszT 10/61].

tajték 1. folyadék habja; clábuc, spumă, Schaum. 1614: egykor vgymond Vinczen be menek az hazban hát egy fazek igen erőssen feő az tűznél, s nagyon fen all az tayteky a el akaram wtini az taytekat s monda a vőn azzony^a, ne az eleő Istenert [Nsz; VF 53/5267 Th. Karaznai (50) feji szakácsmester vall. — "Báthory Gábor megbabonázása körül forgolódo asszony].

2. ~ot *túr* habzik a szája; a face spumă/spume la gură; geifern. 1638: En az mikor oda menek Czismadia Istvannehoz immar a gjermek let vala, s be ts takartak vala, s latam hogj ot fetreg az feődeőn az gjermek, feier tajtekot tur vala s el tölrem az szajarol [Mv; MvLt 291. 121b].

Sz. véres ~kal *kitúr*(at). 1632: Hallotta(m) ezt Meszaros Jmrehne szajabol hogj mondotta, hogj megh lattia ezt hamar Istuan hogj veres tajtekkal turatom ki ezt uele az kit most fizetek [Mv; MvLt 290. 74b]. 1686: az mig veres taytekkal a száján ki nem turja [HSzj *tajték* al.].

3. *árv* düh; furie; (schäumende) Wut. 1674: Majd arra hajol dolga, noha nagyobbára conclusio nélkül van írása, az kiben is veszett méreggel teljes természetinek tajtékját embertelenül okádja ki [TML VI, 563 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

4. Sz. *belefő a -ja* kb. vmi elintézetlen marad/nem sikerül; a rămîne nerezolvat, a nu putea duce (ceva) la bun sfirșit; mißlingen, nicht erledigen können. 1614: Kire mi, mikor Balassi Ferenc urammal bejuttottunk volna^a, eléggé valánk rajta, hogy elfordítsuk, de már igen késő vala s nem lehete: beléfőtt vala az tajtéka [BTN² 61. — "A Portára].

5. tajtékkő, habkő; spumă-de-mare, piatră ponce; Bims-(stein). 1816: Az el lopott Pipának le-írása Mind egy öt tzolnyi magosságu egy és fél tzolnyi vastagságu, a' leg fainabb tajtékból [DLT 812 nyomt. kl].

tajtékhányó I. mn habszedő/habmerő; cu care se lua spuma de pe mîncăruile care fierb; (den) Schaum abnehmen/abschöpfend. Szk: ~ *kalán*. 1761: Vas tajték hányó kalány Nro 1 [Vessződ NK; JHb XXIII/31. 26].

II. *fn* habszedő/habmerő kanál; spumiera; Abschäumlöffel. 1789: Tajték hányó, 's Lév szűrő 2. Vas Kalának Rft — Xr 10 [Mv; ConscrAp. 4].

tajtékkő könnyű, faragható ásvány, habkő; piatră ponce; Bims(stein). 1653: mondja az a rab — hogy a tengeren volt, s úgy referálja az a rab, hogy volt a tengerben egy nagy kőhegy — olyan tajtékkőből állott az a hegy — a tajtékkő pedig lyukas mint a kenyér, és az oly könnyű kő, hogy a vízbe nem menyen alá a lyukas volta miá [ETA I, 153–4 NSz].

tajtékos habos; cu bale/spume, cu clăbuci de salivă; schaumend, geifernd. 1592: Molnar Thamasne Anna azzoni ... vallia ... Kotro Mihaly ... vgi kezde kialtani hogi fel akasztottak az fiat ... az legini vgian meleghe vala, taitekos vala az zaia, Mihaly hogi hozza niula, veritezik vala az legini [Kv; Tjk V/1. 212–3].

tajtékpecsenye zsírban süttött pecsenye; friptură gătită în untură; (in Fett ausgebackener) Braten. 1680 k.: vittek ... Tajték pecsenyet nro 2 [Utl].

tajtékpipa, tajtpipa tajtékkőből faragott pipa; lulea/pipă din spumă-de-mare; Meerschaumpfeife. 1742: Bolgar Szegben Lakos Simon Pál Vram ... Külgyön Kgld nekem két Sing Angliát Mák Sint ... az fiamnak egy tajték pipát [ApLt 2 Apor Péterné lev.]. 1803: Két tajték pipák kisdedek, mellyek közül az edgyik(ne)k fedele Sárka réznek mutatya magát [Ne; DobLev. IV/858. 2a]. 1810: Egy tajték pipa Rf 2 xr. 31 [Mv; MvLev. Trincseni Mihály hagy. 6]. 1816: Egy tajték Pipa szárastol [Varsolc Sz; Born. IV. 41 Bornemisza Krisztina conscr.]. 1842: Kerek Pipa tarto égj ... két tajték pipa ezüst kupakkal, egy cserép pipa ezüst karimás [Dés; Ujf 3 Újfalvi György hagy.]. 1850: Kilencz tajték pipa [Mv; DE 2]. 1851: 1 szép Tajtpipa ... Három tajték pipák [DLT].

tajtékszik habzik; a spuma/spumega, a face clăbuci la gură; (vor Wut) schäumen. 1811: Tajtékszik a' szája" mikor jó tűzibe [ÁRÉ 156. — "A lónak].

takács tesátor; Weber. 1587: Az mely fonalatt Zabo Lenart fonatoth wolt, Zeotettem megh egy Zappan wczay Takachyal kibeol teoth zaz Singh kyert fizette(m) d. 80 [Kv; Szám. 3/XXXIV. 15 Szabo György isp.m. kezével]. 1600: Az Takácsznak Andrasnak Niomo sák szeouistul d 54 [Kv; i.h. 9/XII. 72 Igyártó Simon isp.m. kezével]. 1667: mindazonáltal ha azt nehezteled vární, vármegye tisztvel kell vllatni, hogy ha tudják-e azt a takácsot, ha sorostélyi jobbaggy lett volna és nem csanádi [TML IV, 10 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1682/1687: Attam ket Eőregh Uy Derekalt ... Az eggiknek Ueres es Kek Feitőuel uarrott az Csupya, az masiknak pedigh Ueres feitővel Takacs szőtte az Csupya, himekre szőtt [Fog.; Borb. II Rákosi Anna kel.]. 1737: Harom Takácsnak valo osztovátá [Gorbó SzD; JHb XXVI. 13/10]. 1774: Egy alkalmatossággal Sendellyes András Papiros Csináló a Takats Házunkban jővén s beretváltatván magát a dolmányát le vetkezte [Oprakercesesora H; TL. Goja András (38) vall.]. 1796: itten Béreseket nem tartanak, hanem tsak Tisztartot, Birot, Vinczelért, Takátsot, Bátsot, Majorost, Tehény pásztort, Kondást, Darabontot 2. öreg, és egy ifiu főző Asszonyokot [Szentgothárd SzD; WassLt]. 1849: Háram közönséges takács szőtt asztalkendőt 7 Rft 30 xr [Görgény Mt; Born. XXIVd].

Szn. 1436: Takach [CsD V. 316]. 1453: Georgius Takach | Egidius Thakach | Petrus Thakach [Kv; TT 526, 535, 538]. 1567: Emerici thakach [Kv; Tjk III/1. 118]. 1568: Joannes Takacz [Kv; Tjk III/1. 170]. 1570: Thakacz Gergtwtl [Kv; Tjk III/2. 84]. 1573: Michael Thakacz de Dees | takacz Andrasnetwl | Thakach Antal, Takach Balas [Kv; Tjk III/3. 102, 116, 247]. 1584: Takach Jeremias | Takach Kelemen [Kv; Tjk IV/1. 259, 262]. 1591: Thakacz Andras [Déva H; JHb 53f]. 1609: Takachy Kerestely [Egerestő KK; Told. 4]. 1629: Takacz Istuannanak [Mv; MvLt

290. 171b]. 1638 k.: Takats Mikos eös iobbagy | Takats Mihali eos iobbagi [Szászfenes K; GyU 33, 35]. 1648/1653: Takacz Peter [Szénáverős KK; LLt]. 1661: Kómiues Takacz marton (idegen) [Kv; SzCJk. I. 43a Szám.]. 1666: Takács Bálintne [Dic. XXII. 2]. 1685: Feiervari Takacs Istvanne | Takacs Szasz Samuel | Szygiarto Takacs Janos [Dic. XXX. 12, 22, 27]. 1690: Takacs Hollo Imreh [Dic. VI. 98]. 1693: Takacz Andrásné (idegen) [Kv; SzCJk I. 206a Szám.]. 1694: Szűr Takáts Györgj [Dic. XXI. 24]. 1711: Takács Balint [Dic. XXVII. 21]. 1724: Takats Pál [Kv; Tjk XV/4. 105]. 1735: Eotves Takács Mihály | Jenei Takács Mihály | Szakállai Takács János | Kekhely Takács János [Dic. XX. 10b, 12b, 30b, 36b]. 1737: Kötélverő Takács Mihály Új házaz | Szekely Takács Mihály [Dic. XII. 30, 36]. 1758: Takács Székely János (kezes) [Kv; CsCJk III. 221b] | Stephanus Takáts [SzO II. 593]. 1760: Takáts Kötélverő Mihály fia Kötélverő Takáts Sigmond (inas) [KötélverőCJk 1760–1857. 1b]. 1763: Stephanus Takács Gömbköti [Dic. XIV. 10]. 1770: Michaél Takács Miles Invalidus [Dic. XXVIII. 40]. 1797: Takáts Ferentz Takáts [Cege SzD; WassL 22/557 Conscr.]. 1848: Takáts Jóseff [DLt nyomt. kl].

Szk: *lengyel* ~. 1678: meg betegédven az Lengyel Takács rekket nálla [Fog.; Ks 90] * *vásznas* ~. 1595: Az vasnos takaczok ttornianall ju kj Egi folliam az szaniszllo Ell Hagattot ttótiara [Kv; Szám. 6/XV. 64].

takácsfonal takács által készített fonal; fir fácut de țesător; vom Weber hergestelltes/gemachtes Garn. 1825: Fonal, Kender és Lennből fejéretlen nem külömben Takátsfonal Bé-hozatal Taxája 4 fl. 12 xr ... Kivitel Taxája 25 xr [EMlt 8754].

takácsgyolcs takács által készített gyolcs; giulgiu țesut/făcut de țesător; vom Weber hergestelltes/gemachtes Linnen. Szk: ~ *ing.* 1844: Fogadtam meg ... Hazi Szolgáloznak Kis solymosi Buzugán Sárít a' következendő fizetés melett: ... egy Takáts Gyolts Ing [Hidegkút NK; Told.].

takácsház takácsműhely; țesătorie, atelier unde se fac diferite țesături; Weberei. 1724: a' Takáts Házba ... Egy osztováta [Koronka MT; Told. 29/12]. 1771/1780: Vagyon ... egy Udvaron Sendelly fedelű egybe vott Barana fákól készült, kívül belül tapaszos oldalu alkalmas Statusban lévő Takáts Ház [Alparét SzD; JHbK LII/3. 26]. 1820: A' Takáts házból ki menő pitvarban ... egy vető szeg [Szász-vessződ NK; Told. 19]. 1849: A Takáts Ház ... a Pitvar ajtója ... meg lehetsé a' régi Takáts házba ... Egy fényő fa gardé roch vas sapkaival zárjaival és kultsaival [Somkerék SzD; Ks 73/55].

takácsinas ucenic de țesător; Weberlehrling. 1729: Ma-the Josi Jffju legénj ... Takacz Inas [Marossztygyörgy MT; Ks 23. XXIIb].

takácsládá takács szerszámládája; ladă cu sculele/unelte țesătorului; Gerátekasten des Webers. 1774: a mikoron is bé nézván a Takáts Ládánkban ... egy fél kapant láttam Súlve a ládában [Oprakercesora H; TL].

takácslegény takácssegéd; calfă de țesător; Weberknecht, Webgeselle. 1584: Istwan Darrert Iános Zolgaia Takach legény vallia [Kv; Tjk IV/1. 258]. 1600: Veres

Georgy al(ia)s zeortakach ... vallyia Eois egy nehany rend-belyeket latott hogy Kapanehoz Jartanak ... egyczer egy takach legent attanak vala neky tehat az legent egy eyel valamy iffyak ky vertek [Kv; Tjk VI/1. 421].

takácsmájszter takácsmester; meșter/maistru țesător; Webermeister. 1844: Kezemhez vettem az fen irt Szuster garent meg esmérem Kouetzni Ignátz Takáts Majszter Kolsvart [IB].

Szk: *kamukaszövő* ~. 1836: 1836ba(n) Attam által Kolsvart Iako Kamuka Szövő Takáts Maiszter Kouetznó Ignátz eő kegyelmének 123 ... font fonalat [IB gr. Bethlen Sámuelné lev.].

takácsmester meșter/maistru țesător; Webermeister. 1621: Az Takacz Mesterek Torniabban uagion 7 Tonna Por. 1 Tonnaban uagion Szakalos Por [Kv; Szám 15b/VIII. 5].

takácsné a takács felesége; soție de țesător; Weberin, Frau des Webers. 1572: Ilona Zekel Benedekne, Azt vallia hogi eo mykor hallotta volna hogi Megh fogtatta volna az Thakachne az Bekennet, fedy volt az Byllemet myert zolnak ollyat hogi haborwsag tamad Beleolle [Kv; Tjk III/3. 43]. 1573: Lwccha azzon azt vallia hogi mykor eo hozza Jeot volna zolgálny az peres lean az Thakachnetwl, vtanna Jeot oda hazahoz az Thakachne, Mond az leannak ... Twdod hogi ket Ing vala az Rwdon, Mond az lean Twdom hogi othh vala az Rwdon kis karachon Napian en ely Nem hoztam, Mond az Thakachne, gyánakodom hozzád hogi The hoztad ely [Kv; Tjk III/3. 136]. 1585: Anna szasz Mihaly felesége vallia ... Az Jffiw megh wthe a' takachnet [Kv; Tjk IV/1. 475]. 1836: fejéretlen Suster fonalat fogok ahozis venni kérem a Takátsné hogy jo előre adjon hirt hogy hol lehet találni s mi az ára [IB gr. Bethlen Sámuelné takácsnak szóló ut.].

Szn. 1570: Angalit Jacob Thakachne | Cathalin Jakob Thakachne | Siluester Thakachne [Kv; Tjk III/2. 139, 161, 162a]. 1573: Takachne [Kv; Tjk III/3. 116].

takácsosztováta szövőszék; război de țesut manual; Webstuhl. 1717: az Takacsok Haza, melyben van egy nagy Takacs osztováta egész készülettel [Abafája MT; JHbK XXXIV/20. 3]. 1786: A Takáts Házban 1. Takáts osztováta [Nagyalmás K; i.h. XXIX/36]. 1796: egy Jobbatska Takáts osztováta [Backamadaras MT; CsS]. 1794: Takáts osztováta Szerszámaival el viselve [Gyalakuta MT; TSb 17]. 1836: edgy Takáts osztováta minden Hozzá tartozandoival [Borsa K; MNy XXXVIII, 303].

takácsrokolya takács által készített szoknya; fustă lungă/țărănească din material țesut de țesător; Frauenrock aus Webzeug, gewebter Rock. 1830: Vagyon 1 Takáts Rokolja Surtzal együt 6 Rf [Oroszfalu Hsz; HSzjP]. 1850: Egy rend takáts rokoja elő surtzal 5 fl [Kiskászón Hsz; i.h.].

takácsvetőszeg kezdőszeg; cuiul la urzitoare de care se leagă firul la începerca urzitului; Kopfnagel, Schlagstift. 1768: Takáts vető szeg 1 [Mezősztygyörgy K; Ks 23. XXIIb].

takar 1. vmivel fed/borít; a acoperi cu ceva; (be)decken, zudecken. 1693: En azert masodik esztendőbenis mind fottigh az föld ala takartam minden művét megh attam(m)

[Dés; Jk. — "A szőlőt]. 1763: tűzes gyujtot vizes taploval pozdorjában takarván elis indult meg gyujtására" [Szu; Pf. — "A szénának]. 1787: az Gyermekeim szokta(na)k efféllé jatekbol tsínálni, melyeket Anak utanna Tűzben és parázsban takarván kemenyedtek meg [Nagysebes K; KLev. 28]. 1792: Második Fogado ... Mester Ember munkája áltol, kő, Téglá, és Vájog épület, és jo sendelly fedéllel takarva, jol meg tapasztva, és jol fel készittve [Apahida K; RLt O. 2].

Szk: *kovász ~ni*. 1676: Adot Aszsz(onyun)k Eő Nga az Sütőknek kovász Takami valo Abroszt [Utl] * *sodar ~ni*. 1682: Vastag Abrosz sodor takami nro 2 [Utl] * *tészta ~ni*. 1594: Az Varbéli hazakban ualo Inventarium ... teztá takami ualo Ponyva No. 2 [Somlyó Sz; UC 78. 7/22. 27–8].

2. vmibe csomagol/beletakar; a inveli/infășura; (in etw.) einhüllen/(ein)packen. 1589: Veorós Zeoleo vaznotis veotem kyben az Saytot Takaryak p(ro) f. — d. 56 [Kv; Szám. 4/XII. 19]. 1590: Vottem az majomak 6 sing vasznot kyben az Saytot takarta f. — d. 42 [Kv; i.h. 4/XVII. 11]. 1598: Fenessy Marthon ... vallja. Vichej Casparne ... hozá valamj ezwt marhat rwhaban takarwan, kerwen Azon hogy megh beocheolneok [Kv; TJK V/1. 229]. 1604: egy ladat adott uala megh Peter Gerebnek Boros ferencz ... partatis, eggiet, patiolatba takarúa [UstZ 16/28]. 1629: Egy pappirosba takarua Atlaz selyem Aranas selyem szellel Egiwtt ... Item, Baka selyem Egy pappirosban takarua [Kv; RDL I. 132]. 1633: Abrugi az Azzonio(m)nak karmasin szarut uót, az Azzonio(m) pappirosba takarta az szarut, es az Anniahoz uitte [Mv; MvL 290. 121b]. 1651: egy kis veres tiukmony forma iscatuliaba(n) feligh io fele Geöny (!) egy kis papirosba(n) takaruah [Szamosfva K; JHbK XVIII/27]. 1693: Vagyon Pappirosban takarva, valami ezüst porteka, ugy mint Tizenöt gombolyag öreg sima mentere valo ezüst gomb [Ne; DobLev. 1/38. 8b]. 1710: Küldött vala egy vég bársonyt is a fejedelemasszony, ha azalatt megölnék, míg az étekfőgő elérkeznék, abban takamák a testit, abban is takarák, és ugyanott a betleni templomban, alacsony módon eltemetik [CsH 122. — "Bánfy Dénes"]. 1720: Oprian Juontis az Arvak akkori Birajt ugj meg verte Josika Sigmond Ur(am) az Kástelyb(an) hogj berberts böb(en) takarták s ugj hozták ki onnán [Branyicska H; JHb. Sigmond Vízkeleti de Szurdok (20) ns vall.]. 1757: az Házban, melyben Németi István Uram lakott akkor ... midőn az ágya alatt kezdém sepreni, onnan valami papirosban takarva 12. aranyakat ki seprék [Mocs K; Mk IX. 185]. 1762: láttam ... egy bétletlen mentet is a Ládája fenekén ... Szerderjes karintzában vala takarva [Oltszem Hsz; Mk IX. 109].

Szk: *palack ~ni*. 1681: Palackz takamy való Asztal keszkenő nro 6 [Utl].

3. elfed/titkol; a ascunde/tănuir; verdecken, verhüllen. 1819: Hogy busult, és sinlődet magába nyilvánáságosan látzható volt, de egyenesen oka hogy mi lehetett ... soha senkinek a maga érzését nem panaszkolta és fel nem fedezte, sőt inkább takarta kedvetlenségét [Kv; Pk 2].

4. (szénát, gabonatermést) begyűjt; a strînge finul (cu grebla); feimen, einbringen | (szénát) boglyába rak; a face clăi/căpițe; schobern. 1579: az Dezma felől Igi Igienedeknek meg, hogy az Szwlkerekj Dezmath Almadj Andrasne azzonio(m) takaria, az pentekjth Almadj Gaspar [Szilkerék SzD; JHbK XLV/14. — "Almadj Andrasne Sombory Anna azzony és Almadj Gaspar]. 1592: az szekely azon által az fenywben Nywladbw Zenat hoztwnk, takartu(n)k ... senky megh nem ellenzet rolla [UstZ]. 1596: azt mondta ... egy nap kazallyon mas nap takarjon [i.h. 11/40]. 1606: az Thol-

dalagjak takartak az Vas Georgy Buzaianak Gabonaiának az dezmaiat [Jára MT; Told. 1]. 1625: Erre az en földemre ream Jeot az fen megh Jrt peres mikor en Jm(m)ar fwet megh kazaltam volt, es Im(m)ar takama(m) es engemet ot az en földemen vert [UstZ 74]. 1699: azo(n) szanto földből ki hagjot reszen ... en szenat is takarta(m) elis hordott(arm) rolla Kovats Istva(n) Ur(am) számára [Bergenyé MT; MbK 90]. 1722 k.: Proventus Pastoris ... Minden ember delig kaszal, az özvegyek es Iffiu legenyeok segitik takami (igy!), a megye tartazik bé hordani [Köbölkút MT; GörgJk 173]. 1774: segéj-te takami ezen Controversiaban forgo helylen [Bikfva Hsz; HSzJP Radully Pinti (28) vall.]. 1777: az nyáron Aszszonyommal takaránk négy bugicska köves és Imolyás szénát [Martonfva Hsz; i.h. Agneta Tsákány in Capillis (16) vall.].

Szk: *széna ~ni*. 1786: Tobis Janosne változó ruhait, vagy gunyait Szapulvan, nem mehetet gyűjteni vagy is Széna takami [Torockó; TLev. 4/13. 48].

5. (el)hord; a duce; hin/wegschaffen, (weg-/fort)bringen. 1570: Zekel Barlabas hity zarent vallya hogy ... zekel peter Bwzat Zabot Zalonnat egiebetis az myt hozot Mindent Zabo vinche hazahoz Thakar [Kv; TJK III/2. 13].

6. takarékoskodik, félretéve gyűjt; a economisi/agonisi; sparen, beiseitelegen. 1585: Barat Peter vallia ... az Vrat Azon kerte hogy chak az keofal mellet valo haz beribeol haggia hog' a' giermek megh ruhaztassek, mert az parta zeowesteolis eltilotta volt Az vra, mert Azt monta Az vra hog Amit velle talalna Aztis chak a' giermekre keoltene, es a' giermeknek takama [Kv; TJK IV/1. 444].

7. ~va tele; plin (de ceva); voll (mit etw.). 1574: Sofia az nehaj Hajdw Janosne, Dorottya gereb peterne Azt vallia ... az Keotelwereo Janos hazaba ... Lattak hogi takarva volt haza Borral Bwzawal zalonnawal vayal kapoztawal Echetal fawal Mywbe valo fawal faragot keowel, Chywyre teglawal [Kv; TJK III/3. 340].

takarás szénagyűjtés; strîngerea finului (cu grebla); Heumachen, Heuen | szénagyűjtés ideje; perioada strîngerii finului; Heumacht(zeit). 1579: Gjorgfaltyuk es az Tob salu beliek kyket hywatunk byzonsagoll az hatarlasban, kerenek valami kölchóget ne hadnam oket Jlylen Takaraskor kart es valanak, vg adek az Nerges Myhal által kölcheget [Kv; Szám. 1/XVIII. 30]. 1600: Veottem az ház szwksegére egy eoregh kondert, ket fwleó Rez fazakat, miert hogy a' nêkwle ne(m) lehattwnk az Takaráson ... f 2 d 50 [Kv; i.h. 9/XII. 65 Ígyártó Simon isp.m. kezével]. 1664: kérlek, jó Fiam, mivel az leányomnak ott Czegében" kell lenni az takaráson, mert ha ott nem leszen, sok kárával leszen ... add tudtára nyavalásnak [TML III, 177 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz. — "SzD].

takaratlan I. mn fedetlen; neacoperit; unbedeckt. 1633: Régi aztágok ... Kinek az felét az előt el czeplettek, melinek fele egy niaron takarailan uolt, az oldalat az madarak igen el élték [Komána F; UF I, 314].

II. hsz be/lefedetlenül; neacoperit; unbedeckt, ohne Bedeckung. 1730: az üvegek ... gondolom hogy virattighis kún voltak, es ott fagyta(na)k megh az hidegh miá takarailan [Abosfva KK; Ks 83].

takarék takaró; învelitoare, înveliș; Decke. 1794: Azon lopva levágott fának ... vége vagy töve hol és név szerint ki Csűriben, és mitsoda takarékat alatt tanáltatott meg [Marossztkirály MT; Berz. 6. 51. 73].

takarékkemence kb. gazdaságosan/takarékosan fűtő; sobá de încălzit; Sparherd. 1847: a' szomszédben takarék kementzét rakot [Kv; Pk 7].

takarékos 1. takarékoskodó; econom, stringător; sparsam. 1801: láttae a' ... Baronissa Asszszonyak ... olyan belső takarékos gyűjtő és Szaparrito belső gazda asszszonyagát? [Mv; Told. 42/56 vk]. 1806: Ugy vitte 's vitette é végben a' meg szedő, 's szedető ezt a' munkat mint szokta egy takarékos Gazda a' magját, vagy pedig pazérolva vesztegetve? [M.sáros KK; DLev. 4 vk].

2. kicsi; mic; klein. 1722: Paripáknak a közép szerűek leg alkalmatossabbak, Szekerben pedig mennél nagyobb, annál erősebb. Vaszarája is igen nagy és le függő ne legyen, hanem takarékos [GyK. Wesselényi István ut.]. 1797: néhai Groff Wass Farkas Urffi igen takarekos volt ... maradt ... egy Farkas-Bőr Bundája [Cege SzD; WassLt 22. Conscr. 565].

3. kb. megfelelő, arányos; potrivit, armonios, proportionat; harmonisch, proportionell. 1811: Szűgye' széles, ki-áll, még-is takarékos, Nem felette husos, nemis választékos [ÁrE 157. — *A lónak].

takarékosan 1. gazdaságosan, takarékoskodva; economic, economicos; sparsam, wirtschaftlich, haushälterisch. 1661: Az szénával igen-igen takarékosan bánjanak [TML II, 66 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1734: Ki procuralta ben az Urfiak szállását, micsoda provisio alatt, az victuale takarekosan költenet és vagy tekozlogaz ...? [Kv; TKI vk]. 1754: tartozik hiven és igazán szolgálni ... gyűjteménit tisztán és takarekosan meg gyűjteni [Szentmargita SzD; Ks 18. CII]. 1793: itten a' Bőjtösök(ne)k számokra meg vagon egy Hordo Tsiger azzal takarekoson bőjtelhetnek [Drág K; LevK 175 Tollas György lev.]. 1801: az egész dolog iránt tehát ne-nyughatatlanlkodgyék, de azonban a' költségbe ugyan takarékosan gazdálkodgyék kedves Költésbé Uram [Kv; SLt 17 P. Horváth Miklós öccséhez]. 1829: A Néhai Vajna Ferentz Ur ... kevés Jóságából igen takarékoson, és tsinonon élt, soha nem vesztegetett; egy szóval jo gazda volt [Szászváros; BetLt 2 Török Joseff (39) chirurgus vall.].

2. kímélően, óvatosan; cu grijă; vorsichtig, mit Vorsicht. 1594: Az ado zedeokis takarekosban zedhessek fel a' varas adajat [Kv; TanJk I/1. 228]. 1661: Kegyelmed értésére adja ő kegyelmének, az anyjával igen szépen és takarékosan bánják ... mert sok szükségem van még nekem az anyjára [TML II, 195 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1783: az egész szülő Termését Szép takarékoson el készítvén s Hordokra töltvén [Mv; Told. 20. 5].

takarékosság takarékos életmód; trai economicos, (spirit de) economie; Sparsamkeit. 1710 k.: A torkunk bizony tovább is, vagy csak gyakrabban elhívott volna, de az erszény nem bocsátott, aminthogy minden takarékoságunkkal is majd minden pénzünk elfogy a Ultrajectumban [BÖn. 577]. 1854: minden fölkelhető portékáimon kívül, levén még olyan pénzem is ... melyet se boldogult Szülőimtől, se vérégi uton nem örököltem, hanem ... takarékoságom által magam gyűjtöttem [Kv; Végr.].

takarékpénztár casă de economii; Sparkasse. 1865: Tegyenek bé halálamkor gyermekeim ... valamely biztos takarékpénztárba más 1000 f. o. é mint tőkét [Kv; Végr. Vall. 5].

takargat 1. betakargat/fedeget; a acoperi de repetate ori; nach und nach bedecken. 1851: szegény Josi anyiszor le szállat, Újvárt roszulis volt de nemis volt tsuda el hült magával nem gondolt tsak engem takargatat ... által hült a' nagy sárban helyenkén gyalogolt [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

Szk: kupak ~ni. 1586: Az aranian kwpak takargatnj veotte(m) papirossat / 3 [Kv; Szám. 3/XXIV. 7].

2. becsavargat/göngyölget; a înfășura/înveli (în ceva); ein/umwickeln. 1570: Hwnyadi esthwan ezt vallya ... Lattha hogy Kowach Kalara az Zabo Balint Zeoleyebe Mywel volt, hogy az Mywet ely vegezyk. Az Kowach Kalara Thagargat (!) volt valamy veres palaztot egy chondoraba [Kv; TJK III/2. 55]. 1714: Bajori Uram Nyisztor Miklost ... meg verette üszögökkel Buzdugányokkal puska aczelokkal döföltette, az Tüzben Taszigáltatta, magam is láttam az Ipánál nyers bórben takargatva ... ha nyers Berbécs Bórben nem takargatták volna meg is holt volna [Berekszó H; Szer. Kanisa Sztán (40) jő vall.]. 1765: mindenik speciessű pénzeket különös papirossakban takargatván Bagaméri Andras uram, s egy zatskóban be pecsétlő [Kisenyed AF; Eszt-Mk 287].

3. ráborulgat; a-și culca capul pe ceva; jm um den Hals fallen/sich jm an die Brust werfen. 1769: látam hogy a Pápnak kapujánál Harkának a vállat a Leánya sírva takargattya vala [Agyagfva U; IB. Hegyi Sigmond (50) primipiláris személyi vall.].

4. (el)titkolgat; a ascunde/a tăinu; verheimlichen, verhüllen. 1657: midőn pedig az Catherina tárházának gondjaviselése kezemhez került, tudója lsten, inkább másoktól is takargattam míg lehetett; az midőn láttam, hogy tékozlódni kezd, kiadtam kezemből [KemÖn. 155].

takargatás (be)csomagolás; împachetare, ambalare; Einwickelung, Verpackung. 1595: 25 Jüly: Hogy Azzonnyúnk ő fge be Jóúe: Attam az Pastet Sütőknek és zakaczoknak ő fgel zamara, takargatásnak: az ő modgyok szerent: 1 kötes imi valo Pappirosnak az ütolyat tt f l [Kv; Szám. 6/XVIIa. 201].

takargathat titkolgathat; a putea ascunde/tăinu; ceva; etw. verheimlichen/verschweigen können. 1619: Csak az lsten tudja, eddig is mint takargathattuk mi az dolgot, azkik az uradnak és az országnak jóakarói vagyunk [BTN² 198].

takargató 1. takarékoskodó; stringător, adunător, econom; sparsam. 1672: En Desi Janos Deák adom tudtara az kik(ne)k illik ... hogy ... az eő Ngok kezem alat valo jovinaik szaporogatoja, takargatoja, nem fogyatoja leszek [Uti].

2. ápoló, gondviselő; îngrijitoare; Fürsorger(in), Betreuer(in). 1699: ezen kedves Feleségem Kapi Anna ... énnékem az én soksori betegségimb(en) bõtsülletes jo feleséghez illendő nagy húséggel jo gjamolom es takargatom volt [MK Macskássy Boldizsár végr.].

takarhat 1. becsomagolhat; a putea împacheta/ambala; einwickeln können. 1830: külgyetakis néki valami frustura valot, a' mely leg job lesz ha olyan joféle füstös kolbász lesz a' milyent papirosba takarhat [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

2. (szénát) összegyűjthet; a putea strînge finul (cu grebla); einbringen/feimen können. 1724: az több füveketis alkalmasint le vágta, csak takarhassák, az utan tudosics

hogy hova rakassam [Nyujtód Hsz; ApL2 2 Apor Péter feleségéhez].

3. begyűjthet/hordhat; a (putea) recolta; einbringen, feimen können. 1578: minden heleket kik retnek walok wolnanak, meg yarion, megh lasson, es a midőn hozza érkezhet towis-sektol es egyeb haszontalan faktól megh tisztichon, hogy a midőn ydeie lezen, elegendendő Zenath takarhasson rolok [Kisfalud AF; OL. M Kamara Instr. E-136 Inreg. Fasc. 34 Fol. 104-6. V. Kovaczozy ut. Mathias Niary gondv-höz].

takarít 1. (meg)tisztít; a curăta; reinigen, putzen, (mit Besen) kehren. 1662: valamennyi lisztet, gabonát a malomban találnak takarítva, mind elvitték vala [SKr 674]. 1735: Teleki Pálné Aszszonyom ... Mlgs Vrrfinak fejét takarította, fésülte, a kosztol sokszor meg mentette [Kendilóna SzD; TKI. Anna Gyulai quondam Francisci Detsei de Nagy Doba rel vidua (54) vall.]. 1796: A Virág Ház az jövő heten alkalmasint el készül a Szarufait fel rakadtam (!) meg is padoltattam a kémenyeis keszen van tsak az Ajtoit s belol kellett igazítani takarítani [Banyica K; IB. Gombos István kezével]. 1804: mely már meg irt irtást azon Erdős és gazos állapottjában által adta a' testvérjének Bozintán Kosztán-nának ... ez a' Bozintán Kosztán irtotta és takarította anyyira, hogy már haszonvehetővé lőtt [F.berekszó Sz; BfR 12/7 Pintye Vón (56) col. vall.]. 1812: Muszka nevű Czigánytát a Groff megszidván, hogy mért nem daraszolja és mért nem takarítja jobban az udvart ... bé huzá az ajtot 's, előbb ment [Héderfája KK; IB. Varró György (29) grófi kocsis vall.]. 1840: Oroszfalu ... Gyalagassai ... Sántot takarítottak a Herbasba [Bom. XXIVb — "MT].

Szk: *hám ~ni való.* 1816: Schuviksz, s Hámtakarítani valo Kínrusz IRfr 44xr [Mezőmadaras MT; Bom. XVb].

2. takarítást végez; a face curătenie (prin casă); aufräumen, reinmachen. 1758: Tudam ... mivel szolgat nem tartottan(a)k ... a fiak takarítottak [Várfva TA; Borb. II Gombasi Peter (28) vall.].

3. (szénát) begyűjt/takarít; a stränge fñul; einbringen, feimen. 1762: Krajnik Uram ... az Utrzált Szilvásból lévő füvet ... mindenkor az Uraság Számára kaszáltatta, és takarította [Roskány H; Ks 113 Vegyes ir.].

4. *~ja magát* tisztázza magát; a se justifica/dezvinováti; sich rechtfertigen. 1761: En magam tiltottam Lukázi Sigmund Uramat az kullátor porontolsattjából hogy a Templomban ne járjon valameddig nem takarította magát abol az tisztátalan (!) életből admoniáltottam hogy nyolcad napon tisztítsa magát mivel hogy kulátor voltam [Tordátfva U; Pf].

5. eltakarít; a căra/transporta; wegräumen, wegschaffen. Szk: *~ni való.* 1835: az említett takarítani való gané nagyobbára törekből állván, igen könnyű [WLt].

6. megtakarít, takarékoskodik; a economisi; ersparen, einsparen, zurücklegen. 1604: az Alperesnek az Annya Janos Balasne, mindent Cziak magának takarítana, es így latuan az en sok karaimat fogiatkozásomat el kellett onnan(n) Jeonem [Uoszt 18/43]. 1758: taposztaltam az fiakot hogi takarítottak az Jozságot inkább hogi sem vesztegettek de az Leanyakrol mondani nem tudak [Aranyosrákos TA; Borb. II Pető István (34) ns vall.] | Anjok holta után ... Nem tudam miképpen takarítottak az vagiont de hallottam hogi Gombasine ... nem igen járt pénz nélkül abban az üdőben mikor Léany volt [Asz; Borb. II Andr. Biro (79) ns de Rákos vall.]. 1848: Vonyiga Urszu özvegye ... maga Gazda aszszonykodott, nem vesztegetett; sőt gyűjtött és takarított [A.szócs SzD; RLt].

7. elvisz/hord; a transporta/duce/căra; wegschaffen, weg-/fortbringen. 1683 k.: Egy Reteth le kaszalnak, es Fel gyűjtven jo üdőb(en), az Parochus kerteb(en) be viszik, takarítottak [Kraszna Sz; SzVJK 40]. 1718: Miko Judit Asz(ony)na)k az melly Joszagj voltan(a)k és vadnak minden proven-tussit az Sz Mihályj nemes Curiaban takarítottak, és az mit acquiraltak is egiütt acquiraltak elő Kglmek [Szentmihály Cs; Borb. II Fel Csik Széki Sz. Mihályj Buzás András (64) major, pp vall.]. 1724: ebben az helyben Nap nyugott felé fen az Dombon ... Harinnai Reszen lako Iván nevű Jobbágy Szallást es Szerütt Csinálván, itt lakott es Gabonájatis ide takarította [M.zsombor K; Told. 2]. 1744: az Porgolát mellett ... az mellj szénát az meg nevezett szina helyen ő Nsga csináltatott volt, és a Sztrunganak vagy is juhak aklyia közepire takarított, és gyűjtetett volt ... meg gyujtat-ta [Szentmargita SzD; Ks 17/LXXXIV. 27]. 1778: Turkuly Szimion maga Minden hír nélkül el hagyta házat minden Marháját vagyonyját Fügébe egy idegen ember vejéhez Takarította [Bethlen SzD; BK. Márkusfalvi Szabó András tt kezével]. 1781: mikor meg holt néhai Basáné Aszszányom, akkor minden fel kelhető vagyannyait néhai Borbelly Samuelné Aszszany takarította magához [Mv; DLev. 4. 1]. 1817: Veres János ... amely sok szép Gabonait Nagysá-godnak Budatelkéről Keszűbe takarította most három négy Sakonként hordja Somborra [Szászzsombor SzD; BfN Szentmiklósi István ref. pap lev.].

takarítás 1. tisztítás; curăpire, curătat; Putzen, Kehren. 1794: magamis jelen voltam ... Sertés aprolek takarítás vé- get [Dés; DLt az 1799. évi iratok közt]. 1830: A Kémény takarítás, és szemét hordatás servitussait, olly Formán vészi magára, hogy ha az egész Telket ne talán egyedül ta-lálándja birni abba az esetbe ami takarítást azok kívánna-nak egyedül, ha pedig alolrol is idegen lako lészen, a pro- portione fele részes lészen [Kv; Somb. II]. 1832: Ha én a cselédek gabonája takarítását eztendeig úgy vinném, mint ahogy most parantsoltatik (: hozzá járulván még a mosatás is melyel sok elapad :) úgy minden bizonyal extendő végé- vel ott lennék — hogy egy xr fizetést sem kaphatnék ki [Torda; IB. Demény János udv. tiszt lev.]. 1837: In gura Lupoji lévő Tonorok ... egeszzen körül vagyon Sántzola ... a sántz is takarítást kíván sok helyben beléven omladoz- va [A.szócs SzD; BetLt 5]. 1875: Inditványoztatik az erdő fiatalos része takarítása, ritkítása [M.bikal K; RAK 313].

2. betakarítás; recoltare, strîngerea recoltei; Einbringen. 1679: Quartalas es Buza takarítása mentül jobban lehet ugy légyen [Dés; Jk 39b]. 1756: takarításnak idején pediglen, mi Jobbágyokul az béresekkal együtt előb az Balog Uram Máléját bé takarítottuk az alat az Urasagnak hátra maradat Maléját az Marhák Sertések ették vesztegettek [Berkesz Szt; TKI 3 Szaszari Mihály (62) jb vall.]. 1854: mivel vala- mind az ősz ugy a Tavasz határ héti Földek is jelenleg be- vagynak a Nénem aszszony számára vetve a le takarítás bi- zonyoson sokba fog kerülni, jo lészen a fen irt summából a takarításra meg hagyni [Uzon Hsz; Kp V. 394 Kispál György őzv. Kispál Lászlónéhoz].

Szk: *nyári ~.* 1782: Ha nyári takarításkor olyan ember tapasztaltatnék ... aki vagy henyesege vagy egyéb bal szán- szándékból nem kívánna gabonája körül szorgalmatoskod- ni, forgódni ... admoniáltassék azon gabonás gazdjára [Oroszfalu Hsz; RSzF 157].

3. eltakarítás; curătare (de ceva); Wegräumen. 1829: azt mondotta hogy a' korét kapálta el a' buzájából — holott

koré nem volt olyan módon hogy annak takarítás kellett volna [Csókfvá MT; TSb 24].

takarítatlan betakarítatlanul; nerecoltat; uneingebracht. 1756: A' miolta Tiszt Molduán Vonya ... a' Fű elosztásá-b(an) belé ártotta magát, és e' szerént nem akkor osztja a' Falu, a' mikor tettezenék, hanem a' mikor eo Kglmének Tettzik, eo Kglme pedig mindenkor annyira késik vélle, hogy ... mostis fele ha nem több ott hever takarítatlan [Galac BN; WLt Rob. Thodor (40) jb vall.].

takarítatlanság mocskosság; necurătenie, faptul de a nu fi curătat; Schmutzigkeit. 1823: a közelebb mult Karátson tájékan a' Kéményekis a' takarítatlanság miatt ki gyúlt [Mv; LLt].

takaríthat 1. megtakaríthat; a putea economisi; ersparen/zurücklegen können. 1659: bizony fel nem érem az pinzemmel, mert most bizony semmi jövedelem nincsen, mert sem borom, sem az buzát nem takaríthatók úgy, hogy eladhatnánk benne [TML I, 313 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz].

2. összegyűjthet; a putea strînge (recolta); zusammenbringen/sammeln können. 1701: A Bányákat ő Kglme, bár csak a' Takaradásnak hátra valo részéb(en) engedgye meg állani, az eleitől fogva itt valo szokás szerint, akár csak két hétig, hogy Conserváltathassék a' Jóság és a' szegénység mind életere mind eő Felsége szolgálattýára valot Takarít-hassa [Vh; UtI].

takarító '? 1852: Egy nagy Plattenes Kementzéhez ... 4 Darab takarító Ajtó 5" hoszu 3" magos [Kv; SLt Vegyes perir.].

takarítódik begyűjtődik; a fi strîns; gefeimt/einggebracht sein. 1775/1781: Szépen takarítódik Szénais ... minden esztendőben egy(gy)ik egygyik ... eő Nagysága részén gyűjtnék hetven, nyoltzvan öreg szekér szenát [Algyógy H; JHb LXXI. 3. 356].

takarított 1. tisztított; a pune (pe cineva) să curețe ceva; aufräumen/auskehren lassen. 1839: Anyám ... a' Kamarát takarítottván, a' zugban által hült, nagy katarust, és torok-fájást kapott [Kv; Pk 7].

2. (el)szállított/hordat; a dispune să fie dus/cărat; weg-/fortbringen lassen. 1662: sokakat megfogatott, borokot, búzajokat kiét Ungvárra, kiét Jeszenő váraiba takarítottatva volna | Az várul pedig Balling János minden élést, lövő-szerszámokat kiszállítottván és minden haszonra valót Munkácsba takarítottván ... a várnak minden bástyái, derék épületi porral felhányattván ... pusztán hagyatott vala [SKr 233, 242].

takarítottak 1. tisztítottak; a fi curățat; (aus)gefeht/ge-kehrt werden. 1849: az első házból lehet feljárnai a' ké-ményhez kő Garádszakan egy ajtó van ottan mely nyílik a' füst háza a' hol a' kérmény takarítottak [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

2. elszállítottak/hordat; a fi dus/transportat; weg-/fortgebracht werden. 1662: aranyon, talléron elárultatott sok számú hordó borokból minémű kincs takarítottatott a pataki s munkácsi tárházakba, akárki megítélheti | Husztba is (mint jelentették) azon vármegyérül is ország végzése szerént,

minden kapuról egy-egy köből búza szállítottván, s másu-nan is azon várnak muniáltatására szép élés takarítottván [SKr 202, 654].

takarítottat a pune (pe cineva) să curețe ceva; (etw.) säubern lassen. 1782: bennünket Madarasiakul kénalt ... Grof Toldalagi Pál ur ő Nga ... hogy fognok fel (a földet) ő Nga Tavalyis, Harmad idén is maga Embereivel a' Csut-koktol Tökéktől és ... Bokrokotol tisztítottatta, Takarított-tatta [Koronka MT; Told. 4].

takarmány nutreț, furaj; Futter. 1578: Minden takar-mány es Minden Ingo bingo Marha harma oztassek [Póka-fva AF; KemCs 47]. 1594: kegyelmed aztis paranccolja meg hogi az mj kjeues takarmanjia kegelmednek Jt lezen kire biza [KvLev. 21. 62 Pap Abrahám gyerőmonostori jb özv. Kemény Lászlónéhoz]. 1600: mind bwzannak mind Egyeb takarmani(m)nak el hordassaban Rezessek voltak ... mett wk oztottak fel [UszT 15/45]. 1632: rea(m) marat ioszagh ... hagio(m) az templomba ... egieb takarmanjual eggiút eg hold föld küül, kit ugia(n) azon Janos Deak(na)k hatu(n)k uolt [Gyszm; LLt]. 1661: nekem sohult ... egy marokny takarmanyo(m) sem maradot [KJ]. 1671: Az török egynehányszor feljebb-feljebb csapta az alkalmat és az határt is idébb-idébb vetette, sőt valami takarmánya az szegény nemes embereknek ott volt, el is szedte tőle [TML V, 607 Kapi György Teleki Mihályhoz]. 1697: az Nemes vármegyé az katonakra drabontokra magok fejekre s egy egy lovokra portiot nem vetet, de ... az vár megye hogy az sok csordátt látva buza vetest takarmánt látva ara valo kepest ugy az városra veti az portiot aszt tudgyák hogy mind az város azon sok marha es takarmány az város bizony tel-jességgel el pusztult [Szilágycséh; BK. Kúmvés Gergely Bethlen Gergelyhez]. 1704: Esett penigh értéssunkre hogy a' szegénység és lakosság oly okútl viseltettvén, hogy ha mi Takarmányt gyűjtenének is, nem magok hanem Hadaink által emésztetnek meg ... Azért ... az helyek Lakossi igyekezzenek annyira való szénát és egyéb Naturelekat takarni, hogy mind Hadaink szükségere, mind penigh ma-guk privatus usussára azon Takarmánnyal succurálhassanak [UszLt IX. 77. 79 gub.]. 1775/1781: Al Gyógyon, mennyi Takarmány gyűjtődék eő Nagyságok részekén külön külön egy esztendőre nem tudjuk [Nagyalmás H; JHb LXXI/3. 428]. 1794: Ezen Circumvicinált Kaszáloimat ... az Havadi nagy patak felettébb valo szakadozása miatt Vadasdrol sem ganéjozni, sőt Takarmányát is ... Vadasdra külömben nem lehet vinni, hanem mindenkor éppen Havadra fel kerül [Mezőcsávás MT; Kp II. 45]. 1836: A Juhok is csak fanyalognak s még mindig fű szag lévén orrukba csak prédálják a jó takarmányt [WLt].

Szk: mezei ~. 1709: Buzája(n) kívül meg eddig semmit sem csepelethettünk bajlodva(n) a' mezei Takarmánnyal [Fog.; KJ. Fogarasi János lev.].

takarmánybeli takarmányból álló; de nutreț/furaj; Fut-ter-. 1662: a sűrű faluk határi szerint sok szép búza-, árpa-, zab- és mindenféle takarmánybéli éleasztagok lévén ... ezeknek gondjoktól a gazdák mindenestül megmentettek vala [SKr 449].

takaró I. mn vmit eltakaró, berekesztő, záró; care acoper-ă/închide o deschizătură; bedeckend, verdeckend. 1851: Van ... egy — hat tölgyfa lábakon, 's hasonló talpakon fek-

vő jó sertés ól, — oldala rakófa, hidlása gyenge, váluja jó, úgy ezt takaró fa sarku zsilip deszka ajtója [Erdősztygyörgy MT; TSb 34].

II. *fn átv* is 1. pokróc; páturá; Bettdecke, Decke, Kotze. 1598: Bachy Janos ... wallya ... egi takaromatis ketto meczette* [Kv; Tjk V/1. 182. — *Thúri Janos]. 1619: Ezek után nagy kötésekkel-málhakkal ama paplan-féli tarka patyolat szerszám, kinek csak egyik-egyik végét az kötéseknek bontották ki az takaróját, hogy lássák mi vagyon benne, de csak úgy hevert a földön [BTN² 279]. 1662: Az gyermeknek is abból csináltass takarót; az mely kötött, magadnak csináltassad meg [TML II, 226 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1678: énnekem sok intésimet meg vetéd s mostani ki menésed leszen az koporsómban takarom [TML VIII, 107 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. 1739: takaró ... fejér selyem premmel vagyon meghánva [Szászkerd K; LLt Fasc. 96]. 1798: a' K. * Templomban a' Papok széken állott és az Ur Asztalától oda tétetett, dirib darab Posztokból egyb(e) varratott Takarót, adtak az O Fenesi Matrizaltatott Nascaens Ecclanak [Kv; SRE 319. — *Kis]. 1811: 1 zöld kanafaszász egy takaro [EMLT 113 Conscr.].

Szk: *medvebőr* ~. 1849: Egy oltka Medve bőr takaro [Somkerék SzD; Ks 73/55] * *predikáló szék(re való)* ~. 1810 k.: Egy Szalma Szin praedikáló székre való Takaro [HG]. 1862: Predikáló szék takaro fl. 2 [Bács K; Rak 233].

2. takarmányt begyűjtő személy; persoană care strînge finul/furajul (cu grebla); Person der das Futter (mit dem Heurechen) einbringt. 1756: mégyen Martonfalvára a Takarókhöz, honnanis meg rugaszkodék Tamásfalva felé [Páva Hsz; HSzjP. Ladislaus Vajna Conjux Clara Bogdán (44) vall.].

◇ **Hn.** 1776: az Takaro nevezetű szőlő hegyben (sző) [Aranyosrákos TA; EHA]. 1807 k.: Takaro Szőlő hegy [Sinfva Asz; Borb. II]. 1833: a Kapus vagy Takaro mál nevű szőlő hegybe (sző) [Kövend TA; EHA].

takaróbőr bőrből készült sárvédő; apărător de noroi din piele; Spritzleder. 1850: első és hátulso takaró bürrel (: spritzleder :) kotsis ület előtti takaró bőr s kotsis lábánál fenn álló czifra vas támasz [Algyógy H; Born. I].

takarodás 1. (el)vonulás/kotródás; plecarea, retragere; Rückzug, Fortziehen, Abzug. 1657: az lövés, kiáltás és az tatárságnak mindenfelől sebességgel arra takarodása megmutatá végezett dolognak lenni [Kemlr. 318]. 1662: És így a két lövészszámmal annyi hasznót tett vala, hogy a temérdeki népnek annyi ideig való takarodása alatt onnanfelől a várost égetéstől és minden kártól megoltalmazná [SKr 448].

2. gabonatermés- v. szénabegyűjtés/hordás, betakarítás; strîngerea și căratul recoltei; (Einbringen der) Ernte. 1667: Anno 1667 die 27 Julii. Ismét a takarodásra nagy szükségem lévén, kértém ugyan az ekléziából f. 60, id est hatvan forintot [Kv; KvE 202 LJ]. 1691: megnyit vetettenek el az Aszszony földéibe benne és takarodásáért mennyi kelhetett el [HSzj]. 1770: A Gabonásnak meg tsináltatására nem érkeztem ha Isten engedi takarodás után aztis meg tsináltatom [Told. 5a]. 1793: az Kajáni takarodásra meg kívántato ázalék állapottját, hogy mibe légyen meg nem foghatom [Hada Sz; LevK. 318]. 1800: a Takarodáshoz tartazo Szükséges Utak örökre szabadon hagyattassanak [Mv; TSb 24]. 1800/1827: minden a' Takarodáshoz tartazo Szükséges Utak örökre Szabadon hagyattassanak [Erdősztygyörgy MT/

Mv; TSb 51]. 1835: Falus Biro Nagy György ... az egesz Sz(en)t Imbrei közönsiget egyben gyűjtött volna ... a Tamási András Jozsaga mellett kijáro vittatt ki a bertzig a szántó és kaszáló helyeiken tragyas (!) és takarodás kedvért kinyitatni [Szentimre MT; BalLev.].

Szk: ~ *ideje/idején*. 1579: Miert hogi penigh az takarodasnak ideie el közelget vegeztek eo kegmek hogy az vta- kat es palokat minde(n) fele megh chinallyak [Kv; TanJk V/3. 193b]. 1585: myert hogy feokeppen mostan Az hosta- tokban sok Idegen Nepek vadnak es Takarodasnak es zwretnek ideyen penigh feelmes hogy feokeppen twz es Lopas miath veszedelem es kar ne legien ... Az Capitano- kat Biro vram hiússa ... Az vczakban eorizeok legienek [Kv; TanJk I/1. 18]. 1666/1793: Kasával, sorloval és egyéb kárt tévő eszközzel az Falu tilalmas határába senki se men- jen, miglen a takarodásnak ideje el nem jő [SzékFt 24]. 1675/1688 u.: Takarodas(na)k idein minden felu gabonak- (na)k aratasara, be hordasara, es szenanak gyujtetesire, ősz- ve rakasara io üdőt válasz [Borb. I Petki János instr-ja csikcsicsoi jobbágybírájához]. 1680: Szántáson, Vetésen es derék takarodas(na)k idejen mind addig mig az munka végb(en) mégyen az sellyerekkel edgyütt szoktak szolgál- lattjokat Continualni [A.porumbák F; KLev. Urb. 48] * *mezei* ~. 1788: Eddig tellyességgel a Ludesdi épület dolgá- (ban) nem mozdulhattam egy nyomotis a mezei takarodás mellől, ezen tul már réá érkezem a restántiák zaklatásárais [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1796: A' mezei takara- dásra és egyéb munkárai (!) munkásokat könyv kapni [Mé- hes TA; WassLt] * *nyári* ~. 1770: már most mig a njári takarodásnak vége nincs az szolgáltatnak is vége nincsen [Szélszeg Sz; BK].

3. betakarítás ideje; vremea strîngerii recoltei; Ernteperiode, Zeit des Einbringens (der Ernte). 1591: Pokosne, Anna azzoni ... vallia ... Mihali takarodaskor, mindaha (!) itt ben lezzeget [Kv; Tjk V/1. 137]. 1640: Seruitia, Az szokas szerent, harmadik hetben vagion; Takarodas es egyeb dolgok(na)k el jeoueteleig s — el mulasaigh [Jegenye K; GyU 50]. 1662: a fejedelem az ország népét a takarodásra néve is táboráról igen házkozhoz bocsátotta volna [SKr 675]. 1675: Az takarodás most lévén, olys emberek még látom is nem igen jöhettek [TML VII, 55 Béli Pál Teleki Mihályhoz]. 1709: a' takarodaskor valo hallatlan esszés miatt ezert job részt kárba ment [HSzj tavaszvetés al.].

Szk: *nyári* ~. 1681: a Nyari Takarodásra mindenkor megh szokót a munka* szűnni [VhU 61. — *A bányászás]. 1745: A' Jobbágyok minden heten három napot tartoz(na)k szolgálai, Nyári takaradaskor pedig a' mit kívántatik [Marossztkirály AF; Told. 18].

takarodhat (termést) begyűjthet; a putea strînge recolta; einbringen können. 1663: Most is a mi kevés takarmányok lett volna is, de ezideig lett éjjeli nappali eső miatt és az töröknek rablásátul való félelem miatt, mivel már itt evvel hetedszer futottak el, nem takarodhatnak [TML II, 566 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. 1786: a Pad nevű helyre hol jártanak a lakosok ... azon eladatt közön székérrelis miért nem takaradhattak [Nyáradkarácsonyfva MT; Told. 76].

takarodik 1. (hadsereg) visszavonul; a se retrage, a da înapoi din fața dușmanului; sich (vor dem Feind) zurückziehen, abziehen. 1657: Erkezvén Gyarmathoz az fejedele- m, ott az várasban megállapodék, evék és keveset nyugó- vék is, azalatt az seregek takarodtak [KemOn. 72]. 1662:

Az chám is pedig azon hó 20. napja tájatt Várad alól megindulván ... prédával, barommal nagy rakodva, népének kára nélkül fészkiire, székiibe takarodott vala [SKr 456]. 1676: Az hadak takarodnak most e vidékről, ma kimennek talán, nem sok fog itt maradni [TML VII, 320 Teleki Mihály Nálaczi Istvánhoz]. 1704: amint a szászoktól érhetem, azt beszélte, hogy mind Tordához takarodtanak a kurucok [WIN I, 245]. 1705: Ugyan a verestoronnyi vámmál takarodtanak el holmi hadak felfelé, melyeket mi a Forgách alatt való hadaknak gondolunk, hogy a segítség eleibe takarodának és gyülekeznének arra [Csergődről jüvén valami ember, azt beszélte, hogy a kurucok mind Kolozsvár felé takarodtanak | Ugyanott mondá Seau uram, hogy a kurucok az Olt mellől Nagysink felé takarodtanak [WIN I, 494, 593, 596]. 1717: az Regimentek takarodnak műis tegnap menekdék meg két Companiatol [Darlac KK; ApLt 2 Haller János Apor Péterhez].

2. menekül; a fugi, a se refugia; fliehen, abziehen, flüchten. 1610: Decemberben takarodék számtalan sok nép [Kv; KvE 141 SB]. 1653: a Báthori Sigmund jövésének a híre elérkezvén, alá jöttünk vala lovak hátán, és itthon voltunk a hogy éjjel a futó kurtánoknak az eleje elérkezék szinte éjjel korban, és a szent-György utcára takarodék [ETA I, 62–3 NSz]. 1657: nappal az praesidiumbéliék vigyáznak az városban is, de éjjel az várban takarodnak, és csak az városbéliék, nemesség, futott nép maradnak, s őrzik az várost [KemÖn. 195]. 1662: Az mint lehetne, készülgetnél és izennél az szelinczieknak, takarodjanak az várhoz minden marháikkal [TML II, 286 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1662 k.: a fejedelem csak maga fizetett hadaival maradna végtére; melyet eszében vévén ... maga is illóra vevé a dolgot, és a Kereszties mezejét ott hagyván egy elsőben Fejérvára takarodék [ETA IV, 292 EJ]. 1705: a hegyeken akkor takarodtanak egynehány zászlóalja kurucok, akik a vámtörizték Verestoronynál [WIN I, 616]. 1734: Tatártól való félelemre nevezven ... Igj gondolkodnak hogj most itt levő Nemeth Uri rend Károlyvárra takarodnak (igy!) ha Sullyosodik [Nsz; BK. Bethlen Ferencz anyjához, özv. gr. Bethlen Lászlóné Fothi Máriához]. 1739: Az föld népe Moldovából Erdély felől valo hovasokra takarottak volt az Tatárok előtt, mely miatis esset az Mezőségén az láрма [Ks 99 Kornis Antal lev.]. 1764: Lengyelországba a prussus bement, a muszka benn van, a török közelit, a földnépe takarodik mindenfelé amerre lehet [RettE 161]. 1823–1830: látjuk, hogy a város felé teménytelen nép takarodik [FogE 253].

3. (el)megy/kotródik; a se duce, a pleca, a se căra; sich auf- und davonmachen. 1710: A kurucok egész éjszaka mind lóháton voltak, reggelre kelve gondolták, már a német rájok nem megyen, ki-ki szállására takarodott [CsH 439]. 1812: Takarodjatok Milliion teremtetted, nem kell strása, mindjárt le hivatam a Tisztetemet [Héderfája KK; IB. Bórdi István (32) jb vall.].

Szk: házához ~. 1572: hogy ha valamely varossy Ember kinek Eoreoksege vagion vagy hazas vagy hassag (!) kywl valo Ember lezen es az fele zertelenseget kialtast hegedwlest lantolast eyel Ideo vtan chelekednek Az wrzeok megh Ne fogiak hane(m) Inchek hogj hazához Takarodiek [Kv; TanJk V/3. 58b].

4. vitetik, gyűjtetik; a se aduna; sich ansammeln, einfließen. 1662: több fő baromtártó helyek bíráttatának, minden esztendőnkint nagy sok barmok hízlaltak vala, kiket a becsi köre felhajtván, csak abból is nem kevés kincs takarodik vala a pataki tárházba [SKr 201].

5. (le)folyik; a se scurge; abfließen, abrinnen. 1744: Ser forrásához accomodált válu hoszu, melynek egyik vége Vas kapcsos mellyb(en) Sepró takarodik [Déva; Ks 76. IX. 8]. 1770: a viznek ereje a gáton takaradván, mind a silip alá verte az iszapát, sőt még a Malmat is meg töltette iszappal [Sövényfva KK; JHb LXVII/116].

6. (lábbeli) talál; a se potrivi; passen, passend sein. 1829: Anyámnak küldek tsizmat egy kicsit hoszu de a' lábához takarodik [Kv; Pk 6].

takarodó I. mn 1. betakarítható; de unde poate fi adunat (mai ușor) recolta; das Einbringen (der Ernte) ... ermöglichend. 1820: Ezen helység három határát együve fel véve fele jo s' könnyebben mivelhető s' takarodo, a más fele pedig alább valo [Bágy U; MvLt usz-i urb. összeír. 2].

2. betakarításra alkalmas; potrivit/adecevat pentru stringerea recoltei; für die Ernte geeignet. 1674: az mostani takarodo vdőhöz kepest tsak az fvueket osztottak fel eo kk; eorokos es allando megh osztasat mas alkalmatossab vdőre haslasztvan [Gyula K; SLt 4]. 1684: az mostani fen forgó allapotokis úgy kívánván mind ilyen szoros takarodo üdöbenis szükségesnek itiltük hogy az nemes országnak Generalis Gyűlést p(ro)mulgaltatánk [UszLt IX/76. 19 fej.].

3. vhoval menő/tartó; pe care se transportă recolta adunată; nach/zu ... fűhrend. 1816: a Falunak igen nagy rész helységére, járo, takarodo, és erdőből uttyait, a viz járhatatlanna tette [Sóvárát MT; EHA]. 1820: a Papi Jóságára takarodo Falu Uttya [Szentbenedek MT; EHA].

4. szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktionen: ~ harangozás esti harangozás; trasul clopotului de seară; Abendgeläute. 1677: Takarodo harangozás után a' kerülőkön kívül senki fegyverrel ne járjon [AC 225]. 1722 k.: Proventus Pastoris ... A Kösegtől edgy edgy Kalangya Buza takarodo harangozastol [Vajdasztván MT; GörgJk 143]. 1794: A mester az ... estvéli takarodo harangozást el ne mulassza [Szemerja Hsz; HSzJP] * ~ harangszó esti harangszó; clopotul de seară; Abendgeläute. 1578: niolec ora vtan korchiom(n) bort ne aggianak Senkinek ... Valaky penig az Takaro (!) harangoz vtan bort adna korchiom(n) tyz forint legien(n) az bwntetesse [Kv; TanJk V/3. 157b. — *Nyilvánvaló tollvétség Takarodo h.].

II. fn esti harangszó; clopotul de seară; Abendglocke. Szk: ~t harangoz. 1700: Teken(tetes) Nemz. Déési Dioszegi Istva(n) Uram ... conferalt egy kisedd harangot a' Déési Toronyban ... Takarodot estve avval harangozzanak hosszabbacska(n) mint addig [Dés; Jk 311a]. 1722 k.: Proventus Pastoris ... Ha takarodot harangoz minden kezese embertől edgy edgy kenyer [GörgJk 159] * ~t vonsz. 1781: igirvén a Predicatoromak ... Geras penz tiz tiz, de ugy ha a' Predikator takarodot vonso(n) minden estue [SzJk 175] * estvéli ~. 1781: A' Strásák ki állásának ideje léssen az estvéli takarodóra szokott harangozással való jel adás [Torockó; TLev. 2/5].

takarodóharang esti harangszó; clopotul de seară; Abendgeläute, Abendglocke. 1573: Peter deak zilahy hity vtan vallia hogj Ez ely mwlt Napokban estwe Takarodo harang es Trombitalas vtan volt [Kv; TJK III/3. 276]. 1593: Borbara Azzoni, Balasfi Gergelne vallia ... egi estue takarodo harangh vtan ... le fekűek [Kv; TJK V/1. 362].

takarodott 1. összegyűlt/hordódott; care s-a adunat; angesammelt, angehäuft. 1770: A Silip alá takaradatt poron-

dat, mi okozta nem tudom, hanem ... a miolta a Királyfalvi Malmat meg eresztették ... s az vizet a Silipre vették el mosta a Silip alol a porondat [Adám KK; JHb LXVII/131].

2. begyűjtődött; stríns, adunat, recoltat; (her)eingbracht, geerntet. 1702: Mi okon kellett ... Adám Ersebetet, és hűtő Urat Bodrogi Miklos Vramat in jus attrahalom ... Draga kölchegemel takarodot szenamat el hordot (!) [Dés; Jk 323b–324a].

takaródzik, takarózik a se ínveli/acoperi; sich zudeken. 1717: en bizony az magám nagy mentemet is oda hattam hogy ne dideregiének szegenyék, takarózzanak véle [Altörja Hsz; ApLt 2 Kálnoki Borbára férjéhez, Apor Péterhez]. 1829: katona pokrotz ... A' Szegényeknek takarodzni adattott 11 Darab [Kv; BLt 12.]

takaródzó I. mn takarozásra való; care servește la învelit; zum Zudecken. 1787: Egy viseltes takarodzo oláh Pokrotz Dr 72 [Mv; MvLev Tolvaj alias Varga Mihály hagy. 5] | 3. paraszt Takarodzo Pokrotz [Mv; i.h. Csizsár György hagy. 8]. 1823: Takaródzó Pihe Dunyha [LLt].

II. /n esti harangszó; clopotul de seară; Abendgeläute. 1787: Minden Gazda Ember tartozik egy harangozo kenyérrel és egy Tsirkével ha Estvéként harangoz a kis harangal, mint szokták nevezni takaradzo, a kinek nintsen redimallya a kenyeret négy Poltrával [Ördögösfüzes SzD; SzConscr.].

takarókeszkenő templomi terítő; náframă; Art Altartuch. 1633/1687 k.: Vagyon a Paniti Ecclában ... Egy más kis takaro keszkenő [Panit MT; MMatr. 341].

takaróruha konyhai kendő; merindare, stergar în care se învelesc la țară merindele; Küchentuch, Geschirrtuch. 1778: Takaro Ruhát adtam által ... ketőt [Agárd MT; Told. 8]. 1787: instálók alázatosan Nsgodnak méltoztassék ... parantsolni ... takaro ruhák abroszok, désák, Csebrek, vgy hogy ha volna is mit, nintsen mibe jo moddal valamit küldeni [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1804: takaro ruha 11 [M.köblös SzD; RLt Mohai Farkas hozomány-elismervénye]. 1805: hat sütő abrasz, egy takaro ruha [M.macska K; RLt Majtenyi Istvánné Rettegi Sára kel.]. 1818: Tizenkét Takaro Ruha ... 4 Rf [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina kel.]. 1831: a' Gujás ... énnékem egy takaroruhába kötött Nyers hust nyujtott — arra kérvén hogy néki azt süttetném [Dés; DLt 332. 12].

takaros I. rendben tartott, tiszta; curat, îngrijit; sauber, nett. 1647: Ez pituarnak egyk feleben vagion egy kis takaros jo keo konyha [M.királyfa KK; BK 48. 16].

2. rendes, megbízható; ordonat, curat, de încredere; zuverlässig, ordentlich, rechtschaffen. 1570: Borbel Myhal és Axtalgarto Myhal Ezt vallyak hogy ... Moreh Ambrws Megh engedjeh felesegenek az Jdeigh valo vetkhet ... vyzont ... Az vrat Thyztessege Tharchya és Thakaros legien [Kv; TJk III/2. 148]. 1662: ha az Isten Kegyelmedet oda viszi, azt nem kellene minden ember kücsársága alá bízni, mert az Kegyelmed takaros szolgálai hozzá tudnak látni [TML II, 243 Veér Judit Teleki Mihályhoz].

takarosán takarékosan; economic, economicos, cu economic; sparsam, häuslich. 1588: keryk Byro vramat hogy

Az Jdes vrainba gywchie(n) be es wellek egygywt keressek io Modot benne, hogy az Molmoknak Jeowedelme takarosan kelne Ne lenne ennye karara Az keossegnék [Kv; TanJk I/1. 64]. 1660: Mindent meghagytam neki, hogy szép takarosan bännának mindenekkel [TML I, 488 Pekri Sónia Teleki Mihályhoz]. 1662: abbeli frásunkon nem illik megütközni Kegyelmeteknek, melyben irtuk, hogy az életét takarosan költse [TML III, 407 Lónyai Anna ua-hoz].

takarosban jobban vigyázva, óvatosabban; cu prudentă/ precauție; vorsichtiger. 1571: Az Dezmark Bwzanak ... az Beh hordasa Job Modal lenne Takarosban es hamarab hogj Neh kellenek Innet az félek feleol oda altal hordany az zamoson [Kv; TanJk V/3. 45b].

takarosság takarékoság; (spirit de) economie; Sparsamkeit. 1657: Noha sok jószágokat, udvarházat bír vala, de az fősvénységnek sorditiese nem bocsátja vala künn földön lakását, hanem a városban városi takarossággal, kevés cseléddel sobrákul él vala [KemÖn. 225].

takarószőnyeg faliszőnyeg; päretar; Wandteppich. 1630: Bolgar Janosne szolgálai hozot teőreők Orszagbol ... 2. Takaro szeonieget ... d 35 1/2 [Kv; Szám. 18b/IV. 64].

takartat (szénát/termést) begyűjtet/takarított; a pune să strîngă finul (cu grebla); einbringen/feimen lassen. 1642: Az mikor io wdeo volt, haza sem erzetete coket, vgy takartatott [Jegenye K; GyU 75] | Mikor az wdeonek iouat latta akkor takartatott [Daróc K; GyU 77]. 1667: sem magának szolgálai beszélni nem szabad, hogy jószágára viselhetne gondot s takartatna [TML I, 170 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. 1793: egy Esztendőb(en) a magáéval együt az Expens Ur részt is le kaszaltatta, egyűve Takartatta, a magaeval egyűtt ... el is atta [Makfva MT; DLev. 3. XXXV. 2].

Szk.: sarjút ~ sarjúszenát gyűjtet. 1711: it Sarjut takartatok, s hordatok [Ks 96 Kornis István feleségéhez].

takartatás szénagyűjtetés; strînsul finului; Heuenlassen. 1592: eo nekj kjwaltkepe(n) valo maiorsaga, es takartatasa wolna Kis sarmas neűf falű kj vagio(n) ... Kolosmegebe(n) [K; BálLt 89]. 1598: Az Kiraly Retenek kazaltatasara es Takartatasara keolteott f 36 / 57 1/2 [Kv; Szám. 8/IV. 14].

takartathat (szénát) begyűjtethet; a putea pune (pe cinerva) să strîngă finul (cu grebla); heuen lassen können. 1661: Hosszú-Aszón ha mit takartathatok, valóban iparkodnám, az mint lehetne [TML II, 125 Teleki Mihály Veér Judithoz].

takartatik begyűjtetik/takaríttatik; a fi strîns (cu grebla); eingebracht werden. 1575: Myert hogi fogiatkozás leot az Kiral Retiben honnat az feyedelemnek zwksegere zena Takartatot ... az espanokat hywassa Rea az falwbelieket [Kv; TanJk V/3. 125b]. 1604: Meg ertettek Byro W(ram)-tol az be gyűtesnek okat: Az Buzanak hogy ha az Wr Js-t(en) letet Adgya be hozassa felől, Aúagy hogy otkin takartassek [Kv; i.h. I/1. 477]. 1634: Minthogy penigh joszagunkban, mayorinkban mindenfele lábas marhák Jsten áldásából naponként szaporodnak, széna bőségesen takartassék [UF I, 335 I. Rákóczi György gazd. ut.].

taknyos I. mn I. nevetlen, szemtelen; neobrázat, nerușinat, obraznic; rotzig. 1591: Sziluasi Benedekne vallia ...

Keczkemethi Georgine fejezdetet, takniosnak, rezegesnek ziggia vala [Kv; TJK V/1. 113].

2. lucskos; mucos, plin de mucozitáji; schleimig. 1635: ez az Jaraine azt mondotta eo neki, hogy Jaj essés kuruának az fia, ugy megh totte eo neki az kathona, hogy táknys az picziaja | monda ez az Jaraine, hizem igen megh bázá az essés lelek kurva fia, van ugián taknys az piczia(m), az pendelyetis fordítsa, is ugia(n) megh mutátá, hogy vizes [Mv; MvLt 291. 50b, 51a].

II. fñ 1. éretlen/gyerekes személy; mucos, tñár, imatur; Rotzjunge, Rotzkerl. 1844: Fenyő Josef ... Nagy Samuelt ... több illeten szokkal illette, többek között azt mondotta s: v: Te taknys, te [Torda; KLev. 9].

2. '?' 1661: Ó kegyelme úgy viselje az öreg asszonyaságot, az ifjú legényeknek mondja meg, bizony orr, fül nélkül hagyunk bennük, az rosszában, taknyosában még meg is veregetünk [TML II, 160 Teleki Mihály Veér Judithhoz].

takony muc; Rotz, Schleim. 1633: az Felej Gaspar gjermeke az eő fazoka oldalara az takniat rea vetette [Mv; MvLt 290. 140a].

tákoz (be)takar/göngyöl; a infásura (in ceva); einwickeln, einhüllen. 1827: a Kertye szegelettyébe egy kis rongyba tákozva ő egyedül el temette [Kv; KLev. 7. — "A gyermekei].

taksa 1. a földesúrnak járó szolgáltatások megváltásáért fizetendő összeg; sumă de bani percepută de la iobagi pentru răscumpărarea servitutiilor (iobăgești); Ablöschungsteuer für grundherrliche Dienstbarkeiten. 1649/1681: Haczok nevű Varosomban megh telepedet Jövevény kereskedő Gő-rőgöket es Olahokat ... minden paraszti szolgálattal, adozástul, szedő vőv expensaktul egyébarant Immunitaltam, hanem csak esztendőnként négy négy forint Taxat tartozzanak adni, es ket napi aratással, egy napi kaszalással ... szolgálni [Vh; VhU 311–2]. 1739: mivel a' Feleki Taxát a' Quartas szokta percipiálni ... a' melly Jövedelmetske az említett Falu(na)k Proventusaiból szokott eddig járnai a' Curatorok(na)k az ennekutánna légyen es cedáljon a Quar-tas(na)k [Kv; SRE 173]. 1749: (A jobbágyok) taxára kérdztet(ne)k volt az Gubernátor vrtol [Szásznyires SzD; Ks 81. IV. 17] | hallottam ... panasolni Tot Jánost, hogy lőpán Vr(am) őt forint Taxát p(rae)tendal rajta, de meg adta é nem é ő tudja [Szind TA; DobLev. I/236. 10b Andr. Dipsei de Szind (46) ns vall.]. 1774: itten 'a Székes helyen taxára nem mehet 'a szegény Jobbágy ha csak egy arany ajándékot nem ad számtartó, és Praefectus Uraimék(na)k [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67]. 1803: Bartok Andrásné ... 1803 Esztendőre megint adott az Tavaji Taxásában egy fárintat Kozma János mp [Bosla]. 1843: A szokott taxákat fizetni és az úrbéri szolgálatot megtenni vonakodtak-é ezen három helységek lakosai azolta, amiólta Varga Katalin kö-zettek járogat? [VKp 69 vk].

Szk: ~ alatt van. 1843: kérvén, hogy ne vetnének oda erdőt, mert azon hely adó és taxa alatt van [VKp 116] * annuális ~ 1756 k.: (A jobbágyok) ketteje közülök világ-talan, és bánaságra jútott állapottyokkal haszontalanokká lévén, nem akarják magokat ... annuális taxa alá adni [Dé-va; Ks 94. 24. 3] * földesúri ~ 1847: a királyi fiscusnak a három helységben a földesúri taxa megvételén kívül semmi több joga nem lévén ... annyira fellázodtak volna az embe-rek, hogy ... az urbarialis taxa beszedésére még collectort

sem lehet kapni [VKp 175] * szegődött ~. 1769: Kelemen-telki Petrás Siga Groff Lázár Antal eo Nga Jobbágy Czigán-ja ... az Szegődött Taxát az egy Aranyot minden esztendő-b(en) ... betsülettel meg adja [Msz; Ks 67. 48. 31] * ur-barialis ~. 1746: Akár vrbarialis Taxát, akár ordinárium Militare Quantumot repartialnak, mindenkor tartoznak az Falut a' Popa házához convocalni [Bulzest H/Déva; Ks 62/10].

2. megszabott ár/díj; taxá stabilitá; Preis, Gebühr, Taxe. 1679/1681: Vdvar bíró Ur(am) mennyen végére az dolog-nak, es ha az Supplicans Expositioja szerint vagy on az do-logh, adgyon Taxat azon darab földnek épetésén rajta (igy!) [VhU 461 Thökölyi Imre válasza]. 1785: az Ettzeri petsét-lésnek Taxája 48 penz [Torockó; TLev. 6/1. 12a]. 1792: Bándig fogadott Lonak Taxája T.h. 1 Dr. 20 [Mezőbánd MT; MbK XII. 85]. 1802: Taxa Executionis Fhung 12 [BLt 12 Végiai Horváth Gáspár szb kezével]. 1815: A Cseh (!) bé állása taksat az az 15 Rh. forintokat ... mái napon béis fizetet [Kv; ÖCJk].

Szk: behozatal ~ja. 1825: Rongyok, és egyéb pakolni valok 1 Mása Bé-hozatal Taxája 3 xr [Kv; EMLt] | Lenn portéka Kötött vagy szótt Bé-hozatal Taxája 6 fl [Kv; INyR] * exekucionális ~. 1778: Ns Torda var(me)gye Felső járásának ordinarius vice Ispanynya Mindszenti Tkts Nzs Jozsa György uram ... parantsolt iránta ... Szolga Biro Ur(amna)k hogy el tsépetelttven azon két kas Kukuritázát, az Exekutionalis Taxát belőle ki tsinálja [O.déllő TA; DobLev. III/520] * harangozás ~ja. 1741: Hogy ... az Ekle-siának a' Harangozásból valo jövedelme ... ne kisseb-bitessék meg határozottat az is hogy az Harangozás Taxaja ezután egy Rh forint légyen [Kv; SRE 274] * inas! ~. 1802: Ilyés György ... a Tzében állásáért, és bé vételért valo inasi taxát 6 Hat Rforintokban ... le fizette [Ne; Incz. XII. 1a] * konszkripció ~ja. 1806: Conscripcio Taxája ... Az Első Foliusért xr 50 ... az azután következő 62 Fo-liusokért fel vővén egy foliust a xr 24 teszen [Mv; Ks 92] * levelek ~ja. 1677: Levelek taxája a' limitatio szerint exi-gáltassék ... Levelek taxáinak limitatioja [AC 263] * mesterasztal ~ja. 1748: Meltan kívánhattyk az Ak az Mester asztalnak taxajat a közönséges Czéh hasznára, mert ennek előtte is nem privatus emberéke hanem a' Czéhjé volt | meg kívánjuk hogy az Czéhnek readjudicaltassék azon Mester asztal taxája [Torda; TJKt III. 222, 223].

3. rendkívüli adó; impozit extraordinar; außerordentliche Abgabe/Steuer. 1618: az mikor az Orzagnak oly expeditio-ja Taxat, vagy egieb azokra rendeltetett dologt imponalna az varmegye, ő keglme Zabo Daniel vram oltalomnak oka-ert, es karnak el tauoztatasaert io gonduisseles legien fe-lelőleők [Kv; Törzs]. 1621: Gub V. eo Naga paranczolat-ja attunk Teoreok Czazar zamara ket altalagban Eczetet Huzon eot Vedret es hat ejtelt, melinek felet eo Naga, meg igrte az Taxaban hogi be veteti [Kv; Szám. 15b/IX. 179]. 1664: Komána Videki assessor boeroknak taksajok kivel tartoznak az Fű kapitannak taler no. 4, Garas es pultura penz ... fl. 20 [UF II, 304]. 1671: Az Verus Praetendens Possessorok az Oláh Papokon, dézmájokon, és illendő hon-orariumokon kívül, egyéb taxát ne exigállyanak sub poena Articuli [CC 2]. 1681: Taxa fizető emberek, Taxajokat két Terminusoko(n) szokták be adni; felét Sz: Györgi nap-ra; másik felet penigh Sz: Mihály napra [Vh; VhLt 42]. 1751: Lá Báj peszte Ape Jéri ... egy hegyben három Vas Bánya ... mely Bányákat is az Thoroczkaiai colallyák Taxában [Járamagura TA; EHA]. 1794: Tustyántz Juon

tízennégy számból álló kecskeit a Krivínai nyomáson taxa mellett Josziv Gornikkal való meg edgyezése szerint jártotván, elfogatott [Lapugy H; Ks XLVIII/9 Keresztúri Báár György ns. vall.]. 1827: Az ugy nevezett esztendőnként jámi szokott havasbert vagy Taxát egészen mindenféle havasi beneficiumokat ..., azoknak fele része légyen a' miénk [Magyaró MT; DE 2.].

Szk: *~ra kiadott*. 1850: taxara ujbol ki adott telkek használat üdeje, minden évben Szent György napjan fog kezdődni [Bács K; KmUlev. 3] * *~ra odaad*. 1772: Értet-teé bizanyason a Tanu ... eo Excllja Malma felől, hogy ... taxara Esztendőnként 50 forintokért akar kinek oda adták volna kenálkodtanak véle? Mi volt akkor oka, hogy oly kevés Taxáért ada adták volna? [Kük; JHb LXVII/2. 371 vk] * *kapitális ~*. 1792: A Községes Adorol egy átallyab(an) Szó fordulván elő az Ország Gyűlésen ... a más nagy Királyi Városoknak példájok Szerént ... tsak akkor mivel-tethetnek ezen Helység(en) a midőn a Föld mivelés Szőlő munka és a tetemes Vectura engedtetik, következésképpen azok itten olyan Beneficiumok(na)k nem tartathatnak, melyekre a Capitalis Taxának oly nevezetes nevedtetése irattathaték [Zilah; Borb. II].

4. bérleti díj; taxá/sumá plătătă în schimbul folosirii temporare a unui lucru; Miete, Pachtgebühre, Pachtpreis. 1761: Bukuresten az Malmoknak Semmi taxája nem vala, introducaltatot, és importat annuatim Rf 12 xr. 28 [Déva; Ks 94. 24. 4]. 1778: az nevezett helyet birta az Topa Szent Királyi Oláh Pap, de mindenkor valami Taxa mellett ... hallottam hogy meg arendalta [Zsobok K; JHbK XXII/8]. 1781: (A) Szántó földekett én egy tudom, hogy a Városiak birták, s birják ma is, hanem a falusiak csak taxába velegeték ki [Msz; LLt 89/5]. 1786: vagyon egy bizonytalan vallasu Papistas Ratz Peter nevezetű Ember, az ki asz mondatta hogy eő nem ad soha Taxát, mert neki nem ad az Ur Semmit is [Torockó; TLev. 4/13. 35]. 1787: a Nalátzi Majort ... jo volna ha Nsgtoknakis tettezenek valami taxa mellett Benedeki vramnak adni [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

Szk: *~ra bir*. 1823-1830: Ezen jószágot Máthé László átadta az anyámnak, ki is bírta azt holtáig, lakván az hátul-só két házakban, mert az első házat taxára mások birták [FogE 86] * *~ra kiad*. 1833: A Malaton levő Henter Háza-félét ... Taxara ki adtam Cszmadia Kis Josséff és Felesege Török Theresianak [Dés; Törzs 50 Dési taxalisták]. 1842: (Házamat) ki adtam Taxara Kőfarago Cseh Ferencz ó Kegyelemenek [i.h. 67] * *annuális ~*. 1748: A' Mészárszék-(ne)k annuális Taxája lévén tíz forint, az Instansok áruló helye pedig két akkora helyet occupalván az közönseges piaczból, nem sok(na)k itiltetik tízenkét forint pro annuáli Taxa [Torda; TjKT III. 225]. 1797: Évai Andrásnak obligatorijája Tizen hat M forint Annuális Taxáról, melyben a Felesége el adott Házát ki vészi 1777 28o 8bris [M.igen AF; DobLev. IV/777. 25] * *esztendőnkénti ~*. 1840: Vagyon egy kő és sendély fedél alatt lévő velnyicze, melynek tsak esztendőnkénti taxája a' mennyibe ki adható lenne vetetik fel [Somkerék SzD/Kv; Ks 100 Nyilak könyve 26] * *határ ~ja*. 1763: Tudom azt is hogy az Marsinának Juhaikat ezen Falu határán pascualván azon pascuatioért az Aszsz(on)j ó Nganak" is mint ide valo Possessornak határ Taxájáb(an) bárányakat adtanak [Záh TA; Mk VII/1. 15. — "Özv. báró Alvinczi Gáborné gr. Gyulai Katának] * *ház ~ja*. 1788: az házón Sok reparatio kívántatott ugy mint" ... annak idejében az azonokra tett költségem az Ház Taxájában imputáltassék [Déva; Ks 75. VIIlb. 111. — "Fels. köv.]. 1837:

Pavai Mihály és Felesege Henter Susanna tartoznak ... hazok Taxájából 6 Rf [Dés; Törzs. Dési taxalisták] * *lak-hely ~ja*. 1822: Katlan, szerszámok reparatiojokra ... a' Cserép vető mester Téli Tüzelésével és lakhelye Taxájával edgyütt 2 Rf [TLev. 631] * *malom ~ja*. 1793: Hitelesen doceállyon arról a' Ratiocinans, hogy, vagy az élő Malmoknak Taxáját mind fell nem vette, vagy pedig a' Malmokban esett pusztulás ebben az Esztendőben [Déva; Ks 78. XVIII. 8. 37] * *molnármesterek ~ja*. 1774: A Malmokbul Malom porból Molnar Mesterek Taxájából vanyolokból ... mennyit prosperáltak [Mocs K; KS gub. vk] * *piaci ~*. 1833: a Szita, rosta, romlás censusba vetelével minden véka buza ki sütése aztis fel véve hogy Piatzi Taxátis három három RForintot fizetünk belé jön aprosági költségbe 31. 32 xrokba [Torda; TLt 1534] * *rendes ~*. 1721: egy bizonyos ember volt rendeltetve ... ki it osztogatta az Czedolat azok(na)k kik az rendes Taxa szerént marhájokat vagi Juhokat oda a Facséra hajtani akarták s ugj az Czedulában specificált marha vagi Juh Szám szerent vette be a Taxát [M.gyerőmonostor K; KCsl 5].

5. bírság; amendă; Geldbuße, Buße, Geldstrafe. Szk: *~t vet vmire*. 1784: A kik logó marhát tsaptak a jármás ökrök legelő helyekre azokra taxat vetett a falu [HSzj *lógó-marha* al.]

◇ Szn. 1763: Taksa Mihály nevű Fogados [Gálfva KK; Mk VII/1. 26 Antal János (42)jb vall.].

taksaadás adózás; plata impozitului; Ableistung der „Ablösungstaxe”. 1677: Belényes Városi Nemesség contra prerogativam Nobilitatem taxa adásra ne erőltessék, és atol immunis légyen [AC 146].

taksaadózás a földesúrnak járó szolgáltatás pénzbeli megváltása; răscompărarea servituțiilor iobăgești; Gebührenzahlung für die Ablösung urbarialer Dienstbarkeiten. 1666/1681: ezen városomban lako Timar Vlad nevű taxás jobbagyomat, enis esztendőről esztendőre nyolcz forint taxa adozásban es tíz napi szolgálatban magát felességét, és utanna következő maradékit megh tartom | Faczadrul Török földéről ki bujdosot Hunyadi Városomban ... bizonyos ideigh Taxa adozasba(n) lakot Sebssan alias Racz Janosnak ... Házát ... az Görögh Uczaban, ... mindennemű adozas, dézma, kilenczed, szedő vivő külső avagy paraszti szolgálat alol eximalom [Vh; VhU 229, 258].

taksabeli földesúri haszonvétel díját illető/díjra vonatkozó; care se referă la suma de bani percepută pentru răscompărarea servituțiilor iobăgești; die urbariale „Ablösungsgelührenzahlung” betreffend, Taxen-. 1681: Péter János taxajabéli deszka numero 200 [CsVh 97]. 1831: Ezennel kúldetik Meltosagos Bartsai N urnak az 183 (!) esztendőből Dezma ... Taxabeli penz pedig eszerént [Teke K; LLt].

taksabor a földesúrnak járó szolgáltatás fejében beszolgáltatott bor; cantitatea de vin care trebuie dat stăpînului feudal în cadrul servituțiilor iobăgești; „Taxenwein”. Abgeltung der urbarialen Ablösungsgelührenzahlung durch Wein. 1704: Ugyan ma jötenek vala bé hozzám hármán a péterfalvialk, és azokat akarták volna szabadítani, akiket itt megfogaltam volt közülük a taxa borért, azt ígírvén, hogy ha a kurucoktól jöhetnek, a bort béhozzák [WIN I, 308]. 1731: Szaszaron congrégált Ansgos Taxa bor [Szentbenedek SzD; Ks 15. LVII]. XVIII. sz. v.: Végre kívánt a' Grofné 300 veder

Királyfalvi Bort maga italára ... én erre reá nem mentem, és az függőben maradt. 100 vedret ígértem nem acceptallya ... hanem a' Taxa és Dézma borral acceptallya [GyL. N. Solymosi Kontz József lev.].

taksafizetés 1. a földesúrnak járó szolgáltatás megváltásáért járó pénzösszeg kifizetése; plata unei sume de bani pentru răscumpărarea servituților iobăgești; Entrichtung der „Taxe“ (Gebühr) für die Ablösung gutherrlicher Dienstleistungen. 1667/1681: Jövevény mas Orszagbeli emberek lévén ... igazan pénzeket vót es szerzet örökségen telepedvén megh, ezen ... Haczogh Varosa regi Privilegioma es szokot rend tartasa szerint alkalom szerint penigh bizonyos penzbeli Taxa fizetésre, nem egyeb paraszti rabotas szolgálat ala hagyattak volna magokat [Hátszeg H; VhU 365]. 1673/1681: Ezen ... Alberti Zolgam Miklos Ur(am) Batyam V Hunyadon lako Suba luonnak Taxa fizetésről ki adott levele, előmbé producatatvan, tölemis^a in omnibus punctis, conditionibus approbatatit es Confirmatit [VhU 317. — *Gr. Thököly Imre konf.]. 1779: Suro Togyer ... Taxa Fizetéssel szolgálta Mlgs Földös Urát [Marisel K; GyL. Bogla Nyikula (85) jb vall.]. 1782: ez előtt Cir(citer) 30. Esztendőkkkel ... kezdettek a Bányászi Mesterségről a Taxát meg kívánni, úgy terjedett el a Taxa fizetés minden Verős Kovács Mester emberre; s másokra is kik tehetősebbek voltak; a' szegényebbek addig meg maradtak a' Rabotáb(an) [Torockó; Thor. XX/5]. 1784: nem lehet azt bizonyítani hogy mű a Taxa fizetést önkent vallaltuk és nem erőszak volt annak fel vállalasa, mert mikor a Taxa fizetést fel akarták allitani a Nep nem akarta vállalni oly szolgálatot nemét gondoltak ki 's ketenelítették erőszakoson annak vegb(e) vitelere magunkot ... és nem szolgálunkot v. soldosinkot s' Lovainkat [uo.; TLev. 4/9. 12a. — *Tollban maradhatott: kötelezni]. 1786: az kik Taxa fizetéssel el maradtanak ... mind azakat az Tisztartok, Darabantak, hurtzalták, rongálták arestumban tették [uo.; i.h. 4/13. 28].

Szk: évi ~. 1843: A hurubások is már ma, ha marhát tartanak, 5 forint 12 krajcár, ha marhátlanok, bár semmi külső örökséget nem bírnak is, 2 váltó rénes forint 36 krajcár évi taksafizetéssel terheltek [VKp 127].

2. díj fizetése; plata unei taxe; Gebührzahlung. 1813: bé menven hivatali kotelesseggemnél fogva a betsületes fűsűs Czéh Gyűlésibe Taxa fizetés nélkül, meg kívántam visgalni ezen Czéhbeli Czéh mestereknek számadásait [Kv; FésCJk 82 Jánosi György Commercialis Commissarius kezével]. 1825: Utozo Mester legényeknek és más szegény Embereknek 10 font Vásznak 11 xr. Taxa fizetés mellett fontyárol bé-hozni meg-engedettett [INyR 8754].

3. bérleti díj fizetése; achitarea/plata taxei în schimbul folosirii temporare a unui lucru; Mietzahlung, Pachtzahlung. 1843: Azon helyeket, melyek az erdők közt voltak, vagyis az erdők kerületibe estek, a kamarai tisztek elvették és taksafizetés mellett az embereknek kiadták [VKp 133].

taksafizető földesúrnak járó szolgáltatás alóli mentességet fizető; care plătește o anumită sumă de bani pentru răscumpărarea servituților iobăgești; ... wer (für die Abgeltung gutherrlicher Dienstbarkeiten) eine Ablösungstaxe zahlte. 1681: Taxa fizető emberek, Taxajokat ket Terminsoko(n) szoktak be adni; felét Sz: Györgyi napra; másik felét penigh Sz: Mihály napra [VhU 42].

taksál 1. bírságot megállapít; a stabili amenda; eine Geldbuße bemessen. 1632: Az bírsagnak egy része meli az Uarosh(an) esik a' bíroc, az két része penigh az Uduarbiroje es az Porkolaboke uolt az bírsagh mikor esik azis az Uarbeli Tizteke, es az mint akartak ugj Taxaltak [Fog.; UC 15/38 Urb. 111]. 1746: nem hallottam hogy tsak egyszeris az Falusi Birott hozza tartazandokkal ... ki vitte volna, s a kárt még betsültette volna, hanem ... maga magát Bironak tévén, úgy taxalta, a mint Szinte Szerette [Szentegyed SzD; WassLt Kötöles Illye (62) zs vall.]. 1768: Azon bé hajtót ökröket ... menyire büntettette s taxalta? [Dob.; Born. VI. 6 vk]. 1768/1771: Udvari Gornyikok, Tisztartók, Dsugyak, Kenizek kik(ne)k mi kárt téznek, kiket mivel aggravalnak, opprimalnak es praeter debitum taxálnak? [H; Ks 112 Vegyes ir. vk]. 1780: Marhajokat a Falusiak(na)k ha a Tilalmas Retekben tanallyák Taxallyák megis utollyára meg bescsültetvén a Kár meg kell fizetnie [K; IB. Kászoni Nagy János szb lev.].

2. bérleti díjat megszab; a stabili taxa/suma de bani pentru arendarea unui bun; den Pachtzins/Mietzins festsetzen. 1794: vadnak ... emberei nékie a' kiket ... Mosiákat nékiek alattamban adván, Taxál [Bulzest H; Ks 75. VIIIb. 150].

3. kifizeti a földesúrnak járó szolgáltatás megváltását; a plăti o anumită sumă de bani pentru răscumpărarea servituților iobăgești; eine Ablösungstaxe für die Ableitung gutherrlicher Dienstbarkeiten bezahlen. 1674/1681: Nem tartok ellent benne ha örökséget vehet fiai számára, es Taxal töle mint az töb Taxas Jobbagyim [VhU 470 Thököly Imre válasza]. 1714: Todorán Mihály kétt Fias Juval taxal [Kászonszfalu Hsz; LLt 85]. 1766: a' ki a' Pásztor házaban lakot Fagyuvál taxált a' Falunak [Szentegyed SzD; WassLt Lupsa Vaszília (46) zs vall.]. 1773: Adnak ... két két fias juhat taxában, a mellett a havasokért is külön taxálnak [Gyszim; LLt gr. Lázár conscr.]. 1781: azon ... Havast, és Lábajait, Erdejit, Mezejit, Bükköseit békességesen birta ... s ha különösen taxáltak volna valaha rölök nem az irt faluknak, hanem ... (a) Lázár familiának [uo.; DE 3].

4. bírságol; a amenda; mit einer Buße/Geldstrafe belegen. 1677: A' Szászszág között Pásztorkodo, vagy egyéb-iránt igaz kézi munkákkal élő külső embereknek Jobbagyit, se cirkálásnak idején, se egyébkort ártatlanul, és a' törvény uttya kívül, se a' Tisztek, se utánnok lévők ne sanczoltassák és taxallyák [AC 242]. 1727: Nemes Városunk lakosainak Marhajok mikor nyomásb(an) vagon ... legeltessenek minden Controversia nélkül onna(n) ... akár-mi nevé (!) nevezendő labos marhajokat ne reggessék, ne hajtogassák; s ne Taxallyák [Dés; Inv.]. 1737: Mioltatól fogva a Tarló fel szabadt, igen sok panaszkó jöttek előnk(b)e, hogy betsülletes atyánkfiainak marhajokat reggetik és taxallyák [Dés; Jk 486a]. 1738: nem facultattanak ó kglmek, hogy valakit a ki küldendők közül taxallyanak; azért az I. Kimpán Juon maga szukmannyát ki váltván, elviheti [Dés; Jk 279a]. 1742: az mely fűvelő helyet engedünk bé sem kerteltette mégis az el mult nyáron az nyomásbol taxalta a szegénységet [Zsombor K; Somb. I]. 1771: Csudálkozom én az olyan embereken, az kik azt jovalják a királynak, hogy az alattvalókat sokféle keresett útkon-módokon taxálja és enerválja [RettE 254].

5. díjat fizettet; a supune la plata unei taxe; jmdm eine Gebühr/Taxe auferlegen. 1797: publicaltasok lmo Hogy ezután a' Causansok ügye a' Partialisba fel nem vetetődik hanemha Procuratora leszen, leszen ket Prokurator a' kik is

olly summason nem taxallyak a Causansokat [M.bikal K; RAK 23]. 1806: Győri Péter nem ad nékem kosztot pénzért-is a' béli boszszujában, hogy én miért hagytam vala őt, és miért mentem Ignáthoz, oka pedig annak tsak a' volt hogy engemet rutul tacsalt [Mv; Ks I Thuróczy Károly lev.]. 1823: Fel olvastatik az ide valo Dévai Fazakos Czehnak Instantiaja, melyben panaszoják, hogy özvegy Tekintetes Szeredai Domokosné aszszony, a' Dévai piatzi kapu előtt lévő kis Szinetskéért, hogy alatta árulgnak Szambatonként őket nagyon Taxálni kívánnya [Déva; Ks 91. C. 12].

taksálás bérleti díj kirovása; stabilirea sumei (de bani) pentru folosirea temporară a unui lucru; Festsetzung der Miete/Pachtgebühr. 1839: Deesi Samuelne Malatzi Telkit és Hazat adtak ki ... az utanna jarando nyilaival édgýtt olly alkalom mellett, hogy annak Kertyet és az hazat Conservallia, Conserválván ... a' következő Esztendőkre nezve is a' Taxálásba elsosege lészen [Dés; Törzs. 14 Dési taxalisták].

taksalevél földesúrnak járó szolgáltatások pénzbeli megváltásáról szóló szerződés; scrisoare/document cu privire la răscumpărarea servituților iobăgești; Kontraktbrief über die Ablösung der urbarialen Dienstleistungen. 1681: a' jobbgiokból állo Taxasok akár mely közönséges Contributio alol (: Innep Tyuk, Tyukmonj, szaraz korczoaert valo fizetestől, ako Zab adostul :) nem immunitatnak, hanem ha Taxa leveleken valo resolotiob(an) signanter effelerölis emlekezet lészen [VhU 199].

taksálhat büntethet, bírságot hat; a putea amenda; mit einer Geldstrafe belegen können. 1740: az Thordai Varga Mester emberek, az Céhes Szigyártokat, sem nem visitálhatták, sem nem taxálhatták [Torda; TJKT I. 188].

taksalista 1. vmilyen szolgáltatásért/használatért váltástgot fizető személy; persoană care plătește o anumită sumă de bani pentru răscumpărarea servituților iobăgești; „Taxalist” (Person, der die gutsherrlichen Dienstbarkeiten durch die Bezahlung der „Taxe” aus/abgelöst hat). 1756: Hadnagi Szűcs Avram, mint hogi ezen Dévai taxalistaktól köteles bé szedni a' pénzt, és az Udvarb(a) adminisztrálni, faradása recognitiojáb(an) régi usus szerint fundusa censusa szokot condonaltatni [Déva; Ks 101]. 1762: Esztendőnként (!) az Taxalistak száma Szokott regestaltatni, és midőn többen talaltatnak az Taxais augealtatik [uo.; Ks 76. IX 12]. 1834: Taxalisták 1834 [Dés; Törzs. Dési taxalisták].

2. jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; in attributivem Gebrauch: taksás, váltáság; care plătește o anumită sumă de bani pentru răscumpărarea servituților iobăgești; ... wer für die Abgeltung gutsherrlicher Dienstbarkeiten eine Ablösungstaxe zahlt. 1817: taxalista Szuszán János részeges 's korchel volta miatt kéntelenítettett házát el adni [Déva; Ks 90. XCVII. 5].

taksáló szolgáltatást megváltó; care își răscumpără servituțiile iobăgești; sich der Dienstbarkeiten durch Zahlung entledigend. 1732: A Máramarosi Nyestel Taxáló 14. Jobbgiok ... két egyenlő részekre osztatnak [Nsz; Ks 40. XXVIIIc].

taksáltat megbüntet, bírságot; a pedepsi, a amenda; bestrafen lassen. 1735: Hallom az A ő Kglme hogy milyen

nehéz szokkal aggraval hogy az Anak ő Kglmének mtsoda szolgálait meg fogtam és taxaltattam volna [Torda; TJKT I. 67]. 1834: Ekklesiaink szorossan nem taxáltatnak [Vaja MT; HbEk].

taksáltatás 1. díjfizetés; plata unei taxe; (Verpflichtung zur) Zahlung einer Taxe/Gebühr. 1740: melylyk Mesterségen levők(ne)k competállyon de jure annak exerceálhatása ... constált a Magistrátus előtt hogy un<ice> a Szigyártokot illeti, és Deliberativé a Thordai Varga Céh tseres szijak-(na)k visitatiojaktól és taxáltatásoktól amovéál<ta>tott [Torda; TJKT I. 188].

2. földesúrnak járó szolgáltatás megváltásának fizetése; achitarea sumei de bani pentru răscumpărarea servituților iobăgești; Ablösungstaxe für grundherrliche Zahlung der Dienstbarkeiten. 1785: Ezen mostani Taxáltatásankat pedig tsak mint egy harmintz hat Esztendőktől fogva kezdeték szokásban venni Földös Uraink [Torockó; TLev. 6/1. 9b].

3. bírságolástatás; amendere; Außerlegung einer Geldstrafe/Buße. 1793: A más három rendbeli Juhoknak taxáltatásokban esett, és a' Raciotinans által is meg esmért hiba ... Rf 10 xr. 1 [Déva; Ks 78. XVII. 8. 12]. 1836: ide bé adott Kérése melletti hiteles Bizonyítványokból nyilván valo lévén Babos Istvánnak hibából esett taxáltatása, ötlet ezen Kir: Fő Számvevő hivatal a' relaxalandok közé mái napon feljegyezte [Kv; RLt gub.].

taksáltatik 1. díjfizetésre köteleztetik; a fi obligat la plata unei taxe; zur Zahlung einer Gebühr verpflichtet werden/sein. 1677: Ecclesiak visitálásának idején a' szegynység ne taxáltassék [AC 255].

2. bírságoltatik; a fi amendat; bestraft werden. 1738: Hadnagi Atyánkfia ő kglme, ma, a körül való Falusiak(na)k küldjön 2 :/ 2 pénzt, hogi marhájakat, 's Juhokat fogják el határunkról; Serüs Marhájak bé hajtatatik, és annak rendi szerint taxáltatik [Dés; Jk 501a]. 1840: nagy királyi adoval ne taxáltassan [Dés; DLT 1444].

3. (ár) felbecsültetik; a fi evaluat/abilită valoare (a ceva); geschätzt werden. 1698: ha pedig a Debitorok és Creditorok között a kölcsön adott Marhák és edjetmások igaz folyó árnon nem taxaltattak volna, az ollyan adossag-(na)k nincs ereje ugj mint az mely törvény ellen lótt [UszLt IX. 76. 64 gub.].

taksanyest földesúrnak járó szolgáltatás megváltásáért adott nyest; jder dat pentru răscumpărarea servituților iobăgești; etwa: „Taxenmarder”, dem Gutsherrn als Ablösungsbetrag gegebener Marder. 1731: percipiáltam Gyék Juontul negj Taxa Nestek árráért Flor 9 d. 25 [Szentbenedek SzD; Ks 70. 51].

taksapénz földesúrnak járó szolgáltatás megváltásáért fizetett pénzösszeg; sumă de bani percepută/plătită pentru răscumpărarea servituților iobăgești; Ablösungsgeld/-betrag für die gutsherrlichen Dienstbarkeiten. 1758: Groff Teleki Sámuel ... a Taxa Pénzt is a' Vajdával Kardos Farkassal rajtunk meg veteti [Nagysomkút Szt; TKI]. 1786: Az Thorockai Lakosak ... ha valamit annak idejében nem praestaltatnak (: nevezetesen az Taxa pénz és Dezma Vass befizetésében :) annak az eő Szegynységnek az oka nem pedig len vak merősegek [Torockó; TLev. 4/13. 59]. 1793: Barta Sigmond ... bé ment Létzfálvara és ... Kaszoni Istvánnak a

maga Létzfalvi Jozságából taxa pénz hozott a Jozságáról való Levelitis mutogatta [Nagylak AF; DobLev. IV/722 Mich. Szepesi de N.Lak (52) ns vall.].

taksapénzfizetés földesúrnak járó szolgáltatás megváltásáért vmely pénzösszeg (be)fizetése; achitarea sumei de bani pentru răscumpărarea servituilor iobăgești; Zahlung der „Taxe“ als Ablöse grundherrlichen Dienstbarkeiten. 1666/1681: Viseltetven diczeretes Eleimnek ... példajoktul, kik az V Hunyad Varossat pusztasagbul épéttették, Jövevény emberekkel megh szállítottak, es közzülök esztendönként bizonyos Taxa pénz fizetéssel sokakat szarnyok ala megh telepítették [Vh; VhU 316 Nic. Zolyomi dom.].

taksás I. mn 1. földesúrnak járó szolgáltatás megváltásáért vmely pénzösszeget fizető; care își răscumpără servituile iobăgești; eine Ablöschungstaxe dem Grundherrn zahlend. 1673/1681: Szent Királyon^a lako Novak Mihaly válasza ... megh engedtem esztendönként adgyon Taxat Husz forintot, egyebekben is alkalmaztassa magát az több Hunyadi Taxas Jobbagyim rendihez [VhU 468 Thökölyi Imre válasza. — *H]. 1699: Sztreján László (!) nevű Taxas ember adván el hazát Tornya Lazar Ur(anna)k, eö kglme a Papista mestert szállította belé [Hátszeg H; Ut]. 1706: Szent Lélekken ... vagyon két Taxas Olah jobbagy, kikis esztendönként edgy ... edgy tömlöt adnak [Hsz; Törzs. Rákóczi inv.]. 1730: Taxás Jobbagyok Regestruma kik körül az Szaszságon és Szekely földlen laknak [TKI 75b]. 1756: tугууқ асты бизонсон hogy mi Taxás Jobbagyok lévén mind azon által Dézmával az Uraságnak tartozunk [Kötelesmező SzD; TKI hét román jöb vall.]. 1760: Sorban Zakaria egy taxás oláh Popa Ház helye [Runk TA; Ks 89 Vall. 5]. 1774: Van ezen Józsfához két taxás Czigány, egy egy arany taxát adnak esztendönként, edgyik Hegedűs, a másik lo Csiszár [Szentdemeter U; LLt Fasc. 26]. 1786: Mákszem István taxás ember [Borsova Cs; Ks 21. XV. 19]. 1832: A Taxás Mokányok Egyezése 1821 [SLt LII. 1]. 1850: Bácsi hurubás és Taxás Czigányok [KmUlev. 3].

2. ami után bért fizetnek; pentru care se plătește o anumită taxă/sumă de bani; pacht-/mietepflichtig. 1666/1681: Hunyadi Varosomba(n) bizonyos ideig Sellerül lakot Racz Milotin nevű Görög(ne)k ezen Hunyadi Varosomba(n) Taxas hazat, avagy csak ház helyet Vövény rajta hazat építeni engedtem [Vh; VhU 260]. 1672/1681: Szallaspataki Nagy al(ia)s Szabo Mihaly nevű Iffiu Legény alazatos megh talalasabul ertyük, hogy ... Haczkok Varossaban lévén egy Taxas öröksége ... Zolyami Miklos minden adoas es dezma adas alol eximalta Volna [VhU 355 fej.]. 1728: Taxás füvek ... Lado Gattyának Szanto földek térnek meg rajta [Aldoboly Hsz; SVJK]. 1740: Magurán^a ... Vannak a Mlgos Árvák(na)k ... Taxás Vass Bányái Toroczko Sz. György felől edgy magoss Csuptetön [Ks. 89 Inv. 27. — *TA].

3. bérelt, bérelhető; care este închiriat, care se poate închiria; vermietet, zu vermieten. 1732: Taxás vizek ... Azon alol a Nagyok vize pro nunc uratlan, a ki meg keri annak szoktak adni [Aldoboly Hsz; SVJK]. 1844: Koltsár Anna özv. Sándorné kérelme — melybe mint elbetegesedett azt kéri, hogy a' piaztira állított Taxás kolészájára engedtesen meg hogy edgy záros ajtot tsínálthasson [Torda; TLv. 1173/843].

4. a földesúrnak járó szolgáltatás megváltására kijelölt; în care s-a plătit o anumită taxă pentru răscumpărarea servi-

tuilor iobăgești; für die Ablösung der grundherrlichen Dienstbarkeiten („taxenmäßig“) bestimmt/ausersehen. 1769/1778: azon Taxás Esztendőben, őszszel két hétig Nagy falura az Udvarban kellett jármom bondároznai [Bagos Sz; BfN 4 St. Kintses (39) jöb vall.].

◊ Hn. 1761/1808: Taxás rét (k) [A.jára TA; EHA]. 1793: Taxás hely [M.kiskapus K; KHn 171].

II. fn 1. taksát/földesúrnak járó szolgáltatás megváltásáért vmely pénzösszeget fizető személy; persoană care plătește o anumită sumă de bani pentru răscumpărarea servituilor iobăgești; Person der die gutsherrlichen Dienstbarkeiten durch die Bezahlung der „Taxe“ auslöst/ablöst/abgeltet. 1674/1681: Haczkoi Dan Szöts Supplicatiojara valo valasz. Testének fogyatkozása nem most esett rajta, azért ha elein mikor Taxassa löt Santa volt s megh adhatta az négy forintot, mostis maradgyon abban [VhU 474 Thökölyi Imre válasza]. 1681: Az Taxasokis nyárban akkor Tartoznak Klákájokak ki tölteni valamikor, es valamely siető dolgokban a' Tiszt kívánnya [Hátszeg H; VhU 151]. 1756: mi Taxasok lévén meg izeszte eö kigyelme bennünköt az Uraság parontsalatjával hogy Taxát ne agyunk hanem szolgáljunk [Faurest, Kövár vidéke; TKI]. 1770: én Taxás vagyok ... én kerecztem Taxara Nem Leven szolgáló Cseledem de tudom aztis hogy Senkire erővel a Taxat nem vetettek, hanem magok Keresek után Nyerték meg [Babuca Sz; IB. Volfgangos Szároz (60) jöb vall.]. 1785: A Taxások Veteményit az Udvarból distingvaló kert bé hosszan a porond felé 35. Láb szín deszka gyalog, kert Csére karokra öt öt szálával uj állapothban [Szu; Ks 73. 55]. 1786: edgyütt Szedgyük a Szanto penszt és a Taxasakat elő hívjuk [Toroczko; TLv. 4/13. 24]. 1831: a' Nemes Városnak különösön már régen vagyok Taxása [Dés; DLt 56].

2. ami után taksát fizetnek/adnak; pentru care se plătește o anumită taxă; unter Ablöschungstaxe fallendes Besitzstück. 1681: Ezen örökség ez elot is hat forintos Taxás volt [VhU 33–4].

taksasó földesúrnak járó szolgáltatás megváltásáért beszállított só; sare dată pentru răscumpărarea servituilor iobăgești; dem Gutsherrn zukommende Salzmenge als (Teil der) Ablöschungstaxe. 1699: Quietantia Vizakna Várossa 1698 esztendőre valo Taxa sováról mellynek a mostani időhöz képest kellett volna lenni negyven ezer kö Soóknak [Vizakna AF; EMLt Joh. Bogáthi só-prov.].

taksasság földesúrnak járó szolgáltatás megváltásának jogával való élés; faptul de a fi scutit de servituile iobăgești în urma achitării sumei de răscumpărare; Recht der Ablösung der gutsherrlichen Dienstbarkeiten durch die Bezahlung der „Taxe“. 1676/1681: Mely Markus Mihalyhoz mutatott Uri jo akaratomat így ertvén mostani, es jövendőbeli Hunyadi minden nevel nevezendő Tiszteim, hogy ez Specificalt Condiotiok szerint Taxassagaban megh tartva(n), semmi paraszti Szolgalatra, es szokatlan adoasra ne erőltessék, parancsolom [Vh; VhU 261]. 1681: Muntyan Misza Nyagve Taxassagarol valo level [ÁLt 7 urb.].

taksaszállítás adó szállítása; transportarea taxei; Transport der Steuergelder. 1649: Keüetkeznek Taxa szalításra, Es Varos bizonyos szüksege ualo Commissiok, Mellykett Ado szedő Vraimek attanak kezemhez Szamadasomra [Kv; Szám 26/VI. 432].

taksaszedő földesúrnak járó szolgáltatás megváltásáért fizetett pénzösszeget beszedő; persoană însărcinată cu încasarea taxelor de răscumpărare a servituilor iobăgești; „Taxeneinnehmer”, Einnehmer der Ablösungssumme für gutsherrlichen Dienstbarkeiten. 1786: Én az Meltóság Thorockai Ferentzné Aszszonyom részéről 18. Esztendeig voltam Taxa szedő, de én soha az én kezem alatt olyan engedetlen Vakmero Embert nem tapasztaltam tsak edgyetis az ki az Taxát meg fizetni nem akarta volna [Torockó; TLev 4/13. 18]. 1843: Kilencedik Dávid NyikulaJ lui Juon bucsum-sászai taxaszedő, mintegy 29 éves, görög egyesült vallású, nőtelen [VKp 82].

taksász 1. földesúrnak járó szolgáltatás ellenében taksát fizet; a plăti o anumită sumă de bani pentru răscumpărarea servituilor iobăgești; eine Ablösungssumme für gutsherrlichen Dienstbarkeiten zahlen. 1749: (Valami Máramarosba szökött jobbágys) Nestel, Rokával taxaz(án)ak, vgj hallottam akkor tájban, hogy é fizetett is Nestet taxáb(a) [Szásznyires SzD; Ks 81. IV. 17].

2. bírságot fizetett; a amenda; eine Buße/Geldstrafe zahlen lassen. 1767: Néhai Gondviseleje Henter Adám Ur eő Ngának Szász István ... ha vagy egyszer marháinkat ottan kapja, azokat bé hajtván ulyoson taxázza [Gesztirágy K; Bom. III. 2 Avordán Gábrilla (40) zs vall.].

takszász taksafizetés; achitarea taxei; Zahlen der Ablösungssumme/-taxe. 1699: itt valo Praedicator Békési Ferenccz ur(am) sellereket nrő 16 ... a Portiusbol s egiéb féle mind(en) Contributiozasbol Taxazasbol, es Varos s eő ngokat illető szolgálatbol eximalta [Hátszeg H; UtI].

takszák 1. taksát/földesúrnak járó szolgáltatást vmely pénzösszeggel megvált; a plăti o anumită sumă de bani pentru răscumpărarea servituilor iobăgești; eine Ablösungssumme für gutsherrliche Dienstleistungen zahlen. 1760: (A) Specificált személyek kérdésben forgo háznál ... laktanak, és onan ki meg holt, ki el bujdosot; Vasziliát tudom hogy szoltvára elszükvén, onnatis Taxázott néhai Mlgos Banffí György Urnak [Rank TA; Ks 89 vall.]. 1769: Az ... fel fogott ház helyek biratnak az Szomos Ujvári Dominiunhoz, melyekről, mostan Mlgs Daniel Todarás Urnak szoktak, és szoktunk Taxázni [Szépkényerúsztmárton SzD; Ks 35. XXIII. 14]. 1774: Sz(ent) Martonon különben Taxás nintsen, hanem olyankor, mikor az Uraság Emberire esik a Falusi Biroság Szoktak Taxázni, kikis egy Arany Taxát Szoktak adni azon Esztendőben, a mellet a szőlőbenis szokot munkat tenni az több Jobbagyokkal [uo.; KS 100 conscr.].

2. adót fizet; a plăti impozitul; Steuer zahlen, steuern. 1777: eő Natsága ... az Atyámnak ... aszt parontsolá, hogy az Ecclesia számára adgyon minden esztendőben egy Fáklyát, s ennyiben Taxázott az Ecclesiának az Atyám [Búrjánosóbuda K; JHbK LVI/1].

taksázó adófizető; persoană obligată la plata taxei/impozitului; Steuerzahler. 1732: A szanto földek mind a Tempom számára taxazok, mind penig a Parochiahoz Pap es Mester számára valok hiba nélkül vad(na)k a fellyeb valo visita(ti)onak Inventariuma szerint [Illyefva Hsz; SVJk].

taktus ütem; tempo, ritm, cadență; Takt. 1798: a mi leveleink olly ritkán váltogatják fel egymást, De ennek lá-

tom az Erdélyi igen lassu lábönnyáro dolgok fojása az oka; holott, mihellyt valami bé érkezik; akar mely sebesen nyargalt is az előtt; mindjárt illendő méltósággal mérsékelt lassu taktussal kezd lépegetni [MNY XLVI, 153 Gyarmathi Sámuel Aranka Györgyhöz Göttingából].

taktusos szaggatott; sacadat, cu intreruperi scurte; abgehackt. 1826: az ő sohajtásai — panaszkodásai — Lepeggő vagy tactusos beszédgyei olyan unalmomra vagynak, hogy Kolosvárig miatta forro nyavalyába esem [Mv; Told. 7].

tál 1. castron; Schüssel, Tasse. 1586: Giwlaj Palnak visnek egi beórel boritot zekeret ... 4. Iovon attam f. 1. valamj ladaual es talakkal [Kv; Szám. 3/XXIV. 49]. 1595: Azzú Matheneuál mosottam az Oh Taalakat melyek Tasnadra voltak [Kv; i.h. 6/XVIIa. 146 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1606: ezeket egjkor az ket talat egy keőbel búzan attam(m) vala el [Uszt 20/153 Sofalú Agoston Balintne Damokos Dorottja aszonj vall.]. 1622: Egi Talhoz valo Circalo(m) f. — d. 8 [Kv; RDL I. 119 Néhai Tótházi Eőttes Mihály őtvömszereinek lelt.]. 1756: Tal 16 Porgoló 2 [Branyicska H; JHb XXXV/35]. 1766: Egy tutzet rosa onbol készített talok [Lesnyek H; Szer. Harsányi Éva inv.]. 1806: Nyoltz Sultznak valo Tál Két Ugorkának valo Talaval edjút [Bodola Hsz; BLt].

Szk: *angliai* ~. 1622: Egi eőrög Angliaj io tal [Kv; RDL I. 119] * *apró* ~. 1684: Báróczihoz Vásárhelyre a' megh Szegődet 400 apro Talakért f 4 // = [UtI] * *aranyos szélű* ~. 1710: Én erdélyi fejedelem vagyok, még sincsenek aranyas szélű tálaim [CsH 154] * (*batizi*) *becsinált* ~. 1838: Portzellán és Cserép edények ... két kerek bétsináltos egy más ovalis Sültés talok [Marosbogáta SzD; BetLt 2]. 1849: A For tzierbe egy nagy veres olajos festékes krédentz kaszten ... belől egy poltz, ezen résziben voltak portékák ... két bé tsináltos tál [WassLt]. 1851: egy batizi veres kerek bétsináltos tál [Marosbogáta SzD; BetLt 2] * *bécsi* ~. 1596: Negy eoregh wy Bechy thál [Kv; RDL I. 65]. 1709: Tizen hat őrög Becsi tál [WassLt Árva Matskási Ersebet inv.] * *cifrás* ~. 1637/1639: Eőregh cifraas tál 3 [Kv; RDL I. 111] * *csikos szélű* ~. 1837: Steingut elegyes edények Egy csikos szélű kerék tál [Szentbenedek SzD; Ks 88.10] * *csipkés szélű* ~. 1793: hosszuko csipkés szélű füles talak 14 [TL Consr.] * *desszertes* ~. 1862 k.: Dessertes kékszegélyű tál [Kv; SLt Vegyes ir.] * *ezüst-aranyos szélű* ~. 1736: legelsőbben az császár képe asztalára ezüst aranyas szélű tállakban felvitték az étket [MetTr 395] * *fedős* ~. 1838: Egy leveses fedős füles tál [Marosbogáta SzD; BetLt 2] * *füles* ~ → *csipkés szélű* ~ * (*görgényi*) *solcos* ~. 1824: Egy soltzo Tál Tángyérostól [Erdőszengyel MT; Tsb 43]. 1830: egy Görgényi Soltzo Tál — Tángyérostól [Msz; Told. 19] * *gyümölcsös batizi* ~. 1820: Három Gyümölcsös batizi Tál [Mv; Told. 19] * *három szegeletű* ~. 1816: Holitsi négy nagyobb és öt kisebb hosszuko Tál, és egy három szegeletű Tál [Varsolc Sz; Bom. IV. 41 Bornemisza Krisztina conscr.] * *holicis hosszúko* ~ → *három szegeletű* ~ * *kerék* ~ → *csikos szélű* ~ * *kétkupás* ~. 1836: a' Czéh által meg határozottatott, hogy az inasok midőn fel szabadulnak és legénnyé lesznek, készítsenek proba remekül a' láto mester jelen létében ... egy két kupás tálalt [Zilah; ZFaz. kupás lábas al.] * *kolozsvári* ~. 1611: Egi keőzep kolosuaj tal [Kv; RDL I. 88] * *kőzep* ~. 1551: Jwot ozlas zerent eg ewreg on tal, eg kozep tal, eg kjs thál [Mezőszengyel TA; BfR 304/108]

Gerendi Ferencné Dienessi Kata és gyermekei osztozólev. — L. MNy LVIII, 492]. 1629: Egy keozep tál [Kv; RDL I. 132] * *leveses* ~ → *fedős* ~ * *mázás* ~. 1679: Mázos Tál nro 2 [Uzdiszpéter K; TL. Bajomi János inv. 135]. 1681: Belső Sáfár ház ... Vagyon itt ... Uy Mazas Tál Nro 1 [Vh; VhU 562-3]. 1797: Mázás Nagy tál 3 [Bencenc H; Ks 33 Szásznyires III] * *mély* ~. 1849: Egy kerek méjj retzés veress szélű Tál [Szentbenedek SzD; Ks 73/55] * *ormos* ~ kiemelkedő szélű/peremű tál. 1803: Ormos Tsipkés tál 3 [Veresegyháza AF; Told. 43] * *öreg* ~. 1714: Két rendbéli örog Talok No 17^a [Kv; AH 49. — *Fels-ből kiemelve] * *recés szélű* ~ → *mély* ~ * *tordai* ~. 1801: Öt Tordai Tál és 3 Tanyér Dr 50 [Mv; MvLev. özv. Ugri Dávidné lelt.]. 1812: Egy fűles Tordai Tál xr 12 Egy pár Lapos Tordai Tál xr 10 [Mv; i.h. Szürtei József hagy.] * *vert* ~. 1651: Kett öregh vert talak [Kv; RDL I. 28].

2. átv 1710: amit a jesuiták tanítanak is, noha azt hazudják, hogy az ő munkájok, de mind a régi más szerzetbeli tudós emberek inventiói, hanem a jesuiták a másoktól készített étket magok tálokban rakták, s úgy adták elé [CsH 387. — 1707-re von. feljegyzés].

3. jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; in Attributivem Gebrauch: tálnyi; (cam) cît conține un castron, un castron de ...; Schlüsselvoll. XVI. sz. köz.: A mestereknek pedig fűrűl-fűrű kell adniok* egy-egy tál étket [Dés; MNy XXXIV. 119. — *Ti. a céhbe belépőnek]. 1574: Margit Molnar gergelne Azt vallia ... hallota Eornagatwl az Azzonembertwl hogi az Barbara leany egi tal lyziet hozot volt oda concky [Kv; Tjk III/3. 362a]. 1586: 18 Junj voltanak Az summa penznek meg kerese koran Biro vram Thanachiaival egietemben az Thanachj haznal ebede volt negi tal etek [Kv; Szám. 3/XXIV. 21]. 1598: witedtem ... Egy Taly pan-kokot [Kv; i.h. 7/XVIII. 77 Masass Thamás sp kezével]. 1609: Föztem Cedula igazito Urajmnak 1. Tal Etek Papret, kaptot, hagima levelet [Kv; i.h. 12b/IV. 155]. 1641: egy tál hideg étek vagyon ... egyék benne [Mv; MvLt 291. 274b-277b átrásiban]. 1672: Mikor valamely Mester Ember avagy legeny a' Czehb(en) be akar allani elsöben tartozzék beköszönő Pohart adni ugymint 2. tal ettel egy peccsenyet egy veder borral es egy forintal [Dés; Jk]. 1722 k.: A Minister tartozik a kaszasok(na)k edgy veder borral, edgy tál etekkel [Körtvélyfája MT; GörgJk 121]. 1736: A második asztalnál ... rendszerént mindenkor volt négy tál étek [MetTr 432]. 1752: Valamely mester Legény ... az betűletes Chéban bé akar álani ... tartozik az Látó Mestereknek collatit adni ugy mint két Tál ételt s Bort a menyit el költethetnek [Kv; KCJk 16a-b]. 1823-1830: Tehát mives napokon míg a mesterrel a templomban voltunk, azaltal Sepsiné főzött egy tál köményes levest [FogE 282].

4. alátét/vmi alá való tálcaska; farfurioară, suport pentru vase; Untertasse. 1753: Török Csésze Tálástol 9 [Szentmargita SzD; Ks 11. 18. CII]. 1755: Kafé szín fintsia tálástol 1 [Batiz H; BK. Naláci conscr. 1020]. 1778: Fingia pár Nro 5. tálával [Csicsó Cs; Ks 65. 44. 13]. 1788: Fejér Hollitsi Fintsia tálástol 6. pár | Egy pár tsukuladás Portzellán Fintsia Tál nélkül [Mv; Tsb 47]. 1794: Egy on métselő Tálástol [Koronka MT; Told. 12/104]. 1795: Generalisné Gr. Bethlen Pálné Asszony Ő Nga adott 10 Rf Bánko üzédul, hogy ahol a' tört finsiának tsak a tálát tsináltassam meg [ETF 182. 25 Gyarmathi Sámuel felj.]. 1832: Kilentz pár szájmoso, Tálával poharával [LLt]. 1849: egy ordinér findzsia tálástol [Somkerék SzD; Ks 73/55].

Szk: *recés* ~. 1837: Öt Jápániai Findzsia ... táljával edgyút ... Jápániai Findzsia Fedeles, hozzá egy retzés tál [Szentbenedek SzD; Ks 88. 8].

5. szk-ban; in construcții; in Wortkonstruktionen: *gombolyagtartó* ~ taler in care se păstrează ghemel; Schale/Täbchen für (Handarbeits)Knäuel. 1850 k.: égj asztalra való gombolyag tarto tál sárgán lakirozva [Pk 2] * *keresztelő* ~ farfurioară folosită la botez; Taufschüssel. 1823: Egy aranyas ezüst keresztelő Tál, hozzá való aranyas Kannájával égyütt drága munkájú [Szentbenedek SzD; Ks 38. V Clenodia fam].

6. mérleg serpenyője; taler, talger; Waagschale. 1756: Merő font fából Táljaival egjütt 1 [Nagyrapolt H; JHb XXXV/35. 26].

7. mosogatótál; lighean întrebuințat la spălatul vaselor; Spülbecken, Abwaschschüssel. 1757: Két Tál mosni való üstök [Jobbágyfa MT; BálLt 71].

8. mosdótál; lighean; Lavoir, Waschschüssel. 1848: Egy ovalis fehér Tál 1 ... Ovalis Mosdótál 2 ... Ovalis Serbli 3 [Szászkerék K; LLt Kovats Mihály gub. írnok kezével].

9. óratartó; suport de ceasornic; Untersatz für eine (Wand)uhr. 1628: Egy talra szegező Ora [Gyalu K/Kv; JHbK XII/44. 1].

tálacska 1. kis tál; castronă; Täbchen, Tälchen, Schale. 1584: Nagy Antal vallia ... a' zegeny fazakasne ezt kialta vala Az varganę Annaria ... Im vgmond az Eyel a' Bozor-kany essez Curwa ennem hozot vala egy talachkaba [Kv; Tjk IV/1. 280]. 1623: ket kis vy kannaczka es egj Talaczka niomnak Lib. 8 [Kv; RDL I. 121]. 1659: Ladányi Györgytől izentem volt valami tálacsák felől, Kegyelmed csináltassa meg, mindjártast kíváltom [TML I. 444 Vér Zsigmond Teleki Mihályhoz]. 1737: Tokbéli kis tálacska [Brasó; ApLt 5 Aport Péter inv.].

Szk: *apró* ~. 1630: Apro talaczikak [Kv; RDL I. 147]. 1633: 3 Apro Talaczikak [Kv; RDL I. 103] * *aranyozott szájú* ~. 1846: Két egy forma nagyságu de külömbözö virág aranyozott Szájú Confectnek való tálotskák [SLt 17] * *bécsi* ~. 1615/1628: Het Beczi talaczikak Cziífrások mustarnak ualo [Kv; RDL I. 96c] * *bőrös* ~. 1714: bőres talatska Indiai figurákkal ékesített [Kv; AH 18] * *kék mázás* ~. 1615: Egi kek rhazos kws talochka iratos f — d. 25 [Kv; RDL I. 97 Junck Andr. kezével] * *kerek* ~. 1786: Egy kerek tálatska ... Két kissebb kerek tálatska [Nsz; Ks 74/56. 74 Conscr.] * *konfektnek való* ~ → *aranyozott szájú* ~ * *sima* (aranyos szélű) ~. 1658: Kistin (!) sima talaczikak [Kv; KJ]. 1801: Hat Chinai modra festett Sima aranyos Szélű ép Tálotskák [LLt 106/1].

2. szk-ban; in construcții; in Wortkonstruktionen: *borotválkozó* *való* ~ borotválkozára használt edényke; tas, lighenaș folosit la bărbierit; Rasierschale. 1736: Veres, és Aranyos Fenekű szegeleter metzett virágos beretválkozni való tálotska [CU] * *mérleg ellen való* ~ nem mérleg tartására való edényke; vas mic in care nu se păstrează otrăvuri; Giftschaler. 1732: Egy Indiai földből való mérleg ellen való tálacska [Kv; Ks Kornis Zsigmond lelt. 25].

talál, tanál 1. (véletlenül) meg/rátalál; a da de/peste ..., a găsi; finden, vorfinden. A. 1564: Az kezesek newek ez' ... Ily ok alat leonek kezesek hogy ha valaky perlenyy Akama az ket Emberrel ... tehát az ket Emberek <kw>leon kw>leon walo dyan Maradgyanak es Marhayoknak Beochyewyen, Es az kezeseket is Mindeneot Tarthassa, ma-

gokat es Marhayokat ... myndeneot walahol Talallya [A.szorop Sz; RGYL 3. — "Köv. a nevek fels. Valkay Miklós]. 1570: Zeyfner Matthias hithy zerent vallya, hogy Kowach Matias eo neky Montha, Igaz az hogy Almas Myhalnenak az konthyaba kygo féyet es geknek farkat talaltak [Kv; TJK III/2. 170]. 1579: biraiat barta Andras Kemenj Giorgi wdwaraba(n) talaliok [Gyerőmonostor K; KCs IV/49]. 1597: Egy Gywlissen mykor Koloswarat volna ország gywlisse talalam az Clastrom eleot Zaz Janost [Dés/Néma SzD; SLt 7]. 1602: Takach Georgy ... vallya ... a ladat az kerites mellet talalta megh egy veres Zepleos darabanth legeny harom penzt talalt mellette [Kv; TJK VI/1. 617]. 1638: az borona kezdöt fekszik vala egi ember ... ki uonok onnet ... mi csak az borona fa kezdöt talaluk hogy fekszik vala [Mv; MvLt 291. 158a].

Szk: helyben ~. 1663: Irtuk vala Kegyelmednek, hogy hozzánk jöjjön, ha azért ez levelünk Kegyelmedet, még helyben találja, bár hétfőre jöjjön ide [TML II, 416 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz Aranyosmeggyesről (Szt)] * hon ~. 1577: Es ky kwidenek az falwrol az Erdeore, hogy hon ne talallyanak [Küsmöd U; DLev. 2. XVIIIIB]. 1819: hon talalok az Urat s meg kérdök [Barátos Hsz; BLt II. 10] * odahaza ~. 1835: el mentünk ... NLakon" ... Komám Juon nevezetű Szolgáló embere Házához, akitis Személyesen odahaza találván a kezünkben levő Instructiott szorol szora fel olvastuk [DobLev. V/1292. — "AF] * tilalmasban ~. 1583: mynd nemes embereketh es mynd keoz ember barnat az mellyet az eo tyalmasokba talaltak behaytottak [HSzj tilalmas al.]. 1633: ennekem kett Juhomott uette ell, egy also ueneczen loko Gergely new paller az tilalmasban talalvan [A.komána F; Szád. Kodre Babecz (45) vall.].

Sz: amit ~t, magának lelte. 1573: Anna Bonciday Gergeline ... vallia hogy egi Nap talalya kapa Myhalnet kerdezy volt hogy Mint leot volna az dolog hazanal keresturi peteren Mond hogy Am Myt talalt az esse kwrwafy Maganak lelte [Kv; TJK III/3. 56–7] * nem minden bokerban ~ ilyen vkit. 1673: En, Uram, bizony soha az uraimnak is igazában szolgálni nem kívántam, mint Kegyelmednek ... bizony nem minden bokerban talál ilyen igaz szolgát [TML V, 451 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez].

B. 1683: vötte(m) ... Más fel font fa hejjat, melynél sem többet sem jobbat nem tanaltam lt. 6/75 [Utl]. 1770: Büdöstoban az ökrek még edig békeségesen maradtak ... az ökrek ottan maradhatnának én az berekben remélem tanálnék [Lekence BN; Ks 47. 67. 29 Simon Pál tt lev.]. 1775: a leirt csizma nyomoknak mértékit vívén Salamon Gáborni és ottan tanálván Gajdo Gábort megvisgálám a csizmáját [Várhegy Hsz; HSzjP Rákosi (45) prov. vall.]. 1798: egjkoron a midőn én mind Erdő Pasztor az erdőtt kerültem volna ottan tanaltam egy szerket Két Bihaly ökerrel [Ádamos KK; JHb XIX/58. 8]. 1802: az Konyha Ajtajában tanáltam a' Nagy Udvari Szattlerné Fökötőjét, Másliját és Keszkenyőjét egybe szakasztva a' Földön [Déva; Ks 115 Vegyes ir.]. 1849: Cseh Josefne ... a volt Fogadossánál ... tanált egy fekete festékes gunya=tartanak az ajtaját [Héjasfva NK; CsZ].

Szk: hon ~. 1779: el mentem Nemes Orbai szekben Baratoson a Nob(ilis) Balog Ferentz Uram lako Házához a mikor is mind magatt Balog Ferentz Uramot honn tanáltam [Hsz; Borb. II].

2. észlel, felfedez, nyomára akad; a gási; (auf)finden, vorfinden, antreffen, erfinden. A. 1610: az Bordoson lako Kws Miklos, eskwt uolt meg Balasy Ferencz Vramnak,

Vdwar hely zeknek fev Kiraly Biroianak, hogy Jobbadgia lezen ... annak utanna fel keolt, Fejedelemhez ment ... Vrunck Reá kwide, az my Marhaiait talala, azt el dultata [Bordos U; UszT 52]. 1691: Két Virasztok(na)k ... az Varban valo Pinczet Gabanas hazat haz héjat őrizni kel azok nélkült ... nem lehetni mivel talnt el lopnak az mit találnának jar czipajak nro 6 [Kövár Szt; Utl]. 1737: ha ... Orás János Atyánkfia ő kglme ... ante Horology renovationem, restaurationemque elábalna, tehát ő kglmét, akár holott találnok 's találtathatnók ... meg-foghassuk 's fogathassuk; ha pedig ő kglme insufficiens lenne, azonn munkának végb(en) vételére, tehát amennyi kárt óránkban) ahöz értő Mester emberrel deprehendátunk, annyit ő kglmenn exigálhassunk [Dés; Jk 469b–70a].

Szk: hibát ~ (vmiben). 1676: Édes Bátyám uram, az levelet igen sietve írtam: ha Kegyelmed valami hibát talál is benne, értse reá [TML VII, 256 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. 1773 k.: remeket mutat ifjú Márton György őkglme, mely remek munkában talált az nemes Céh ... az korszóban hibát [DFazLev. 29]. 1823–1830: A tisztséghez a relatiókat írtam, a székely peresek mindennap sokan jelentek meg, ezeknek dolgaikat, azokra tett határozást, még csak pecsétadást is protokollálni kellett, melyet minden este megnézett, s ha hibát talált, szidott [FogE 91] * híját ~ja. 1573: Dorottia Nehay Zabo lazlone Azi vallia hogy latta puskame Egi darab giolchal Kalachsitenek Satoraba leot, Eotetis oda zolitotta es kerte hogy meg Merneh, Eo hogy meg Merte volna Igen kichin heat talalta [Kv; TJK III/3. 268]. 1802: Minthogy ötven négy véka adodott el éppen annyi forint is mennyen, potolván még ezt Albert 8 'sustákkal és 10 Poltrával mert annyi híjját találtam [Kv; IB] * kárt ~. 1781: az Exponens Migos Grof Aszszony eo Nga lenyének nemely resze nyövetlen volt, de a több Possessorok ki volt nyöve ... kart nem találtunk [Mezőszopor K; MKG 36. 3/2. 8] * kivetőt ~ kivetivalót talál. 1710: Vajha az ő dolgait is valaki felirathatta volna, ezer Daczó s Nemes Jánosban sem találtak volna ennyi kivetőt mint az egy Telekiben [CsH 182].

Sz: (egy szeget erő) kárt sem ~. 1748: Eltető Ur(am) ... az harangot reám felre vereti, melyre a' Falu fel kelvén ... egy szeget erő Kárt sem találtanak [Szentegyed SzD; WassLt Pap Pétre (33) sz vall.] * hült helyét ~ja. 1707: én visszafordulván elhagyott egyetmásom felé a hassági táborhoz, csak hült helyét találok a tábornak, elmenvén Pekri uram, hogy a Kalyánon eleiben álljon Rabutinnak [KvE 250 GM] * párját nem lehet ~ni. 1835: A Puskámat ... melynek járása olyan is, hogy Száz két csőű fegyver között párját nem lehet találni ... által adom a Tekintetes Urnak [F.tők SzD; BetLt 4 Szilágyi Sámuel lev.].

B. 1657: császárt Bécseben nem, hanem Encesdorfon tanáltam [KemÖn. 104]. 1668: tanalván ... Fodor Istvant az maga hazanal ... Dobai Tamast Kovacz Istvan hazanal tanalvan [K; Ks 65. 43. 10]. 1687: Jion Gruitsnal leven Ser Kortsma, en magamis oda mente(m) ot tanalam Komsa Markot [Huréz F; Szád. Koman Mark (66) jb vall.]. 1730: Nagy Almason ... Banyat se Stompokat nem tanaltam [Folt H; BK 140 gr. Folti Bálintné Jósika Mária végr.]. 1794 k.: ezeket őszve vetvén éppen Semmi ellenkezést nem tanál a Kira(lyi) Gubernium [Somb. I. — "A két ítélet szövegét]. 1809: a Processust meg jártam, a Marschualis, és más quietantiakat mellyeket tanáltam fel szedtem [Szu; UszLt Com-Gub. 1612]. 1844: a Déési Arulo Szinbe tanálom az A alatt lévő Pastilust [Dés; DLT 1247].

Sz. 1822: a' Tks Bartok Adám Ur szőlőjében égy olyan nevezetes nagy Alma Fa vagyon, hogy párját nem igen lehet tanálni [Szentbenedek AF; DobLev. V/1056].

3. rátalál/bukkan; a gási; (vor)finden, entdecken, auf jmdn/etw. Stoßen. A. 1557: ez el mult napokba az mel ölahot az demeteryek meg ölteket bogsa myhay (!) az nal találak valamny marhat ysakokba kyt az my yobagwk (!) wg ert hog az ő marhay [Somkerék SzD; BesztL 32]. 1561: Ha valamely legenys es warasra igne Miüelny es it az varason myet nem talalna ... olyan helyen ket hetnel toab ne legen zabad myelni [Kv; ÓCArt.]. 1568: Vaczy Peter ... az vcza kozepin talalvan az germekre az ky syr uala ... Vaczy Peter ezen fel huztha az kezét [Kv; TJK III/1. 143]. 1589: Azert vert megh hogi vizza mentem, es reayok talalek [Dés; DLT 226]. 1598: En Kouach Janos vallom ... Hogi az Somborj turj Janos feleöll atagi zolga] feleöll ... mjkor enmagam Brazlobann Indoltam akor Menttem sombokra meg nem Hagjott az zolgaja zalanom Hanem kochjma fel ügrott ... kochjmat Hanj kezdé ... Ha valamjtt talaltat (!) uolna eljjs weotte uolna [Kv; TJK V/1. 184a]. 1629: az erezteködében jöueök ismet talala ket katona [Mv; MvLt 290. 154b]. 1638: az Thoroczko varosi Torda varmegyebeli köz nepek, ugya(n) azo(n) Thoroczkej hataro(n) Ezüst es Olom Banyat) talaltak volna [Thor. XVI/1]. 1647: Marto(n) Matenjenemenk ... ot fekszik uala Ciszzer Peter az feoldön s monda Marto(n) Mate az Benedek Jstuan szolgálaiának keresze meg Ciszzer Petermel mert nala sok penz uagio(n) ... keresnj kezdé ... ne(m) talala [CsALt 27. 1/13 Jstuan Ferencz szent királj] ns vall.]. 1694: Kérven mint ur(ama)t kgdt ... vala mi Czikmántori levelet találtanak, pecsét alatt kezemhez küldeni ne nehesztellye [Hsz; Ks 101 Alvinczi Péter lev.]. 1730: mindenütt meg keresők ... de suhult sem talalok [Marokháza K; 4. VI. 20 Andr. Burján (30) zs vall.]. 1756 k.: A napon kün lévő egész kö Bányában ha ki valamí venára talál, és abol próbát téven semmi hasznot nem esmér, és oda hadgya, és Esztendő, s három napok(na)k el folyása ... alatt pusztán, s ő általa dolgozatlan áll, ez idő mulással el vesztí jussát [Bom. XXXVIII. 8 az abrudbányai bányászok törv.]. 1771: Mi ugy hallottuk Inquisitiobol hogy Nagy Josefne Aszszonyom ágya alatt egy Lo fejet kantározza talaltak volna [Dés; DLT 321. 45a Andreas Nagy (46) és Antonius Stikler (47) ns vall.]. 1811: a' zápor Kis méhet le-veri ... Tsak alig mendegél ... azomban, midőn száraz helyre talált ... szárnyait jól-meg szárogattya [ÁrÉ 19]. 1828: a' régi arany karikára nem találtam soholt [BetLt 4 Hadar Károly lev. Bécsből]. 1843: a kufferből egy Lepedőbe takarva talált portékákat ki vettük s talaltunk benne egy Nadrágát — Kaputát ... egy pugillarist [Bágyon TA; KLev. Török István (26) vall.].

Szk: *készületlen* ~. 1710: Bethlen Gergely, Farkas s más hasonlók ... elszaladnak, és ha Béldi Pál egyenesen kijöjön, készületlen találván őket, könnyen Telekiéket kezizh veheti vala | Azt pedig azért cseleskesi vala Teleki, hogy annál inkább megbízván magokat, készületlen találja nyavalyásokat az ellenség [CsH 136, 188].

B. 1640: mondanak az Nadasi Palne Azzoniom emberj od le az köteleit ad visza es ugy oda le ... de ott ezen küvl ... sem gonost sem jot ne(m) szoltanak edgiebetis sem reakjok ne(m) tanaltak [Vista K; RLt 1 Demeter Gaspar (70) jb vall.]. 1657: midőn az fejrhegyen által feles német praesidiumot indítottak volna, azokra tanálván Horvát István, ellenkezéssel tartóztatta, de nem ruínálhatta, mert nagyobb részent gyalog muskétás volt | véletlenül tanálván őket

quartirjokban, éjszaka ütven meg, felverék | Vala egy személyében elhíresedett, azelőtt vitézi nevet viselt Német Márton, ki akkor bősörményi kapitány vala ... Ezent kevés nappal azelőtt Helova felé küldöttem vala csatára, s valami borokat vivő szekerekre tanálván, azokat verte fel, az hordókra keresztül ülven eldőlőt ivott [KemÖn. 39, 114, 242]. 1670: Édes Bátyám uram, im az reversalisokat is elküldöttem, mind az asszonyét, mind porkoláb uramét s mind az asszonyét. Ez az három együtt volt, de több reversalist nem tanáltunk [TML V, 43 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. 1726: Kérem azért a T. Tanátsot, tanállyon olyan mediumot, mely által tudodgyék ki ezen Kertnek mi volta [Kv; Pk 6]. 1737: Nehai Bolta Mihajlne minekutanna meg halalozott volna ... s akarvan halo egjetmassaban el nyujtani ... a halo egjet mászat semmit nem tanalank [Kézdisztlélek Hsz; HSzjP Marti János (35) jb vall.]. 1747: az karolyi Sido, gonoszul el veszet Lovara Papp Vankaval tanalvan, mellyetis el esküven túlle de Pap Vanka adhatot e Szavatyossat, vagy nem, nem hallottam [Egerbegy Sz; Ks 27/XVII]. 1755: Sára Aszszony az maga kertébe híván Pallo társammal, mondgya: fogjátok pázmára fiaim a Török-buzát, mert itten bizonyoson tanalunk valamit [Déva; Ks 101].

Szk: *szerencsését* ~ja. 1796: NÉnyeden, perrel jutván mostani udvarházamhoz ... hagyom és légálom Feleségemnek, 's tölle való Fijaimnak, a' ki Enyeden tanálja szerencsését annak hagyom fel Majoromat [Maroskoppánd AF; DobLev. IV/760. 3].

4. (váratlanul) találkozik vkivel; a se íntilni cu cineva, a da de/peste cineva (din întimplare); treffen, jmdm begegnen, unerwartete Begegnung. A. 1636: Pragai Thámas az mezeoseghrol joo uala kerdezkedem tölle, ha talalt uolna ualami louazokat lóuakkal [Mv; MvLt 291. 70b]. 1823–1830: a gróf ... kiindul az házból, s elment hazulról. De kijövet találja az apámat [FogE 99–100].

Szk: *arcul* ~ 1644: Szigiarto Gergeline ... egi eóregh hayamat, s megh egi falka Dizno peczieniemet ... fel rakta volt, s az szolgalm arczul talalta hogi hozza volt [Mv; MvLt 291. 400b] * *elől* ~. 1570: Angalyt Danchyik Leorinchne, Ezt vallya ... Es hogy megyen volt eleol talalta^a hogi Jew volt [Kv; TJK III/2. 66d. — "Zabo Balintnet]. 1582: Jstuan, Polpesser Keleme(n) fya ... valia hogy az atia küldette ... kolbazert, vtaban talliak (!) ketten eleol es az egik ... Zabliat rantt hozzáia [Kv; TJK IV/1. 98]. 1653: minden ember oda adá hitlevelét, és a ki béadta, tehát annak gratia-levelet adtak helyette. És azt mindenütt magával kellett hordozni, és ha elől találta a bolon vagy német, vagy hajdu vagy rác, csak azt mondotta: „Hun gratia?” [ETA I, 86 NSz]. 1779: elől Talalván az Beres Stéphant ... minden ok nélkül aztis Földig le agyalták [Záh TA; Mk VII/12 Szporán Szimmjion (36) zs vall.] * *elől-utol* ~. 1603: Nyres Miklosne Catha Azzonj ... vallia ... hallottam Bwrkeorne-teol hogy ... eo az eo rezereol velle ne(m) perel, de valahol eleol vtol talallia mindeneol zidgya [Kv; TJK V/1. 648] * *szembe* ~. 1739: László Czigánt szemben találván abbanis minden ok nélkül bele vesze [Szentlélek Hsz; HSzjP Josephus Kis (20) jb vall.] * *szemközbe* ~ *vkit*. 1676: Kende Ferencz is oda Tasnád felé volt vagy Szakmár felé ... s ezeket szemközbe találta s megtérítette [TML VII, 170–1 Wes-selényi Pál Teleki Mihályhoz] * *útban* ~. 1662: Az én dolgomról, Kegyelmedet kérem, ne feledkezzék, az gyűrűmet hozza meg, ha útban találják Kegyelmedet [TML II, 315 Kemény Simon ua-hoz]. 1705: resolválván magamat, hogy

ott várom meg^a Fehérvárott, mert ha reggel megindulok, ugyancsak útban találom [WIN I, 626. — ^aHerbeville-t] * *úton-útfélen* ~. 1797: Szilágyi Mihály Ur(am) olyan vakmerő természetű ember, hogy mikor meg haragszik, van miért, nints, az embert uton ut félen találja agyba Főbe veri [Náznánfva MT; Berz. 3. 21].

B. Szk: *elől* ~. 1744: én hogy mégyek vala Tkts Király biro vramot Szintén á Pitvar Ajtajában elől tanálám [Köpec Hsz; INyR 43]. 1794: Szolga Biro Korponai Samuel Vram azért ment a' Czigányok közzé hogy Musikásokat keressen, és Musikást nem kaphatván azért haragudott-meg ... a' kiket elől tanált mind bé-kergette kunyhoikba [Ne; DobLev. IV/728. 2a Groszuj Josi (47) jöb vall.]. 1810: Hogy engemet egy bicskának elvétele miatt az méltóságos gróf Lázár Zsigmond úr malmán alol elől tanálván, egynéhányszor a hajamnál fogva a földhöz sújta [Szárhegy Cs; RSZF 274 Sajgó Lajos vall.].

5. (levélben) jókívánsági kif-ben; (in scrisoni) in exprimare a dorinței de bine la adresa cuiva; in 'gute Wünsche'-Formeln (Briefe betr.). **A.** 1668: Nem tűrhetem, édes Öcsém uram, hogy Kegyelmedet levelemmel meg ne látogatnám, kívánván Istentől, levelem találja szerencsés órában Kegyelmedet [TML I, 297 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1672: adgia az Ur (lste)n jo egesseghben Ol-uassa, es talyá (!) kdket ezen leuelem [CsÁLT 27. 1/38 „Georgiffy Mihali Nit: Can. es Pleb” lev. haza, Csíksztgyörgyre]. 1740: Akaram kgdet levelemmel latogatni; kivanvan talaja kgdet kivant friss jo egessseghben [Hada Sz; WassLt Árva Gálfi Susanna Wesselényi Ferenchez, csak az aláírás sk]. 1746: kevánom istentol hogy irasom talalja kegyelmedet is kivant jo egessseghben [Albis Hsz; BLev.]. 1843: ezen nihány ronda leuelem rengyei minyájan édes Bátsiéket egessseghbe talalja [Bözödújfal U; Pf].

B. 1664: Kegyelmedet mostani alkalmatossággal akarám levelem által meglátogatni, kívánván Istentől, hogy látogató levelem Kegyelmedet találja jó egészségben [TML III, 133–4 Boldvár Márton Teleki Mihályhoz]. 1711: kívánom (lsten)től az irásom tanalja Ur(am) km(e)d(e)t örvedetes jo órában [Madéfa Cs; Bom. XXXIX. 50 Gergely Deák Kászoni János főkirálybíróhoz]. 1747: nem mulathatom el hogy Levelemmel meg ne látogassalak mely is hogy tanalljon friss jo egessseghben kívánom [Alamor AF; Ks 96 Mikó Ferenc lev.].

6. rajtakap vkít vmin; a surprinde pe cineva; a prinde pe cineva (pe neapsteptate) asupra unui fapt; an/bei/... ertapen/übertaschen. **A.** 1573: senkinek eo k. Biro vram vam lewelet Ne aggyon ... Mert ha kyt kyleomben találnak va-ros Newewel elny ... Az az feieh Jozagah veztesen Marad erte [Kv; TanJk V/3. 71b]. 1591: Boldis Jakabne Marta azoni ... vallia ... Hallottam aztis hogi Keomies Antalne hazaba re (!) rekeszteltek (!) volt, es egi Deakkal talaltak eggiwt [Kv; TJK V/1. 83]. 1599: Dabo Leorincz ... vallja: Vgy hallotta Korchyolias Jstwantol hogi az legent le terdepelwe talalta felesége laba keozot [Kv; TJK VI/1. 371]. 1656: Azt tudom hogy Szaruady Janos new katonával edgywt talaltak egy hazba(n) ugy fogtak még aztis tudom hogy á Directorok kezesség ala vet(et)ek Szauinét [Kv; CartTr II, 1017]. 1750: Kotsis Dani mod nélkül járt ... Fodor Mihálynéhoz Simon Boritzához ... sokszor találtam őket csak ketten á házban, pintzében bé rekeszkedve [Székelykál MT; Berz. 12. 92. 61]. 1768: Téánk Juont és Kosztándint találtam egyszer hogy onnét Házakhaz Tüzi fát vittek [Csapó KK; i.h. 3. 7. C. 7]. 1772: hallottam Dadai Josef

Uramtól beszelleni hogy ő kíme ... a kufár szín között Eczczának idején ... Boda Szabo András Uram Léányát Mariát egy Verbunkus katonával édgýtt Sutogni találta [Dés; DLt 321. 70b Adalbertus Török (26) ns vall.]. 1773: a Falutol rendelt Sítárok a Falu és Communitas parantsolatýából a Gyogyiak közül nemélyeket fá vágásan találván ottan meg fogták [Csáklya AF; WH. Daramus Nikula (70) jöb vall.]. 1834: Hunyadon ökör órózáson talált Mihelyestyán Juon [Dés; DLt 1115].

Szk: *lopáson* ~. 1768: az Utrizált Molnár ... Lopáson találván, mondotta Tot Mihálynénak miért tselekszi azt [Nyárádkarácsonyfva MT; Told. 3a] * *mezitelen* ~. 1849: korán reggel ... Kelemen Bénit, és a' menyetskét mezitelen talál-tam [Kv; Végr. Vall. 61–2] * *paráznaságon* ~. 1732: Banya vidéki Ujfalusi Mihály Soffit egi Absitos Nemettel paráznaságon találván ... vezetett hogi a Déési Piaczon ... az Hoher által keményen meg veszszöztessék [Dés; Jk].

B. 1702: akar mellyk Faluba(n) ... levő erdőt ne vágjak ne pusztítsák, ne egessék ... ha supersedealnak béne, ha peniglen nem alioquin ... eő kglmek tanaltatják, tanallják fá vágasba(n), szén egetésbe(n), ha marhájok tanaltatik anelkül el lesznek magok penig dijokon változnak [Thor. XIX/12]. 1759: Hallotta(m) azt hogy Néhai Alb Tyiron egy Fentősi Menyetskét szeretvén ezen csegellj földén tanálták volna őket bujálkodni a' melly miatt ezen Csegellj földgyét el vesztette Alb Tyirom az Fentősieknek [Nagysomkút Szt; TL. Vancza Ursz (63) ns vall.].

7. (meg)lel; a gási, a da de ceva; (jn) finden, ausfindig machen. **A.** 1880: illik, hogy minden jóraváló kritikus találjon olyan dolgot is valamely könyvben, ami nem tetszik neki [PLev. 72 Petelei István Jakab Ödönhoz].

Szk: *társat ~ vmire*. 1676: úgy hallom, jőnek hamis lélekkel, sententiával némelyek Erdélyből, bizony félek veszedelemtől, mert a rosszra elég társat talál az ember [TML VII, 275 Wesselényi Pál Teleki Mihályhoz].

Sz. emberre ~ emberére talál. 1792: Sinkovits János ur(am) ... Sok Jozszágokat igyekezett erőszakoson el foglalni, de Sok helyeken tzélyát el nem érhette, mert emberre is talált [Szováta MT; Berz. 16. XL. 5].

B. 1653: A szüle-apám Boros Sebestyén kezeirása így következik, amint írásban tanáltam [ETA I, 10 NSz]. 1843: a gátot ... ugy tanáltom hogy meg szakasztá [Nyárádtő MT; SLt évr. Szász Ferenc P. Horváth Ferenchez].

8. vmilyen kívánt/keresett lehetőséghez/előnyhöz jut; a gási/prinde; (etwas Vorteilhafter) finden, zu etw. kommen. **A. Szk:** *alkalmasság* ~ *vmiben*. 1659: Az Kegyelmed egyet-mását, azon leszek, hogy mennél hamarább kiküldjem, csak jó alkalmatosságot találjak benne [TML I, 363 Bornemisza Kata Teleki Mihályhoz] * *helyet* ~. 1551: kyerem Tw ke mynt vraitat Es Jo zomzedymat, hogy Tw ke zerezzen egi hazad (!) az En Emberemnek es gyermekimnek ... Mert En találnyk helyet Neky, mynd Meggyesen mynd geseswrat Es mynd Zebenben, de Ennekem Tw ke teccyk Jnkab [Marosludas; BesztLt 70 Gr. Apaffy de apanagyfal-wa" Vincencius Zwcy beszt-i bíróhoz. — "SzD"]. 1830: Melly Protestatiom ha reménységemen kívül a' T. Urak előtt helyit nem találna, minden ebből következhető kedvetlenséget magoknak tulajdonítsanak [Nagyikland TA; TVLt Közig. ir. 1748] * *helyét ~ja*. 1630: Ha az néhai üdőben Bethlen Gábor mellettetek nem lőtt volna, talám Budában is alig találtátok volna helyeteket [BTN² 436]. 1765: ebéd után ... haragjában alig találta helyit [Maros-sztimre AF; Eszt-Mk Vall. 215] * *kedvet* ~. 1672: az főve-

zér ő nagysága ... az urunk ajándékjait kezünkéből elfogadta ... az lovakat ... mind az hatot meg nyergeltette, megjárta-tott és az nyergest s az felajár mellett valót, iramók lévén, maga háta lovai közé köttette, az négyit hagyta szekeres lónak. Melyből úgy látszik, ha urunk valami jó sebes iramó lovakkal is kedveskedett volna, kedvet talált volna azzal is ő nagysága [TML VI, 317 Baló László Teleki Mihályhoz] * *mentséget* ~. 1677: látom én, van esze másoknak s élnek vele, találnak mások mentséget az ő nagysága parancsolatja ellen [TML VII, 491 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz] * *módját* ~ja. 1768: a' Ven. Consistorium találna módját annak miképen lehetne ... az Atyákat ára birmi, hogy Leányaitak taníttatná [Kv; SRE 224]. 1782: méltóztassan ... módját találni, hogy ezen Törvénytelen tselekedet in postermum interdicatossék [Torockó; Thor. XX/4] * *módot* ~ *vmiben/vmire*. 1577: Miért hogy penig az wyz miat ... sok ... kar wallasba wagio(n) az waras Nepe ... keryk ... Byro vramat, hogy talállyo(n) Modot benne hogy illye(n) kar wallastul az keosseget Menchye megh [Kv; TanJk V/3. 140b]. 1603: talalianak io modot benne hogy elebby io Zomzedsagunk, es Zeretettel valo Attiafiusagunk marad-gion megh ... eo kgmek mostani vyab Zagatassal valo fog-lalasoktól lennének chendesek [Kv; TanJk I/1. 472]. 1662: legyünk azon, hogy találjunk tisztességes módot a megvá-lásban, mivel ... bizony nincs mód az együtt való lakásban [TML II, 229 Bornemisza Susánna Teleki Mihályhoz]. 1804: méltóztassanak a Birák' ... Modot találni Tüzelé-sünkre [Torockó; TLev. 7/11] * *nyugodalmat* ~. 1692: holmi jövevény idegen emberek ... nyugodalmat nem találván magoknak folyamodtanak Kálnaki Sámuel uram-hoz ő kegyelméhez ... adott lakó helyül nekik egy darab helyet az Miklósvár széki száraz ajtai erdőn [Köröspatak Hsz; Barabás, SzO 385–6].

B. Szk: *alkalmatosságot* ~. 1670: Szegény igyefogyott árva Mikés Mihályné asszonyom itt létedben mind akart véled szemben lenni, de alkalmatosságot semmiképpen nem tanált [TML V, 417 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz] * *helyét* ~ja. 1823: Csernátóni Samuel Uram ... akárhol, és akár milyen fehér népet kapjonis erőszakot téssen rajta ... de nálam nem tanálta helyit el illantott [Radnótfája MT; TLt Praes ir. 65/827-hez] * *helyet* ~ *magának*. 1771: minden Kurva Detári Marinál tanál magának helyet [Dés; DLT 321. 35 Cwn szántó Georgii Hancz cons. (37) ns vall.] * *módot* ~ *vmiben*. 1822: Ha modat tanál Nságod abban, hogy B. Kemény Samuel Sogorral vgy igazithassa a dolgot, hogy én mentődhessen, nagy grátiául veszem [Hadrév TA; KCSl 5].

9. vmi ér/sújt vkít/vmit, a suferi/suporta ceva; etw. trifft jmdn/etw, jd leidet unter etw. A. 1594: Nagi es sok fele keoltseg talalta volna ... ez zegeny varost ... Annak okaert eo kgmek ... meltan adot kel vetniek [Kv; TanJk I/1. 238]. 1662: Esküszöm ... hogy semmi gonosz tégedet, sem a te fejedet, sem lelkedet, sem javaidat sem az én császár-rom, sem én magam, sem a mi vitézeink miatt nem követi, sem találja [SKr 427]. 1678: szegény uram oly elalélt test-tel és lélekkel vagyon ... oly nyavalya találta [TML VIII, 165–6 Kapi Györgyné Teleki Mihályhoz]. 1757: Borso ... jollehet szalmájában jo volt ... az rogya találván ... semmi-vé lett [Kiskend KK; Ks 71. 52 Szám.]. 1800: vékony páltzával oly kegyetlenül megverte, hogy ijedtüben majd a' roz nyavalyais találta [Bereck Hsz; HSzjP Markirius András (50) Brassó városi Tornytól Pléhező Mester ember vall.]. 1805: A Szabo Familiat a Mlgos Kir Tablais 1796ba

Februariusnak 17ik napján valóságos armalistai nemesek-(ne)k ítélletével találta [Szu; Borb. II]. 1808: Mindenféle Terhek, mellyek az Asztalos Miveket kívánnnyák tsupán a Czéhunkat talállyák [Kv; ACLev.]. 1809: Ha valami köz Tereh fizetés vagy Perlekedés találna a' már meg-irt Joszágaimat, azokat meg tenni és follytatni köteles leszen az irt ötsém [Kv; BetLt 7]. 1888: Arra, hogy mi lefaragtunk vol-na valamit a te írói érdemeidből, nem felelek. Nevetséges vagy, ilyen vád töled nem talál engem [PLev. 140 Petelei István Jakab Ödönhöz].

Szk: *büntetés* ~ *vkít*. 1774: ez után senkiis az ki rendelt üdöken kívül ne mérészelne kortsomároltatni, mert különben mindenkor büntetés talállya [A.jára TA; BLt 12] * *hi-deg* ~ *vkít*. 1844: a' Borok jok, de mégis ha nagy hideg ta-lálandgya az uton — valamenyibe meg zajosodhatok [Széplak KK; SLt évr. Menyhárd Péter P. Horváth Ferenc-hez] * *hír* ~ *vkít*. 1672: Mi hír találta őket, nem tudom; de Barkóczi István, az mi kevés magyar had volt vele, azokkal által költözött Szakmár felé és arra ment [TML VI, 264 Kato-na Mihály Teleki Mihályhoz Husztról] * *kár* ~ *vkít*. 1662: Homonna felől is igen vigyázniok kellene magokra, Lengyelországból Homonnai János miatt valami kár ne ta-lálna őket az hadakkal [SKr 228]. 1694: Mező Bándfalva^a egész mind(en) renden levő Uramék ezen meg irt darab határnak bírásától meg nem szűnnek ... tehát ... magoknak tulajdonidzák (!) ha mi kár talállya es keoveti ő kgmeket [MbK 75a. — "MT"] * *panasz* ~ *vkít*. 1594: Latuan eo keg-mek mindenwt az vtnakn alkalmazn voltat, ki miat sok rendbeli panaz vntalan mind eo kgmeket, s mind az ta-nachbeli vrainkat zokta talalni ... valazottak ennek gondui-selesere Nagi Baniai Balast [Kv; TanJk I/1. 234] * *szerenc-se* ~ *vkít/vmit*. 1592/1594: Mihali kowachi hiti vtan vallia: Andras kowachi akaria vala egikor el adni az hazat kit most Nyreö Marton bir en intem megh hog' el ne adna, ne talam az leaniat, ky most Nyreö Martonne, jnkab zerenchie ta-la-na [Kv; RDL I. 63]. 1641/1642: az mikor az kaptalanban mentenek ő leany uala, az cöcze pedig Desffalui Anna Berzi (!) Mihalyne, menyeczke uala, mert elebb találta uala szerencze eöteöt az menyenel [Mihályfka NK; JHb XXII/32]. 1766: Az egy Teleki Pál úr ... testvérei megholtak fiú-ágon ... négy leányi megmaradván egy úri házat Erdélyben olyan négy szerencse nem talált [RettÉ 202].

B. 1657: az öreg Bethlen István ... Váraddá indult volna ki, az Kaján útján rettenetes szélvész tanálá | Odaki jártában az fejedelem is megbetegesedett valami gutaütésnek speci-esével, az mint tanálta vala hasonló nyavalya még in anno 1644-ben [KemÖn. 96, 293]. 1842: Szóts András árrestánst a' roz nyavallya törési betegség tanálta [Kvh; HSzjP].

10. *vkí kedvét* ~ja kedvében jár, megértését/tetszését el-nyeri; a face cuiva pe plac; jmdm ein Gefallen tun. 1578: Mert valaky ez^a ellen valo vetekbe talaltatik, egez eztendeig honesta-proscriptionawal bwntessek Az az egez eztendeig ce-dulat neky ne kwlgienek mind addig is mig az varasnak, es az sertet zemelynek kedwet talallja [Kv; TanJk V/3. 169b. — "Ti. ha nem hallgatja meg tisztességesen a város előljá-róit]. 1585: Kerek ő kegyelmethwl keth Zaz forynthott keoicheon ... mely Adossagrw Adom az en lewelemeth hogy ha megh nem Adnam az Massadyk chementhnek Jn-dwlasaygh, hath en Jsmezh eo kegyelmenek kedweth tala-lom [Bethlen SzD; Ks 42. B. 14]. 1595: zamweweo vraink az Jspanoktol ... zamott wewen, bizonios difficultassokkal terhelwen eoeket, Adossa Teottek volt ... Eo kgmek Attyai kegyes indulattal akarwan lenni hozzaioik ... adwa(n)

nekiek, hogy addig az napigh minde(n) ok vetetlen ... bizonitchyanak ... ha az varosnak kedwet találjak minden Attya] kegessegei igerik nekely mágoakat [Kv; Szám. 7/X. 40 Jacobinus Joh. sp. kezével]. 1661: Bizony, édes Uram, ha én az Kegyelmed becsületit, az magamét előttem nem viselném, soha el nem hallgatnám, annak az hitván dajkáának az én reám való sok nyelvelését mert én igen könnyen megalkhatnám asszonyommal ... Énnem csak az nehéz, hogy nekem nem hiszen s azt gondolja, hogy én ellene járok s azért hagyja el Kegyelmedet, kit tud az Isten, hogy én nem vétek ő kegyelmének, sem dajkáának, én ellene nem szólok ... hanem tehetségem szerint az mivel tudnám, kedvét találnám asszonyomnak, azt mivelném [TML II, 192–3 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: mindenik^a keresztyénnek mondja magát ... de ami a keresztyén vallásnak legnagyobb jele volna ... hogy egymást szeressék, nem, hanem halálra gyűlölök, üldözik egymást, sőt azt tudják, hogy minél inkább egymást gyűlölök, az Istennek annál inkább kedvét találják [BÖn. 430. — *Ti. felekezet].

11. *szeriesz -ja* sor kerül vkire; a veni rindul cuiva; an die Reihe kommen. 1781: Aki pedig pásztornak, mikor a series találja, ideiben ki nem áll, a szófogatlanoknak törvénye szerint 2 susták — 24 pénz bírságon maradjon [Árkos Hsz; RSzF 190].

12. *vhova* vezet; a duce spre ...; etw. führt (in/nach/zu...). 1806: Senki-is a' Jóságának, a' falubol ki-rugo végén kaput semmi szín alatt ne tartson; mert ha valami kára történik, és a' nyom arra talál, a' Falu ... meg nem fordítja [Oltszern Hsz; Mk II. 4/115].

13. milyen állapotban/körülmények között (meg)talál vkit/vmit; a gási pe cineva/ceva într-o anumită stare; jmdn/etw. in ... Zustand finden, jmds Zustand ... befinden. A. 1588: annak vtan(n)a hogi mikes jános onnat kj mene sok heaval talalok [Usz; Bállt 81]. 1723: Istennek hala az Gyeresi, Thordai, saardi szőlőköt jól talaltam [AplI I Apor Péter feleségéhez]. 1804: Désen: A' nagy asszony ő Ngat frissen találtam [Szásznyires SzD; Ks I Thuroczy Károly lev.]. 1826: felperes Lörincz Péter törvénybe szólítja te-hénpásztort, Pál Jánost ... ily okon, hogy ... tehene haza nem jött volna ... Másnap keresésre indultak mindketten és egy pakulár utasítása után megdögvölve találták [F. rákos U; RSzF 222]. 1837: ha gyengén találja ökö^a a Himlő ol-tás el mecsevéjesznek (!) [Zsibó Sz; WLT Nagy Lázár kezé-vel. — *Ti. a bárányokat]. 1847: Itt^a savanyu sorvadtságba ment át a szőlő egyszereis mivel úgy látszik éretlenebb állapotban találta a dér [KCsI 13 Kemény Dénes kezével. — *Cikmántoron (KK)].

Szk: *készen* ~ a. kész állapotban talál. 1590: az sok adosságokat, mellyeket keolteot az Waros az ideghen orszagokban tanitathó Alumussokra, es a' Scholabely professorokra ... mind megh fizettwen ennye penzt talaltanak kezen f: 487/9 [Kv; Szám. 4/XII. 1–2]. 1715: egyszer egi Falka kurucszág jöven az Mondrai Erdőb(e) ... a mi szénát készen ott talaltanak ... fel egették [Sárány F; UtI]. 1755: Sz. Iványi Uram ... a' parokájára fogadta, hogy a' pénzemet Atyám Uramnál készen találom [Alpestes H; Ks 78. 21/I Türi László Colonnai (!) Ádámhoz]. 1786: parantsold meg annak az embernek, hogy asztán a pénzt készen találjon [Bolya NK; IB]. — b. készenlétben talál. 1668: hitre beszélt maga az Alaj bég Székely Istvánnal, azonban engem kérdezvén, hol vagyok? megmondák itt vagyok s készen talál: visza tértek az ebek [TML IV, 286 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz] * *halva* ~. 1574: Egy arant valliak^a

hogy ... Eok oztan az Inashoz Tertenek es halwa talaltak otth [Kv; TJK III/3. 350–1. — *Öt név szerint felsorolt szol-ga]. 1850: nagyon szerencsétlen Orába mentem volt fel, mivel az edgyiket majd tsak halva nem találtam [Nagy-lak AF; DobLev. V/1302 Dobolyi Bálint lev.].

B. 1670: Kegyelmed az én részemre sok alkalmatlansá-gokkal tanálta most Fejérvárt [TML V, 380 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1742: (A szőlők) nemely részét mivelletlen parlagban tannaltuk [Bh; Told. 25]. 1757: a ... föld-nek akkori borozdáját helyesen jól tanálván a szerint ki is jedjedtték (!) [Nyárádszibenedek MT; Told. 28]. 1761: mikor az fazakakat osztattuk volna hasatnak tanálta nemely reszeiben jutat fozokat a' Mester [Branyicska H; JHb XXXV/45. 7]. 1781: Hogy a fen irt Faragonak ... készületlen munkáját a fellyebb irt modon tanáltuk legyen ... más arrol adgyuk ezek írásunkat [Óraljaboldogfva H; Kf]. 1795: tanáltunk ... tizen öt edény Uraság borát jól bé petsetelve ... a petséteket fel bontván az edényeket héjánosoknak tanáltuk volna [Ádámos KK; JHb XIX/50]. 1825: nem szükség az én látogatásomra ide jöni, én bé megiek ha élek, akkor mindent jól tanállyak, s restantiakat fizesse ki [Kv; IB. gr. Korda Anna lev.]. 1826: A mikor az Exponens Aszszonyt Néhai Férje Felegöl el vette, az Házot mitsoda állapotban tanálta? [Ne; DobLev. V/1109. 2 vk].

Szk: *életben* ~. 1657: Enyeden érnők az fejedelmet ... s felmenvén udvarhoz még életben tanálók, de igen elalélt állapotban [KemÖn. 98] * *halva* ~. 1723: meg gondolván, melly bizonytalan az Ember életének vége Sokan este egességben fekszenek le s halva tanállyak [Kv; KvRLI VII. 18 Miszti Eötvös Pál végr.]. * *készebben* ~. 1657: Az palatinus követjét az fejedelem ily szókkal bocsátá ... azt érdemlenéd, elüttetném fejedet ... de hogy mind te keresztyén fejedelmi indulatomat, mind az urad megtudja, hogy reménsége szerént való családsgával nem használ, és készebben tanál, mintsem gondolta, azért azzáltal menj el [KemÖn. 68] * *készületlen* ~. 1853: ne hogy a csapás készületlen tanáljon, sietek meg tenni, végrendeletemet [Léc-fva Hsz; Kp V. 387].

14. *jól* ~ *ja magát* jól érzi magát; se simte bine; sich wohl befinden/fühlen. 1843: Benkőné a Balásfalvi Canonoknál, mind fizetésére, mind Commoditására nézve oly jól találja magát, hogy onnan nagy ígéretek mellett se lehetne kikapni [Veresgyháza AF; DobLev. V/1245 Bartók Sigmond öccséhez, Bálinthoz].

15. dobás/lövés/ütés ér/eltalál vkit/vmit; a nimeri pe cineva/ceva; treffen, einen Treffer erzielen. A. 1568: Henricus Aurifaber Inquilinus R(elic)te Marci Kadar, iur(atu)s fassus est ... az Nemet ... Jndula Kadar Markosnera ... hoza ute, de ne(m) tudom ha talaltae vag ne(m) [Kv; TJK II/1. 214]. 1574: Keömies Balas Azt vallia hogi ... Andras ... meg Ragadia Imrehet es az kepet kezebeol ky veszy es vgi vag hozza hogi az Menteyet talalia es mynd leh zakad [Kv; TJK III/3. 393]. 1603: kerde Ach Istwa(nn)e hogi miert vertek volna Bwrkeomet, monda az Jnas hogi, en ne(m) verte(m) volna de az vram ada kezembe az hompot kettczet wtek hozza, eczer talalam, de eczer nem [Kv; TJK VI/1. 684–5 Porozlo Mihale Ersebet Azzony vall.]. 1649: Nemegiei Panit (!) Istua(n) feleségehez ütven szekerczevel az giermeket talallia felesége oleben es kette hasatt az feie es megh holt [SzJk 68]. 1673: Szőke Fülöp ...ugy hagyitta egy szekerczevel Goja mihalhoz hogy aligh hogi főben nem talala [Egrestő KK; Bállt 44]. 1740: más fával hozzá ütött, de nem fogta találni [LLt Fasc. 164]. 1783: úgy találá

az Urfinék kezit, hogy a jobb pipáját mindgyárt el ejté [F.torja Hsz; HSzjP Alexius Bárdi de Karathna (54) ns vall.]. 1796: ki volt az a' Személy a' ki ... Táré Lupnak mellyéhez üttét; De villája nyelét ... találván ... azon utéssel egy újját öszve rontá? [K; Eszt-Mk vk.]. 1810: mikor a' Tehenét fejné a' kapunak kívülről eső sorka irányból egkövel bé aranyozvan a' vagy gorontsal ... éppen a' Fejét talalta [Dés; DLt 96/1811]. 1846: ezzel Darvas János ferébb ment ... kezibe levő pattzájával úgy üttött Virág László felé hogy ennek ortzját találván az ettzere el hasadott [Dés; DLt 530/1847].

B. 1752: csak azért löttem feléje hogy meg-ésszem (!) s akaratom ellen tanáltam [Abosfva KK; Ks 8. XXIX. 29]. 1794: ragadván Horvát Josefne asszonyom egy Cseber rudot, hozzá ütvén Barátosi Josef uramhoz; de nem tanálta [Dés; DLt]. 1800: jó szerentse, hogy azon keményen töltött fegyver nem tanálta [Bereck Hsz; HSzjP Horváth Mihály Beretzken lakó (38) vall.]. 1817: Rákosi Uris a puskájával löve egyett de senkit nem tanált [Martonfva Hsz; i.h.]. 1847: egyik férjnél lévő testvérem ... egy karján lévő másfél éves gyerekekkel ... segédemre jött ... Varga Katalin kezében lévő pálcájával úgy vágott hozzája, hogy azonnal a kisgyermek fejét tanálva, azt behasította [VKp 183-4].

16. hozzájut; a obtine ceva; (für sich) finden, gewinnen. 1558 k.: A lazuriomoth ... chinald vgy, Minth az chinobriomoth es lach ky lony belolle egy kek koueth, es te talalz zep Nieresegeth Magadnak [Nsz; MKsz 1896. 383]. 1710: Sokan penig Erdélyben futának be" ... bizván ahhoz, hogy itt magoknak nyugodalmas szállást találnak [CsH 92. — "Fels. köv.]. 1741: Gyogynál" jobb Falunk az egész vár-(me)gyében nincsen ... az Kapitanyak mindenkor az Contribuens embereknél magak(na)k Commoditast találtak [Kéménd H; Ks 101 Zejk István lev. — "Algyógynál (H)]. 1775/1781: annak előtte a jóvát a Bányának mind meg dolgozták volt, s' el is vitték volt a hasznot belőlle, s mi tsak imitt amott találnak benne egy egy kis hasznotskát [Nagyalmás H; JHb LXXI/3. 421].

17. keres, szerez; a cistiga; verdienen, erwerben, einnehmen. 1577: az My az erdelyi Rezt Nejj abbol tholdallagi ferencz Nem tharttozik dywisiowal, hanem chak Quotawal, mert Zolgalattjawal thallaltha [Vajdasztiván MT; BfN 71/19]. 1602: Honesta Matrona Catharina R(e)(i)cta Ioanis Kadas ... fassa est ... Tudom azt hogy az Thamas deak vram felesége Catha azzonj ott az Annyaval lakott gyermek volt, de az Annyawal eo neki semmi kereseti nem volt, hanem varrasawal ha talalt valamit [Kv; Tjk VI/1. 606b]. 1606: Nagj Andras, Az mit talalt zolglattiaual sem(m)it az Attiank abban nem adott [UszT 20/308 Thomas Georgj de Orozhegi (60) lib. vall.]. 1639: az Jozsag dolga felöl ... igi vegezetnek melyet az Nehai Nemzetes Török Giorgi zolgalattjaval talalt ... varfalvi Ersebet Aszszoninak Felesege nek hatta [Csombord AF; KCSl 148].

18. vesz, vásárol; a cumpăra; kaufen/anschaffen können. 1587: kiuanik aztis Nagodtúl (!) oly hazat jpetessen N^{agod} hog az my ... attiankfiaj es zoljaink batorsagosson nughassanak eledelt italt penzeken talaluan [Gyk a dési cellérek végezése Gyulafi Lászlóval az örmeződi portus dolgában]. 1663: Bizony szénából meg fogunk fogyatkozni, mert pénzen sem találni [TML II, 494 Teleki Mihály Lónyai Annához].

19. rájön vminek a nyitjára; a prinde secretul a ceva; daraufkommen, rausfinden. 1671: Bizonyos dolog, az gyűrü öklelés nehéz, az ki nem igen mestere, ha vagy egyszer

találja, igen elhiszi magát vele [TML V, 440 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

20. eltalál; a nimeri; (gut) getroffen sein. 1723: mikor Migos Gubernator Uram it Volt akkor sütöttem volt s igen jól tanaltam az piskotomot [Darlac KK; ApLt I Apor Zsuzsanna anyjához]. 1823–1830: a köntös jól van tanálva [FogE 61].

21. kitalál; a náscoci; erfinden. 1657: az Görogh hogy ot halt regtül (!) fogvan ebédigh Arult ot nem mondotta semmi kárát az utan talalta azt az fortelt hogy nallünk vallotta volna kárt (!) [Lozsád H; BK 1143].

22. vminek/vmilyennek ítél vmit; a gási ceva într-un anumit fel; ... (be)finden, erachten. A. 1561: A mynth hogy chekek lewele azt tarchia ... minden holnap<on> az Eotvesseket megh proballia ... es az kith vetkesnek találnak zemely Valogatasnekewi megh bewntessek [Kv; ÖCLev.]. 1569: Adam Tamas es Goldnar Peter ... Toruenerent talaltuk biro vram es Kyrál biro vra(m) hogy ezten napig az hazbol ky agyak kezeket azoknak a kyk kiuanyak [Kv; Tjk III/1. 255]. 1577: tholdalagy ferencz, es az kyket wgy thallalnank, Theorweny zerinth hogy egy aranth jllet mind fyw agat es leany agath, azt kezoetothwk Igenessen megh ozwk, harom Rezre [Vajdasztiván MT; BfN 71/19]. 1588: mikor az teorweny teweok le vlték volna kezeonket mind ket feleol Zaz forint keotl alat be attwk hogy mi teorwent találnak meg allywk [Zsákfva Sz; WLt]. 1618: az dolog főbbik okának találták az vezér Daut pasa Duna melé való szállását es Szkender pasának melléje való közelítést [BTN² 115]. 1620: Ezeknek vthana az Eöreksegeket fel keresuen; talaltuk hogy Vrbeöger Gergelyne az eo zwkölkedesse miat bizonyos zemelyeknek eöreök aran el ata [Kv; RDL I. 97]. 1648: ha miben kivantat(né)k valamened magunkal az teörveni talallia keszek leszwnk juramentumunkat deponalni [Kv; Tjk VIII/4. 333]. 1670: Az táto sok öszveveszését immár egynehány úttal irta Kegyelmed. Ugy látom, asszonyunk jól találta, hogy nem hiszi [TML V, 6 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: mind a generális, mind a commissio igen nehéz levelet irt ellenek a guberniumnak, melyre én és az egész gubernium azt találók es rescribálók, hogy a thesaurarius per directorem fiscalem evocáltassa a várost az országnak szinte közelítő gyűlésére [BÖN. 931]. 1760: el kezdvén a mérést a Maros felöl való felső részín ... a kotsárdi ... nagy Berek also végénél be jövő utig huszon két kötelnek találtuk [Székelykocsárd TA; LLt 1/11]. 1808: meg olvasván ezen Generalis Törvényes Szék a' Feleknek egymás ellen a' közben tett Appellatio mellett fel vett okait ... ugy talállya hogy az Alperes által ... elé mutatott ... Testamentaria Dispositio Törvényben nem álható [Asz; Borb. II]. 1818: Juon Padure panaszol Juon Berta ellen egy Berbétse keresetében, meljet mint Bitangot ki adott ... Ezen tul irt bírák meg vizsgálván, ugy találják, hogy ... a panaszois hibázott azzal [Iszkrony H; JF 36/24]. 1822: Ugy találtuk: hogy az Alperesek szosszas alégatiojokba elő adott argumentumaiknak nagyobbára a Derekas ltélet előtt lett volna helyek es idejek [Koppánd AF; DobLev. V/1057. 3b]. 1831: Horváth György Háza után járo Nyilat ... ugy találtuk hogy Téglának leg alkalmasabbak [DLt 625]. 1847: a jelenlegi ugy nevezet Malom kutat meg visgáltuk ... s ugy találtuk, hogy ... az után feljű kellene egy kutat ásni [Dés; EHA]. 1880: Szóba jött tehát Sebestyén Eszti^a. „Nem szeretem — mondá^b —, mert igen affektálnak taládom, es igen emlékezett Bret Hartera” [PLv. 79 Jakab Ödön Petelei Istvánhoz. — "Irodalmi mű. ^aCsemátóni Gyula].

Szk: *bűnt ~ hozzá bűnösnek ítélt.* 1559: kgmetek Engem azzal ne kwsebeichén, hog En kezbe Nem attam^a mert Bwnth nem talaltam hozzáia [BesztL 24 Christophorus arros officialis castri desertis Chichio a beszti tanáchoz. — ^a Az elfogott személyt] * *helyesnek ~.* 1796: Minthogy a Hinto szintől fogva a Bor Ház az Ujjításig igen dőlőleg ál az ennek utánais szüntelen maga után fogja huzni az ujjitást melyet Székely Josefnek is e szerént jelentvén helyesnek találta voxomat [Szilágycseh; IB. Fogarasi István kezével]. 1804: Pál István ... el veszett Sertésse dolgában a Falusi Hitesek Itéletét meg vizsgálván helyesnek, és törvényesnek találom [F. rákos U; Falujk] * *hibásnak ~.* 1715: remekjélt ... az B Czeh meg vizsgálván hibásnak találta [Kv; FésCLev.]. 1876: Kebli tanácsunk ... őt^a Csonkáné becsülete megsértésében hibásnak találja [M. bikal K; RAK 328. — ^a Törös Jánost] * *igaznak ~.* 1781: Subsumálván azért a fórum pretensióját, igaznak találá; és másfél magyar forintok héjával találá lenni [Arkos Hsz; RSZF 104]. 1824: Csermátoni Sámuel ... feladása minden pontjait nem igen igaznak találván, kedvetlen válaszzal útasított el [Gyéressztkirály TA; TLt Praes. ir. 65/827-hez gr. Torotzkai Pál kezével] * *jónak ~.* 1710 k.: Nagy nátha-huruban ... próbáltam a sós nyerskáposztát pec-olajjal ... meggyógyultam ... melyen a doktorok először csudálkoztak, de azután magok is ... igen jónak találták [BÖn. 514]. 1811: E' földet mikor a' Teremtő formálta Szőlőnek ki nézte és jónak találta [ÁrE 46] * *károsnak ~.* 1791: A' mi ... a projectált tserét illeti, abban valo meg egyezését is károsnak találja [Kv; SRE 272] * *kisebbnek ~.* 1841: Balás Mihály egy fél fertályos üveget hozván előnkben, aztot a Falu mértékivel meg méretettni ... kéri ... mű ... meg mértük és egy krajtár árdelőivel kisebbnek találtuk [Km/Bács K; KmULev. 3] * *különb ~ vmit lenni* különbnk itél vmit. 1673/1681: Az Supplicans Iro deakja ... bár most efeb olvassa vala, megh principalissanak igazságot, s külömben talalta Volna a dolgot lenni, az mint exponálta [VhU 463 Thököly Imre válasza] * *szükségesnek ~.* 1790: a' K. Fő Igazgato Tanátts ezenn Jora tzelozo Rendelésnek meg ujjitását és annak szoross meg tartását igen szükségesnek találta [DobLev. III/676a gub.]. 1799: szükségesnek találta a' Királyi Gubernium ... szoros megtartás végett meghagyni ... Hogy ennekutánna az addig szokásban volt ... egy részű hoszszu Rovasok helyett ... két felé hasított Rovások vulgo Czinkos nevezetűek ... készítettessenek [AszLt Nr. Reg. 207/1799 nyomt. gub-i körrend. 6014 és 6463/1799]. 1818: a' Tehén-Himlő bé oltásról ... szükségesnek találta a' Kir. Guber. a' Hazai Fő Biztosság-nak azt a' Rendelést adni^a [Kv; RLt gub. — "Köv. a rend. szövege] * *többnek ~.* 1606: Antal vra(m)nak volt 125. penze az hazban megh adok mi abból az penzből, és maté megh veűe, Antal vram ne(m) volt hon, az fia megh oluasta két penzel teobnek talalta [UstT 20/192 Steph. Bacha de Korond Inquilus Antony Kouacv vall.]. 1745: Mathe juon junior ... kíván azért ujjalag occultatiot ... mi azt ki menvén ad faciem loci ujjalag fel rudaltuk mindenik Attyafi reszit, és nem nyolcz ruddal hanem csak négygel találtuk többnek a Báttya részt [Újbárest H; Ks 62. 3] * *vétkesnek ~.* 1662: ha vétkesnek találónk magunkat, tanulónk meg, mint kellene dolgunkat orvosolnunk, ne vesznekn mind egy lábíg [SKr 701] * *vmire ítéldőnek ~.* 1842: Biztosságunk ... Amberboi Josefne Alexander Mariat Tiszti rendelésnek lett nem engedelmeskedéséért ... egy Constitutional is büntetéssel terhelhetőnek s ezen ki nyomoz-

zásra tett költség el hordozására ítéldőnek találta [Dés; DLt 1452a. 10].

B. 1772: az ezen Malomra fel tojult holt vizet meg mérvén, tanáltuk egy Singninek és két Czolninak [Adámos KK; JHb LXVII/2. 304]. 1810: Az Cancellista Vrakat kívánságok szerént Sogor Vramhoz viszzá küldém ... az magamra esendő pénzt jo szível ki fizetem, egy kicsit meg szomorodak azért, hogy ... nem ugy tanálják a dolgot [Nagylak AF; DobLev. IV/932].

Szk: *hibásnak ~.* 1711: az mely remeket, az B. Czeh meg vizsgálván hibásnak tanála [Kv; FésCLev.]. 1752: mester remegjet ... az B: che ... hibásnak tanála [Kv; i.h.] * *szükségesnek ~.* 1790: Szükségesnek tanáltuk ... Szt Lászlórol ... Valkai Ferentz Minyát ... ki rendelni ... Nyilak ki tsinálására [Szentlászló TA; JHbK XXIX/24].

23. vél, gondol; a crede/considera; finden, meinen. A. 1667: Katona Mihály uram ő kegyelmével beszélgetvén, mivelhogy Enyedi uram ... azt is monda ... hogy szombat-ra azon leszen, Fejérvárott legyen, azt találók, ne küldjünk ezúttal más embert [TML IV, 89 Szilvási Bálint Teleki Mihályhoz]. 1679/1681: Az bor seprőt á mint hasznosabbnak ... talaltak eddég, vagi pénze(n) el adni, vagi belőlők eget bort főzetni s azt kúpával el adni eő kglmek vgi czelekedgyenek [Vh; VhU 672]. 1705: az urak és főrendek az úr előtt előhozák a Thököly irruptióját és ehhez^a hasonlítván sokkal különbözőknek találták [WIN I, 590. — "A Rákóczi-mozgalomhoz]. 1710 k.: Én és jóakaróim úgy találók, ennek már mindegy a bűzi, s talán jobb azt a meleg ágyban ketten együtt szenvedni, mintsem a hidegben külön-külön [BÖn. 752]. 1821: Négy esztendeje miolta feleségét el üzte Nagy Miklos ugy hallottam hogy tsipegetőnek találta s azért tselekedte ... hogy feleségét el üzte ... tolvaj-ságáért és ros sz gazdaszszonyoságáért [M. légen K; KLev. 7]. 1895: Kérem, olvassa el^a, s igen örvendek rajta, ha türehtőnek találja [PLev. 175 Petelei István Gyulai Pálhoz. — "Petelei egyik írását].

Szk: *alkalmatosnak ~.* 1710 k.: próbálták volna, hogy a lunaris mensissel éljenek, és legyen nem 12, hanem 13 hónap az esztendő; de azt sem találták volna alkalmasnak [BÖn. 452] * *jobbnek ~.* 1678: meggyőzvén magam jobb-nak találtam, bár mocskoltassam, szennvedjek én méltatlan, Istenem ártatlanságom világozságát napfényre hozza [TML VIII, 69–70 Kapi György Teleki Mihályhoz].

B. 1713: ha valamely Atyafi magát Injuriata félnek tanálná Semmiképpen annak Törvényes uttya ne praeccludatathassék [Várfva TA; JHb XXV/19]. 1807: 20 esztendőnek tanálom lenni [KvLt 9].

Szk: *alkalmasnak ~.* 1844: kedvesem ... mikor ... az utat 's időt alkalmasnak tanálad külgyél mert alig várom hogy mehesek [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez].

24. megkövetel; a cere/pretinde; verlangen. 1781: a' tizedesek magok tizedejkből a' mint a' rend tanálja minden reggel azon nap esztéjyre ki álló Nyöltz Strásákát ki rendélyék jó reggel [Torockó; TLev. 2/5].

25. véletlenül tesz vmit/történik vmi; a face ceva întâmplător; es findet/and sich, daß ... zufällig. A. 1570: Bak Matthias hithy zeren talála ... Janos kowachne az ew gyermekewel Leh vagata az Jnat egy Tehennek, Azt Mongya vala Neky hogy vagd ely az kwrwanak az farkat ... az gyermek ne(m) talalta az farkat vagny, hanem az Jnat vagta [Kv; TJK III/2. 18]. 1619: En Halaz Peter arany Adom myndeneknek tuttura ... ez orzagban az ky hul akar Jarny ... leuele legyen hogy Jgaz Jarasban Jar ...ennekem

leuelem nem uolt engemet talaltanak uolt megh fogny az Nagós Kamuty Farkas vram zolgy [Gyalu K; JHb]. 1662: die 9-na Martii, azon gyülés alatt, édes atya után következendő fejedelmekké választották és a szokás szerént az ország házában solenniter felkiáltották vala olly circumscrip-tiókkal, meghatározásokkal, hogy az az atya az választott fejedelmeknek gyermeki állapotjában találna meghalni, gubernátor alatt neveltetnék, mind az tökéletes idejéig [SKr 312–3]. 1843: bár vagy edgyszer az aratás folyta alatt haza rándulhatnék — de Kovászna messze — s ha onnan Bor-székre is találók kételenségből menni, még messzebb [Vere-segyháza AF; DobLev. V/1242 Dobolyi Sigmund Dobolyi Bálinthoz]. 1847: A' Trézsi lebetegedése határide-j bizonytalan, — azonban hozzá vetőleg azt hisszük octo-berben fog történni, mert csak nem hiszem hogy a' semmi-revalo anyira megcsaljan, hogy elébb tálojon (!) [Kv; Pk 7]. 1865: Kolosvári a' piacz soron lévő ... házamat ... ha-gyom kedves Unokámnak Gr. Teleki Kis Józsefnek oly ki-kötéssel hogy ha kis korún meg találna halni ezen házba és szénafübe testvérei ... örökösödjenek [Kv; Végr.].

B. 1657: úgy tanálá hozni valami keresetlen alkalmazos-ság, hogy azon napon mindjárt az fejedelem szekerének ab-lakjában ültem [KemÖn. 37]. 1662: És ha a külföldön tanált is esni valami csintalanság, de ha annak szerző oka a városra nyomoztathatott, ha katona vagy egyéb rend lenni találtatott ... is, azonnal feltaláltatott [SKr 421–2]. 1747: abba(n) az edényb(en) sokaig nem jo tartani mivel szová-rog az borokat ... az mellyikből tanalsz inya bé petsételd [Buzd AF; Ks 96 Mikó Ferenc lev.]. 1847: S hogy azt ta-náltam mondani: nálam semmi quitantia nincsen ... annyira felingerült, hogy rögtön nekem szökve mejbe ragadt [VKp 183].

találandó lelendő; care se va găsi; befindlich, anzutref-fend, anwesend, auf/in ... lebend/wohnend. 1701: a Do-(mi)nus Emptor ... akár holott Találandó oda valo jobbá-giokatt ... reducalhassan Libere [Déva; JHb XXXVII/23]. 1719: ioszágom ... Az Imecz falván tanálandot ... az Imeczfalván hagyom mind a fel irattattammal együtt es az vetesemet is [Imeczfa Hsz; Borb.].

találás 1. szerzés; dobîndire, ciştigare, obţinere; Erwer-ben, Vorfinden. 1662: fejedelem parancsolatjából ... az ha-dakat mindenünnen egybegyűjtötték vala. Kik ... nagy kisérséggel, kívánsággal várják vala a jó hírnév találására való alkalmazosságot [SKr 138]. 1751: Mura Juonek jo Gazda emberek voltanak a pénznek találása vagy hire előtt is [Gyeke K; Ks].

2. feltalálás; inventare; Erfindung. 1710 k.: Hogy pedig egy nap s egy éj 24 órából álljon, arra maga a nap tanította az embereket az árnyékóra által, mely is vezette az embereket erre a sokkerékű, eszközű óra találására, melyben áll egy óra 60 minutából [BÖn. 451].

3. előírás; dispoziție, prescripție, prevedere; Bestim-mung/Satzung (des Gesetztes usw.), Vorschrift. 1637: Mosa Gergeli ... protestal azon hogi eő az teőrueni talalasa szerent el varta Demőkeő hogi Jumentomat de ponallia (!), de miuel nem compareal s nemis jural ez uta(n) gondja leszen rea, es az suspiciotis rajta tartia [Mv; MvLt 291. 106b].

4. vall ünnepnévben; în nume de sârbătoare; in religiöse Feiernamen: *szent kereszt ~a nap* szent kereszt feltalálásá-nak ünnepe (máj. 3.); Aflarea sfintei cruci; Auffindung (des

Heiligen Kreuzes). 1604: ez Jelen valo 1604 ezteendőben Zent kereszt talalasa nap tauatt [Uoszt 18/175].

találékony leleményes; inventiv; erfinderisch. 1895: Ez a Miklós bá ... Találékony, izléssel, páratlan ügyességgel bír [PLev. 172 Petelei István Jakab Ödönhöz].

találgat gyak talál; a găsi întruna, a tot găsi; raten, her-unraten. 1657: Valóban siettem, az mint az seregeket vin-nem lehetett, azonközben tanálgattam hol sebest, hol halva hozott magyarokat, közölség német rabokat is [KemÖn. 202].

találhat, tanálhat 1. a putea găsi; finden können. A. 1583: Veres Lukach ... vallia ... Latam hog az eggik poga-chas eőkeő igen Nieg es fel Nem kelhet futek az teob Ma-iorokhoz ha valamé legent találhatnak Aky az eőkreőt meg verheme [Kv; Tjk IV/1. 185]. 1586: az Thanachi haz tete-ien valo kis harangos érkelt meg akariwk vala Czinaltatnj Cziak hogi az ónós ple hagiattata el velunk (!), hogi nem találhatank [Kv; Szám. 3/XXIV. 40]. 1610: en eőtet haza-igh ... nem találhatam [Uoszt 4. 9b]. 1725: Az mi toábbá az Padimentomozni való kövek dögát illeti ... igen alkalma-tosokat találhatni it a' szomszéd Falu határán [O.fenes K; Ks Mikola László lev.]. 1765: Borbándi Fára Márton nevű nemes Embernek egy léánnya meg terhesedve, el mátkásit-tatott volt egy legénnyel ... Kornis Gábor Uram ... azt pa-rancsolá hogy azon személyt ... ha az utzán nem találha-tom, az Apja házából is huzzam ki [Borbánd AF; Eszt-Mk Vall. 192]. 1779: felmentem a' Collegiumba, hogy ollyas Legényt találhassak, kiben a Méltóságos Urnak Contentu-ma lehessen [Kv; SLt XXXIX Lázár István lev.]. 1800: Meg is kostoltuk kedves Feleségemmel együtt ... azon ked-ves Italt; és olyann(a)k talált(am) hogy ha az én Szegény Geniusom jelen-lett-volna ann(a)k ki-választásan, ennél Gustusommal egyezőbbet az sem találhatott volna [Mv; IB. Borosnyai Lukás Simeon ref. pap lev.]. 1822: fel is járták az Erdőt; de ... a hol dobogosabb helyek vagynak, azok Rétek lévén, ott ara való fákat nem találhatván [JF].

B. 1671: Eljövetelemkor magamnak is-említette volt, Uram, Kegyelmed az tigris és párducz bőrt ... itt bizony nem tanálhatni [TML V, 429 Rhédey Ferenc Teleki Mi-hályhoz Drinápolyból]. 1683: Szebenben jo borokat mind ezeknelis oltsobban tanálhatni, mivel sok az bé szedet bor köztők [Utl]. 1740: leg jobb Falub(an) Sem tanálhatni négy őtt Szeker elejéb(e) valo marhát [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.]. 1749: Érkezett az említett Deputationak Leve-le, hogy ... Diurnumok el költ ... kell azért, mig innen Suc-curalhatni, Bécsben Creditumat keresni, mellyet, ha szintén nagy Interest ígérnek is, bajoson tanálhatni [ApLt 1 gub.]. 1768: a' Szobában sem tanálhatni egyebet egy ... kerek Asztalnál [O.kocsárd KK; Ks 74/55]. 1797: A Berek ... Ez tziheres ... apro kertnek valo vesszőt tanálhatni benne [Pu-jon SzD; WassLt Conscr. 531]. 1804: Szimulyészkk Juon-eked szemedbe mongya, hogy ingét el vetted, kezdedbe lé-vő fejszével egybe vagdaltad, azt mondván nékie hogy ugy mennyen el Olá Országig, hogy soholt ne találhasd őttet [Déva; Ks 115 Vegyes ir.].

2. észrevehet, nyomára akadhat; a putea găsi/constata; (auf)finden/vorfinden können. A. 1603: az partial Regestű-mokatis circaliak megh, kikben ha my restantiat találhatnak suppeditalyak eo kgmek az mindennapi keolcheget [Kv; TanJk I/1. 462]. 1672: Az reversalisok felől az előtt is írt

volt ő nagysága Kegyelmednek; most sem írhatok egyebet, mert itt azokat nem találhatják [TML VI, 295 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1679/1681: Az tilalmas mezőkre, Rétekre, és azok körül való porgolatokrais ... nagi vigazasa legyen, ha mi marhat ott találhatnak be hajcsák személy valogatás nélkül [Vh; VhU 666-7]. 1688: Anak ... I. ellen való Relatoriáját ... megolvassan, és ragogatván, arra való elégséges fassiokat nem találhatunk [Dés; Jk]. 1726: Az ház Telekek igen ell nyomottak, elegyedenek régi írásokból az mint találhatni [Vajdasztván MT; JHb IX/5].

B. Szk: hibát ~. 1790/1799: szükséges ... mindeneket úgy elkészíteni, hogy többé hibát ebben a' Felsőbbek ne találhassanak [Torockó; TLv. 5/16. 411 Transs.].

3. ratalálhat/bukkanhat; a putea gási; finden/entdecken könnyen. 1619: Nagyságod írt, ha valami oly fő lovakra találhatnék, nagyságodat certifiálnám felőle [BTN² 253]. 1716: Polgár Mestér vramot ... még kellett várom ... ő kgme is jártat, hogy más alkalmasab szálást találhasunk [Szentdemeter U; Ks 96 Fodor Márton lev.].

4. rajtaüthet; a putea ataca prin surprindere; überfallen könnyen, einen Hand stecken, gegen ... führen könnyen. 1662: (A személyek) a vajda udvarára is ütvén, magának is ugyanakkor, ha találhatják, végére járnak vala [SKr 334].

5. szerezhet, kerithet; a putea gási; anwerben/finden/anschaffen könnyen. A. 1600: Az mult Telbe mint hogy az feold fogios volt Attam hatt holottnak temetesetol ... f 2 Miuel hogy Emberekett az verem Asasra igen neheszen Talalhattam [Kv; Szám. 9/XIII. 6 Damakos Máté isp.m. kezével]. 1661: Azt hiszem, nem is fog az kocsis megjöni ... ha találhatsz, fogadj mást [TML II, 28 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz].

B. 1643: Kegyelmes uram ... az papucskok sem készek, mihelyt elkészítik ha valami clarasokat ... tanálhatok (kioldóm) [TMAO III, 191 Réthy István jel. vásárlásairól Konstantinápolyból].

6. találkozhaz vkivel; a se putea întâlni cu cineva; jn begeben/treffen könnyen. 1671: Urunk ú nagysága eliben küldé, az hol elől találhatják ... mindjárt tudósítsák ú nagyságát, hogy mivel jü [TML V, 564 Nalácz István Teleki Mihályhoz].

7. (levélben) jókívánsági kif-ben; (in scrisori) în exprimare a dorinței de bine la adresa cuiva; formelhaft in (brieflichen) Wohlseinswünschen. A. 1657: ez kis írásom ... Kegyelmedet szerencsés órában s jó egészségben találhassa [TML I, 102 Rhédey Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1672: kívánom, írásom Kegyelmedet találhassa jó egészségben [TML VI, 117 Béli Pál ua-hoz]. 1675: Kívánom, írásom Kegyelmedet találhassa jó egészségben [TML VII, 37 ua. ua-hoz]. 1676: Akarám azért Kegyelmedet látogatnom, kívánván, hogy írásom is Kegyelmedet találhassa jó egészségben [TML VII, 208 ua. ua-hoz]. 1860: (Fiam) szive leg főbb ohajja az, hogy Mari Hugamat a leg jobb egészségbe othan találhassa [M.fülpös MT; BeL 4 Boér György lev.].

B. 1729: kívánom ez levelecském találhassa az Asz-(szo)nt örvendetes friss jó egészségbe [Nsz; ApL 1 gr. Halter János gr. Kálnoki Borbárához].

8. rajtakaphat vkit; a putea surprinde pe cineva asupra faptului; ertappen (könnyen), erhaschen. 1761: Hallottam M: B. Josika Imreh Uról ő Ngától ezen szokot: Olyas Conversatioban találhatom az ecsémet hogi a mint Isten tudnom adta meg rakom [Branyicska H; JHb XXXV/46. 18].

9. vmely kívánt/keresett lehetőséghez/előnyhöz juthat; a putea găsi; Mittel/Möglichkeiten finden (könnyen), etwa: jđ

hat die Möglichkeit etw. zu tun. A. 1710: alázatosan könyörgök Felségednek ... Ne gyalázza meg annyira az én Felséged házához mindenkör hív familiámot, sőt nekem engedjen azalatt szabadulást, amelyben az én ügyemet hazám törvényihez értő magyarok előtt oltalmazhassam és találhassak eszközöket, melyek által Felségedet hozám megengesztelhessem [CsH 87-8].

Szk: módot ~ vmiben. 1659: az nagy Isten elménk felett s érdemünk kívül találhat módot megmaradásunkban [TML I, 439 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1662: Barcsai Ákos azért minden szorgalmatosságával annál inkább azon igyekezik vala, miképpen a vezér mellől magát elvehetné és Váradnak oltalmazásában ha mi módot találhatna [SKr 565] * *motivumot* ~. 1729: Kérem bizodalommal az Mlgs Guberniumot maga Deliberatumanak elucidációját ... ki adni ne sajnálja, ne hogi valami modon, az én eddig való processusom ... meg ne (!) erőtelenítették. Melyreis sok motivumokat találhat ... az Mlgs Gubernium [Ks 25. IV. 17 Kornis Zsigmond aláírásával].

B. 1671: Isten adná az ő fővezérrel való szemben lételemet, annak is jobb alkalmatosságot találhatom s addig ki sem megyek, mig ki nem tanulom [TML V, 428 Rhédey Ferenc Teleki Mihályhoz Drinápolyból].

Szk: módját ~ja. 1670: Msképen is igyekeznék benne, urunkhoz mi formában küldhetném be csendesíteni és hiltelt is csinálni; de ebben az első indulatban módját nem találhatjuk [TML V, 260-1 Kende Gábor Teleki Mihályhoz].

10. érhet vmi vkit; a i se putea întimpla cuiva ceva; jmdm etw. zustoßen kann/könnte, es kann/könnte etw. mit jm geschehen. 1674: megszállván ú kegyelme Bánffii uram Kopányban, őt avagy hatszáz székely reá ütvén szállására ő kegyelmének, oly alkalmatlanságot tettek, hogy ha maga ő kegyelme Kolosvár felé nem szaladott volna, nem tudom magát is mi találhatta volna [TML VI, 647 a fej. Teleki Mihályhoz].

11. vmilyen állapotban találhat; a se putea găsi (ceva) într-o anumită stare; (in einem bestimmten Zustand) finden könnyen. **Szk: készen ~.** 1662: Az udvarbírónak megírjuk, számadását úgy készítse, mihelt számvévó emberink fog: nak érkezni oda, készen találhassák [TML I, 367 Lónyay Anna Teleki Mihályhoz]. 1665: kérem ... útamat <irts> valamennyire, hogy ha valami alkalmatossággal bé mehetnék, készen találhatnám igazságos útamat [TML III, 452 Gyulaffy László ua-hoz].

12. eltalálhat vkit; a putea nimeri/atinge; jmdm treffen könnyen. 1764: Murvai Janos ... az házbán össze vészvén, az Incusokkal ... ha kiket találhatott halálason sebhettett [Torda; TJkT V. 227].

13. hozzájuthat vmihez; a putea obține ceva; etw. finden, zu etw. kommen. 1671: egyéb íránt az Nemes Tanács ... Deliberatuma-hoz ragaszkodot, mely azt contineallya hogy szorgalmatoskodgiek az A. pro suá industriá abban, ha hol Boytos Istvannak javait, az emanaltot finalis sententiaja szerént találhattya [Kv; TJk XI/1. 69]. 1772: hallottam Fazakas Sebestyén Mártontol hogy Bányai Györgynénél nintsen nagyob kurva mert akar ki mennyen oda kész pinát találhat nálla [Dés; DLT 321. 69a Fr. Lutz (32) ns vall.]. 1792: hajlékot ... én reménlem hogy azon az árton alkalmasabbat is találhatok [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

14. vehet/vásárolhat; a putea cumpăra; kaufen könnyen. 1603: minden wdeoben találhatnak magoknak ... anni szamu penzen, Anni ereo hazat, az kin azt el adgiak [Kv; RDL I. 75].

15. sikerülhet; dacă va reuși; gelingen können, möchte/vollte es gelingen. 1655: Bizonyicza meg paraznasagat, s ha talalhatty (!) exequaltassa [SzJk 75].

16. vmi megeshet vkivel; a se putea întâmpla ceva cu cineva; sollte es jmdm zustoßen, könnte es so kommen, daß ... es kann etw. mit jm geschehen. 1720: Magok az Pantak mondtok azt is hogi vëllek ne lakják egy falub(an) mert olljkor találhat (!) öszve szollalkozások hogi nem jól lészén dolga [H; UI].

17. lehet; a putea avea; kann/könnte sein/es geben. 1662: Mellyen az igen nagy méltóságbeli ember ... azt izenné vissza: nem volna a táboron kívül való sétáláshoz üressége, mert hatalmas császárnak csak ott táborában való sok népe igazgatásában is, sátora alatt is minden szempillantásonkint elég dolog tanálhatna [SKr 79].

18. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: gráciát ~ kegyelemben részesülhet; a putea fi grațiat; gnade finden (können). 1668: En Jenei Gaspar obligalom magamat ... hogy ... sem vérekedésre vészékedésre Cívodásra alkalmaztatott nem szolgaltatok Ministeriumhoz illendő Szent elevelt magamat viselém: melynek ha violatora Lennék ... Gratiat ne találhassak [SzJk 102] * helyet ~ megvalósulhat, helyt kaphat; a putea fi realizat/dezbătut; verwirklichen können. 1828: a Felperesek az Alperes Özvegyet ... a dolog valósága ellen mint simplex Dotalista Özvegyet certifikáltatták, ki nem nevezve, sem azt hogy hová certifikáltatták, melynél fogva a per folyta helyet nem tanálhat [Ne; DobLev. V/1129. 1b] * szabad folyamatot ~ szabadon folyhat; a avea curs; etw. (Wasser) kann frei fließen. 1768: a víz magának a jég alatt szabad folyamatot tanálhat [Abafája MT; Told. 17a].

találhatandó található, fellelhető; care poate fi găsit; auf-/vorfindbar. 1702/1780: Tompaházán^a lako Gyáni János Uram ... Vállaván Evictiot magára, és két ágon lévő maradékira, hogy tartozzék meg oltalmazni minden impetitorok ellen említett Urat, Aszszont és két ágon lévő maradékjokat, melyet is ha nem cselekednék ... ezen Levélünknek erejével akár holot találhatandó javaiból, vagy ... magához két ágon lévő maradékjához hozzá nyulhasson [Marossztkirály AF; DobLev. V/55. — AF].

találhatás vmiben levés; aflarea/faptul de a se afla într-o situație (oarecare); Befindlichkeit, etw. befindet sich in einem best Zustand. 1657: Az német hadak is mind közikben esni kezdett döggel halás, mind commeatusnak alkalmasban találhatása miatt három részre szakadozának [KemÖn. 74].

található, tanálható 1. lelhető; care se poate găsi, care se găsește; (auf-/vor)findbar, befindlich. A. 1734: az mostan található Marhak ugymint Szarvas marhak és Lovak az viduanak marhairol szaporodtak | az actu található szarvas marhak(na)k és lovak(na)k quartalitassa az Anak adjudicatik [Torda; TJKT I. 31]. 1798: én rajtam vagi Posteritássaman ... Szabo István Uram Posteritassa vagy Successora akárhol található ingo és ingatlan jövambann magának elegget vehessen vetethessen Exclusis omnib(us) Juridicis Remedii [Asz; Borb. I]. 1823: a Dévai határon található Juhokat szorgalmatosan végye ... Számba [Déva; Ks 91. C. 12]. 1841: a hol ők a tsikom lába el törését mutatták, semmi ottan akkor frissibe található ... vérességre jegyre ... nem találattott [Dés; DLT 1541]. 1865: Kedves unokáimnak

Antos Klárának hagyom ... Kolósvárt a' külső Magyar uttában fekvő ... házaz telkemet ... minden e háznál található fellelhetőkkkel [Kv; Végr].

B. 1779: Az Új-Budai Határon levő Helyek birásában Sintszen az azon Praediumban tanálható régi Ház helyekhez képest Semmi egyenlőség [Burjánosúj-buda; BHN 48]. 1853: Brésa Todor ... hatalmat engede én előttem ... hogy tanálható ... jovaiból ... Réz György Ur ... eleget vehessen és vétethessen [Marosegerszeg MT; DobLev. V/1361].

2. lehető, fennállható; care poate exista; bestehend, vorliegend, vorhanden. 1724: Kgld mellé ... deputált Colléga társaival ... a két fél között található difficultast ... el igazítani ne posthabéalna [Ks 7. XV gub.].

találkozandó leendő, találandó; existent, care există; zur Aufstellung gelangend, zukünftig. 1677: ha Cancellarius nem lenne, az akkori, Fejedelem mellet találkozó Tánács rend, a' Gubernatorral edgyüt, subscriballya erről való leveleket [AC 36].

találkozás intilnire; Begegnung, Treffen. 1806: Sok volna még mit írjak Ngodnak, de ezt személyes találkozásunk alkalmatosságára marasztom [Mv; Ks 101 Thuroczy Károly lev.]. 1839: Ha kedve volna két szép jóságat venni jutalmasan, kérem tudostitsan engemet ... tsak arra kérem, hogy ne késleltessen betses találkozásával ... hogy járhasak mások után is [A.szentmihályfva TA; Bosla B. Miske Ferenc Bosla Ferenchez]. 1847: Én a kamarai tisztekkel, minthogy a közönséghez a velek lehető találkozástól mindig elzártak, eggyel sem találkoztam [VKp 176]. 1848: a' köz-helyek fel mérése bévégzését ha tudatná azonnal, vagy még az előt felmennék ugys mind két pontra nézt találkozásunk mulhotlan szükséges [Usz; Pf]. 1859: édes apám ... együtti találkozásokat és az együtti folytatottakat nekem le beszélte [Szu; Pf].

találkozhatandó találhatandó; care se poate găsi, care se află; antreffbar. 1662: amidőn Magyarországra és ahhoz tartozó részekre vagyon a tanácskozás ... annak határin belől tanálkozhatandó ... akármely lakosokat az országon kívül való igazgatásra törvénnyétre halasztani, vonni és igazítani nem engedő öfelsége [SKr 120].

találkozhatik, tanálkozhatik 1. találathatik, létezhetik; a putea exista, a se putea găsi; zu finden sein, vorkommen können. A. 1665: Tudom, sokan találkozhatnak, kik könnyen szólnak Somlyóhoz, avagy jovalhatják, hozzák ki a praesidiumot belőle [TML III, 497 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1704: az úr semmiképpen nem inclinála, hogy tanácsot adhasson, minthogy a statusok sok emberekből állván, találkozhatnék olyan, aki öngagságát prodálhatná [WIN I, 136].

B. 1662: De különben is már a fejedelemnek olyan nagy készüllettel való indulatját, az egész népének minden hadi készülletivel felkelését ... látván, aki már olyan nagy szerencsét, méltóságú és hatalmas fejedelemnek olyan méltósága nevekedésére való nagy szerencsének voxolásával magát opponálni, ellenébe vetni merészelné, vajjon kicsoda tanálkozhatott volna olly, ki azt felkötni merészeltette volna [SKr 352].

2. a se putea intilni; begengen/sich mit jmdn treffen können. A. 1779: vasárnap bémentem volt Kolozsvárra, de ott sem találkoztam a fiammal [RettE 402]. 1788: G.

Bethlen Ádámmal szeretném ha vasárnap találkozhattam. Kedves Bátyám Uramnál [Mv; IB. Toldalagi László lev.]. 1814: Holnap indulak Küküllő Vármegyébe, a maga Hazájába is, onnét Julius végivel Kolosvárra megyek, bársak akkor találkozhattam [Apanagyfalú SzD; TKhf gr. Bethlen Sámuelné Fekete Klára Bartalis János insp-hoz]. 1823–1830: Ez a deák utasított engemet egy deákra ... Elmentem ahhoz ... Köszönök neki magyarul, s mondom, mint örömdem, hogy ezen az idegen földön magyarul találkozhatom | feltettem volt magamban, hogy ha találkozhatom vele, úgy eltartom, hogy a világ ügyeibe sem tud [FogE 190, 267]. 1839: Ha kedve volna két szép jóságot venni jutalmasan, kérem tudósítsan engemet ... s arról is bizonyos választ (sz)át kérem meg tudhatni, hogy személyesen mikor találkozhatnánk egy(gy)ütt [A.szentmihályfa TA; Bosla B. Miske Ferenc Bosla Ferenchez].

B. 1721: remélvén szerencsém az Mlgoz Groff Vrral találkozhatom [Gyf; KS 95]. 1777: Karátson Stefán ... Flora Kosztán ... nem találkozhattak edgyütt [Sajóúdvahely SzD; KS]. 1798: egy Miska nevezetű Építő Attsa Petrotzi Urnak hírlé be hozván hogy az Erdőre küldett Bival Szekeret el fogtak ... leg ottan Lovott nyergeltetett s indult hogj a Barone Aszszony ő nga Tiszttel ... találkozhassék [Ádamos KK; JHb XIX/58]. 1810: én még nem Tanalkozhatam a Nagysás Fő Ispany Ural [Mezőrúcs MT; Borb. II Bukur Juon lev.].

találkozható szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktionen: *vmi ellen* ~ vmi miatt összegyűlhetett/összeülhetett; a se putea aduna pentru a manifesta împotriva reia faă de cea; sich versammeln um gegen etw. zu protestieren. 1677: A' Jesuitai szerzetbélieknek az Ország Constituii ellen találkozható Fautorinak engedelem adatot, mind addig való ezen dologbéli cselekedetekről, miglen legitimé nem voltak admoneáltatva a' Jesuitai szerzetbéli ki-menetelek felől [AC 221].

találkozik, tanálkozik 1. akad, kerül, talál; a se găsi; sich (be)finden (können), begegnen können. A. 1590: Talalkoznak neha egie b keözönseges zyksegekis [UstT]. 1644: ha pedig talalkoznek valaki az ki Inditana valami Impedimentumot, tartozunk minden legitimus impetitorok ele(n) meg oltalmazni [Déva; JHb 53/n]. 1693: ha valaki oltjan talalkoznek az ki vér volna hozza [Uzon Hsz; BLt]. 1702: ha valaholott oltly sánta vagy lába ki tört Marha talalkoznek, Senkiis a Mesterek közöl maga számára ... ne merszelye meg venni [Dés; Jk]. 1738: Kostasden Lako ... Olosz Ferencz Urfi Sándar nevű molnarja ... monda ... én nekem penig most talalkazat egy kalacsasam a ki azt mongya agyak néki kalacs penzt mert meg mongya kik loptak el az szalannat [H; BK 1011]. 1741: Post Revolutionem, penitus desoláltatván 's ruínáltatván azon Malom, 16. privatus Reformatus Emberek talalkoztanak, kik ezen ruínát, az Reformatu Eklesia és Papok Fundussavalis restaurálták [Dés; Jk 547b]. 1788: ha ott a pálinkának vévője talalkoznek, kotalot küldtettem, ugyan akarnám ha jól meg adnák az árrát [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1805: most is talalkoztak olyanok a kik az kovatsoknak Sipot adnak [Torockósztygyörgy; TLev. 9/41 br. Thorotzkai Joseff kezével]. 1815: ha szinte olyan erejek volna is az ide való embereknek, hogy azt' meg igazithatnák a' mig emberek talalkoznának beléjük mind el hordanák és fáját el lopdosnak [Szamosújlak K; Ks 90. — 'A házat].

B. 1657: tanálkozik az officérek között deákul tudó [KemOn. 61]. 1662: már a nagyszombati tracta alatt a clérusnak izgálgokodások miatt azokról nem vigezhettek volna, azonban már a svékusoknak közelebb jövelelek alkalmatosságával hozzájuk újabb oblatiójok tanálkoztott volna [SKr 253]. 1714: ha tanálkoznék jövendőben oltjan vér aki ki akarná válttoni' [Szászkered K; LLt Fasc. 139. — 'A zálogba vetett telket]. 1728: senki nem tonálkozott az ki elő adgya', hanem Kolák pénzel egy Máriással Popa Andrae Fiánál tónálta meg' [Fárpás F; TKI XIII/15 Bukur Csizmas (40) jb vall. — 'A hosszú szántóvasat. 'Aldgye Ittul (!)]. 1758: ha oltly legitimus impetitorok tanálkoznának, kik ezen ... Fundusban nem akarnának liberum dominiumot engedni az Emptor Nagy Ferentz Urnak ... azok impetitioja ellen is tartozzanak ... ő kgylmeket hűséggel meg oltalmazni [Ne; DobLev. I/283. 1b]. 1759: tanálkoztott Kalákos Popa Bálinth kinek 8 forintokot fizetett' Kalács pénzt [Tyej H; Ks LXII/19. — 'Tyej Panna]. 1802: nem hiszem, hogy akár ki idegeny is tanálkozzék, a ki annyit meg agyat érette, amennyibe én üsmerem az Ötsém Uram részit [Dés/Szásznyires SzD; Ks 34. I. 10 Kornis Zsigmond lev.]. 1843: ha ... több ellenszegülők tanálkoznának ... azokról rögtön jelentést tegyen [VKp 109].

2. a se itltni (cu cineva); begegnen, (an)treffen. A. 1570: Balinth Thywadar Byzonsagy Janos kenez ellen ... Vayda Demyen hythy zerent vallya, hogy Ez Aratas vitan Egy nap Jeot volt be Janos kenez ez varosba, Es talakozyk Balinth Tywadarra (!) [Kv; TKJ III/2. 12–3]. 1723: Also üsküllön, jártomban talalkoztam ... Domokos Vrszuczullal [Kisnyires SzD; Ks]. 1726: Hallottam Hadnagy Uram mag szájából hogy egy mézaros legényt ... meg fogván ő kgime ... meg keseredvén az Attya ... Tövisre indult hogy Pálista légien talalkozván véle Borberek István, es Iffiu Enyedi János Uraiték visszá hoztak [Ne; Ks 90]. 1758: a hó menéskor is talalkoztam eő N(agy)ságával [Altörja Hsz; HSzjP Szántó István (48) jb vall.]. 1768: mikor azon verengezés volt talalkoztam az idevalo pappal [Kiskáján SzD; BK. Boka Togyer (32) jb vall.]. 1808: az után esztendővel talalkoztam én véle [Szászkered K; LLt Szent Mihályán Toma (33) vall.]. 1855: el ne mulasd hozzánk ki jöni hogy talalkozzam veled [Uzon Hsz; Kp V. 405 Kispál György Kispál Lajoshoz].

B. 1733: En most az el mult őszkor tanalkozvan egy <Peter>di emberrel, beszéle hogy az Kincsi Barnák ott laknak mallok [Dég KK; SLt 8. 5 Breda Vasziile (50) jb vall.]. 1767: egy Emberrel tonálkozván ... Látam hogy Udvar László szalod fel az utszán a Legények felé [Bethlensztmiklós KK; BK. Gombucz Josef (35) jb vall.]. 1777: Fodor Szimjuvontol hallottam beszélni, hogy nékik beszéllették volna valami Fellaki Legények, hogy tanálkoztanak véle a' Radnai Strásán tul [Sajóúdvahely SzD; KS. Flora Jakob (25) jb vall.]. 1786: az utban tanálkoztam az többekkel ... s visszá teritettek [Torockó; TLev. 4/13. 59]. 1804: tanálkoztam ... Kovács Bálint Urral [Marossztimre AF; DobLev. IV/875. 5–6 Gazda Ferentz (54) ref. préd. vall.]. 1805: Nehai Bosor Nyikora Pünkösdben veszekedett az Exponensel ... és jól lehet hogy én majd minden nap tanálkoztam véle ... de senmi betegeskedését ... nem láttam [Famas K; KLev. 10]. 1823–1830: Evvel többször nem tanálkoztam, hanem megismerkedtem erdélyi két szász deákkal [FogE 190]. 1842: a' Hídnál tanálkoztam Lemhényi Jub(ílatu)s Strása mester Kovács Elekne Aszonym [Bereck Hsz; HSzjP]. 1847: Amég Varga Katalin itt volt, csakis

egyszer, tudniillik a múlt ősön tanálkozott véle az abrudbányai piacon [VKp 189–90].

Szk: ~ vkire. 1638: egikor az Marosra megjek vala talakozam erre az polgar Balint szolgálójara [Mv; MvLt 291. 124b]. 1657: Azonban az követ urak ... tanálkozának az híd végén valami arccal jövő szekeres horvát emberekre [KemÖn. 54] * szemközben ~. 1662: amelly néhány száz gyalogot Váradból is későbbben ... Jenőbe indítottak vala, azok már Jenőbe be nem mehetvén, visszafordultokban a belényesi rablókkal szintén szemközben találkozáván, őket igen meglövdődzvén ... a rabokat mind elszabadítván, magok is jó nyereséget kaptak vala [SKr 432].

Sz. 1803: Hegy hegygel nem találkozik, de az ember emberrel igen [Berz. 3. 5B/1].

3. mutatkozik, látszik; a se arăta, a părea; sich finden, vor(bei)kommen, es scheint. 1598: mint hogy sok vton Jarok talakoznak ez varosra leony az baromnak vagatasat megh nem foghattjak [Kv; TanJk I/1. 316]. 1650: az Teőmeőseön ki, az határban ... közel negyvenigh valo tolvaiok talalkosztanak lenni [Hurm, Doc. XV/II, 1185 Máté vajda Beszt-hez Türgovistéről].

4. véletlenül/váratlanul tesz vmit; a face ceva pe neașteptate; es gab sich, daß ..., jd etw. zufällig/unerwartet macht. 1586: Jller lanosis talakozek ky Menny Az Ayton | mikoron az aytob(an) beszélgetnek az ucza aitaiban talalkožík ele lőnj az legeny [Kv; TJK IV/1. 540, 574b]. 1662: az városbéliektől¹ is a németeknek semmi ártalmok nem lenne ... ellenség tanálkozván rájuk útni, a kőfalakról lövéssel oltalmaztatának [SKr 681–2. — "A nagybányabeliektől].

5. vmi ér vkit; a avea parte de ceva; etw. widerfährt jmdm/einem. 1657: De én az Istenért kérlek, jó fiam Teleki Mihály, hogy a miképpen én Erősköt hagyom, hogy másképpen a ne legyen, hanem úgy, a miképpen én hagyom. Hogy pedig írod, hogy ha szerencséje találkoznék, te read ne halasztanék, ha csak adnám jól [TML I, 43–4 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz].

6. vki tapasztal vmit; a observa; etw. erfahren, beegnen. 1879: Te nem képezed azt, mennyire bántott engem az a sok rosszakarát, gyűlölködés, amellyel találkoztam azolta, hogy öngyilkos nem lévén, nevem mégis megjelent egyszer-mászor nyomtatásban | Mondanom sem kell hát, milyen igazán jólesik nekem, ha jóakarattal, barátsággal találkozzom mostanság — mikor ilyen hitvány letterem [PLev. 52, 53 Petelei István Jakab Ödönhoz].

7. ~ vmihez igényt tart vmire; a revendica ceva; als Mitbeteiliger auftreten, Mitbewerber. 1586: Nyerges Imrhene Angalyt azony, Ennek marhayanak es mynden lauaynak harmad reze az warosra zaloth mert sohonnetth athayfa nem talalkozot az harmadhoz [Kv; Szám. 3/XXV. 8 Igyartha György sp kezével]. 1666: Kegls Vr(am), tavaly ugyan a Fejer vári Gyűléskor noha alázatosan supicaltam vala Nagdat, Kolosvár megyéb(en) Uj Lak nevű Falumban lévő ... kis pórtot keglén nekem conferálta vala, de azonban más véreks találkozáván hozzá ... vissza kellett adnom [JHbK XXIV/24 Mikola Zsigmond foly.].

8. kimond/ejt; a pronunța/roști; zu hören werden, aussprechen, verbalisieren. 1653: egesz varmegienk(ne)k, io akaro Tisztuiiseleő Urunk boldog emlékezetű Meszaros Peter Urunk, melj felől ha Na(gysá)god inquiraltat bőűn valo tanuk lesznek, es tób illeten szokis talalkozni foghnak [Ne; KemLev. 1391 Feődészi Mihály lev.].

9. találtatik; a fi, a se găsi; in einem Zustand befinden werden. Szk: betegségben ~. 1677: Tempore bellica expe-

ditionis ha kik sullyos betegségben találkoznának ... a' Tisztoktól hit szerint valo Testimonialist vévén; mind személyek helyet, s' mind jóságokrol elégséges Söldosokat, jo alkalmas embereket, es jo hadi apparatussal valokat állassanak [AC 94] * többnek ~. 1633: egy kiczid darabbal teőbnek talalkozek az huss annal az menire Kornis Istua(n)-né megh fizetet uala [Mv; MvLt 290. 129b].

10. elkap/ér; a prinde/surprinde; (Unwetter, Regen usw.) überrascht einen. 1595: Menek egy nehanyod Magammal Az Mezeosegre Legenbe ... Mel jdeoben Igen Rutalmas Jdeo talalkozek reank [Kv; Szám. 6/XV].

11. jön; a veni; hereinbricht, ausbricht, etw. kommt. 1649: Hogj ha pedigh ualami hadas üdeő talalkoznek (kit lsten tauoztasson) [Mv; Sár.].

12. összeér; a se atinge; sich treffen/berühren. 1760: (A határ az) utat által kelvén ki tart az Novaji erdőig, az holott ismet az Béli határral találkozik [Csehtelke K; BLt].

találkozó található, lévő; care se poate găsi, care se găsește; befindlich. 1828: Albisi Nemess Baktsi Boldisár Ur özvegye ... Baktsi István urat általunk modo Legitimo requiráltattya ... Tessék azért az Urnak ...mind széna fülhelyeknek, mind a' Szántó földek(ne)k Zálágját a' Contractusok tartása szerént meg adni — tőstént mindeneket a' kezire bocsát az ... Aszszony az ürességben tanálkozokot, a' kik bé vagynak vetve termés kivetele után [Hsz; BLev.].

találkoztatott találtatott; existent, care s-a găsit; aufgefunden sein, befindlich. 1694: mindeneket rendel Inventaltunk, az Varban találkoztatott Bonumokkal edgyüt az szerint az mint következik [Kővár Szt; JHb Inv.].

találmány 1. szerzemény; bun obținut de cineva; Akquisition, Erwerbung. 1610: E mellett akar mely helben legienek tob zanto foldek zena reték ... kiket az J: Georgyfi peter talamaniaba(n), nagy penzeben al uagj erőkeben ... mindeneket megh keuanunk [Uszt 4/5a]. 1620: Erdélyt mű Magyarországhoz soha nem engedjük hogy bírja, mert Erdély szultán Szulimán találmánya [BTN² 394–5]. 1620/ XIX. sz. eleje: mondá azt Cseh Miklos ... minden keresetimet és találmánimot néked hagyom [Imecsfa Hsz; HSzj] P Lad. Cseh senior, ac Petrus Elekes pp vall.). 1625: uolt ... peter kouaczjnak kouaczj mű szere ki talalmania uolt feleségeul egjut talaltak [Uszt 73]. 1631: Szazfaluban Sebestyen Andras, Eczen Marthon ... iobbagiok Pusztia helyek ... Imecz Istvan Vram talalmanya [Nyújtód Hsz; i.h. Gasparus Janczio (26) vall.].

2. lelemény, kitalálás; inventie, născocire; Invention, Erfindung. 1710: Ehez hasonló poenitentiartást senki, miolt a török birodalom fundáltatott, közöttök nem hallott ... De mivel hitből nem vala, különben is csak emberi találmányok, Istennek nem tetszik [CsH 200–1]. 1710 k.: a dicsíret, gyalázat, jutalom, büntetés csak emberi találmány a közönséges békesség megtartására [BÖn. 427]. 1759: Néhai Nemzetes Solymsi János es Desi Uraimék maradékjok ős házat ki örökösítette meg ... minémű ... elmes talalmanyyokkal [Mv; Told. 23]. 1765: Mind ezen mulattásos Lövdődzésekrol rosz végett valo hiresztések olyan világos tsak munkás találmányok mint a' Délb(en) tündöklő napfény [Fgerend TA; KS. J. Somlyai de Fogaras (40) ns vall.]. 1811: Oh bizony okosok voltak a' Pogányok, Es okos volt nekik ama találmányok, Mely szerént a' boldog Lelkeknek számára Egy helyet gondoltak zöld fás Kert formára [ArÉ 127].

Szk: *ördög* ~a. 1662: az egységesség lévén fő eszköze a megmaradásnak. Mellyre, mint isteni munkára, várhatna is akárki is áldást annak szerzőjétől, az egyetlenkedést, mint ördög találmányát, kigyomlálván egymás közül [SKr 640]. 1823–1830: Az asszonyokkal örökké csúfolódott, mégis utolsó betegségében azt mondta, hogy az ördög találmánya volt, hogy az ember meg ne házasodjék [FogE 75].

3. felfedezés; invenție; Erfindung. 1710 k.: a köntös nemcsak hideg, meleg, hanem a szegény ellen való találmánya is Ádámnak [BÖn. 428]. 1818: a nevezett Mechanicus az általa feltalált Machinának Modeeljét, vagy tökéletes leírását és rajzolását ... adgya bé a melly azután ezen kérdések^{el} el döntésére szolgáljon, a mellyek ezen Találmánynak Ujságáról ... fenn foroghatnak [Kv; DLt 456. — *Ti. a szabadalmak]. 1823–1830: ezek anglus találmányok, és az emberi találmányos észnek remek munkáinak méltán tartathatnak [FogE 208].

4. hitágazattan, dogmatika; dogmatică; Glaubenslehre, Lehrsätze. 1783: A pápista atyafiak haragusznak, mivel [De Laurier] nevű francia tudós ember a mostan uralkodó Pius sextus pápának írt egy hosszas levelet, melyben a pápista religióban s a clerus közt uralkodó hibákat bővön előszámlálja ... A pápisták azt mondják, hogy reformátusok koholták, de nem igaz, mert a reformátusok olyan jól minden ága-bogát az ő találmányoknak nem tudták [RettE 421–2].

találmányos leleményes, találékony; ingenios; erfindersch, entdeckersch. 1823–1830: ezek anglus találmányok, és az emberi találmányos észnek remek munkáinak méltán tartathatnak [FogE 208].

találó kitaláló; născocitor; fabulös, jd der/die eine Geschichte erfindet. 1710 k.: Intettem, kértém szépen őket, moderálják a régi mód szerint, ne kövessék ebben a rosszban ennek találó kezdőjét, Teleki Mihályt, mert bűn az, Isten mondja [BÖn. 902].

találóasztal másutja de servit; Anrichtetisch, Serviertisch. 1849: A Kredentz Házba ... Egy tálo asztal viaszas vászonnal beborítva [Somkerék SzD; Ks 73/55].

találódik találtatik; a se găsi, a se afla; gefunden werden. 1840: a kinek kezen lopott marha találódik az tőlle abjuraltatván Szovatyosra foghasson ... s ő rögtön ment légyen [Dés; DLt 500/1841].

találókánál találásra való kanál; polonic; Anrichtelöffel, Servierlöffel. 1848: Két Tálalo és egy jukas kalány 3 rft [Görgénysztimre MT; Born. G. XXIVd].

Szk: *réz* ~. 1849: Réz talolo kalány [Széplak KK; SLt 17].

talált, tanált 1. megtalált, lelt; care a fost găsit; gefunden. A. 1667: Gróf uram itt talált leveleit is Kegyelmednek elküldtem párbán; de Kegyelmednek azokkal talám addig nem kell sietni, míg az urunk levelét Bánfi uram vagy meg nem Köldi, vagy ha én nálommál előbb találna odamenni, meg nem adja [TML IV, 245 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz]. 1681: (A) P(ro)ventus Vasak ... a hunyadi számtartó gondviselése alá mint (!) be hordatvan ott inventaltattak ... mely dologh azert hozatik emlekezet(b)e, hogi kételkedés-

b(en) ne légye(n), azo(n) ott talált vasak hol, s mint irattak fel [Vh; VhU 608]. 1756 k.: A tilalmasban talált Lovaktól a' Gornikok patko pénzben 8. pénzt ... vegyenek [Born. XXXVIII. 8 az abrudbányai bányászok törv.]. 1773: ki Specificaltatta s Iratta fel az ot talált Mobile Bonumokot [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 69 vk]. 1789: Die 26a ... Mensis 9br(is) operationkat Continuáltuk ... az Fijokokban talált Magokon [Mv; ConscrAp. 50]. 1798: a' Koppándi Pintzében talált Borokat mind ösze zürte zavarta [Mv; Told. 26]. 1802: a talált Rokantzát az elveszett Rokantz helyébe tettük [Udvarfva MT; Told. 42]. 1817: Ezen Esztendőb(en) is meg kaszált annak szénáját odorban s hijakban rakattatva talált Széna Fűvek ezek^{el} [Szentimre Cs; Hr. — *Köv. a fels.]. 1821: A' Bogátsi Határ Szélibe lévő mintegy 100. vékás Hellyet ... a Bogátsiak erőszakosan el foglaltanak, 's máig is birják, noha a' város egyszer turbalta is, a' békeséges bírásba, le kaszáltatván az ottan talált gabonát [Szék SzD; WassLt Sam. Csorba (71) centumpater vall.]. 1843: látván hogy a Bakkán Kupfer van ... fel bontattuk ... következőleg a ... talált portékkakat ki vettük [Bágyon TA; KLev. Török István (26) vall.].

Szk: *készen* ~. 1794: még a' készen talált Házokatis alakokkal, ajtokkal, kementzékkel, s pavimentumokkal az Exp(onens) Gróf Ur készítette ki maga költségén [Mezőmadaras MT; BKG. Samuel Szoboszlai ns nyil.].

B. 1754: Husvét előtt egy néhány nappal Fő Biro Uram petsétyivel minden ember a' nevezett Majorhoz nevű helyre ki hivattatván az ottan tanált gyepek szerte hanyottattak [Gálfa KK; Ks 66. 44. 17a]. 1808: le Szedve tanált Törökbuzának Mennyiségét 300 egy néhány cső Törökbuzára betsültük [Árpástó SzD; BetLt 6 Marosán Juon (60) zs vall.]. 1836: Csik Széki vizi (!) Mánya Antal kezén tanált paripa Lo [Torda; TVLt Köz. ir. 234]. 1839: ezen 10. darabb Marha után a Buzában fűventiben tanált kárt az Tekintetes Udvarbiro Bena János Ur meg betsültette [Szentbenedek AF; DobLev. V/1230]. 1840: Ezen nálladnál tanált ... hamis on huszasokat hol lelted [Szu; KLev. 6] | Kardas András a nálla tanalt gerendakat ki adni nem akarja [Várfva MT; Bosla].

2. kapott; primit; erhalten, gefunden. 1599: az Vitezől Chyerenj Lazlo ... theon ... illien vallast ... Hawasfeöldében ... bizonios Zolgalattira igiekezuen mennj es magat keoteleznj, hogy lambor Zolgalattya vthan kereset es talalt Jokbul, az teob it Erdeljen zallagban leueo ... Jozagit ... idege(n) kezbeol megh valthassa [Dés; SLt 29. J. 10].

3. ítelt; considerat; halten (für etw.). 1843: A biztosság nyomozási munkájátát bévégezvén, s annak folytatában a szükségesnek talált rendelkezéseket s egyéb teendőket a fennírtak szerint megtévén, jegyzőkönyvét a következőkben véli bérekesztendőnek [VKp 121].

4. eltalált; nimerit, reușit; getroffen, gut gelungen. 1833: az Erdélyi Predikatori Tár ... Fő Tisztelenő Püspök Bodola János ur jól talált mejj képével diszes [Vaja MT; HbEk].

5. véletlenül/váratlanul történt; care s-a produs din nea-tenție; zufällig ge-/ver-/...-n/t. 1794: gondviseletlenség által a Csűrös kertben valaholott el ejteni talált tűztől letteé (!) azonn tűznek gerjedése [Kük.; BK. Szászvolgyi ir. vk].

6. elnyert; obținut; gewonnen, gefunden. 1663: Én azért, édes kegyelmes Asszonyom, magamat mindenekben Nagyságod jó közbenjáróságára biztam ... elhíven azt, Nagyságatok is ... keresztyén monarcha és egyéb nagyrendű, méltóságú emberek előtt igaz szolgálattal keresett, talált bő-

csületesmet, ha nem neveli, nem is kisebbiti [TML II, 474 Teleki Mihály Bornemisza Annához].

7. kitalált; náscocit, inventat; erfunden. 1664: En prophéta nem vagyok, de ámbár tartson számat reá minden ember (noha im elég sok ellenkező talált s költött hírekkel igyekezik az szegény haza igazgatóinak szemeket bekötve tartani az ő ravasz és szokott mesterségek szerént) [TML III, 171–2 Szalárdi János Teleki Mihályhoz]. 1710 k.: És negyedszer hibáznak^a abban, hogy sok innepek, ceremóniák, imád-ság, böjtölés, fogadások és egyéb, hogy már az üdvesség elérése segítségére emberektől talált dolgoknak sokat tulajdonítván ... magokat és egyéb teremtet állatokat társává teszik az Istennek és a Krisztusnak [BÖn. 431. — 'A felekezetek].

találta szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktionen: törvény ~ törvény ítélte; care este considerat conform legii ...; vom Gesetz geschaffen. 1663: Nem is gondoltam, hogy a törvény találta jó és tisztességes mediumot Nagyságod csak turbálni is igyekezze [TML II, 630 Teleki Mihály Lónyai Annához].

találtat 1. megtaláltat, meglelet; a pune (pe cineva) să caute ceva pină se va găsi; suchen lassen. 1668: Ha találtatna Kegyelmed egy sing hajszin kamukát, vétetne Kegyelmed chez az viselő szoknyához, mivel az volt igen meg viselődt [TML IV, 260 Vér Judit Teleki Mihályhoz]. 1705: A generál ménését is ... kikeresteti és valamennyit találtat, mind visszahajtattja [WIN I, 222].

2. eleret; a face ca ceva să ajungă la cineva; antreffen, eine Begegnung herbeiführen. 1659: Némely nap is jámbor szolgám s levelem által találtattam vala Kegyelmedet [TML I, 399 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

találtatandó 1. mn található; care poate fi găsit, care se va găsi; auf-/vorfindbar, erreichbar. 1682: Petrityevi Horvat Miklos Uram es posteritassi ... akar holott ez országban találtatandó inghó és inghatlan javokhoz ... hozzá nyulhasanak [Széplak KK; SLt AX. 29]. 1737: Comparatiot ines-timálván(n), az Őszszel investigatio szerint találtatott, és most találtatandó borok között, investigáltassék azis, hogy hova distrahlátta(na)k azonn el-múlt őszszel találtatott borok [Dés; Jk 483a]. 1752: az Hipotecarius Csáko János eő k(egye)lme Posteritassi pediglen három Ház és minden rajta találtatandó Épületek(ne)k aestimatioiat p(rae)ten-dalván, egymás között nem convenialhtván bennünket ... Száz M. Forint Vinculumig meg bírálának [M.kecel Sz; Borb. II]. 1764: Ez országban akárhölt találtatandó javaimbol ... a' Nms Collegium contentumot vetethessen [Ne; DobLev. II/350]. 1847: a' netalán nálak találtatandó és el-kobozandó művszerekről adjon Relatoriát [Kv; ACLev.].

II. fn szk-ban; in constructi; in Wortkonstruktionen: árultásban ~ áruláson rajtakapott személy; persoana care a fost prinsă cu trădare; als Verräter entlarvt/verwisch. 1677: Árultásban találtatandok ellen Decretalis poena [AC 252].

találtatás előfordulás; existență; Vorkommen. 1636: Az Instrumentalis Musicanak, az az, vigasságra indító mester-séges szerszámoknak első eredeteket, és találtatásokat szor-galmatosan nyomózzák és vizsgállyak a' mindennek végére menni akaro agyaskodó emberek [ÓGrAj. 7].

találtathat 1. a se putea găsi; finden lassen, beschaffen können, aufreiben. 1595: 24. Júny Attam Rosas Janos W(ram)nak 1 f. Miniomot; mert ő kme neheze(n) találtathata viazt és azis nem vala szept tizta: festettek meg az viazt gyorttyat ő fgek aztalára és szallasára vele ... d 25 [Kv; Szám. 6/XXVIIa. 201 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1625: eo felge paranchyoluan száz singh veres failandis vasarlása feleol, mivel veresett nem találtathattunk, küldettünk ... eotuen harom singet [Kv; i.h. 16/XXVII. 4]. 1656: Varallyan lako Laszlo Kata prokatarata által Murkus Istvan által proponallya hogy az Ura Veres Janos a miolta feleségül elvette huszszoris hagyta el ... Mostan Vasarhelyig Petelyeig ke-restette, de sehol nem találtathattya [SzJk 79]. 1660: Kérem Kegyelmedet ezen is, édes Őcsém uram, hogyha Kegyel-mednek volna egy süvegre való nyusztja, vagy odaki találtathatna valahol igen szépet, vegyen Kegyelmed uram ő ke-gyelme számára [TML I, 514 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. 1661: Asszonyunk ő nagysága parancsolja, írjak neked, violát szereztess ő nagysága számára. Azért, édes Feleségem ... harmad-negyed napig mind gyűjtessed ... több embereknél is, ha találtathatsz [TML II, 62 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1664: Vesselényi Pál ... nyomtatatlant is teczin skarlátot nem találtathatott 4 singnél többet [TML III, 113 Lónyai Anna Teleki Mihályhoz].

2. felkuttathat; a putea da de urma cuiva; entdecken werden (könnte), jn entdecken lassen. 1593: Az zolgak, zolgakok feleol ... eo kegmek zolottanak, hagi biro vram vyologh ... vigiaztasson rea, es ha effele engedetlen, budoklo henicleo zolgakat zolgakokat talaltathat, megh fogassa [Kv; TanJk I/1. 208]. 1737: ha ... Orás János ... ante Horology renovationem, restaurationemque elábalna, tehát ő kglmét, akár holott találnok találtathatnók ... meg-foghassuk 's fogathassuk [Dés; Jk 469b–470a].

találtathatik, tanáltathatik 1. megtalálthatik; a putea fi găsit; (auf)gefunden (lassen) können. 1662: mind császár s fővezér nevével a fejedelem után kemény fenyegető levelek íratának ... Az levelek Török János kezébe adatván, hogy éjjel-nappal, valahol a fejedelem találtathatnék, szájába is nagy kemény fenyegető, pirongató izenet bizatván, erősen megparancsoltatott vala [SKr 355–6]. 1678: Alázatosan könyörgök^a Nsgodnak ... méltotassék Nsgod azon fátul^a hozzátartozó fugitivus jobbágyokkal együtt, ha valahol találtathatának nekem s két ágon levő posteritássimnak és legatariussomnak cum omnibus appertinentiás ötszáz tallé-rokban inscribálni [BfN 63 Polyik János kv-i lakos foly. a fej-hez. — *Tiburcot. ^bÉltűnt település Kv táján]. 1680: Thasnadi Janos ... facultatami kiua(n) hogy feleségett Ke-gyes Annat ki mellőle el szokót kezhez kirethesse az hol találtathatik [SzJk 151].

Szk: mód ~. 1791: a mostani meg hasadott nagy Harang ... tartassék meg továbbra, a midőn annak is újra lejendő öntetéséb(en) még mod találtathatik [Kv; SRE 275].

2. lehet találni, van; a se găsi; ist/sind (zu finden), es gibt ... A. 1662: forrás is igen ritka helyen találtathatnék olyan bővízt | annyi sok magok hasznokat kereső tiszték, praefectusok, udvarbírák közül nem találtathatott vagy egy, ki az országnak ... nagy kárát megkeserülte [SKr 264, 439]. 1694: Elvegezven az egész Varbeli minden dolgoknak In-ventalasisit fordultunk ki azokra az dolgok(na)k Inventalasa-ra, mellyek mar Künn az Varon kívüli vadnak es talaltathat-nak [Kézdikóvár Hsz; JHb Inv.]. 1697: sem refundálhat-ván^a Tehát ... Capitány vr(ram) ő kglme ... Konya Sándor

Ur(amna)k ... mobile és immobile bonumihoz azon sum-máig ... nyulhasson ... sem találathatván penig annyi javai, maga személyében is tartozzék satisfacelni [Fog.; Borb. II. — "Az épületek kvantumát]. 1737: mostani Borbír-
rák ... Conscribállyák mennyire való Dési Borok találathat-
hatnak [Dés; Jk 468b] | Motson régi ős örökös Ház helyek
Nro 85 ... találathatnak közönségesen az egész Faluban ...
azokon kívül többek nem is találathatnak [Mocs K; JHbK
LIX/26. 4–5]. 1738: Hadnagi Atyánkfia ... Deszkát ... az
hol találathatik kitől eggyjet, kitől a mennyi lehet el vitet-
hesse [Dés; Jk 507b–508a]. 1821: Ezen Havasba is ... tsak
vesszők és Karok Találathatnak [M.gyerőmonostor K;
KHn. 86].

B. 1662: Zólyomi Miklós ... megadá magát, és Seeben
alá vitetvén, azonnal Rákóczi fejedelem vasba vereté ...
Hunyad várában valami javai tanálthattak, fejedelem pa-
rancsolatjából mindenestől felprédáltattak [SKr 525–6].
1702/1780: Tompaházán lako Gyáni János Uram ... Vállal-
ván Evictiot magára, és két ágon lévő maradékira, hogy tar-
tozzék meg oltalmazni minden impetitorok ellen említett
Urat, Aszszont és két ágon lévő maradékokat, melyet is ha
nem cselekednék ... teha<v> ezen Levelünknek erejével
akár holot találathatván javaiból, vagy ha annyi erője nem
tanálthatték, magához két ágon lévő maradékjához is hoz-
zá nyulhasson nyulathasson [Marossztkirály AF; DobLev.
I/58].

találatható, tanáltható lehet, található, care se gä-
seste; auf-/vorfindbar, ist/sind zu finden, befindlich. A.
1730: Nehai Szabo Márton Ládainak fel nyitására s abb(an)
találathato Levelek(ne)k és akarmi Találathato bonumok-
(na)k regisztrálására ... Exmittaltanak^a | valaki az ország
uttyát fel szantván más földre vetette az utat ... a régi utat
mindkét felől ki határozván Csováltassák el elő kglmek, és
az találathato Impedimentumokat amovealván oda az hova
fog illeni, melynek kijárára 3tia Marty egy orakor meny-
nyenek ki eo kglmek | Az Lőcssei Joseph Hadnagi Atyánk
fia ... az Szamoson találathato rozsaszab helyeket ... Csi-
nalattassa meg ezen az heten [Dés; Jk 393b, 394b, 404b.
— "Köv. a nevek fels.]. 1739: Minthogy bizonyos Méltosá-
gos Patronus Urunk(na)k tettünk ígéretet borainak bévitet-
tése iránt, Concludáltuk, hogy Ns Várasunkb(an) találath-
ható borokból is vehessenek bé ő kglmek [Dés; Jk 514b–
5a]. 1778: mind a Sessioért, mind a Gyümölcsösért Trauz-
ner Ersébeth Aszszonyának másutt hasonló quantitasu és
qualitasu hely adattassék, a Relictának ... akár holott, ta-
lálathato Tertialitasból [Szentbenedek AF; DobLev. III/
513. 2a]. 1812: Dobolyi József Vr ... pereltetvén ... Ezer-
hatszázhatvanhat M.forintokért ... meljeket N. Edes Attya
... Legalis interesre levált volt és meljnek Securitassául le
kötötte volt akár hol találathato fekvő Jovait [Ne; i.h. IV/
944. 1a]. 1846: az elbontando hid karzatjaiba netalán talál-
thato oszegek kivonatván, melyeknek számát tsakis az-
után lehetne meg határozni minek utánna ki vonatnak [Dés;
DLt 858/1847]. 1862: minden bár hol is találathato ingo és
ingatlan birtokunkban ... egyenes örökösön maradjon, az
én kedves nóm Tamási Anna [Kv; Végr.].

B. 1740: ezen meg nevezett kezeseikis ... kötölözék ma-
gukat ... Dobolyi István uram(na)k meg irt Feleségének ...
hogi ha Oltyán Serbán magát ... az Fellyebb Declaralt Con-
ditiok szerint nem Comportálná, annál inkább aufugiálna s
gjernekeiis ... aufigialnának ... Tartazzanak ... őket fel
keresni, s minden nevel nevezhető vagi ki gondolható

helyekről, Fortalitiumakból ... reducalni minden nállak ta-
nálthato res mobilisekkel edgyütt [Ne; DobLev. I/129].
1749: mely említett Portionak ... Dominiuma(ba) ... min-
den abb(an) tanálthato jokkal edgyütt Korda Susanna
Aszszony Kabos Ferencz Uramat belé botsáttya [Kv; Borb.
II]. 1769: az éjjeli és Nappali szorgalmatos vigyazásb(an)
Passus nélkül idegen tanálthato Emberek(ne)k (!) aresta-
lásáb(an) ne hibázzék [UszLt XIII. 97]. 1780: az ... oko-
zando mindennémű károk(na)k meg-terítésere, kötelezem
minden magamat illető fekvő és fel-kelhető s akár holott ta-
nálthato Jozságaimat [Kv; MbK X. 58].

találathat, tanálthatik 1. a fi gäsit; gefunden lassen, sich
finden, zu finden sein, es gibt ... A. 1584: Az Neg valaztot
vraim penig tarchsahazot(is)^a el lariat es a' Menes paztoro-
kat hwt zerent(is) meg kerdezzek ha kinek oth luha talalta-
tik ky haychak [Kv; TanJk V/3. 283b. — "A városnak ma is
egyik határresze]. 1593: Mierthogi Igienes tanuk kik ez ket
zemelnek gonoz chelekedetekreol nyluan testalnanak, nem
talaltatnak hanem az ki volna is oli, homaliban vagion val-
lasa, mindaz altal talaltatik egi tanu ki vilagosban vallia az
teobbiuel, hagi eggiwtt eottek ittak volna ... ez okon sigil-
latim tartozik mindenik harmad magauat magat megh men-
teni [Kv; Tjk V/1. 355]. 1605: Sem Lizt, sem buza, egy
marok sem talaltatot [Gyalu K; Sennyei 11/47 fej-i inv.].
1621: Biro vramat meg talaltatua(n), Eczetert, Borsert,
egyeb Etekhez valo Eszkeozert, merthogi seotetben erkeze-
tenek, s az piachon se(m) talaltattanak ... attam [Kv;
Szám. 15b/XI. 56]. 1671: Miuel hogy de praesenti emtor
(!) nem talaltatot eleottwnk; Ahoz kepest: Instructio(n)k
szerent aestimatiois nem peragaltathattunk [Borb. I egy-i
bizottság jel.]. 1722: Találtatot egy nagy Örög Kötél [Mv;
DLev. 5. XVII. 3]. 1737: az Falu derékban Talaltotik egy
Csüres kert ... Circum Circa sövény kert [Buza SzD; JHb
IV/2. 2]. 1772: A' Kertben találtottanak [Mv; DLev. 5/
XVII. 3. — "Köv. a fels.]. 1805: a Mivelesnek be végezése-
vel minden kovatsok és segítők visgaltossasnak meg s ha
nallok Nyujtat vagy egyeb vas talaltotik ... az vasnak Con-
fiscatioja mellet 12 for. és 25 pálszaval fognak büntetődni
[Torockó; TLev. 7/12]. 1824: Lapotzkais talaltot^a 80 Két
Zsák Hordo fa kava [Nyárádszbenedek MT; Told. 37. —
"A malomban]. 1843: Találtatott az Istállóba egy Üvegés
Lámpás [Dés; DLt 622].

Szk: búzában ~. 1606: ha az Kemetej marha talalna Jöny
marefalj Zena fwben, az marefaluj Ember ... haiczia kj be-
lölle bekesegeessen vizza az Njomasaban az Remeteiben, de
ha buzaban talaltatik, az nagi Zabba Zabad be haitan] [UszT 20/89 Lukacz Kouacz marefalj vall.] * kezében ~.
1573: 1573 Zombaton Zent Mihál Nap eleot, Elseobe hwlot
az Meltatalan fogsagot forgatja az alperes, Azert semyn
Nem Maradot Miert hagi Nilwan vagion hagi az ely vezet
Marha kezebe Talaltatot [Kv; Tjk III/3. 282b] * kezén ~.
1742: Egy Hamar Farkas nevű babbagy fitzkaja az Vr
Atyám Vr(am) ő Naga(na)k fogva esett vala ... azért hogy
... két lovak talaltattak a kezín [ApLt 2 Apór József Hsz
rendeihöz]. 1807: midőn ... kezén talaltatott, akkor Csiko-
zó volt, de annak utánna tsak hamar megvetett [Dés; DLt
576] * kezén(él) ~. 1677: ha kiknek kezeknél lopot marha
talaltatnék, az ilyen paraszt embereket szabadossan are-
stálhassák a' Birák [AC 159]. 1709: Kaszoni Janos ur(am)
cökme ... kenszeritte az vereket kiknek kezeknél talalta-
tott az ioszag, hogy producalnanak rolla menyiben birák a
ioszagot [Impérfa Cs; BCs]. 1728: A(n)no 1728 Dje 15

lanuary Porkaláb Lúpul kezénél találatattak ilyen és ennyi vasak [BSz; TKI]. 1746: az I kezénél találatatik ... edgy pokrotz ... edgy gjołts rakollya edgy lada [Brétyélin H; Ks 62. 16]. 1777: a' Sza(va)tyos Levélben az említett kancza Rusz Petrucz kezénél találatott [H; Ks 114 Vegyes ir.] * *tilalmasban* ~. 1741: 'A kik pedig marhajokat a' Csordába nem jártatvan, a' tilalmasban találatatik, azokatis hasonló képpen bé hajtsák, és Cum duplo büntetessenek, mint a dólgos marhák gazdái [Dés; Jk 522a] * *vki birtokában* ~. 1780: Tettzet vala Klmedn(e)k Gerendi Sigmond Uram ... A ... Nagy laki' Patzalaiana Curiat, melly Klmed birtoká(ban) találatott ... remittálni [Fejér m.; DobLev. III/544. 1a. — "AF].

B. 1683: Pater Janos az adossagban Minimum szín Angliai posztott adott kilencz Singett ... Barack virag szín nem tanálatott ... Karmasin szín sodrot selyem nem tanálatott [Utl]. 1692: Egy hordoban tanálatott regi veszni tert kender mag Sax. Cub. 2/12 [Görgényszimre MT; JHb Inv.]. 1731: Egy Rud aczel tanálatott, fejszek aczeltatására [Szentbenedek SzD; Ks 70/51 Szám.]. 1733: Edgy Szalan-na, Háj is tanálatott [Marossztkirály AF; Told. 2]. 1740: vásárhejet Dinyét kerestettem nem Tanálatot [Abosfva KK; Ks 99 Györki János lev.]. 1752: Vagyon egy Fejér küsdég ládacska, a' mellyben tanálatott Egy begyín szarv puska por tartó [Brassó; ApLt 5 Apor Péter inv.]. 1753: Magjaro tanálatot [Szentmargita SzD; Ks 18. CII]. 1793: Egy gyertyás ladatska tanálatattak Reamuri portzellán aranyas viragu edenyek [CU]. 1796: mind a' Decr. Titulus, mind az 1659 bíli Sententia, a' mellyben ezen Kérdésben forgo Privilegialisról semmi emlékezet nem tanálatatik, annak invalidatiojára helytelenül Citaltatnak [Mv; TLev. 5/16 Transs. 67]. 1807: a szolgáló Legény ökemine jártába a kutját megütvén a kutya sohol sem tanálatotik [Dés; DFazLev.]. 1827: Fülpesen egy Roj sem tonálatotik [M.fülpös MT; RLt O. 2].

Szk: *helyben* ~. 1735: mikor ... az helyben tanálatot marhája bé vitetet ... sok kérésével nyerte ki az mgos ur(am)tól [Dezmér K; JHbK XLII/27] * *kezén* ~. 1836: G. Várolyla' nevezetű helységében bizonyos Köz Lakosok kezén tanálatattak 2 ezen orgazdák által is lopottaknak nyilatkozottot feket szőrű Paripa Lovak [Dicsősztmárton KK; TLt Közig, ir. 912. — "Gogánváralja KK] * *kezénél* ~. 1768: a' kiknek kezeknél még kupon nevezetű Obligatio-riák tanálattnának ... adgyák bé [Dés; Ks 84].

2. *rátalálatatik*; a fi gásit cineva ne undeva; angetroffen/vorgefunden werden. A. 1599: Myerthogy ... az mentes gjołch felseo ingeket ez Balas lopta volt el ... relegaltassek telliessege az varos határol, es ennek vthanna itt ne talaltassek [Kv; TJK VI/1. 368]. 1646: Szamosffalvi Kovács Sara ... ha ... be jeone es itt talaltik (!) halallal bwntetődgiek [Kv; TJK VIII/4. 161].

B. 1594: ez Aazonj eleiteol foghwant lopasba viselte eletet, Azert ... teczet Az tanachnak hogy ez varosol Exulallik ... Alioquin ha it tanalattik ez vta(n), megh We-rik [Kv; TJK V/1. 460].

3. *megtalálatatik*; a se gási; gefunden werden. 1588: Biro vram meg kialtassa, hogy ha mely leghennek vagy leanzonak gazdaia ket hetig Nem talaltatik hane(m) chak keonyen Akar it ez varosba(n) Eelny, kartia Jaczasban korchomakon az legheniek, Az leaniok penigh chak Nap zammal, Azokat eo kyme Az kalitkaba tetesse [Kv; TanJk I/1. 60]. 1662: helye kezdett vala lenni a második zsolttár elejének, s vajha az intő részének is hely találatott volna,

nem talált volna az ott levő jövedőlés szerént annyi veszedelem bennünket [SKr 714].

4. észrevéttetik, észleltetik; a fi observat/descoperit; entdeckt/gefunden werden. A. 1570 k.: minden fazakas mester az ú mesterségiben hűn és igazán eljárjon; ha hun pedig valamelyik mesternek az ú miviben valami álnokság avagy csalárdság találattnék, az mesterségtől megfosztassék [Dés; DFaz. 6]. 1726: Concludáltatott, hogy a két Szamos között lévő Porond kertek ujjolag felméréttessenek nyilak szerint és a melly nyilak iránt valami controverziák találatik (!) rectificáltassanak [Dés; EHA]. 1790: ha ... a' Szőlő Gye-pű kerülésen első Admonitio után a 2 k kerülésen is Gye-pűje, akárkinekis résben találatik, ekkor büntetődik negy pénzig [Nyárádkarácsonfva MT; Told. 76]. 1832: Czéhunk ... Ugy találta hogy a fontok epen azok melyekkel Czéhunk régi időktől fogva élt mely fontokba semi megrottás nem találatot [ZFaz.].

Szk: *defektus* ~. 1785: az átalakokban főképpen nagy defectus találatik, mivel azok többnyire rongyosok [Szamosfva K; Born. XXIX. b. 20/14] * *deterioráció* ~. 1798: A Jozság, Conscriptio vagy Inventatio mellett menven által, azt ugy tartozzék a pignorataria Aszszony ó Exja procurátati, hogy ... hasonló állapotban szálljon vissza ... ha Melioratio vagy Deterioratio találatik benne, az aestimáltatván, a szerént accedályon á Zálog Summához [Kv; JHb VI/19] * *diffikultás* ~. 1673: Ez fellyeb meg irt Extractusban computalt Bonumakat ilyen siecsseggel kelletven computalunk, Melyb(en) ha mi Difficultasok Találatnak, ne obstat-hassanak [Fog.; Utl]. 1711: Az el mult napokban Szoros Instructiom s obligatiom Szerént perlustrálván Nemes Csik Gyergyó és Kászón Székeket, az közönséges Contributio és tereh Viselés iránt minemű difficultasok találatattak azon Székekben akartam Vr(am) Kglnek az inclusában al(á)z(a)(o)ss(a)n representálni [Réty Hsz; Born. XXXIX. 52 Antos István lev.]. 1723: Tiszt Quartas Pataki Istvan vram ó Klme Qvartasi hivatallyat concernalo Ratioját be adván ... abban semmi difficultás ... nem találatatvan azért azon Ratio alol a T. Ecclesia ó kmet absolvallya [Kv; SRE 149] * *fogyatko-zás* ~. 1809: a' mostani difficultasok Parancsolatnak is a' közönséges batorságot tárgyazo szencseséges intezettjeit tudjuk, s vgyan attol indittatva azon iparkodtunk, hogy annak tellyesitesebe fogyasztkozás bennünk ne talaltassék [Torockó; TLev. 9/43] * *hiba* ~. 1640: ha mind az négy remekben hiba találatik, tartozik büntetésben még egy esztendeig legén számban miuelni [Kv; KovCLEv.]. 1827: a Fogadonak, két kapui renovatiot kívánnak egészbe, egyébb aproság hibá-kot a mik találattni fognak a Fogadossal, a menyiben lehet meg igazittatom vagy meg fizettetem [Berend K; IB. Flora Ignatz hidalmási tiszt nyil.] * *kár* ~. 1823: 1. Kár találatatatt [Mezőmadaras MT; MRLt].

B. 1785: az láncban változás tanálatatik, nem oly móddal vagyon, mint mikor az motlászor megtörvényeztetett, elszakasztották [Taploca Cs; RSzF 260].

Szk: *csonkulás* ~. 1752/1785: (A) Kegyelmed kezére devenialt Bonumokat olyan Sedulő, és Curiose pro Curállya, és administrályja, hogy azokban Semmi tsonkulás, vagy deterioratio annakidejében ne tanálatassék [Szentbenedek AF; DobLev. III/596. 267] * *deterioráció* ~ → *csonkulás* ~.

5. van, létezik; a exista/fi; sich befinden, (anwesend) sein, es gibt ..., sein, existieren. A. 1575: Ertik eo K. az Kapura valo Drabantok feleolis Byro vramnak bezedet ... hagi Az Kapuban legienek Nem egebwnt, Mint Ezeleotis ritkan talaltattak Mynnyayan az kapuban [Kv; TanJk V/3].

125b]. 1589: Ez meszarosok feleol Regteol foghwant vegzen wegheztenek varosul eö kgmek, Mind io Intesekel, mind Birsagholással smind haraggal megh probaltak eoketh, de ... az Nagy Wakmereoegh taltaot keozteok [Kv; i.h. 1/1. 106]. 1714: Inventarium. Az Aszsony eö Hercegs(e)ge számára tartozando mindennemü Res Mobilisek-(ne)k, melyek rész szerint ... Fogaras Várában Keszei János V(ra)m, eö H(erceg)s(é)ge Komornyikja Inspectiója alatt talattattak [REKlt II. Apafi Mihály hagy. 1]. 1766: azon kaszáló Rét szem szurásból bé van ut Cumque Gyeplülve, de szabadoson által mehetnek az marhákis, mivel igen sok rések táltatnak (!) actu rajta [Berz. 13. F. V. 20].

B. 1657: Ez fejedelem ... egyéb virtusiról hátrébb is töttem vala rövid emlékezetet, melyhez hasonló az ő idejéig azelőtt, sem azután az erdélyi fejedelmek idejekben ekkoráig nem tanátatott [KemÖn. 101]. 1673: Kegyelmes Asszonyunk ... az praefectus uram szolgájának boersága felől munket megeskettek volt, de mivel ... magyarul nem tudunk s nem is értünk, ez dolgot eszünkben nem vehettük, mely miatt vallásunkban fogyatkozás tanátatott [UF II, 528]. 1756: Balogné Asszonyom Gyermekével együtt az Uraság pinczejéb(e) jártanak Bort palinkat ittanak házokhoz is hordottanak dirib darab szalonnnakat, minden félét mi tsak az Udvar háznál tanátatott Leguminákat magok hazokhoz hordottanak [Drágavilma SzD; TKI Kirszté Peter (30) vall.]. 1767: a nevezett Erdőből talám még egy Ember vagy Czigan Sem tonátoltnek a'ki fát ne Lopott volna, a mint hogy Enis vittem belőlle [Bethlenszmiklós KK; BK. Teleuczsa Juon senior (60) jb vall.]. 1794: minthogy annyi belső Jók nem tánátoltnek hogy a' más két Atyafinak is compe-tentiajak ki adattassék, azért ezen őss Ház maradjon a' Két Fiúnak [Asz; Borb. I]. 1822: Ebbe az erdőbe is tanatattnak szaru fanak és rako boronának valo Tölgy fák [Gyevővásrhely K; KHn. 155]. 1845: tanátatnak ugyan küjebb kövek, és több fűszfák is a' két Birtok közti köz határon [Bodola Hsz; HSzJP Sztáncsuj Nika (70) vall.]. 1854: a Jozságment és más egyéb tárgyakat érdeklő Leveleim közül azokat, a melyek ... schatuljában, s egy más ládátskában tanátatnak ... kedves és jó feleségem tartsa meg [Kv; Végr.].

6. történik, előfordul; a se infimpla; vorkommen, sich ereignen. Szk: *lopás* ~. 1677: concludatátot, hogy Taplocza ilyen ockal és conditio alat maradjon helyben, semmi tolvajlás, orgazdaság, lopás köztök ne taláttassék [AC 245/1] * *orgazdaság* ~ → *lopás* ~ * *tolvajlás* ~ → *lopás* ~.

7. vmilyen állapotban leledzik; a fi într-o anumită stare; sich ... befinden, in ... Zustand sein. Szk: *egészségben* ~. 1572: az polgar vrait erre keotelessek legeniek, hogy semmyneuo okkal ... az biro vram hywatalat hatra Ne hagyhasa, hanem valamikor Egessege talaltatyk azon-nal az Byro vr(am) hywataliara kes legien hozza Menny [Kv; TanJk V/3. 54b].

8. tűnik; a párea; erscheinen, ... befunden werden. 1662: öket nagyon megintette vala, ha olly jót tett kegyelmes uroknak igaz híveinek akamának találatni, mint az tökéletes hűséghez illenék, s illy szükségében elárulni nem akarnák ... mutatának csak Váradra s az ott való tisztekre [SKr 396-7].

9. látszik, a se vedea; sichtbar, etw. zu sehen ist. Szk: *nyoma* ~. 1797: Ezenn Szent Egyedi Portioban ... sem Szerzeményének vagy Investitúrájának, sem valami ollyas Építményének vagy valami különös Jovitásának a' Méltóságos Aszszony özvegységének ideje alatt ki tetsz-

hető nyoma nem találatik [Szentegyed SzD; WassLt Conscrip. 151].

10. kiderül/tudódik; a se afla; (vor)gefunden werden, sich finden. 1700: ha hol és valakinél Török Rabok talat(ná)nak ... meg vizsgálja, és ha Találatik, micsada rendő Rab legyen, a Guberniumot Tudositsa felőlle [UszLt IX. 77/14 gub.].

11. szó ~ vkinél szólásban rajta a sor, övé a szó; a avea dreptul de a vorbi într-o discuție; zu Wort/zur Rede kommen, das Wort haben/erhalten. 1590: mierz en feleollem így zoltal ha az' szo nallad találatik, vagy valahúl megh all ... P(ro)testalok ne legie(n) kező az peresnek zaút hal-ua(n) dolgo(m)nak mind(en) rendihsz beőuebe(n) zol-no(m) mind itt [UszT].

12. tartozik; a apartine (de ceva); gehören zu etw. 1772: Az egész Hosdati Circulushoz adjungalo Faluk(na)k Hotároihoz Suhult Praediumak nem talattatnak nem is voltak [A.nádasd H; JF 36 Jos. Juhász jud. ns vall.].

13. talál vmivel; a se potrivei cu ceva; passend, geeignet sein. 1719: azon jo kapuczka kapu balvanyal jól talattattak [HSzj léckapu al.].

14. itéltetik/megállapíttatik; a fi constatat; be-/gefunden werden, beurteilt werden. A. 1561: az q cehekbe ... senki semminemw miet tizeneg' lottosnal alab ualo ezvstbol ne merezellyen mielni. Mert ualaky az probalasban vg talat-tik hogy kwlomben mielni. Az első wetkeiert ket lot ezvst-bol bwntettessek megy [Kv; ÖCART.]. 1584: St(ep)hanús Pulacher Regius Judex ... fassus est ... Pechy Jstwan ... keonyeoreogh hogy lennenk engedelmesek Adossaganak megh hagasaba(n) ... az c(om)p(ositi)o eleot eoteodfel zaz forintnak talaltatik vala Adossaga [Kv; TJK IV/1. 326]. 1585: Az Zamweweo Uraim Az Egyhazfiaktól ... zamoth weowen, Talaltatot hogy eok, Az harangozasbol, Az tem-plumba(n) valo Temetesbeol es Boltokbol percipialtanak ez tellies eztendeo Altal f. 322/40 [Kv; Szám. 3/XXIII. 20]. 1599: Biro vram ... megh paranchyolia ... hogy minden helyeken az Teozeleo helyeket es kemenyeket keorteoket megh circallianak (!) es Ahwn, felelmesnek karosnak talat-tatik le rontassak [Kv; TanJk I/1. 355]. 1682: Ha penig tempore revisionis azon Controversias hely Collegium föl-de nek találatik lenni, tehát az arrol asszortalt gabona(na)k dezmaját tartozza(na)k specificalt Patronusak refundalni [Ne; Törzs]. 1736: A 1736 die 12 juni meg merven az bodolaji hijuban levő harickat talattatot cub 2 mēt 3 1/2 [Hsz; BLt 2]. 1760: őszve szedék a' Notariusi Voxokatis és talá-taték, hogy én réam méne 27 vox ... bé eskettetem és func-tióhoz kezdék [ArJk 52-3]. 1771: számtarto Berkeszi Ur(am) Ratioját ventillálván talattatot ... hogy költött 115 (!) és 52. pénzeket [Kendilóna SzD; Teleki Pál hagy. Cseh Benjámin de Miske vall.]. 1835: itt keresztül mérvén ... ta-lálatatt kilentz ölnék [Kakasd MT; MRLt]. 1837: a helybéli Arany és ezüst mives Czéhnek ... Czéh gyűlése tartván ... a Voxolás-is ... meg tétetet ... úgy talattatot, hogy Bi-netz István kapott 8 voxot Ajtai Sámuel 7 voxot, Fejérvári Janos egyet sem [Kv; ÖCLev.]. 1840: Mely Passust is meg vizsgálva úgy talattatot, hogy azon Passus mellet annyi Csoportozo Czigányok nem utazhattak [Dob; RLi Mayner Ignács szb kezével]. 1844: Végére kívánván ezen Czéh jár-ni, hogy azon Pálítkás korsok ... belőlről meg vagynak e mázolja ... úgy talattatot, hogy belőlről mázolatlanok [ZFaz.].

Szk: *árulónak* ~. 1675: Valaki arulonak talaltatik uagy ... elotte jaroja ellen ok nélkül tamadonak talaltatik kegye-

lem nélkül meghalyon [Fog.; UF II, 677 Bornemisza Anna kezével] * *elegyedettek* ~. 1584: Aky gabonat hoz es Elegiedetnek talalattik kinek az feli zep, az Alliah penig es keozy elegies ... Aztis el wehesse az Wasarbiro [Kv; PolgK 10] * *hamisnak* ~. 1662: Barcsai minden maga mentsége a portán helyesnek találtatott, hogy a budai vezérhez is porta árnyékába folyamodott, s azon ellene való vád, hogy ő a török hadakat segítségnek színe alatt csak becsalni s odavesztetni akarta volna, hamisnak találtatott [SKr 505] * *helyesen* ~. 1750: Proba Szedés alkatmatosságával egész gyűlese lévén Becsületes Nemes Czehűnknek, mellj alkatmatossággal is az Probákat szorosan meg vizsgálván és helesen találtattnak [Kv; ÖCJk] * *helyesnek* ~ → *hamisnak* ~ * *hitetlennek* ~ → *árulónak* ~ * *idejűnek* ~. 1671: Szakmári Miklos ... ket borjuk véghet, hogy ha nem idejűeknek találtatnak, keoteotte maghát jobbágyul eő Kglmenek [Kv; TJk VIII/11. 155] * *inobediensnek* ~ → *engedetlenné* ítélte. 1738: Ha pedig az Strásák inobediensnek(ne)k találtatnának ... Hadnagi Atyánkfiához vitetettvén, jól meg-lapátoztassanak [Dés; Jk 504a] * *kapálnak* ~. 1781: a szőlőnek ... a' kapáltatása mintegy egyszeri formában kapálnak találtatott lenni az elébeni oculatiokor [Ne; DobLev. III/559. 1a] * *kevesebbnek* ~. 1765: Regius Perceptorok mindenkor kevesebbnek mondgya a pénzt mint eők Falujokban számlálták ... ha kevesebbnek találatik, és ők arról szót téznek igen nagyon indulatokodik, haragszik [Gyf; Eszt-Mk Vall. 335] * *korifeusnak* ~ főkolompósna ítélte. 1773: örökös Földes Urát ... Jobbágya nem tilalmazhattya ... ha a' Falu tselekedné, ákik a' Falut arra késztetnék s' találattnának Corifheusoknak 24. Lapáttal büntettesenek [MT; JHb II/1] * *okának* ~ *lenni*. 1653: Bástá ... a vajda dolgát is ... megjelenti császárnak ... Ezt császár jól meggruminalván ... azt találja fel: hogy Erdély országa hitetlenségben lehet, Mihály vajda vétik ... gratiájába veszi ... azt mondván: "Ti mind ketten indultok Erdélybe, és a hitetlenségért büntetődjenek meg, akik okainak találatnak lenni [ETA I, 59–60 NSz] * *pártitűzőnek* ~ → *árulónak* ~ * *szükségesnek* ~. 1831: Babós Ignácz, úgy a' Sárfalvi tavalyi katona Bíró tösténis ki kérdezettetés szükségesnek találatván [Kvh; HSzjP] * *támadónak* ~ → *árulónak* ~ * *űresnek* ~. 1671: Erreis szemben hiuattua(n) eo kglket mindkett reszeol pro et contra ruminalua(n) az dolgott, az expositio wresnek nem találatott, nem leűen mind egy aranyu az emberek(ne)k elmejek [Borb. I Béli Pál, Haller János, Kornis Gáspár és az egy-i bizottság jel. Déről] * *vmivel bírónak* ~. 1848: Várallyai András, Mihály Domokos, és Pap Sándor meg próbáltatások után, elegedendő készülettél bírónak találatván, hűtös ülnököknek fel vétetni határozatnak [Usz; UszL XI. 85/1. 86].

B. 1657: Daniel János jelenté, hogy az ő seregebéli legények igen alkatmatlan helyet mondanak előtűnk lenni, melyet hamar megvizsgálván, úgy is tanálaték [KemOn. 246–7]. 1732: oculatitva(n) az N: Kádár Istvá(n) Atyánkfia Hazab(an) ... a Deesi Refor. oscola felől való kemenczeje, s annak be kerteltetése ... ugj tanálatott, hogj az Nemes Város földén vajgon mind a kemenczenek egy része, s az kerteles egészen [Dés; Jk 431a]. 1783: minthogy ... Barcsai Gergelyné Aszszony eő Nga Jobbágyainak tanálatottak ezen Botskák Dévai Péter nevezetű akkori Tisztarto repetalatván törvényesen fel-is adattak s el vitettek volt [Szamosfva K; Eszt-Mk]. 1805: Homorod Almási Szondi Mihály exhibealya ... ezen Nemes Udvarhelyszek(ne)k volt Continnua Tablajan ... az Almási Contribuens Comunitasnak Im-

petitiojara költ Productionalis Processusat, melyben Iudicialiter armalistanak tanálatott [Szu; Borb. II].

Szk: *helyesen* ~. 1738: A(nn) Die 3 Mai Proba Szedesi alkatmatossággal egész Gyűlese lévén az blts N: Czehnek elsőben is az probakat Szorgalmatosan meg vizsgálván helyesen tanálatottak [Kv; ÖCJk] * *jónak* ~ *lenni*. 1840: azon egyeztűnk meg, hogy ... akárkinek is szarvasmarhájában reméntelen kára történék ... a hús felosztassék közönségűnknek becsű árán ... ezen egyezmény már ki is volt ez-előtt próbálva, és jónak tanálatott lenni; azért ... folytatását kívánta közönségűnk fennhagyni megerősítve [Jenőfva Cs; RSzF 105] * *vmire alkalmasnak* ~. 1794: a' kik fegyver viselesre alkalmasok(na)k tanálatnak visálatatnak es asentalatnak [M.bikal K; RAK].

15. rajtakapatik, vmiben leledzik; a fi surprins (asupra unui fapt); des/der ... überführt werden, als ... befunden werden, erwischt werden. A. 1579: ha ... vinceller találatik ez vegezes elle(n) chyelekedet lenny azt az prengerhoz keossek es megh weryek [Kv; TanJk V/3. 183b]. 1583: Az Bor Gazdakrol ... ha io Atthiafiay, zonzedy, eo magok penzeokeon a korchomara hust, vagy halat Vinnenek, tulajdon chak azzal, es annak meg feozesewel legien zabad minden Borgazdaknak gazdalkodniok Ha ky penig ez ellen valo chelekedetben találatik, Tehat bora mind azzal a penzel eozwe kit arult volna beleölle, el Vetessek [Kv; PolgK 1]. 1600: A kalugerek penig az országból minden helyekről teljességgel proscriptusok legyenek; ha ki találatik, hogy bejött ... megfogják és megfoszszák minden helyeken [EOE IV, 556–7 egy-i hat.]. 1636: egh corokeget ... senkinek el foghlalni ne engedgie, mert ha eben találatnek patuarron maragion [Barót Hsz; BLt]. 1659: kívánva kívántam az alkatmatosságot, hogy ő nagyságának írhassek ... hogy ő nagyságának hozzám való kegyelmességeért ne találatssam háládatlanságban [TML I, 397 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1667: Kerekes Miklos ennek utanna jámbor lészén, eő Nagok mertosaga ellen se nyelvevel sem cselekedetivel nem vét, melyben ha találatnek az megh irt kezeseken valamint eő Nagok akarjak ez husz husz forintot megh vétethessek [UF II, 346]. 1677: Istennek es Ország-nak törvényével nem ellenkező modok szerint férhez menő Aszszonyi állatokat, és leányzokat, a' Földes Urok meg ne akadékoztassanak ... kik-is nem lopva mennyenek férhez ... ha penig találattnának kik affélét titkon, vagy szöktetve cselekednének, azon poenában incurrallyanak [AC 104]. 1769: Valakik titkon ez országból nagy és jo féle Monétákot idegen országra vinni találatnak, 30 darab monétáknak ki vitelire szabaditnak, de azon felyül kinél töb találatik confiscáltatik | a Molduvából es oláh országról tilalmas utakon ki szökö embereket duggatok(na)k Kgk között ki hirdettük vala ... a kik abba találat(na)k halállal büntettet(ne)k [UszL XII/97]. 1828: Seréli János Jánk el fogatott azért hogy egy bekanyistától egy övező Szijjut lopott, 's vele találatott [H; JF 36/1]. 1847: akik ... a Nyárasba találattnának kárt tenni, azok minden meg külömböztetés nélkül 12. M. forintig ... marasztassanak [Torockó; TLev. 10/9]. 1865: Kovács Ferencz, ugy szintén Szabó Mártonné bezárt szobában találatva a legterhebb gyanuban lélegzelnek [M.bikal K; RAK 257].

Szk: *agyagorozásban* ~. 1816: Anno 1816, Die 8dik Januárii Szip Sándor Uram Elsőben találatott agyag orozlásban Ugyan ekkor találatott Marányi Janos Uramis Agyag orozlásban Elsőben [ZFaz.] * *árúlatásban/árúlatás vétékében* ~. 1653: Havasalföldében három fű bojer árúlatás-

ban találatván, az Máté vajda gyalogi az három bojert megöltik [Teke K; Veress, Doc. X, 264 ismeretlen Beszterce városához]. 1677: Ha kik árulatsának vétkeben találatnak ... in notam perpetuae infidelitatis incurralyanak [AC 40-1] * *bankócédula-csinálásban* ~ 1807: A Maros portusi tiszték Bánko tzedula tsinálásba találatnak [Dés; Ks 87. 215 Kornis Mihály jk] * *favágáson* ~ 1837: Karátson in-nepe körül fa vágáson találatott [Kakasd MT; DLev. 1. II. 28] * *frausban* ~ családságon rajtakapatik. 1596: ha ki ... valami frausba találatik, Byro vram megh bewntesse [Kv; TanJk V/1. 278]. 1634: Arrais rea vigiazzanak az Tiszuies-selők, hogy se magok se dezmasok oly frausban ne találat-sanak, hogy czépelletéskor, buza, egieb gabona vagy akár my legumina körül forgolódván, az eleit, jauát, magok szá-mokra ne talaydonétczák [UF I, 333] * *gubalopásban* ~ 1813: Puskás Mitru Szelszegeⁿ Guba Lopásba találatott [F.berekszó Sz; BfR Koza Ursz (45) col. vall. — *Sz] * *gyilkosságban* ~ 1591: az Tamas Janos giolkosságban találatok [UszT] * *hamis esküvésben* ~ 1746: Szuszán Dávid, találatatté hamis esküvés(en) [H; Ks 112 Vegyes ir.] * *hamis hitben* ~ 1831: Egyed László ... hamis hitbe találatott [Szenterzsébet U; Borb. id. Szakáts Mihály (66) ns vall] * *hitetlenségben* ~ 1683: hitetlenségbe(n) ne(m) találatua(n) az Aszonyi állat, absolvaltatik ferjetol [SzJk 188] * *kárban* ~ 1749: (Az alperes) maga kárban találat-tott ökreit midőn azokat bé akartak volna hajtani ... az haj-tok(na)k nem tsak resistalt hanem a' marhakat ... elis vötte [Torda; TjKT III. 255] * *kurvaságban* ~ 1757: egy Pál Er-sók nevű bestelen személy ... már sok versben találatván kurvaságban ... végeztetett ... fölöle, hogy ha többször a' Városban redealna, Hóhér által elimináltassék [Kv; TjK XVI/8. 350] * *lopásban* ~ 1665/1754: Ha valamely Le-gény akármely lopásban találatassék büntetődjék a' plágával [Kv; ACLev. 15]. 1675: Valaki az lőű szerszamokhoz ualo eszközöknek uagy egyebnek ualaminék lopásban talat-tatik hitese leuen megh ölettessek [Fog.; UF II, 677 Borne-misza Anna kezével] * *parázinaságban* ~ 1648: Director Ur(am)ek ... Szekel Annokot, azzal vadoliak hogy har-maddize paraznasagba(n) talatatu(n) ki cziaptak volt az varasrol [Kv; TjK VIII/4. 291]. 1655: Hajdu Borkat azzal vadoliak hogy paraznasagb(an) talataltott [Kv; TjK IX/1. 394]. 1675: Farkas Janos ugy vette el Toot Kátat feleségül mint Szűz leánt azonba(n) paraznasagba(n) talataltott [SzJk 127] * *pénzlopásban* ~ 1745: az J ... ha ennekutánna tsak egy pénz lopásba találatik is életit amittallja [Torda; TjKT II. 97] * *tehénnyűzásban* ~ 1668: mi előttünk ada Jobba-gjul Magat edgy Molnar al(ia)s Porfiras Janos neuő olah Legenj ki ... Bujdosas közben valami Tehen Niuzasba(n) talataltott [M.köblös SzD; RLt 1] * *vétekben* ~ 1570: we-geztek ... hogy ennek vtanna minde(n) zaz ember ... tizes-segessen zollyon ithen az gywlesbe egy masnak, feo kep-pe(n) pedig az mely birot es feot az vriste(n) eleinkbe Ren-del, azt bechwyilletel halgassak mint varasnak feiet es előt-te Jarot, Mert valaky ez ellen valo vetekbe talaltatik, egez eztendeig honestaproscriptiowal bwntessek [Kv; TanJk V/3. 169b]. 1597: Mierthogy Kadas Janos Gratiaval obú-ialt, tecziik hogy az azzony annak amyeka alat megh zabad-úl, de ... ha teőbzeor affele vetekbe(n) talaltatik sakba bú-tatwa igia megh az Zamost [Kv; TjK VI/1. 98]. 1607: Tu-dom azt hogy az en vramnak Ozdj ferencznek egy Atthiafja valamely vetekben talaltatoth vala [UszT 20/354 Relicta Franciscj ozdj de ozdfulua vall.] * *vigyzatlanul* ~ 1671: legyenek oly vigyzással s készséggel, hogy ha kivantatni

fogna (noha nem reménljük), ne találatassanak vigyzatlan-
núl, melyből ez hazára is veszedelem ne következze [TML V, 487 a fej. Teleki Mihályhoz].

Sz. 1673: Ki-ki lássa, mit csinál; az ki mikben találatik, az szerént itlletik [TML VI, 430 Teleki Mihály Bethlen Miklóshoz].

B. 1846: A füvekről pedig ... kötelesek számadolni, hogy ha gondviselések mián kár történnék, azt a fűpászto-
rok becsű szerint megfizetni kötelesek; ha valamely sze-mélyt vagy csordát megtanálnak, ha szánszándékos, a 3 fo-rintokig megbüntetessék, mégis a kárt megfizesse; aki tör-ténétből tanálatnék, a fizessen 2 garast és a kárt [Zalán Hsz; RSzF 176].

Szk: *csokolódn* ~ 1766: A bé adott Relatorijákban ... ki tetze(ne)k vilagoson az A Aszszony(na)k fajtalan élete aki-is sokszor tanálatott fajtalankodni, tsokolodni, ölelgető-zeni [GörgJk 207] * *fajtalankodni* ~ *csokolódn* ~ *hamisságban* ~ 1746: az hamisságban tanálatott Sztán Kretsun Gornyik, és Ruzs Danila keményen meg pácázátat-tak [H; Ks 62/10] * *kárban* ~ 1779: Csíktaplociai Kardos János sertése kárban tanálatott az káposztába [Taploca Cs; RSzF 159] * *lopásban* ~ 1700: egy Siket Molnár ... lopás-ban tanálatott és azonn vétkéért asztán kötelezte magát jobbáginak [Csolnakos H; Szer. Mich. Csonkosi (50) ns vall.] * *ölelgetődn* ~ *csokolódn* ~ *szárazfavágáson* ~ 1817: szároz fa vágáson tanálatott [Dés; DLt az 1823. évi iratok közt] * *vétekben* ~ 1655/1754 k.: a' mely Mes-ter ebben a' Vétékben tanálatik, tártozzék büntetést adni flor. 22 [Kv; ACJk 7].

16. vkivel/vmivel véletlenül/váratlanul történik vmi; a se
intimpla ceva pe neașteptate cu cineva/ceva; es geschieht
etw. Zufälliges/Unerwartetes. 1662: De ha az ország el-
veszne, a fejedelemnek is fejedelemnek lenni megszűnni
kellene ... úgy ... respublicának hamar megszűnnie
találatniok kellene | Rákóczi fejedelemnek nem kicsiny kárá-
val esni talált vala, hogy gyalogja s lövőszerszámi távul tő-
le a Vaskapu szorosának oltalmazására küldetni tanálatnak
vala [SKr 393, 519-20].

találató, tanálató található, lelhető; care se găsește;
befindlich. A. 1727: ezen Vendég fogadonál vámot az úton
járóktól vesznek ... Ezt pedig abban az útban találató egy
niihany Hidatskáktól vészik [Csákgoró SzD; JHbK XXVI/
13. 25]. 1733: a Déési Rethen lévő szena hozásnak tilalma,
s büntetése effectumb(a) nem ment ... ez után ... minden
Tizedből egy egy lovas Ember legyen kiis minden etczaka az
Tizedessel ki menő 10 :/ 10 Emberrel ki menyen, az ott ta-
lálato szenahordoknak marhait be hajcsák [Dés; Jk 440b].
1757: az vizek folyamatiaban találatto Arany ott termetté,
vagy Mineralis Hegyekből devovalodot oda [Zalatna AF;
JHb]. 1780: Leányt illető Jóságokban találatto Felkelhető-
inkben keresett Jóságinkban két Fiaim ne részesedjenek
[Mv; Told. 27]. 1784: az Somos berekbe ... az rajta talá-
latto kévés Somfákból s azoknak gyümölteiből mikor ter-
més vagon szokott egy egy kévés haszon redundálni [Ga-
lambod MT; EHA]. 1795: Hogy ha Valamellyikünknek
ezen Felkelhetőkből, és Naturelekéből jutandó része azon
Ingatlan Jóságokban találatto Felkelhetőkből ki telnek, a
melly Jóság résziben jutott, adattassék ott ki [Ádamos KK;
JHb XIX/47]. 1796: A Templomban találatto mobilák⁴
[Tresztia H; Ks 115 Vegyes ir. — *Köv. a fels.]. 1804: Hát
Széki István Ur igazé, hogy az Instansoknak a provocatu-
soknál találatto Jussokot Contractus mellet meg vásárolta

[Szenterzsébet U; Borb. II]. 1810: Mindenféle halálomkor találtató fejéremuim^a ... hagyom Tsia Joseffnek [Héderfája KK; IB. gr. I. Bethlen Sámuel végr. — "Köv. a fels.]. 1831: Noritsán Bogdán boltjában „találtató Portekák nevei”: Moldon, Kortony, Gyölts, Fejtő, Sztremetura [Marosludas TA; TLt 1315 Alsó Csemátoni Zámblér Ferenc szb kezével]. 1852: Ha ... a' tulajdonos Urnak bár mi nemű kára ütné ki magát telyesen kárpotolni kötelesek 's hogy az iránt magának leg rövidebb uton telyes elégtételt vehessen, vétethessen bár hol találtató javaikból [Ne; DobLev. V/1345].

B. 1729: a' meg álló fél a' meg nem álló félnek akár holt találtató s akármemű bonumiból magának az ... 75 forint Summat ... exigalhassa [i.h. V/138]. 1761: a' Maros Portan (!) fekvő Curiában talantato Mobiliak egy arant osztottanak [Branyicska H; JHb XXXV/45. 14]. 1799: Molnár János elő Kegyelme ... elő Nga szomszédságában lévő Telkét ... Báro Bornemisza Anna Maria Aszszony elő Nga biradalmában örökre által adá egész ki terjedésével gyümölcsössével és azon tanáltató épületeivel egyetemben [Búrjánosbuda; JHb VI/24]. 1817: kéntelenek némelly helységeken Törökbuza Csuszából, s az Erdőken tanáltató Galaganya Gyümölsből készítettett egészségtelen Kenyérrel gédelgetni magokat [TLt 1095]. 1820: három egy más után következő Hármas esztendőkre Mányol Sándor urnak a két víz között Fekvő egész Telkét minden rajta tanáltató épületekkel és alkalmatosságokkal együtt bérben ki fogadtuk [Kv; Somb. II]. 1820 k.: Nemes Udvar háza ... az úgy nevezett Tőkös Tonál lévő Helyen tanáltató ... kaszálo Réttel edgyütt ... Tekintetes Petrij Joseff Urnak Transponáltatott [Dés; RLt]. 1826: nem mulatta el ... Deési szállásán talantato Házi felkelhető vagyonnyait conscribáltatni [Dés; DLt 243].

találtató, tanáltató I. mn talált, lelt; care a fost găsit; (auf-/vor)gefunden. A. 1699: az ot körül akkor találtató öregb emberek előmbé convocalvan ... ezen Controversiab(an) forgo Határok iránt eskettem [JHb II/14 G. Szabo de Bálványos Várallya (74) vall.]. 1719: Groff Kornis Istvan Ur(am) eo kglmenek el vezett Menesséből ... Groff Mikos Mihály Uram eo kglme Menesse között talaltatott Kanczáit ... kéném [Beszt.; Ks 83]. 1737: investigáltassék azis, hogj hova distraháltatta(na)k azon el-múlt őszszel találtatott borok [Dés; Jk 483a]. 1768: ezen kancza mind inkább a' véle talaltatott Csikaival és Nyájával különösen járt [Páké Hsz; Szentkgy Andr. Tamás (38) gy.kat. vall.]. 1784: nem tsak erőszakoson turbaltattam de törvényesen is meg hivattattam azon jóság(ban) talaltatott vagyonak(na)k kiadására [Msz; Mb XI. 71]. 1795: hogy ... a Kastély, és Jóság az által adáskor talaltatott állapotába ... viszájohessen ... a Jozságnak által adása előtt különösen Conscribáltassanak [Kv; JHb XX/41]. 1804: Az Jozságon találtatott minden épületek, és Jovitások [Radnótfája MT; Born. G. IVa. 5]. 1816: Házadnál lévő Krumpérid (!) meg nézetek ... de ... koránt sem edgyeznek a' nállad találtatott krumpikkal [Déva; Ks 116 Vegyes ir.]. 1851: Az itt találtatott hordók alább az edények közt fognak beíródni [Erdősztygyörgy MT; TSb 34].

B. 1662: grófnénak Tokajban talántatott sok borai megadatnak [SKr 209]. 1761: Az Utrizalt Udvarban tanaltatott Mobiliakot, Naturalakat mi keppen s kik által conscribáltotta M. B. Imre Ur elő Nga nem tudom [Branyicska H; JHb XXXV/45. 14]. 1775 u.: az egész Baromlak^a az Incta Pars

keze alatt tanáltatot Loga Familia az Actomak le irt próbájára az Inctusoktól el ítéltettek [DobLev. II/461. 2b. — "O.dellőn (TA) egy rét neve]. 1782: Ha valamely embernek kára gabonájában vagy füviben tanáltatik, azon ottan tanáltatott marhákon mind a kárt, mind pedig az bírságot az határpásztorok megvehessék [Oroszfalu Hsz; RSzF 151]. 1791: Fel adván a' Magistratusban a' két Határ Járo, hogy ... a' Szénát hordo Marhás Emberek Marhájokat szabadon botsátván, a' más Gazdák Nyillyaiban a' Széna Bugiákban igen sok károkat téznek ... ketten pedig meg-örizésére, és a' kárban tanáltatott Marhák(na)k behajtására nem elégségesek [Kv; TanJk IV/8. 54]. 1792: Vagyon egy ... cserefa Theca, melyben ... a' Sukon tanáltatott portzellán edények és poharak ... vadnak bé zárva [Kv; SLt 17].

II. fn-i haszn-ban; cu valoare de substantiv; in substantivartigem Gebrauch: talált tárgy; obiecte care se găsesc într-un anumit loc; Gefundenes, befindliche Sache/Objekt, etw. ist irgendwo befindlich. 1813: A' Karátsonfalvi Lisztelő Malom és egyeb ottan találtattnak leírása [Karácsonfva MT; Told. 18].

talán, tám, tán I. hsz 1. meglehet, úgylehet, lehetséges, hogy ...; posibil (ca) să ..., poate că ...; vielleicht. 1572: Kyrál mathe ... vallia hogy ... halot volt ket Ember Newetteset Bezedet ... Az agynak pattogását, Es az falnak dobogását ... Mond felesegenek, Bezzeg Igen chelekezik most Keomyes Georgy talam vtra valot vezen [Kv; TJk III/3. 1]. 1585: kerdem ha meg Jsmernye ha ky waga wtet, monda talam meg esmere(m) [M.valkó K; KP]. 1602: Nagy Bartalius ... Beteg állapotall ... leuen ... ezt mo(n)duan ... Jo fiaim^a ... en Jmar igen el Estem talam en teobzeor sem Jeohetek hozatok [Kászonimpérfva Cs; BCS. — "Leányához és ennek férjéhez]. 1625: Agoston Jmrehne Marta ... az fűrez melle molmat akar czynaln^j talan az viz arokatis beoueteny akaria [UzT 22a]. 1664: Religiomon való város Szathmár, ott tanám (!) megvonom magam [TML III, 323 Boldvai Márton Teleki Mihályhoz]. 1703: az kis Sandorkot had hozathatnam el ... köntőse eo Kglme ne költene, mivel az Andriko viselt köntősevel talám be érnem [Székelykocsárd TA; ApLt Korda Borbára Korda Zsigmondhoz]. 1763: tám öteti meg ölték volna [Nagyida K; Told. 9]. 1770: vagy két helyt tám kapával is az Balai^a szomszedak bé hárongatták az Sántát [LLt 10/2. — "Bala MT]. 1793: talám a Ked Urát verik, hallya ked a lármát [DLt 1799]. 1810: az ök Lovak tám soha sem volt Patkos [KLev.]. 1816: miltoztassik Nagyságod magais a' dologba bele tekinteni: ne hogy jövendőben azt mondhasa valaki: hogy talám két felé Sántikáltam [Mv; Ks id. V. Filep József lev.]. 1824: az Ur^a idegen helyről valami Sert hozottatván bé Décs Várossában ... köz árultatásra ki tétette, 's talán Czégért is tétetett annak [Dés; DLt 206]. 1855: Mondják s tán nem is volt ok nélküli, hogy a magyar nemzet függetlenségi vágya merőben értelmetlen [ÚjFE 334].

Szk: ~ ~ talántán. 1818: én talám talám meg Szokom [Pk 3 kv-i leány Adámosról].

2. valószínűleg, feltehetőleg; probabíl; vielleicht, wahrscheinlich. 1573: Sala Bartos ... vallia ... Ment volt eo ala Bester cere Iffy w farkashoz ... fekyz volt betegem ... Mond ... az Isten engemet talam hamar ky vezen ez vilagbol [Kv; TJk III/3. 133]. 1592/1593: az a' porond zygett ... Rigen ... tizta feoueh volt, chak az Ludis talam rajta eleget nem eheter volna [Szásznyíres SzD; Ks]. 1604: monda az Inas hogi 18 pinzen hatta zaza^t, s monda

Ferencz wram hogi pinszem aniera tolam nincz Eöcziem [UszT 20/316 Zabo Lukachine Zent Ersebeti Katalin vall. — "A palántnak]. 1671: Kegyelmed ne fáradjon s ne is ügykezzeék velem szemben lenni előbb, mert alám az üdö is úgyhozza, mivel ma későn érkezhetem oda, reggel pedig olykor megyek fel, mások addig talám fel sem kelnek [TML V, 457 Rédei Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1705: taláne némelyek a főrendek közül úgy gondolkoztanak ... hogy talán a Gubernium ... a haza közönséges megmaradásáról nem gondolkozik [WIN I, 611]. 1757: Pakular Vaszil ... talam koporso bezártaig is meg fogja érezni azan verést [O.kocsárd KK; Ks 8. XXV. 14]. 1774: Én ... Vintze Péter adtam el Tavaj ... Magyar Juonnal három Jármos Ökröt, amint maga is fogta tám fateálni [Szépkényerüsztmárton SzD; Ks Conscr. 104–5]. 1797: aki közönséges bort akar innya ott van az 10 xros ez mint hogy az közönségesnél előbb valo apranként talán inkább meg iszák most mint máskor [Banyica K; IB. Gombos István lev.]. 1807: az Eskettető ... a sogoraét is a Pálfi Josef Uramét is Szántatta és Szánttta tam ma is [Sinfva TA; Borb. II Gombási Péter (26) ns vall.]. 1829: valamelyik, s' tám éppen Ajtai Sándor Uram azt mondotta, hogy régen az olyan katonát, ki alattomoson el árulta a' maga regementjét talán fel-akasztották [Kv; MészCLev.]. 1843: ugy emlékezem hogy talám Birtsa Simon kérésére írtam* [Bágyon TA; KLev. Török István (26) vall. — "A paszkvillust]. 1848: hihető a' mint le esett tám megütötte a' fejét az ajtoba [Dés; DLt]. 1853: kérélek édes Balint küld el a kívánt menyiséget* hogy ne gondoljak hogy talán én hanyagolom az fel vételt [Nagylak AF; DobLev. V/1357 Csüri Sándor nagylaki bíró Dobolyi Bálinthoz. — "Az előbbieken jelzett adóösszeget].

3. (felt. mondattal) esetleg; (cu propositio conditionalis) eventual, posibíl, probabil; möglicherweise, vielleicht (mit Konditionalsätze Gebraucht). 1570: Cathalin Jakab Thakachne Margit Syweges Gergelyne ... vallyak ... Eok arra azt Montak talam felthebe mywelte ha mywelte [Kv; Tjk III/2. 161]. 1597: bezelgetenék egimással az Arwanak ki lenne gongia wisseleioe ... monda(m) ezt hogi ha ferfi volna ... vgi talam inkab hozza fognek [Kv; Tjk VI/1. 66]. 1602: mikor hiwom wala ha akor el Jö wala talam el zaladhatunk volna [UszT 17/45]. 1644: Monda erre az apia jo fiam ha el vetteted* talam ugi fordulhat ugia(n) eszitek* megh (igy!) [Mv; MvLt 291. 104a. — "A búzát. *Elötte kimaradt a *ti*]. 1761: hallattam azt hogy ... az öcsiben Andrásban belé ütette volna a' kést, talám ha a' vejem Kötélverő Mihály hadta volna, akkor haragjában meg is ölte volna* [Szászsztván KK; BK. G. Besztzerzei (70) zs vall. — "Ferencz Lörintz]. 1766: Hogy ha talám történnék, hogy valamellyik a' Birák közül az irt Constitutio* ellen hibáznék ... büntetődgyék, elsőben is 24 Forintokig [Torockó; TLev. 9/11. — "A stompvaskészítést illető végzés]. 1811: ha a' kapa nyelével fejem felett magamat tüzesen nem oltalmaztam volna, talán agyon vert volna [Szúv; DLt]. 1819: ha a' vidéki Tisztek nem tsendesítették volna, még tám tsontya se maradt volna épen a Groffnak [Nagynyíres Szt; Ks 67. 47. 28]. 1856: már az oskolánknak egy része hazament és hogy ha Szombatig néki betegem itt kellene maradni talán egyedül lenne [Szkr; Pf Serester Sándor lev.].

4. hátha; dacá, poate că ...; vielleicht, allenfalls, möglicherweise, falls. 1570: Katalin Pelbard kadame Azt vallya hogy mykor Ada(m) kadar Jgen Betegh volt ... latta hogy megh halna eo ely Jeot onnath ... Talalya Thot Andrast es

ezt Mongia neky hogi Nem Megy az apatokhoz Am Megh hal talam testamentomoth tenne [Kv; Tjk III/2. 198]. 1610: ne meny el talam kerheteónk ualami io emberünktől szalmat [UszT 4/9d]. 1666: Én is ma eleget írtam urunknak, Kegyelmed is kötelessége szerint adja értésére ő nagyságának, talán az mindenfelől való tudósítás serkengeti az vigyázásra [TML III, 561 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1711: egy nehany Juhotskamis van talam aztis nem veszi el töllem [Ks 96 Árva Kemény Kata leányához, Gyerőfi Borbárához]. 1754: Apór János urfi ... így szolla: talám tsak tréfából szollott valamit Ángyom Aszszony [Altoria Hsz; HSzJP]. 1768: Hagjma semmi sem lett ... a kaposztatska mutattya magát, talán lesz valami belőlle [Eszény SzD; Told. 5a]. 1774: asztis mondotta hadgyam el ne Calculáljam mert tam Praefectus Uram eszre nem veszi [Mocs K; KS Conscr. Áts Istvan (30) lib. molitor vall.]. 1832: talám már jobb napokat érünk [Zsibó Sz; WLT Kelemen Benjámin lev.]. 1840: vártam, hogy tán az eső csendesedni fog [Dés; DLt 1071]. 1849: talán csak kigázolunk valahogy a' bajokból [Kv; Pk 7].

Szk: ~ az Isten vmit (cselekszik). 1657: Talám az Isten az urat ... kiszabadítja [TML I, 68 Bornemisza Susánna Teleki Mihályhoz]. 1670: talán az Isten Kegyelmedet behozza s beszélhetünk [TML V, 81 Bornemisza Anna ua-hoz]. 1677: kültem eő Ngok számokra egy nehany fony kaposztatt ... ez utan talám Isten többet ad [Balázsfva AF; Utl. — "Így ismételtén más levélben is]. 1723: harmad naptol fogva jobbra fordula az üdö, s talám Isten eő Sz. Felsége már könyörül rajtunk [Darlac KK; ApLt I gr. Haller János anyósához]. 1844: Az Isten tám réa segít haza mehetek a' jövő héten [Kv; Pk 6 Pékei Krisztina lev.]. — L. még RettE 212; TML I, 354, 530; II, 80; IV, 487; V, 519; VII, 254.

5. (kérdésben) lehetséges, hogy?; este posibíl sá/cá ...?; vielleicht...?; wohl...?; etwa...?; ist es möglich ...? 1593: Duruttia Azzoni Chizar Balintne vallia ... Lakatos Georgine hallam hogi igi zola Leorincznek, Te Leorincz, talam eztis megh akarod eolni, mint az Atiadfiat [Kv; Tjk V/1. 356]. 1617: En monda(m) miert czelekedi azt talám(m) en rea(m) haragszik [Mv; MvLt 290. 27b]. 1664: Kérdem az Sámuel Deák Annjat Talám mind Zaloghban) adadt Barla Miklosnak az kegyelmed Eorörksegeit Zánto földet hogy olj derekaso(n) biria [Asz; Borb. I]. 1705: enemet ... Virmond generál ... kérde, hogy talán írtam volt én a kurucoknak [WIN I, 648]. 1776: tám a Kis Aszszonynak nagyobb hajlandósága volt említett B. Urffíhoz, hogy sem Gróff Lázár Urffíhoz, és ez okból tám maga lett volna sürgetője az őszve valo esküvésnek? [Nsz; GyL]. 1780: Tudgyae a Tanu ... hogy ... Déva Várossában ... Azon korcsmárosok mit Szoktanak árulni? Bort é vagy Pálínkát? vagy talán inkább is hogy mind az kétféle Italt? [Déva; Ks 113 Vegyes ir.]. 1786: mi az oka hogy el sem jöttél, tám a fejér Kokod Sárhatnék s azt lesed [Szászalmás NK; IB. gr. Toldi Zsigmond tréfás lev. gr. I. Bethlen Sámuelhez]. 1846: hová mennének talan bizony ugorka enni [Dés; DLt 530 az 1847. évi iratok közt]. 1879: Jakab Árpád azt mondta, hogy az én rejtett szavaimból azt vette volna ki, hogy Ódón ... mintha ... tám megzavarodott volna? [PLev. Petelei István Jakab Ödönhöz].

6. (emotív kérdésben nyomatékosításra) talán bizony?; poate că ...?; (in gefühlsbezogenen Fragen etwa:) wirklich so? 1614: Kire azt monda az pasa, hogy Talám az németekkel vagy lengyelekkel fenyegettek? [BTN² 77]. 1619: Talán azt tudják, hogy nem tudunk mi practică? Meglátjátok, ha

nem tudunk [i.h. 212]. 1656: megh szitta ezt mondvan, az olahoknak, hon laktok beste Tolvaj kurva fiai, talam megh akartok az hazamban ölni [Kv; CartTr II. 933 Hunyadi Janos (35) vall.]. 1727: Csudalkozom hogy savanyo bort iszol, hat az edes bort kinek hagyod ott, talam hogy mas meg igya [ApLt 2 Apor Péter feleségéhez]. 1755: ki jöven az Ur Inczédi Ura(m) fogadosneja mondván adgyátok ide a bokájomat tám nem lopjátok el [Kékes SzD; WassLt]. 1774: kérdészem Csutak Uramat, mi az oka hogy ugy el pusztitjuk az Gabonát, s az Udvarat a nélkül hadgyuk, hiszem az Uraság tám nem Szükül ugy meg [Mocs K; KS. Conscr. 45 Soos Ferentz (30) jöb vall.]. 1783: így kezdi pi-rongatni mondván tám ketek részeket vagy bolondok [Petőfya Hsz; HSzjP Lad. Gal (48) gy.kat. vall.]. 1812: Talám azt Gondolja hogy egy darab Jóságomat kapna el ha hirtelen mind az ketem meg Szoritananak de abol nem kap [Sárd AF; KmULev. 3 Szilágyi Ádám lev.].

7. (udvarias felszólításban, kérésben) ha úgy tetszik/ esetleg talán; probail; (in höflichem Aufforderungen o. Bitten:) ... wohl, eventuell, ... sollten Sie. 1618: Szólfikar" ... ha most igen jól kezdte magát viselni, talám nem kellene Nagyságodnak tőle szánni, hanem hamar fl 50 frt küldene neki [BTN² 135. — "Erdélyi portai követének állandó tolmácsa]. 1664: ő felsége ... ha kinek kegyelmességét mutatja, inkább talám annak köszönni kellene, hogysen balul magyarázni [TML III, 123 Kászonyi Márton Teleki Mihályhoz]. 1669: ha Kegyelmednek tetszenék, talám osztán jobb Bányára szállíttatni [TML III, 573 Teleki Mihály Nalácsi Istvánhoz]. 1670: talám ő nagyságának hallgatni kellene, ha az ő felségéhez való synceritas és magyar nemzetéhez való kötelessége engedné [TML V, 388 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1672: nem is kell talám, kegyelmes Asszonyom, szegént úgy keseríteni [TML VI, 141 Teleki Mihály Borne-misza Annához]. 1711: az M Cardinalis elő Eminentiájá titlussát nekem küld le talám meg kívántatik [Szentpál KK; Ks 96 Haller Gábor lev.].

Szk: ~ jó/jobb lenne/lesz/volna. 1670: Talám az szegény asszony temetésének jobb lenne az ország gyűlése után haladni [TML V, 31 Teleki Mihály Nalácsi Istvánhoz]. 1761: Láttuk az Urak meg nem edjezhetnek talám jó leszen Nyilat vonni [Branyicska H; JHb XXXV/46. 12]. 1765: talám jó lenne Ngd ha méltoztatnék azon dologb(an) ő ngá(n)k egy Levelet imi [Torda; Borb. II Alsó Lajos lev.]. 1792: talám jobb volna, hogy az Baroné meg tudgya a dolgot [Szó-kefva KK; BálLt I] * ~ nem ártana. 1600: Talám, Asszonyom, Kegyelmednek is nem ártana erre felé nyomólni, bá-torságosabb volna itt [TML I, 545 Teleki Mihály Veér Krisztinához]. 1668: Talám nem ártana ha kigd Testimoni-alist venne erről az dologrol [Egrestő KK; BálLt 44]. 1676: talám nem ártana Ngd méltosagos neve alatt is iratni ő kgl-menek [Bonchida K; UtI]. — L. még TML IV, 362, 567; V, 554; VII, 483.

8. emotív, főleg felháborodott kijelentés nyomatékosítá-sára; pentru accentuarea unor declarații; (emotív, bes. in entrüsteten Ton) ... wohl ...? ja vielleicht doch...? 1573: kerem .k. teket, hagyán megh az zeghin nepnek, hogy ne kopdossak (így!), mert ha enis kopdosnj kezdem talam eo-nekyy neheszben lezen [Sajó BN; BesztLt 3770 Horwatt Miklos Nagy sayoy Tyzt tarto Thymar Gergelly beszti-bi-róhoz]. 1604: mondotta fazakos pal hogi közönié görfi Ja-nos hogy Job fa ne(m) akada kezembe mert Talam haza nem megien vala [Csekefva U; UszT 77b]. 1638: az Ebek is ot ettek volna megh, avagy hogy talam ott kellett volna

megh halni [Dés; Jk]. 1671: de édes Uram, nem érdemlek én talám oly keménységet Kegyelmedtől; szálljon magában Kegyelmed [TML V, 443 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. 1752: talán életemben sem ittam jobb borokat [Backama-daras MT; Told. 37/44]. 1771: talám nints Istened hogy á Czárinát á Teheneddel ugy predalod [Bukuresd H; Ks 114. 61. 142]. 1841: talám nem öli meg ked [Dés; DLt 109]. 1844: mondottuk ne verje többet tám nem öli meg [Bágyon TA; KLev. Nutzuj János (21) unitárius vall.]. 1862: tám tsak ki fogja fizetni, s tőstént az által fogja venni [BetLt 4 Borsa Farkas Moses lev.].

9. (mennyiségre, időpontra von.) megközelítőleg, körül-belül; aproximativ, probail; (so) etwa, ungefähr. 1576: Wagion walamy Bechy czyma es egy kys feyr ketys talam megh lry d 2 [Szamosfva K; JHbK XVIII/7. 14]. 1598: talam volt egy hete mikor megh hallotta(m) hogy megh verekettek [UszT 13/15]. 1632: Niuzo Giurka ... talam kezeris czapontotta hozzá az puskat de soha el nem süle [Mv; MvLt 290. 70a]. 1657: talán tizednapra azután került elő Zulfikar [KemOn. 90]. 1668: Bethlen uram lakodalmára innen talán ez jövő hetfőn indulok [TML IV, 306 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1683/1751: költő pénzem va-gyon talám vagy ötven forint, hat avagy hét oroszlyános Tallér [Süketfva MT; DobLev. 1/95a]. 1724: talám 13 v. 14 esztendő há volt a Leány [Hidvég MT; BK]. 1763: mais olyan Havazo volt hogi bizany azt gandaltuk hogi talám Pünkstegis meg tart [Kóród KK; Ks CII. 19 Szarka József lt lev.]. 1774: tám ketten rejtettek ell valami Portékát a fal-ban [Ozsákod KK; LLt Vall. 197]. 1812: Annak pedig hogy így tudom ezen Berket használtatni 40. s 50. eszten-dejis tám még többsi vagyon [Koppánd AF; DobLev. IV/ 943. 19b Ilie Lapadát (68) col. vall.]. 1851: irtad volt hogy egy bival és egy bornyu meg döglöt, hát tám még több kár is van tám ujból döglöt a' mint Martzi mongya [Kv; Pk 6 Pékei Krisztina férjéhez]. 1859: 3 nagy disznót, 6 özött, ro-kakat löttünk: volt 17 disznó 's talam 40 öz is [Dés; Újf. 2 ld. Pataki Daniel lev.]. — L. még BTN² 222; KemOn. 94; TML I, 344; VKp 83, 94.

II. *fn alk* lehetőség; probabilitate; Probabilität, es gibt eine nicht sichere Möglichkeit. 1705: a fejedelemsasszony ... kérdés az asszonytól, hogy azt, amit izent ... bizonyos tudja. Ha tudja, kéreti, hogy izenje meg, micsoda funda-mentumból izente ... Ezt az asszony megértvén, kezdé mondani, hogy ő bizonyosan nem tudja, nem is úgy izente, hanem csak talámmal, minthogy igen szívesen várná, hogy elérkeznének [WIN I, 515].

Ha. 1636: talám [Mv; MvLt 291. 68b]. 1710 k.: talán [BÖn. 491]. 1759: talán [RettE 90]. 1762: talám [i.h. 144]. 1770: talám [Lekence BN; Ks 47. 67. 29]. 1791: talám [Usz; Borb. II Sig. Szarka de Kövesd (60) in poss. Kereszturfvá vall.]. 1811: tám [ArÉ 27]. 1817 k.: talám [Héderfája KK; IB. Veress István lt nyil.]. 1820: tám [Várfva TA; JHb 48 Buszujok Anna Matzodi Szamuiláné (70) vall.]. 1823: tám [Veresegyháza AF; Told. 7]. 1825: tám [Havad MT; CsS]. 1829: tám [Asszonynepe AF; DobLev. V. 1154] | tám [Nagyborosnyó Hsz; HSzjP]. 1843: tám [F.zsuk K; SLt évr.] | tám [VKp 78]. 1844: tám [Abafája MT; Tsb 22]. 1847: tám [Kv; Pk 7]. 1848: tám [Dés; DLt]. 1849: talán [Mv; MvLev. 2]. 1850: talám [Dés; DLt 1320]. 1857: tám [Komolló Hsz; BetLt 4]. 1886: tám [PLev. 128].

talántán 1. úgy lehet, netalán; se poate, e posibil; viel-leicht. 1841: ezen vámot talántám azért kívánnya rajtam fel

csikorni — mivel gáttát ezen alkalommal a duzzadt víz meg rongálta [Dés; DLT 707]. 1843: talám tán csak az idén is nem fognak oda ősz buzát vetni, mikor az idénis az volt [A.jára TA; BLt 12 Joan. Jancsi (70) figulus col. vall.].

2. esetleg; eventual; möglicherweise, eventuell. 1792: ujjollagis kívántam Ngdot utositani (: ha talántán azon levelem el tévednék :) [Br; Ks 101 Madéfalvi Tamási András lev.].

tálas 1. tálak, tányérok tartására használt fali polc/szekrény, pohárszék edények számára; blidar, polițe pentru vase; Geschirr/Tallerschrank, Geschirrbrett. 1630: az leány megh valla hogy eő teőle valo az giernek, s eő maga meczette el az keoldeoketes, be ment s az talasba(n) is kereskedet s ugi talalt egj kest s aval meczette el [MvLt 290. 193a]. 1633: egy keő haz ... Talassal ... aestimaltük Ad. f 600 [Kv; RDL I. 103]. 1660: Vagion egi haz belső Közép uczaban ... mellyet az Atiafiak az mostani üdödhöz kepest uelünk edgiut hagianak ... az konyhaban ualo talassal deszkastol [Kv; RDL I. 145]. 1697: Az Napkelet felől valo házba(n) vagyon egy rozsz tálas [Sólyomkő K; SLt GP. 5]. 1723: Egi három Szakaszbán levő közönséges Tálas [Ludvég K; Told. 29/7]. 1732: találtunk ezen házban egi fenőj deszkából való avatag tálast [Kv; Ks 40 Varia XXVIIIc]. 1791: Egy rongyollatt Talas [F.zsuk K; SLt Vegyes perir.]. 1797: Egy hitván tálas ... a hajduk házába [Szu; UszLt XII. 87]. 1802: Egy avoték Tálos [Benedek AF; SLev.]. 1836: Egy veress festékü almarium ... tálassával [Kv; Pk 3]. 1840: Egy otska Talost Bajnotzi László [Dés; DLT 456. — "Ti. vett meg]. 1846: a Konyhába nylik egy vas sarkas ajtó reteszszel — benne van egy resnyice — egy almarium, és egy szimpla deszkából való Tálas [Szászkerked K; LLt].

Szk: edénytartó ~. 1798: Egy edény tarto Dészkból készült Talas, 's ebben 3. romladozott Fazék, és egy Lábos [Vingárd AF; KCsl 5] * félszer ~. 1692: Papiros Csinalo Haz ... ezen hazban vagyon ... egy rozsz fel szer talas [Görényisztimre MT; JHb Inv.] * szakaszos ~. 1748: Az Ur Házáb(an) fenyő deszkából való paraszt egy nagy almarium két felé nyitó záros ajtaival Nro 1. NB. Ezen almariumnak a' felső része szakaszos tálos [Ks XXVIII/5. 8].

2. edénykészítő/gyártó, fazekas; olar care face blide, blidar; Töpfer. Szn. 1570: Talas Mathe [Kv; TJK III/2. 47]. 1599: Talas Andras [Kv; TJK VI/1. 318]. 1625: Heszamosi Talas Simonnak [Kv; Szám. 16/XXXII. 149]. 1658: Talas Márthon, Talas János [Zilah; EM XLIII. 306]. 1662: Tálas Mártonné (idegen) [Kv; SzCjk I. 56a]. 1666: Talas Gergely [Dic. XXII. 8]. 1684/XVIII. sz.: Tálas István [Dés; DFaz.]. 1730: Tálas István [A.torja Hsz; Borb.]. 1741: Tálas Mihály [Dic. II. 19b]. 1744: Tálas Filimon [Szentmargita SzD; EHA]. 1825: Tálas István [Dés; DLT 1049]. 1848: Tálas János inas (román) [KovCLEv. II. 31a].

tálasfalvi a Tálasfalva (SzD) tn -i képzős szárm.; derivatul format cu sufixul -i al toponimului Tálasfalva/Blidărești; mit dem Ableitungssuffix -i gebildete Form des ON Tálasfalva: Tálasfalván lakó; care locuiește la Tálasfalva; aus/in/nach/von Tálasfalva; 1774: a Tálasfalvi akkori Udvari Biro Csukás Onutz [Mocs K; KS Veres Mihály conscr.].

tálasos tálassal ellátott; prevăzut cu polițe pentru vase; mit Geschirrbrett(ern). 1737: egy magoss tálasos Pohárszék zöld festékü [Tancs K; CU Petricevich-Horváth Boldizsár

kúriája]. 1841: A' Biro Lakház ... vagyon benne: égy tálosos pohárszék viseltes [Egeres K; Ks 89].

tálaz tálal; a servi mîncarea, a pune mîncarea pe masă; anrichten, servieren, aufstischen. 1657: maga^a ebédől házában az fraucimerek asztala, hová egyenlőképpen tálaztak, szabad volt böcsületes főember szolgálknak, mind magyar-nak, németnek odaülni [KemÖn. 141. — "A fejedelem].

tálbafőtt 1. ételfajta; budincă; Pfannengericht, Fleisch, etwa: Pudding. 1788: Tálba főttet sütő Vas kementze kettő [Mv; TSb 47]. 1816: Réz edények ... Tálba főtnék valo ... 4 Rf [Kv; Born. IV. 41]. 1849: Pléh forma kettő tálba főtnék valo [WassLt].

2. jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; in attributivem Gebrauch: tálbafőtt készítésre való; care este folosit la coptul budincii; zum Dünsten/Schmoren. 1837: Három Szegű tálba főttes réz forma 1 [Szentbenedek SzD; Ks 88. 25].

A lehetséges jel-kre: kók; sós vízben főtt marhahús; főzelék l. MTsz.

tálbafőttes tálbafőtt készítésre való; care este folosit la coptul budincii; zum Dünsten/Schmoren. 1837: Három Szegű tálba főttes réz forma 1 [Szentbenedek SzD; Ks 88. 25].

tálca 1. edény; tavă; Tasse, Tablett. 1816: égy kis tálza [Kv; Born. IV. 41]. 1832: Egy pár nagy tálza [LLt]. 1839: Egy kis tálza [Kv; LLt]. 1840 k.: egy kis fekete Tálza [BetLt 3]. 1848: Egy fekete Tálza ládába [Szászkerked K; LLt Kovács M. gub-i írrok kezével].

Szk: mahóni ~. 1839: Egy mahoni tálza [Kv; LLt] * metszvényes ~. 1846: Egy metszvényes Tálca [Dés; Berz. 20] * talpas ~. 1839: Egy talpas tálza [Kv; LLt].

2. alátétként szolgáló/vmi alá való tálca; táviță folosită ca suport; Untertasse, Täßchen, Untersatz. 1777: Kalamáris Porozójával és hozzá való Taczájával edgyütt [Nsz; JHbB 406 gr. Bethlen Rozália kel.]. 1793: fekete kerek jatekhoz való Fisches Scatulya, 2 tattzaval [Kv; TL. Conscr.]. 1801: Egy fedeles Pohár Tatzájával [Kv; Ks]. 1873: Egy pár áldozó kanna tárcával ... fr. 14 [Bács K; RAK 253]. 1879: Egy koppanto alávalo Tálza [Somkerék SzD; Ks 73/55].

tálcsás tálcaszerű; în formă de tăviță; mit Untertasse. 1801: Egy koppanto tálzas tartójával [Kv; Ks].

tálcsináló tálkészítő, fazekas; olar care face blide, blidar; Pfannenschmied, Töpfer. 1632: Kritzian Bude ... Tál czinalo [Bucsum F; UC 14/38. 22]. 1639: Felseo Uisten vagion persona No. 87 ... Tal czinalo No 2 | Tal tanier czinalo No. 2 [Fog; UF I. 671]. 1640: Komsa Susala p.h. Kali Pal ideiben budosot el nem tudgiak hova. Mostan Muntan Serban sellerül benne tál czinalo vagion három esztendeie [UF I, 799].

talentum 1. (ókori) pénzegység; talant, talent; Talent (altertümliches Geld). 1662: az Szentlélek ... Az arany felől pedig azt mondja a 14. versben, hogy esztendőnként hatszáz és hatvanhat talentum jött Salomonnak be kezéhez [SKr 694]. 1677/1768: dicsíriék Istent ... mert én csak az nekem adatott Talentumot sem adhattam elő^a talám, hanem az ő ingyen való ki beszélhetetlen kegyelmességéből, irgalmasságából [Ne; DobLev. II/386. 2-4a Samariai

Lőkös Péter sk végr. — "Célzás Jézus Krisztusnak a talentumokról szóló példázatára).

2. tehetség; talent; aptitudine; Talent, Begabung. 1668: Ezeket Kegyelmednek ... íram, hogy ... Istentől adott talentuma s kedvessége szerint ez inségemben succurráljon [TML IV, 382–3 Paskó Kristóf ua-hoz]. 1671: Istennek ajándeka nem egy aránt lévén eő kglmek^a között, nemelyek kiknek bővön adatot Talentoma eo felségetül ex tempore) szep imatsagokat szoktanak tenni [SzJk 118. — "Ti. az egyházi rendek]. 1677: Más az, hogy Kegyelmed Istennek több talentomával hireskedik Kegyelmed, a mint hogy bővebben is osztotta Kegyelmednek ő felsége [TML IV, 214 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1710: Kegyelmednél pedig szép talentuma van Istennek [CsH 304–5]. 1710 k.: Sokan jól tudják magokban, hogy amely talentumokat öbennek mások becsülnék, közel sincsenek abban a mértékben, amint az emberek gondolják [Blm. 1014] | amaz nagy talentumokkal bíró confessor, próféta, Otrokócsi [BÖn. 417–8]. 1760: Áldást is mondunk ... Tisz Intze Mihály vramra ... és kívánjuk, hogy az vr Isten ... szolgáltatasson ennekutánna is ő kegyelmének erőt, egészéget, és minden meg kívántato Talentumokat [Kv; SRE 193].

tálforma 1. tál alakú; în formă de blid; schüsselförmig, tellerartig. 1736: Hal tsont veszszöböl font tál forma kórsárka 1 [Várhegy MT; CU XIII/1. 101].

2. *-ra való* tálszerű, tálhoz hasonló; de forma unui blid; schüsselartig. 1637/1639: Egj Tál formara valo Rezmeden-cze [Kv; RDL I. 111].

tálhordóné felszolgáló/ételhordó asszony; femeie care aduce mîncarea la masă; Serviererin. 1675: Hegedűsnek adtam f. 4. d. 50 ... tálhordónénak f. 2 [Kv; KvE 195. LJ].

taliga 1. kordé; telegá; Karren. 1581: Az Taligara valo keolcheyg. Vottem egy gyekent Az Taligara p(ro) d. 16 ... Az Taligahoz Chynaltatta(m) harom Kar fat fizyetem d. 8 [Kv; Szám. 3/III. 7]. 1585: Veottem egy Ereg ketelet az Taligához p(ov) f — d 8 [Kv; Szám. 3/XXI. 6]. 1590: Keotelweroe Petertul Kys fazakas vczaban veotte(m) ... Az Taligara farara egy keotelet d. 10. Az Taligara egj veg Si-nort [Kv; i.h. 4/XIII]. 1593: vettem ... egy kotellet Az Taliganak farara f — d 14 [Kv; i.h. 5/XX. 143]. 1596: haro(m) liani keörtüelt hoznak egy talygan [UstZ 11/7]. 1600: Fol-doztattam meg az Taligaban walo kereket, chinaltatak harom falt bele [Kv; Szám. 9/VIII. 7]. 1621: ez Ezendónék forgasata(n) az Talygara s Malomra valo szwkseges vasra keöltsegh leött az szerent^a [Kv; i.h. 15b/V. 7. — "Köv. a fels.]. 1625: Vottem az Talyganak meg kesesere egy font háyatt [Kv; i.h. 16/XXXIII. 9]. 1640: az also Jlosuayak magok hatalmaual harom Talygaual az tilalom ellen rea mentenek az erdőre [A.ilosva SzD; SLt 25. W. 1]. 1692: két ökröm talyigáján felfogott erdőmben ment volt erdőlni [HSzj]. 1717: az Talyigat ... akik el vöttek az Kereszturi Miklós Ur(am) embereitől ... löttek volna ... Kereszturi Miklós ur(am) Jobbágyi [Mezősályi TA; Berz. 18]. 1758: Anno 1758 Die 19ua Augusti le menvén innen Sz. erkedről Jámbor András nevű Tisztartóm Mihácz fálvára^a, kinek is instructiot illent attam eleibe ... hét ablakra valo Vas rostel-jokat csináltasson Hunyádon ... és egy ajgát mingyárt külön-gyenek utánna [Szászkerd K; LLt. — "AF]. 1828: A' Colonusok által Tallygával hozatt fal az Udvarházhoz le raka-

tatt [Csatány SzD/Dés; DLt 288]. 1845: azt monda néki az taligáján lévő fát tegye le [Moson MT; TSb 35].

Szk: *fakó* ~. 1653: Egykorban valami szegény rendű jóakarói hozának egy fakó talyigát [ETA I, 115 NSz]. 1727: attunk egj két kerekű fakó taligát [Kv; Pk 6] * *kétkerekű* ~ → *fakó* ~ * *kettős* ~. 1810: nyoltz nyoltz ökrü kettős Talyigák [Kackó SzD; DLt 434] * *marhás* ~. 1825: az ezen 1825k Esztendőre hordatott már a Rovás szerént falusi két Marhás Tallygával ... az Esztányi szabad Tuzelésre ki szakasztott Erdőből [Csatány SzD/Dés; DLt 288] * *vhány ökrü* ~. 1731 k.: Moldován Opra ... egy kurvával össze czimboralt s ... kurváját egy ejtszaka egy két ökrü taligára rakván el szökött [Sövényfva KK; Born. XXXIX. 16].

Sz: *leesik az eb a -ról*. 1762: baszom az Heródes lelkit Hurubánjnak, várj meg Csak mertt leesik az ebb az Talyigáról [Ebesfva; Berz. 12. F. 92. 184] * *a -i mentül inkább vonszák, annál inkább csapják*. 1676: az tarcák az taligát mentül inkább vonszák, annál inkább csapják [TML VII, 140–1 Nalácz István és Székely László Teleki Mihályhoz].

2. talicska, targonca; roabă; Schubkarren. Szk: *mészhold* ~. 1647: Mesz hordo Taliga 1. de nincz kereke [M.illye H; VLT 55/5415].

3. ágyú mozgatására szolgáló kétkerekű jármű; vehicul (cu două roți) folosit la punerea în mișcare a tunurilor primitive; Protze, Geschütz(vorder)nagen. 1735: Az Artiglie-liak(na)k Subdivisioja lett e szerént ... a' kisebb mosár ágyú, és egj más féle kisdred közül 6 vasas Taligával edgyütt ugj a szakallasok közül hat ... Gr. Kornis Ferencz Ur ő Ng(na)k cedált [Kv; Ks 40 Varia XXVIIIc].

4. eketaliga; cotiga plugului, rotile; Pflugkarren. 1647: Ket jo Eke Talygastol [Marosillye H; VLT 55. 5415]. 1675: Vagyo(n) ... Egy Eke, Talygayával [Dés; Borb. II]. 1736: Válto eke Tajigájával ... Nro 1 [Bongárd BN; CU]. 1748: Eke tanáltatott Talygástol edgyütt nro 2 [Csicsó Cs; Ks 65. 44. 13]. 1770: Egj Eke Göröndölj karikastol, kormanyostol, Taligastol [UstZ; Pf]. 1819: Egy Eke hosszu, lapos, és Köldok vasaival meg kívántato tajigajaval és Boronájával [SzD; TSb 6]. 1821: égy Fakó Eke viseltes rongyos Talygákkal [Backamadaras MT; CsS]. 1843: Egy szánto eke ... tajigával [Magyaró MT; LLt]. 1845: Ignátz Márton vagyonnai licitatioján vettem egy ekét vasastol tajgastol ... 16 ft 30 x [Dés; KvNJ 38]. 1864: Egy jo karba lévő, vidacs vas eke, talyigástól [Mihálcfa AF; HG].

Szk: *ekebeli* ~. 1757: Kozárváról valami ekebeli taliga veszet el, kitis az Baltis Nyikita fia vet volt el [Retteg/Kendilóna SzD; TKI Perlaki András Teleki Ádámhoz].

Hn. 1802: Az Motsár Szer fejín Taliga Cseréje alatt (sz) [Vadasd MT; EHA].

5. jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; in attributivem Gebrauch: taligányi; de un anumit număr de telegi; (ein best. Nummer von) karren(voll). 1715: az Ipa(na)k vám nélkül két talyiga buzáját meg örlötte [Türe K; Told. 28]. 1720: Magamat küldöt ... Josika Sigmund Ur(am) eő Nga az Fejer Körösb(e) edgy Taliga gyaipjuval [Branyicska H; JHb Opris Péter (35) jb vall.]. 1768: Olá Andrásni hoztak vala egy taliga tsere tsapot tűze valot [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 151]. 1822: Minden héten a' Téglá vető földre hordanak 6 Taliga porondot ... egy Taliga porondot tsak 20 xra véve egy ezerre jő 20 xr [Tlev. 631/822]. 1825: hordatatt az Csatányi Udvarházhoz 46 Tallyga fa két marhával | vittem szolgálatba két Tehénnel ... 8 Tallyga fát [Dés; DLt 288].

taligabölcső taligaderék; coşul telegii; Protzengestell, Karrenprotze. 1784: az taliga böltsőbe széna közé téttem volt [Borobenedek AF; SLéV.].

Vö. a kocsi-bölcső címszóval.

taliga-csereágas a taliga tengelyszerkezetének villaszé-
rűen elágazó tölgyfa alkatrésze; furca de stejar a telegii; Karrenachselgabel aus Eichenholz. 1768: Azt láttam hogy Polgár Ferencznek uj taliga tsere ágassa van [Szárhegy Cs; LLt Fasc. 151].

taligaacsínálás taligakészítés; fäcutul telegii; Karrenbau. 1589: Fizettem a' Kereknek Monostor wczaba(n) Deme-
ternek Zeker es Talyga chinalasert f. 6 d. 20 [Kv; Szám. 4/XI. 45].

taligakerék roata telegii; Karrenrad. 1590: Az Kerekes-
sel chinalattam 4 taliga kereket [Kv; Szám. 4/XIX. 18]. 1609: voettem kett apro vassat Sin zegnek az Taliga kerek Talpaban ... d 20 | Az mazik Taliga kerekben falaztata(m) egy Vy falt ... d 7 [Kv; i.h. 12b/IV. 48, 49]. 1621: Falaztak megh egy Taliga kereket f — d 25 [Kv; i.h. 15b/VI. Nagy Bálint mb szám.]. 1679: Romlot Talygakerek no 1 [Uzdí-
szpéter K; TL. Bajomi János inv.]. 1685: Talyiga kerek Nro 2 [Borberek AF; MvRKLev. 8]. 1810: Két viseltes Ta-
liga kerék [Csapó KK; LLt].

taligakötözés taligakötélzet; frânghiile pentru teleagă; Verbunden des Karrens. 1583: Az taliga keoteozeshez veotte(m) Istrangot es Egyebfele kotelet d. 32 [Kv; Szám. 3/XII. 7].

taligalejáró szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktion-
nen: ~ út taligának való levezető út; drum pentru telegi care duce în jos (spre/la ceva); Rollweg/Ablaufgange für Karren. 1700: Nagy Szeghi Ur(am) háza ... NB Azon az funduson az Városnak Talyiga le iáro uttja vann az gátta [Kv; Szám. 40/III. 12].

taligás I. mn taligát húzó; care trage teleaga/o teleagă; Karren(pferd). Szk: ~ ló. 1576: Byro vram eo K. Az Malomhoz lato vrainnak adañon Mostan egy Ewl zenat kywel az Taligas lowakat Taplalyak [Kv; TanJk V/3. 133a]. 1593: Az vizet hogy megh ereztettek szorgosodot megh az Malom kinek hordasat az Talygas Lowak nem Jeozteők (!) [Kv; Szám. 5/XX. 154]. 1725: 4. Pár hám kötelékért a' taji-
gás lovakra den. 96 [Kv; i.h. 54/IV. 24]. 1842: se az őrlétek marháinak sem a' taligás lovainak Istálója vagy színje nin-
csen [Kv; KmULev. 3] * ~ ökör. 1687: Taligas ökör no. 4 [Gyf; Uti]. 1840: Sz: Miklósnapi országos vásár alkalmá-
val a Nemes Város négy taligás ökrei árverés próbálása mellett el adattak 116 egy száz tizenhat ezüst Rfkon [Tor-
da; TLt Köz. ir. 1558].

II. fn taligával dolgozó személy/fuvarozó ember; om/
persoană care face transporturi cu teleaga; Kärner, Karren-
fuhrmann. 1453: seruatoribus Civitatis wigo Taligas et alys
dedimus L. den [Kv; TT 1882. 744]. 1581: meg verette va-
la Balas Vottem egy osthort az Taligasnak p(ro) d. 5^a [Kv;
Szám. 3/III. 7 Chyanady Thamas mb kezével. — "Fels-ből
kiemelve]. 1585: Coloswary Mathe vallia hogy taligás volt
[Kv; Tjk IV/1. 507]. 1586: Eo kgmek Legh elseoben Niul-
tanak annak az Instructionak Censuraiahoz mellet az zam-
weweo vrain, teob feó vrainmal rendeltenek volt, az Ma-

lom birokknak gond wiselesek feleol, es Molnarok, taligasok
Jeowedelmekreol [Kv; TanJk I/1. 28]. 1598: Zabo Janos
plebanos Uram taligassa ... vallja [Kv; Tjk V/1. 242].
1640: az három Talygasokat az tizenket forinton el marasz-
tottak [A.ilosva SzD; SLt 25. W. 1]. 1673: uottem az taly-
gasnak egy bokor kengyel syat d 40 [Kv; Szám. 34/LII. 8].
1687: a Talyigás nap estig is sokszor el hever az városon
még is két három vékácska buzát alig kaphat örölni [Má-
marossziget; Törzs]. 1717: küldöttem ezen talygásol ... egy
kevés perset almat muskotály körtvélyt [O.csesztve AF; Ks
96 Szegedi János lev.]. 1742: az én előttem lévő Taligástul
két kalangya széna meg maradtott volt [Kv; AggmL 12].
1762: doceallya ... Az Gyermekek az Talyigás által Gyé-
resre valo el vitelit [Torda; TjkT V. 96]. 1833: Mi egy véka
buza? 10 Huszast, 's többetis adunk érette, még meg rosta-
lyuk ... tized részt vámot adunk érette a Tajigásnak a ma-
lomba vitelért [uo.; TLt Praes. ir. 1534].

Szn. 1568: Ursula Petri Taligas [Kv; Tjk III/1. 192].
1570: Cristina Taligas Janosne | Taligas Janos | Taligas
Gérgh | Taligas Antal | Taligas Thamas [Kv; Tjk III/2. 16b,
107, 113, 174b, 187]. 1598: Talygas Istwan [Kv; Tjk V/9.
177]. 1599: Taligas Istwanne [Kv; Tjk VI/1. 317]. 1609:
Taligas Georgi [Kv; Szám. 126/IV. 416]. 1625: Taligas Ba-
lintne [Kv; i.h. 16/XXIX. 12]. 1637: Talygas Andras [Kv;
RDL I. 24]. 1668: Taligas Andrásné [ACJk I/55b]. 1685:
Taligas Varga Marton | Taligas Mihaline [Dic. XXX. 46,
48]. 1704: Talyigás György [Kv; KvE 285 SzF]. 1714: Ta-
lyigás Lukás [Dic. XXVII. 56]. 1724: Taligas Janosne
(idegen) [KCJk 1613–1763, 621]. 1735: Tajigas palne [i.h.
1613–1763, 670]. 1763: Michael Nagy Talyigás [Dic. XIV.
92].

taligásház a taligás háza; casa omului/persoanei care fa-
ce transporturi cu teleaga; Haus des Karrenfuhrmanns.
1852: A' taligás ház déli végén van egy kis kert [Km;
KmULev. 2].

taligásné a taligás felesége; soția omului care face trans-
porturi cu teleaga; Karrenfuhrmannsfrau, Frau des/eines
Rollfuhrmanns (mit Karren). 1717: Ilona nevű Asszony
két gyermek ruhát hozza a taji-gásné(nak) [Kv; Told. 2].
1718: mondotta a Pater Uramek Tajigasnéja Jutka ennekem
... hasonló keppen a Tajigasne Attya eszt ezen szokkal
mondotta ... asztis hallottam az említett Tajigasne Szajabul
| kerde ... Boér Kata az Talyigasnetul [Kv; i.h.].
Szn. 1599: Taligasne [Kv; Tjk VI/1. 297].

taligástartás a taligás eltartása/élelmezése; întreținerea
omului care face transporturi cu teleaga; Unterhalt eines
Karrenfuhrmanns. 1621: Az Taligas tartasrais Veöttem ki
Buzat Cub. 2 [Kv; Szám. 15b/VI. 4 Nagy Bálint mb
szám.].

taligatartás taliga birtoklása; posesiune/posesie de tele-
agă; Besitz eines Karrens. 1695: A' Malmokban a' mely
négy öreg köből buzát, az előt való üdőkben nemely Quar-
tásak ... nem jo uton a' talyiga tartásért szoktanak volt ki
venni, ennekutanna az Ecclesia számára vetessék ki [Kv;
SRE 41].

taligatengely osie de teleagă; Karrenachse. 1685 e.: Az
Csűrös kerte nyíló kapu felet vadnak ... Talyiga tengely
Nro 4 [Borberek AF; MvLev. 10].

talió a "szemet szemért, fogat fogért" elv, és az ennek alapján alkalmazott megtorlás; talion; Talion (Rechtsidee der Vergeltung durch gleiches Übel). Szék: ~ *konvinkáltatik*. 1674: ez városban, es masuttis ez országban bűjös, bajoskodot ... ezeket, es ezekhez hasonló czelekedeteit ... docealva(n) megh kevannyuk hogy Talion, vagy ä mit ä C(auc)sa concernal azon convincaltassek [Kv; TJK VIII/11. 325]. 1764: puskát fogván kezében, s' egyenesen tartván Néhai Hints Ersébeth felé ... vgy lötte, hogy harmad napra ... meg kellett halni, azt kívánom azért hogy talion convincaltassek et pro(testatur) [Torda; TJKt V. 208].

talián 1. olasz; italian; Italiener. Szn. 1688: Fejer Martont Feleségestől eczakanak idejen az hazara menven meg vagdaltak a Talian Hopman Companiaijából valo Nemetek [Kv; UII].

2. olasz nyelvű; de limba italiană; italienisch. 1896: Kedves Fiam! Köszönöm a Zsuzsikának küldött talián könyvet [PLev. 188 Petelei István Gyalui Farkashoz].

tálka tálacska; blid mic, farfurie mică; Täbchen, Tellerchen. 1812: Két kis Talka füles Segesvari Csesze xr 4 [Mv; MvLev. Szürtei József hagy. 7-8].

tallér a XVI–XIX. sz. között használt pénzfajta; taler; Taler (Geldart). 1568: Anna c(on)sors Benedicti galur(ata) fassa e(st) ezt hallotta(m) hogy tallert valtolt el [Kv; TJK III/1. 188]. 1595: küldtem Dyak Mihálytól ... 2 tallért [SzOV, 159 Fejes Mihály háromszéki ember lev. feleségéhez a havaselti hadakozásból]. 1627: Mely Tizen hat záz Tallerert ... akarmiczioda Varmegiebeli Jozágát az Summaigh elfoglalhassak [Dob.; WassLt]. 1634: egy korban Szabo Jakabne vit volt neki egy tallert, es fel vegh gallert [Mv; MvLt 291. 14b]. 1655: gyűrője nem leven, egy tallert adot jegybe, mellyet szolga biro által tülem viszsza keretet ... mellyel maga oldotta el hazasságbeli kötelu(n)köt [SzJk 75]. 1662: A tanács és a város lakosi, egyéb benne nem lehetne, látván, végre nagy nehezen nyolcvanezer tallérokban, néhány székér postzóban, mindenféle nagy sok székér élésekben neki megsarcolni kényszerítettek vala [SKr 542]. 1672: Mi, Uram, itt levő tanácsi rend Szilvási uramat ezer tallér érő remunerationul assecuráltuk, ha hasznosan szolgál [TML VI, 95 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1702: küldött tizenennyolc talerokat [Marossolyos H; Told. 22]. 1765: Cserei Mihály Ur(am) ... feles pénzeket váltatot velem az ado pénzből, azok pedig ritka Moneták voltak Ferdinand, Leopold, Joseph és Károly Csaszarak(na)k Tallérai [Bölon Hsz; Eszt-Mk]. 1799: méltotasson az Alperes méltóságos Groffné, minémű és valoru Tallérok voltak azok ... meg-bizonyittani [Magyaróság TA; JHbK LX/6. 27]. 1853: A kellnernek ajándék folyó Majus holnapra 1 Tallér [KCSl Ütiköltségjegyzék Berlinből].

Szék: *borított* ~ nem nemes fémből készült, ezüsttel v. arannyal fittutott tallér. 1594: 1 fogoly olahot kinel 3. borított Tallert találtak volt, küldte Biro W. velem ... arra is költtettem [Kv; Szám. 6/III. 15]. 1600: egykor egy borított tallert adoth Kadar Janos Boytos Boldisarnak [Kv; TJK VI/1. 417]. * *császári* ~ császári ezüst pénzérme. 1774: Császári és Királyi Tallérok duplások [Szászkerd K; LLt Fasc. 110]. * *Ferdinándus* ~a. 1653: Molduvában és Havasalföldében ... a tallér egy forintban és tíz pénzben a szép régi Ferdinándus talléra; gyermekkoromban pedig ugymint 1590-k esztendő tájatt, a sárgi arany másfél forintba láttam hogy

járt, tallér pedig 80, 90 pénzbe egy Ferdinandus talléra [ETA I, 92 NSz]. * *füles* ~ akasztós tallér. 1823–1830: Céhbe nem állhatott, mert feleségtelen embert nem vettenek be, meg nem házasodhatott, mert udvarba lakott, hogy onnan kijöhessen, pénzét kellett szerezni, aminthogy szerzett is volt valami 500 forintot, amint mondotta, mind tallérokat, még füles tallérok is voltak közte [FogE 62]. * *gréci* ~ gráci tallér. 1657: kerének ... Dobrai Anna azonitól Ezer Greczi tallerokat [Felvinc TA; JHbK XXIV/20]. 1681: egi egi Araniért két két Greczi Talért agion ő kme [Somlyó Cs; LLt Fasc. 120]. 1710: noha ... száz gréci tallért adtunk vala neki" ajándékban az atyám szabadulásáért, soha még választ sem adott suppliciónkra [CsH 151. — "Bethlen Gergelynek]. * *imperialis* ~. 1628/1635: Tallérok: Imperialis Taller Negj zaz huz, es ket fel taller [Bodola Hsz; BLt Béli Kelemen hagy.]. 1659: az ... Imperialis Tallérokot ... hagiom az Uramnak Mihalcz Mihaly uramnak [A.torja Hsz; Borb. I]. 1704: Ma küldöttem két imperialis tallért Fogarasi uramnak, a doctornak a curáért, akit adhibeált volt nekem [WIN I, 99]. * *János király* ~a. 1635: Harom Kopas (!) Janos Kyraly Tallera f. — d. [Kv; RDL I. 107]. * *keresztes* ~. 1652: Keresztes tallerok nr. 8 [Hsz; IB X/2]. 1723: Keresztes Tallér egész nro 54 [Koronka MT; Told. 29/2]. 1797: Meg adtam 97 Keresztes tallért és így 8 xgr héjjan 220 Rh forintokat [IB CXLV]. 1798: Készpénz tanálatott ... Keresztes Tallérokban 375 Hf. 36 Dr [Kv; Pk 6 Rázmány Hedviga hagy.]. * *királyi* ~ → *császári* ~ * *kopasz* ~. 1611: Egi kopoz taller, egi rudbelj (!) taleral p 14 ... f 2 d 32 [Kv; RDL I. 88]. 1637/1639: Regj kopaz tallerok [Kv; i.h. 111]. 1677: Katónak adatott ... egy kopasz taller [Kv; i.h. 155b]. * *koronás* ~. 1801: Koronás Tallérok ... massájok fejérónnal elegyitve vagyon, és a' pengések buta, és hangja süketebb [DLt nyomt. kl]. * *lilio-mos* ~. 1820: Egy Liliomos Tallér [Mv; Told. 19]. * *magyar* ~. 1591: Zakmar varmegeben minden falubali rez Jozagomath ... mind addigh birhassanak (!) Az migh az harom zaz magyar tallerth ... en meg fizetem [Perecsen Sz; WLt]. * *oroszlános* ~. 1628: Orozlanos Taller klenczuen [Bodola Hsz; BLt]. 1685: ezen esztendőben, az Ország adojanak nagjib resze, Orozslanjós Tallerul ment be a Portara [Fog; Törzs]. 1711: az Orozslános Tallér f: 2, Oláh Zloth f: 1: denr. 20 járjon, mellyet is e szerint publicalunk, ez országban mindenütt [Nsz; KvLt I. 201 gub-i rend.]. * *öreg imperialis* ~. 1689: Petrityevit Horvát Miklos Uram ada meg ... Jármí Ersébeth Aszszonyinak száz öreg jo ezüst két forintot erő Imperialis Tallérokatt [Búzásbesenyő KK; SLt 41]. * *öreg* ~. 1651: Kére költsön ... Béli Pál ur ő kegyelme Sattzáb(an) 445 öreg Tallérait [Árapatak Hsz; BLt]. 1799: méltotasson az Alperes méltóságos Groffné, minémű és valoru Tallérok voltak azok, meg-bizonyittani: öreg Tallér é? vagy oroszlyanos? [Magyaróság TA; JHbK LX/6. 27. vk]. * *porosz* ~ Poroszországban forgalomban lévő tallér. 1853: Bécsben 60 porosz tallérért 96 ft Berlinben 30 porosz tallér és egynehány garasért 50 ft [KCSl 3]. * *Rákóczi fejedelem* ~a. 1695: Rakoczi Fejedelem tallera nro 5 [Szűv; RLt]. * *rén* ~ német/rajnai tallér. 1629: Rénos taller, az mely nyom m. 1 p. 24 [Kv; RDL I. 131]. 1630: Egy Rénos taller — mással egiwtt tt f. — d. 80 [Kv; RDL I. 147]. * *szegez* ~. 1659: Az Ur Kemény Janos Ur(am) elő Nga paranczolatiból Percipáltunk Kornis Ferenczi Ur(am) elő Nga Sattzáb(an) valo penzt ... ez alab megh irt mod szerént ... Szegez (!) egész Tallérokatt hármat

[Fog.; Ks 90]. 1662: 10 szeges taller 3/4 f 20 d. 50 [Kv; KvRLt X. A. 25].

A keresztes tallér valószínűleg a német Kreutz-taler 'Albertus-taler, Burgundischer Taler' (Schrötter, Wörterbuch der Münzkunde 261) tükörszáva. Vonatközzhatik azonban e név olyan tallérra, amelyen kereszti van; ez esetben nem tekinthető tükörszónak.

tallérforma tallér alakú; de forma unui taler; talerförmig, talergroß. 1637/1639: valami Pogan Ezüst Penzek kett Eöreg Eüst monetauat együtt, Kik taller formara uadnak, njom(na)k együtt. p. 36 [Kv; RDL I. 111].

tallérlopó pénztolvaj; hoť de taleri/bani; Münzendieb. 1632: Hallotta(m) azt hog' Kouacz Janos vra(m) Szato' Marto(n)net ige(n) zidalmazta ... taller loponak [MvLt 290. 99b. — *Elírás Szanto h.].

tallérnyi 1. *vhány* ~ *vhány* tallérna rúgó/tallér értékű; care se ridică la un anumit număr de taleri; ... Taler betogend. 1679: Urunkat ő nagát is azzal búsitani nem mertem, tudván mostanában sok ezer talléroknyi költségét [TML VIII, 436 Teleki Mihály Ispán Ferenchez].

2. tallér nagyságú; de mărima unui taler; talergroß. 1761: Fekete Szörű*, melynek a Farka tövin egy keves Fejerség laczik a Homlokán egy Tallérnyi Csillag [Branyicska H; JHb XXXV/39. 15. — *Csikó].

tallérocška tallér; taler; kleines Taler. 1671/1681: az Talleroczkak(na)k halyaga annjira fogta volt el az elő kglmek szemek fényét hogi az Instruotot abban a részben(nem) lattak olvasni [Vh; VhU 677]. 1704: még lévén száz tallérocškám, abból vöttem ki tízet [WIN 225].

talléros I. *mn* *vhány* tallért erő/tallérna rúgó; care valorează un anumit număr de taleri; ... Taler betogend. 1657: az fejedelem ... Kilencezer talléros medált is kezéhez vevé és az tokaji Hétszöölöket is debreceni adóból való néhány ezer forint summával elfoglalá megadásnak színe alatt [KemÖn. 168]. 1660: Colosvárat lako Nemzetes Geocz Pál Ur(am), administralt kezünkbe az Colosvári Urainkék részkeorol az más fél Talleros Adob(an) flor. 189 ~ Záz nyolczva(n) kilenczet [Nsz; RDL I. 172]. 1662: Fogarasban lako Boer Sigmond ... áda szamot két rendbeli adokrol, A kapu szám után fel vetet husz forintos adorol ... Es a' huszön eöt Talleros Adorol [Szád.]. 1663: Az Szasz Medjessi Güülesben fel vetett egy Talleros adoba(nn) adott Barczai Boldizar vr(am) egy Keresztes Tallért [WassLt]. 1667: az bulya vászonnak és az narancs szín karmasinoknak az öt talléros kezével együtt el kelle maradni [TML IV, 165 Rosnay Dávid Teleki Mihályhoz]. 1710: egy negyven talléros pár pistolyomat ... a nyeregűből éjjel ellopták [BÖN. 731]. 1716 k.: Szegedi maradéki is convincálódának, úgy tetszik 35, 000 tallérig, melyből az országnak kell vala 22, 000 tallérnak menni, a többi Pater Jánosnak, kit ... hamis pecséttel és imitált subscriptióval írt ötezer talléros quietantia tett volt koldussá [BÖN. 884].

II. *fn* tallér; taler; Taler. 1665: Die 20 May Portai Posta Fogarasi Janosnak vasarlasra attam) Taller(os) nro 50 [Uti]. 1691: kert volt az nehai Uram kezesegen ... talleros kettőt öreget [Barátos Hsz; HSzJP]. 1765: Ugy mondják, hogy talléros is vagyon, de én nem láttam. Alkalmatlan gaz pénz [RettE 192].

Szk: *oroszlános* ~. 1736: Tudom hogy csak egy lakadalomban, az melyben az regnans fejedelem jelen vala, csak az kárpit ... öt száz oroszlányos talléros vala [MetTr 392].

tallérpénz tallér; taler; Geld in Taler/Talermünzen. 1704: még egy kevés tallér pénzem lévén, abban váltottam el 60 tallért [WIN I, 168]. 1705: lévén még 50 forint ára tallér pénzem, most már ahhoz kellett nyúlnom költségemre [WIN I, 365]. 1745: Taller pénzem, annyim vagion, hogi fel nem rakadhatnám egy Lora, csak hogy attol tartottam, hogi az Tallér pénz mostanában nem jár [Vályebrád H; Ks 111 Vegyes ir.]. 1756: azon füst ház(an) is talált egy kesztyűben egy rakás tallér pénzt [Mk IX Vall. 180].

tallérul tallérban; in taleri; in Taler. 1671: Ugy látszik, kegyelmes Uram, az portának ez haza ellen nagy haragja van és szántsándékkal akar belé garázdálkodni ... soha az adónak tallérul való administralásában akadályt nem találak, hanem most [TML V, 639 Teleki Mihály a fej-hez]. 1672: Én, Uram, az sátor árát bizonyny most sem tallérul, sem polturául nem adhatom [TML VI, 114 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

tálmelegítő tál felmelegítésére szolgáló; care servește/este folosit la încălzirea blidului; ... zum Schlüssel/Topfwärmer, Wärm-. **Szk:** ~ *vaslábacška*. 1736: Tál melegítő Vas lábotska nro 1 [Mikefva KK; CU XIII/1. 160].

tálmosás mosogatás; spălarea/spălatul vaselor; Geschirrwaschen, Abwasch, Abspülen des Geschirrs. 1597: Deme-ternek az olahnak ... Twsz Rakasert es Taal Mosasert eszen kiwly itelt italt adtam nekik ... —/24 [Kv; Szám. 7/XIV. 20 Th. Masass sp kezével].

tálmosó I. *mn* mosogatóra való; care este folosit pentru spălatul vaselor; Abwasch-, Geschirrspül-, zum Geschirrwaschen. **Szk:** ~ *cseber*. 1597: Mattes Hinczteol veottwnk io tal moso chebret ... f I [Kv; Szám. 7/V. 5]. 1632: Also Porumbaki Uduar ház ... Egy Tal moso Czeber N. 1 [A. porumbák F; UC 14/38. 177]. 1651: egy roz talmoso csjebret f — d 4 [Kv; RDL I. 28]. 1745: Tál mosó tseber nro 1 [Marossztkirály AF; Told. 18] * ~ *fű* zsurló, R. sűrűlőfű. 1796: ezen Rétnék egy részetskéjén terem ... Sátés széna, egyebűt ... tálmoso fűvel elegy [Szentegyed SzD; WassLt] | az Arviz majd minden Esztendőben hol meg iszapollya az egész rétet, hol pediglen a kész szenankatis el vészí (!), s az egész helyen majd mind Tálmoso fű terem [Mohaly SzD; i.h.] * ~ *ház*. 1681/1748: vagion a' vajas ház, a' mellett a' Sütő ház ... Azon tul a' Tálmoso ház [Balázsfva KK; KvAkt 236] * ~ *szék*. 1650: Viszik az konyha szekereit ... Az Tálmoso szeket [Kv; Szám. 26/VI. 386].

II. *fn* mosogató inas; persoană care spală vasele; Geschirr-/Tellerwäscher, Abwäscher, Abwaschfrau, Spülerin. 1677: Ui bor ... Talmosonak Just 1 [Uti]. 1691: Vinczi Márton Talmosónak Conventioja ... Landis Posztó dolmánya Eszt(endőn)ként, no 1 [Uti].

Szn. 1672: Talmoso Sandornak [Uti]. 1668: Tálmosó Sándor [AUt 3].

tálmosós tálmosó fűvel vegyes; plin de coada-calului; mit Schafthalm untermischt. 1825: Sarjut terem, de tálmosos (!) (k) [Kide K; EHA].

tálnok fejedelmi/urasági étékfogó/tálalomester; stolic; Truchsaß. 1595: Wrunk egyik Tálnakya Stanislaüs Galitzki volt körültek [Kv; Szám. 6/XXVII. 159 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1596: Azzoniunk Tálnakit vizik Torday zekeresek, 9 lowal, Gialuba fizetett Biro vram nekik f 1 d 12 1/2 [Kv; i.h. XXIX/6. 30 Bachi Tamás sp kezével]. 1625: Szilassi Geörgj vrúnk eő felge Tálnakia [Kv; i.h. 16/XXXIV. 134]. 1650: Az Tálnakok szekeret Viszik Szamos Vyuarigh [Kv; i.h. 26/VI. 392].

talp 1. talpá; Sohle. A. emberre von.; referitor la oameni; Menschen betr. 1570: Zeoch Leorincz hity zeren vallya ... lattha hogy Nagy Imreh az ky (!) Istwan zablyaiat Talpa alah Nyomtha volt es ely akaria volt Theorny ... Azonba vgy vagta agion az zekerschewel Nagy Jakab Isthwant [Kv; Tjk III/2. 195]. 1584: Takach Jeremias vallasa ... az giermeknek laba talpa fel fordulwa(n) es ky tekeredwe(n), ez Azony hiuatla(n) oda me(n)t, es eordeoghy hatalmawal illien veszet Niaualiat vgy hozot chak harmadnapra helire hogy semmit a' giermeken tizta epp testnel Ne(m) esmertek [Kv; Tjk IV/1. 259]. 1640: aztis tudom, hogy a talp alatt valo keovet Kelemen pap asa ky [HSzj *galambbúg* al.]. 1710 k.: ez a Fogarasi rettenetes rútul vert, henyéltetett, amint ezt szokták mondani vagy nevezni; mert hanyattán fektetett a földre, fejemet, két kezemet, lábamat feltartatta vélem, hol egyik, hol másik talpamat csapta a lapockával [BÖN. 531]. 1739: Az Fiamat ... mind addig vertek míg a talpából a Ver ki jött [Lemhény Hsz; ApLt 4 Hamza János Apor Péterhez].

Szk: *~át megcsókolja*. 1812: a Nagy Aszszonyt akaratomon kívül pofon legyintettem ... kész vagyok ... még a' Talpátis meg Csokolni Csak hogy engedjen meg [Héderfája KK; IB] * *beteszi a ~át*. 1757: a Rédei részen valo emberek(nek) ... azon Utrizált helyekben, még csak anyi részek se volt, a hová a talpokat be tehettek volna [Galgó Sz; JHbK LIV/6. 12].

Sz: *igazságát ~a alá nyomja* megakadályozza igazának érvényre jutását. 1661: Ellenem hatalmaskodók és igazságomnak megkötözői ... igyekeznek is teljes tehetségekkel ... méltó igazságomat talpak alá nyomni [TML II, 1 Mikes Mihályné árva Pacsolai Borbára Teleki Mihályhoz] * *szélel fújtatta el a ~át* felakasztatja. 1744: a' borjait bé hajtotta a' Szenájához alól ... s szitta rút szitkokkal attával, 's Lelkit mindent, hogy minden órán szélel fújtattya a talpát [Szentgyed SzD; WassLt]. 1771: az én Uram ... mondá hogy ne járjon kend Ats Jánosné Aszszonyom a Feleségemhez többször, mert ha el jó bizony ... szélel futatam el a talpát Klmeced [Dés; DLt 321. 40b Kristina Szőlősi cons. rab. Joanis Csengeri (24) vall.].

B. állatra von.; referitor la animale; Tiere betr. 1587: Ballas Kowachynak hogy az Lowak Talpara wteoth 18 patkott at(tam) f. — d. 90, Georgy kowachy wert az loak talpara 8 wy patkot kyert fizettem f — d. 40 [Kv; Szám. 3/XXXIII. 22]. 1665: az mi ajándékban való lovaink igen selejteket ... ki lúdtalpú, megtörődött az talpa, sántál, kinek az pofája lyukas [TML III, 494 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz Drinápolyból]. 1773: a Czako István ökre ... csőgős pőkös és a talpabanniss nyomorek volt [M.léta TA; JHb II/3].

2. *~ig egészen, teljesen; in întregime; durch und durch*, von Kopf bis Fuß, im ganzen. 1633: azt⁴ igenis szerete(m), mert ez talpig skarlatba(n), es minde(n) nap kvleómb fele keöntösen jar megis nem kevely [Mv; MvLt 290. 121b.

— "Abrugi Istvánt]. 1808: visel ... Anginból való talpig érő bőv nadrágott [Dés; DLt 893].

Szk: *tétőtől (fogva) ~ig*. 1716: engemetis tetőtől fogva talpig lé gyalaztak [ApLt 2 Apor Péter feleségéhez Nszből]. 1752: Ha még Ngt Imetsné nem isméri, én teteitől fogva talpig fogom ötet Ngdnak describálni [Torja Hsz; ApLt 5 St. Apor Apor Józsefhez]. 1760: Ő pedig tetőtől fogva talpig ... nagy és nem jó conscentiájú emberhez illő interessatióval folytatván a ... hivatalát, máig sem absolváltatott [RettE 102]. 1766: annyira meg volt Tetőtől-fogva talpig verve ... Sáfrános Palko Gábor, hogy ... szederjes volt a Teste [Koronka MT; Told. 3a].

3. *~on a. ébren; treaz; auf den Beinen, wach, auf*. 1662: a város tornyaibul ... a sok szép sűrű kopjás seregek mindenestül kilátszanának, nagy sok szép hadak, kik az nap csaknem estig helyben mind talpon és fenntartatának [SKr 212]. 1665/1754: Ha az B. Társaságnak valami mulatsága történik ... a' Szerhordó Legény tartozik az Asztalnál talpon álva mind addig, míg az Atya Mester háromszor nem mo(n)gya hogy ülljön le, fen szolgálni [Kv; ACart. 16. 1]. 1776: A Groffnék virattigis talpon álván mellette, láttam, hogy ottan ottan fel ijedett [Kóród KK; GyL. Christ. Kovács conj. Lt. Miklos (55) vall.]. 1784: mind Dominális Biro minden nap talpan állattam s állók az Méltóságos Exponeus B(áró) Uram eő Nsga dolgossai és aeconomája körül [Mundra AF; Mk IV/35. 70–1 Drágomir Vonutz (50) jb vall.]. 1809: a' Pásztorok ... éjtszakán által talpon állottanak a' Csorda mellett [Frákut 38–9 Sebe János papnot. kezével]. — b. gyalog; pe jos; zu Fuß. 1644: Urunkkal és sok számú hadakkal menvén Kassa megszállására ... ki-ki lova hátán, az gyalogság talpokon [Kv; KvE 174 LJ].

4. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: *~ara tesz* talpra állít; a se ridica în picioare; auf die Beine bringen. 1811: Szépen el-temetűk, meg-is érdemelte, Mert talpára a' Gróf Ménessit ő tette [ArE 136. — "A Barbari nevű fajmént] * *~ra áll* feláll; a se ridica în picioare; sich aufrichten, hochkommen. 1657: vergödvén az fejedelem ... leesék az vízben. Egy Szegedi István nevű kengyelfutója minden tartózás ... nélkül töstént ugrott utána ... és mindketten talpokra állának [KemÖn. 48–9. — "Bethlen Gábor] * *~ra állhat* betegségből felépülhet; a se reface, a se însănațoși; kann (wieder) auf die Beine kommen. 1657: Fridericusnak is maga generálisa lévén árulója, Prágánál megverték, melyből soha talpra sem állhata [KemÖn. 15] * *~ra állít* meggyógyít; a vindeca/însănătoși; wieder auf die Beine kommen. 1676: Akkor mindjárt takarják be az embert az kenyerekkel együtt mindenét s addig el ne vegyék róla az leppelt, valamig az kenyerék melegsége tart. Az fejére köti, hogy azután mindjárt talpára állítja az embert [TML VII, 164 Székely László Teleki Mihályhoz] * *~ra szökik/ugrik* felugrik; a sări în sus, a sări în picioare; aufspringen, sich (wieder) aufrichten. 1582: az azzonj ... mihelt azt halla hogy y Giarto Georgj volna mingiart talpara zeokek kj mene hozzáia [Kv; Tjk IV/1. 599]. 1851: Lelkem Anyám ... egy éjtszaka 10szer fel kél serbelire ... perszé én mindig talpra ugom mikor mozog [Kv; Pk 6 Pákei Krisztina férjéhez] * *egy ~ érő* semmit sem érő, értékelen; fără valoare; wertlos, unwert. 1815: jószága^a pediglen egy talp érő korá (!) sincsen, sem belső, sem külső [Szárhegy Cs; RSZF 111. — "Szárhegyi Czimbalmos Albert gy.kat.-nak].

5. lábbeli alja; talpă, partea încălțămintei care acoperă talpa; Sohle (von Schuhwerk) | talpbőr; (piele de) talpă;

Sohlenleder. 1599: Pargaminomra es hogj az Saryanak (!) az Talpat földoztak attam d 16 [Kv; Szám. 8/XIII. 3 Szabó András sp kezével]. 1684: Holmi dirib darab Talp [Ebes-fva; Ut]. 1740: a' ki készült Talpjai is Timár Varga atyánkfiai(a)k ... a' Tktes Nms Tanácstól limitáltatandó árok szerint árultathassan(a)k [Dés; Jk 334a]. 1743: ugyan azon Conditioiban egy pár talpért Denar. 34 [Szászkerked K; LLt]. 1744: 7 pár talp 3, alább való vékony talp bérlésnek való [Szentdemeter U; LLt 67]. 1808: Udvar számára Talpnak ki érelt egy Bihal Tino Bórnek kikészítesiert fizettem a Timarnak Hfl. 2 xr. 40 [Gálfva KK; Ks 99]. 1813: a' Kartzolás ugyan Láttot, Dobalyi Mihály Uramon, de ... a' mint a' talpoi üttet Barátosinéhoz, akkor a' Dobai (!) Uram Felesége rángatván, ugy eshetett Dobolyi Uramon az Abrazottján a' kartzolás | Barátosi Joseffné Aszszony ... Dobolyi Uramhoz leg először egy darab Talpal hozzá ütven ... ezek mián esett abrazattyanban a meg Sértetődése [Dés; DLt 56. 5, 23]. 1844: (a csizma) — talpja vékony hatulso láb-szár — vagyis mál [Dés; DLt 827].

Szk: ~nak való. 1687: Az Timaroknak Talpnak való ökör bőr no 20 [Gyf; Ut]. 1737: Timár Mester Atyánkfiai ... a jártott bőrből egy pár talpn(a)k valót, a leg-jovát adják ó kglmek Cum Den. 21: | 21 [Dés; Jk 487].

6. tárgyagnak, eszközöknek az a része, amelyen állanak; talpa unor obiecte; Boden, Fuß, Sochel, Sohle, Unterteil, Stiel, Ständer. A. 1770: az blts Ché ... ki atta Eötvös János Déak(na)k az remeket [egy mostani modi kehelly pohárt muslis kosárral és talpal [Kv; ÖCJk]. 1803: ezüst Pohár ... a' talpja' sípjából egy hat szegeletű tsótskén fel-nyuló szárához foglaltatik a' Pohár talpának külső kerülete | ezüst Pohár, melynek pohara üreges talpához kívülről egészen aranyos és kerületére nézve arany virágokkal ékesítettett, arany tsipkés talpa üreges szára és a' pohara között egy tsilagzatos forma tsóttörtös hollyag [Széplak KK; UnVJk 212, 218] | Ezüst Pohár ... a' talpán felül kerekdeden ki ülő tsóttörtőyéig ugyan hasonlokkal ékesítve [Szókefva KK; i.h. 91]. 1820: Egy talpon álló ... Nád méz tarto [Felőr SzD; BetLt 5 Frater Theresia kel.]. 1849: tizenegy talpas sötét zöld poharak, — egyiknek talpa tsorbás [Szentbenedek SzD; Ks 73/55].

B. 1582: Az kowach hog' meg' forraztotta az kerek Talpan való wasatt es zegekethis vertt fizettem f — d. 25 [Kv; Szám. 3/VIII. 30]. 1587: Esmeg falasztattam meg egy O Kereknek Talpat attam f — d. 15 [Kv; i.h. 3/XXXIII. 20]. 1599: Veottem ... egy Toroczky vasat, mely uasat czinaltattam az kerek talpara d 50 [Kv; i.h. 8/XII. 1 J. Chanadj mb kezével]. 1644: midőn bementünk volna Kassára, az piakra kivont ágyúkat kísütvén, egyike mind diribre-darabra szakadván még az kerekei is, talpán való vasak elszakadozának [KvE 174–5 LJ]. 1669: egy ... hoszszu fejer roszt ladaban vagjon kerek talpara való öregh vas singh szegh ... 146 [Kóhalom NK; Ks 66. 46. 24a]. 1681: Ó Kerek egyik(ne)k mind agya, Talpa vasas | Kerek Talpáról le szedet jó sing vas Nro 16 [Vh; VhU 505, 567]. 1687: Kerek Talpara való vás, Turóczkay [Veresmart TA; Berz. 11. 87]. 1736: hármá a' kerek talpara való vasaknak torozott [Mikefva KK; CU XIII/1. 171]. 1784: fel állottam a szán talpára s vellek együtt elmentem a neveztem Kisseb Széjes Istvánni [Béta U; IB]. 1790: Az Eke talpát meg pantoztattam 18 Den [Mezőcsán TA; Ks 65. 44. 11]. 1825: megjelenéven előttem ... Udvari Conventionatus Kovács, Adám I: Pista ... ugy nyilatkoztatta ki magát, hogy ... emlékezik azon szekérre melyet ő maga vasazott meg ... tsak

hogy a' Kerek talpait meg nem vasazta [Fog; IB. Rátz Joseff Fogaras vidéke Hűtősse vall.]. 1859: adok ... egy ugy nevezett targonczát melyel itt e székely földön erdőni szokás csakhogy ennek kerekén talpai nem vasasok, hanem egyéb részei mindenképpen jó moddal vasasok [Buzaháza MT; CsV].

7. alap/talpgerenda; longrină, grindă de reazem; Grund-/Boden-/Sohlbalken, Schwelle, Lagerholz. 1572: Eotthues Orban ... vallia ... Zabo Georgne ... Zabo Myhalial az eo zomzedyawal ... Ille Modon Igenesettek meg ... hogy az azzon kwtyanak vye foliasatis ... ky myert hogy az Zabo Myhal haza talpanak pinceyenek artalmas volna, hatra vegek az vduaron az kert fele [Kv; TJK III/3. 17]. 1585: 9 Aprill(is) ... Biro vram es az tanach akarattiabol es proncholattiabol (!) ... vettünk Varga Thamastól három fenyw gerenda fat ... ülleznek walo talpnak [Kv; Szám. 3/XIX. 31]. 1598: minketh fogada megh Zabo Enreh harman, es mj chinaltuk uala az kalmar zeket mind talpatol foghua, s mind az hezasat my chinalok meg [Uszt II/2. D. 61]. 1655: Adot volt Egy jo talpatis az közhöz Ittem harminczet horgiolt deszkatt [Kv; SzCLev.]. 1694: vagion a Sütőház, mellj is talpakb(an) álló sas fáib(an) ... szalma supos fedel alatt való [Kisenyed AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János urb.]. 1730: ezen Istállonak régi rothadt Talpjai ... igen veszedelemben [HSzj]. 1832: egy nagy Sövény Török-buza Kas Talpokba eresztve [Széplak KK; SLt 22]. 1862: A' három kövü malom nád fedél alatt van ... a' cserefa medvelábak alatt talp nincs [Mezőbánd MT; TSb 39].

8. temető talpából/talpáig/talpatól teljesen, egészen; in întregime; von Grund auf/aus, total. 1747: (A hesdátiai) ... az Kis Fenesiek(ne)k ... Szállását temető talpaig elpusztították [Sztolna K; JHb 74]. 1762: az a' Fogado Temető talpából el pusztul onnét [Szentháromság MT; Berz. 1. 10/40]. 1799/1802: egy Sertés Pajtát pedig temető Talpaitól ujra építette [Makfva MT; DLev. 6].

talpacska talpá mică; kleine Sohle. 1584: Takach Ieremias vallia Egy giermekennek a' talpachkaia fel fordula az vargane Annia hat be keoteotte [Kv; TJK IV/1. 258].

talpalás lábbeli talpjavítása; talpuire, talpuit, pingelit; Doppelung, Sohlen, Besohlen, Füllen, Söhlen. 1812: Talpalás fordítolag 12 xr [F.rákos U; Falujk 1. 74b Sebe János pap-not. kezével]. 1863: Egy pár talpallás sarokal (!) 2 f [Kv; LLt].

talpalatnyi I. mn igen kicsi, jelentéktelen nagyságú (föld); un petic, o bucată mică (de pământ); fußbreit, sehr kleiner Bodenteil. 1620: ninczen itt, Szalanczi Istuan Vramnak csak egy talpalatny (!) részeis [Örményszékes AF; JHb XXVI/13]. 1678: senkinek csak edgy talp allatni (!) földét nem arkaria (!) hamissan s törvéntelenül birni [Kö-küllővár KK; WassL Bánfi Ágnes aláírása, de nem sk. a szöveg]. 1753: Koronkában egy talpalatnyi Haereditások nintsen [Koronka MT; Told. 85]. 1761: tsak egy talpalatnyi ős földje is nintsen [Koronka MT; i.h. 26]. 1766: Én ugi tudam a miolta élek, hogy ... mostani Csúrájából még egy talpalotnyi helyet is ki nem hagiot [Kiskend KK; Hr].

II. fn kevésnyi földdarab; un petic de pământ; ein Fuß-breit Landes/Bodens. 1592: Berze mihaly azt monta hogy cziak egy talpalatnitis nem ad [Uszt]. 1623: sohult magara iarando eőreokseget es iozagot cziak egy talpalatnitis nem tudok [Csicsó Cs; BálLt 60]. 1635: Im kutos Janos az kapu

talpbélés brant, taban; Brandsohle. 1744: 7 pár talp alább való vékony talp bélésnek való [Szentdemeter U; LLt Fasc. 67].

talpbocskor talpbőrből készített bocskor; opincă din piele groasă tăbăcită; Bundschuh aus Leder. Szk: *debreceni* ~. 1847: 100 pár Szebeni, vagy Debreczeni jo Talp bocskorok | 250 pár Szebeni vagy Debreczeni jo talpbocskorok [Szűv; KLev. 12, 15] * *szebeni* ~ → *debreceni* ~.

talpbőr lábbelitalpnak kikészített vastag bőr; (piele de) talpă; Sohlenleder. 1632: Kezdet talp beor uagion ... N. 7 [Fog.; UF I, 141]. 1675: Szesc(s)ori Mate Fogarasi szamartatonk ... ezeket administralta. Talp bőrkötet tizen hártat [UF II, 382]. 1678: Ráskai kezében adot Luczai László ... Talp bőrt ... 4 [Fog.; UF II, 371]. 1680: 1680 die vero 4 Maj Fagarasj szamartato Luczai Sandor administralt ... Talp bőrt ... 5 [UF II, 375]. 1685: talpbőr Nro. 1 [Borberek AF; MvRKLev. 4]. 1740: Constál világoson, exhibeált Inquisitoriából, az lk(ne)k sok enormítások, abusosok, úgi mint: ... az lktől készített Vásári talp bőrkötet(ne)k kifeszítések, melly az előtt nem practizáltatott | Hogi a talp bőrt meg-feszítettük, az, a régi eleinktől is úgi practizáltatott [Dés; Jk 233b].

talpcsináló tímár; tábácar; Gerber. 1823–1830: Volt Bécsben egy Dienes Sámuel nevű ágens, marosvásárhelyi talpcsinálónak fia [FogE 172].

talpdöngölő a talp megkialapálására való szerszám/kalapács; ciocan (de metal) cu care este bătut talpa încălțăminte; Lederhammer (für Sohlenleder). 1838–1845: csizmadia-pöröly, talp és varrásdöngölő ón-, réz- vagy vasból öntve [MNyTK 107].

talpfa 1. alap/talpperenda; talpă, tâlpoi, longrină; Boden-/Lagerbalken, Sohlenbaum, Langholz, Schwelle. 1563: Vnum lignum Talpfia vocatum [Kv; Szám. 1/VI. 1]. 1584: Esmeg veottem egy Nagy eoregh Talpfath az Kwthoz ... f. ... d. 32 [Kv; i.h. 3/XV. 10]. 1586: Az viszen valo atal rekeszhez veotte(m) egy talp fat kiert attam — 155 [Kv; i.h. 3/XXIV. 23]. 1613: az erezsineg talp faj es keoniokkei ninczenek [HSzj]. 1638: latok hogi valami kiczinniegh kilieb Czusot az Lakatos Giörgy talpfaia [Mv; MvLt 291. 164a]. 1664: Az kerthez valo Borona fák is voltanak ... talp fais [Kv; SzCLEv.]. 1679: Ha az Talp fák alá mind körül kü fundamentomot nem raknak, az a nagi Épület so-kaigh állando nem lészen [Uzdiszpéter K; TL 52 Bajomi János inv.]. 1735: az Néháj ldevezült méltóságos Groff Vr Széki Teleki Pál Vram eő Nacsaga maga bizonyos emberet küldötte oda Hoszszufálvára, hogy ... vontás(a)k valami Tálp fákát a N. Somkuti Vdvárházhöz klakáb(an) [Nagy-nyires Szt; TL]. 1770: azon Adamosi utrizált malom régisége mian Le nyomult, mivel már a talp fákis ugy el rodhatta- nak alatta, hogy helyenként másokkal kellett ki toldani [Sövényfa KK; JHb LXVII/115]. 1782: ezen fogadonakis minden alkalmasabb fái Talp faival edjűtt a' Bajomi Erdő- ről valok [Dombó KK; JHb XIX/22. 11]. 1811: A' Bilahi Erdőn meg-vett tserefákát Ki faragta, és el-hozta a' Talp- fákát [ArE 24]. 1850: egy darab helyen a talpfájából a tor- nátnak hibázik [Gyéressztkirály TA; DE 5].

Szk: *tölgysfa* ~. 1648: Az kapun beleől, bal kez fele ter- ven vagion az megh említett bik fabol rot eőregh tölgj fa

talpfákra czinalt szalmával fedet uy haz [Porumbák F; UF I, 894].

2. keményfa, melyből szántalpat készítenek; lemn pentru tâlpi de sanie; Kufenholz (für Schlitten). 1680: Az Süttő hazok hejan talaltunk ... Szánnak valo talp fákot no 17 [A.porumbák F; KvLt 24 Inv.].

3. keményfa, melyből keréktalpat készítenek; lemn pen- tru obadă; Reifenholz (für Räder). 1632: Masik rakasban vagion mellette egy nagi rakas algiu kerekhez ualo talp fa [UF I, 187].

talpfácska kis talpfa; (grindă-) talpă mai mică; Lager- hölzchen. 1623: Mely allasfakott az gerendakb(an) kellettik be vesny es zegezny, fen alatt meghint talp faczykab(a) mellyet az feoldb(e) kell le swllyezteny [BGU]. 1676: Va- gyon az Vár kapuján kívül kett felől egy egy körtvély fa, az job felől valonak ágai léczekre vadnak terjesztve. Vagyon alatt avatagh talp faczkacon egy szineczke [Fog.; UF II, 698].

Szk: *tölgy* ~. 1804: A pintze torka felet vagyon vékony tölgj talp fátskákra épitet fedél [Marossolyos H; Ks 108 Vegyes ir.].

talpfás talpfával ellátott; cu (grindă-) talpă; auf Balken/ Schwellen gelagert. 1679: Kút ... felső jo sendelyezése ko- szorofaival együtt talpfás czulakoko(n) álló [Uzdiszpéter K; TL. Bajomi János inv. 91–2].

talpforma talpminta; model pentru tâlpi de încălțăminte; Sohlenform, Sohlenmodell. 1740: Talp Formájok(na)k fe- lette kicsinysegek, mellyből rendes, öreg; vagy második Czizma ki nem tölt 's ki nem telik [Dés; Jk].

talpkészítő tímár; tábácar; Sohlenmacher (Gerber), Schuhmacher (für Ledersohlen). 1729: Varga vagy Talp ke- szítő Czehbeli Mester Embereink [Dés; DLt] | Mint hogy Ne(me)s Városunkb(an) levő Varga vagy Talpkészítő Czehbeli Mester Embereink, Az Kordovány kiszító Szamos ujvari, vagy Gerlai Örményeket ... országos Sokadalmin- kob el idegenítették ... vegeztetett hogy ... mig eő kglmekis hasonló kordovanyt nem készítenek rajtok semmi láto penzt ne exigallyanak [Dés; Jk 390b]. 1823–1830: egy ma is élő Nagy István nevű vasáros Magyarországról hozott réztáblát ... Várbeli nevű talpkészítő megbőrizte [FogE 121–2].

talpkő malomkő alkőve/fekvőkőve; piatra stătătoare, pi- atra de dedesubt a morii; Lagerstein (der untere/stehende Mühlstein). 1753: Mola bilapidaris ... Az also kéregben a fel kö hitván; a' felső kéregben penig a' talp kö hitván [Ve- resegháza AF; Told. 18].

talplopás cipőtalplopás; furt de tâlpi (pentru încălțăminte); Entwendung von Schuhsohlen, Sohlen(leder)diebstahl. 1814: Tímár Ujvari Samuelné ellen nyilván valo Talp Lo- pásért a Czéhből ki tiltatott mig magát ki tisztittyta, arról Deliberatum is iratott (!) [Dés; DLt 56. 22].

talplopogató talplopás; furt de tâlpi (de încălțăminte); Leder-/Sohlen(leder)diebstahl. 1814: Tímár Ujvári Samuelné ellen gyakori sok Talp Lopogatósaier a' Czéhnak egy utolb- szori Határozása a' lett, hogy örökre a Czéhből ki tétessek [Dés; DLt 56. 13–4 Balog István tímármester (55) vall.].

talpnyomnyi talpalatnyi; de un petic, de o bucată mică; fußbreit. 1780 u.: a Flgs K. Guberniumnak ebben lett determinatioja a' Bányászok iránt szoll tsak azokrol, kiknek külső ... földjei vadnak ... sokaknak közzülünk egy talpnyomnyi sintsen [Torockó; TLév. 14/2].

talpraesett 1. ügyes, jártas; priceput, competent, capabil; geschäftstüchtig, gewandt, brav, fähig. 1748: ezen Malom ... rövid Udön talpra eset jo gazdát Vár [Cserefa MT; Told. 79].

2. kitűnő, meggyőző; excelent; Schlagfertig, Treffend. 1811: De esze 's beszédje mind volt talpra esett [ÁrÉ 96].

3. hasznos; util, інтелепт; (zu)treffend, vortrefflich, nützlich, intelligent. 1854: mivé fejlődnek s mily drága hazai kincscsé válhatnak ... gróf Széchenyi ... sebes villám eszü és oly talpraesett észrevételei [Ujfé 74–5].

talpú vmilyen aljú; cu un anumit fel de partea de jos; mit ... Boden/Grund/Unterteil u.dgl. A. szekérre von.; referitor la căruțe; Fuhrwagen betr. Szk: *vasas* ~ ráfós/abroncsos (kereki). 1794: Vasas talpu egész Hordo Vágás Szekér, melynek a' negyedik kereke megromlott [HSzj *egész-vágás-szekér* al.]. Egy *vasas talpu* kitsin futó Szekér [i.h. *futó-szekér* al.]. 1810: Egy *vasas talpu* minden hiba nélkül valo lo szekér ... 135 Hfl [i.h. *első-láda* al.]. 1854: Találattik Két Béres Szekér *vasas Talpu* *Vasas Tengeljel* [Sárd KK; WassLt] * *vasas* ~ *kerék*. 1816: Négy *vasas talpu* kitsin szekérbeli kerekek [HSzj *kerék* al.] * *vasazatlan* ~ 1738: Béres szekér ... *vasazatlan Talpu* jo kerekei [Szász-vessződ NK; Born. XX. 12].

B. száma von.; referitor la sănii; Schlitten betr. *vasas* ~ 1662: Mellyet is a fejedelem tengelye, kerekei nélkül is, mint olyan nagy molest ... egy *vasas talpú szánon* Sebeben alá odavonattatta vala, mellyel is rémíteni akarván a szebenieket, a városba belőttetett [SKr 524–5]. 1865: Három darab ládás loszán melyekből az egyik *vasas talpu* [Szárhegy Cs; LLt].

C. pohárra, karafinra von.; referitor la pahare/garafe; eines Kelch, Krug betr. 1803: Egy jo, és két rossz *talpu* rosolisos poharak | Egy tört *talpu* fa-olajos és etzetes hajagos egybe ragadott horgas száju karafina [Ne; DobLev. IV/858. 2b].

Szk: *széles* ~. 1823–1830: Magának s elsőbb rangú vendégeinek külön és jobb bort tartot, és egy ... *széles talpú* ... karafinban tették fel [FogE 135].

táltartó I. *fn* tálas; hăidar, polițe pentru vase; Schüssel-/Tellerbrett, Geschirrschrank. 1656: Az ajtó megett deszkából csinált reghi tal tartó [UF II, 162]. 1692: egyben foglalt fákra vekony vesszőkből csinált Táltartó no. I [Mezőbodon TA; BK Inv. 6–7]. 1699: (A szoba) minden, benne levő oppertinentiakkal, kivéven ... az Tál tartot [HSzj *fogas* al.].

Szk: *őreg* ~. 1681: egy őreg táltartó ajtos [HSzj].

II. *mn* I. táltartásra használt; care este folosit pentru păstrarea vaselor; für die Lagerung/das Halten der Geschirre. Szk: ~ *almárium*. 1814: az Ajtó mellett van egy Tál tartó almárium [Mezősályi TA; RLt Rettegi Sámuel kúniája].

2. táltartásra való; în care se păstrează vasele; zum Einstellen/Hineintun/Unterbringen von etw. 1736: Az hintónak az alsó részén ... táltartó és hordozó hely volt [MetTr 368].

táltartóeska kisebb táltartó; blidar mai mic; kleines Tellerbrett, Geschirrkästchen. 1736: a Provisorialis Házba ...

egy kisded Táltartóeska fenyő deszkából valok [Hortobágyva Szb; Born. XXIXa/19. 12–3 Néhai Hortobágyi Gergely György conscr.].

táltok táltartó; cutie de lemn în care se păstrează vase; Geschirrschranke/-brett. 1589: Regeny Balint vitt vrúnknak Colosra egy Tal Tokot [Kv; Szám. 4/Vl. 122 Stenzely András sp kezével]. 1625: tál tokokat czinaltattunk az Asztalosokkal elseoben eoteot eoreget faraghtanak ki s megh enyveztek [Kv; i.h. 2/XXVII. 16] | Az Asztalos vajm, három eőregh szabasu Taltokhoz valolo (!) fat faraghva(n), es Enyvezven egibe(n), Vrunck eő felge szwksegere ... Attam f 2 d. 60 ... az Lakatosok vasasztanak megh, harom Tal Tokot melle ... f 4 d 50 [Kv; i.h. 16/XXXIV. 272] | Az esztergarosok faragua(n) eo fels: zamara Eot Tal es Taltner tokot [Kv; i.h. 16/XXXV. 148]. 1667: Édes Komám ... mutasd meg nekem, ki vagy s szerezd ki, akár egy szép tál tokot hozass [TML IV, 243 Nalaczi István Teleki Mihályhoz]. 1668: Az tiz tálát, tál tokot s két őreg tálát is küldem [TML IV, 258 Veér Judit Teleki Mihályhoz]. 1679: Romladozot, régi Tál tok nro I [Uzdizstpéter K; TL. Bajomi János inv. 72].

táltos I. *fn* természetfölötti erejűnek hitt ember; vrăjitor, șaman; Schamane. 1675: Jó löttél volna tátosnak, mert kerülve is hamarabb jártál volna másoknál [TML VII, 13 Teleki Mihály Szepesi Pálhoz].

II. *mn* vmihez bajosan értő; care nu prea se pricepe la ceva; verdammt, wenig verstehend, unwissend, unfähig. 1844: A' Nyárádtői Libákat a' jövő héten haza hozatom; de nem tudom hogy lesz e jo moddali ki olvasztása, mert ezek a' tátos főzőnek nem igen tudnak jo moddal hozzája [Széplak KK; SLt Sipos Miklós P. Horváth Ferenchez].

táltörő táltörőruha; cîrpă de șters vase, șervet; Geschirrtuch. 1686: Uramek kendeje Száma ... Tál s Tanjer törő is; 10 [BK. Bánfi Farkasné Bethlen Krisztina kel.].

tályog gennyes daganat; absces; Abszeß. 1710 k.: Ez a rossz diaeta engemet elhevített, fájni kezdte a torkom, és balfelől olyan fluxus ereszkedett a torkom, nyakam s állomra, hogy egy nagy disznószaka, vagy tályog lön belőle | a természet olyan igen ide csapódék és merő emésztő helynek csinálá ezt a fluxust, hogy azután is ... lett olyan tályog mindenkor ott | Egynehány holnapig én csak egyszer sem feküdtem le előbb egy órakornál vagy néha éjjélkor, mindaddig, míg az én szokott torkombéli tályoggal megbetegedém [BÖn. 524, 525, 564].

Szk: *mérges* ~. 1820: Andorko Ferencz mint marha orvos, es Solyom Janos Falus biro Vallomanyokból ... világos az hogy a meg dőglött Marhának ... mérges tályog nevé veszedelmes, és meg gyógyithatatlan nyavalyája volt [F.rákos U; Falujk 104–5 Barrabás Aron pap-not. kezével]. 1826: Az alperes pásztor ... az 1820-ba Székely Ferencnek mérges tájogba eldőlött ökrét például hozza emlékeztetben, amelynek megfizetésére se a falu, se a tekintetes szolgabírói fórumon a pásztorok nem ítéltettek [uo.; RSzF 223].

tám I. talán

támad I. kezdődik, elindul; a se isca, a (se) porni; entstehen, aufkommen, sich erheben, anfangen. 1561: Ha az mesterek kozot a wag' legenyek kozot ... valami haborw-

sag vezedelmes ézwezes (!) támad zabadságok legének az mestereknek azt az Ceh le tenni [Kv; ÖCart.]. 1584: Bakay ferencz vallia ... Az Eozwezes penig ebbeől tamada hogy Andrasnak egy thiukia Zaladot volt Danch Lórinicz vdwara-ra [Kv; TJK IV/1. 361]. 1619: Vagyon egy csauszok az német uraimnak ... azkivel addig főképpen, azmég ez az discordia német uraimmal nem támadta, sokszor való kedves conversatióim forgott. Hogy penig ez támoda ... valamennyiben megvonta magát tőlem [BTN² 385]. 1694/1767: hogy vizsgálkodások ne támadgyanak egymás között ... alkuvának e' szerént [Hr 8/16]. 1780: Ezeket a' szerszámokat ... hogyha visszavonás támadna, el ne idegenitse senki is, az mi kalandosi végezésünk [Kv; EM XI, 223 Az öregebb hidelvi Kalandos-társulat czikkei]. 1782: Az hogyha pedig ebből valami perlekedés támadna az határpásztorok iránt az falu tartozik fel támadni mellettek igazságból [Oroszafalu Hsz; RSZF 152]. 1807: Pataki István ... Tordai kereskedők-(ne)k ... a város piattzán fel szedett Szalonnából Summáson ki akarna adni idegen helysége kereskedésből, melyért ezen városba panasz és nagy zugolodás támadott [Szu; UszLt ComGub. 1753u]. 1819: minekutanna ... (a) Collationalist hallották ... nagy Zudulás és harag támadván a Nemesség részéről ... a melyen meg ijedvén a Statutor Cancellistak es Telekiek ... el hintoztak [Berkespataka Szt; Ks 67. 47. 8].

Szk: egyenetlenség/egyenletlenség ~. 1570: Agotha Zabo Caspame, Kappa Mihál' ... vallyak Mykoron Eo kezettek Jgenthelenzég (!) Tamadot volna az Zabo Gaspar haza feleol ... Segeswary Damokos Jgh zolt neky, ha Nekem Engeditek En 1800 flot Adok erthe [Kv; TJK III/2. 131. — *Köv. a többi valló neve] * *kontraverzia ~.* 1629: Minemő controuersiak támtátnak légyen ... az húségtek várasaban léveő Varga és Csizmazia Mesterek keőzeőtt ... hozzá(n)k küldőtt attyafiainak alázatos expositioiokból meg értettük kegyel(me)sen [Kv; Céhir. I fej.]. 1693: Controversia támadván ... az Kendei Sellyei Papista Attyafiai között az Bere Kereszturi Cimiteriumnak ... epitesenek dólgaiban [Kendő MT; MMatr. 230]. 1766: Controversia támadván az A. és Tétsi István eő kegyelmek között az A lová(n)k az I. keze alat lett el károsittatása felől [Torda; TJKt V. 339]. — L. még TML V. 485.

2. keletkezik; a se produce, a izbucni; entstehen, entstehen, erwachsen. 1573: Gywlay Leorinch ... latta hogy fwst tamadot az Darochy Maioraba [Kv; TJK III/3. 190]. 1584: Berecz Dienes vallia ... az gualadas az eő hazabol amely-be lakot tamadoth azt tuggya [Kv; TJK IV/1. 206]. 1649: a tűz tammadot ... Bosi Gasparme(na)k hazatol ... es hogy az twz tammadua(n), hōgi az kik oda mentenek latni es oltani me(m) akarta volna be bocziattani [Kv; TJK VIII/4. 401]. 1735: az mult heten imitt amott jég esső járt ... az miatt fogott ez az hives vad idő támadni [Nsz; Ks Borosnyai N. Márton lev.]. 1804: ottan ottan midőn Aradás támad ... kentenitettünk ... az egészen el sephett rosz helyre belé hajtani [Sárd AF; TSb 51]. 1807: 1802-ben 22-kén Octobernek Dél után mint egy két orakor támadott remittő Föld-indulás [Cőfva Hsz; HSzJP] | Vagyon a nagy gáton alol egy darab Rétetske mely a viz mosás által támadott [Apahida K; RLt O. 5 Marosán Gavrilla (56) col. vall.]. 1811: Ezen 60 öleeknek az 50ik ölinél kezdette volt a' viz a' föld színét ki kaparni, és lopájosítani, mely szerént a' 40 ölektől az 50 ölekg Ergéje támadott a' viznek [Dés; DLt 19].

Szk: hír ~. 1669: Itt új hír támadta, hogy az velenczések újabb practicaival Candiát visszavették volna, és hogy a tö-

rökőköt kivágták volna belőle [TML IV, 609 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1756: hír támadván az gombok(na)k el lopások felől ... én pedig tudván hogy lopott portéka az Fiamat adigáltam hogy vissza adja annak akitől vette [Bácsi H; BK. Emericus Farkas de Rákos (40) ns vall.]. 1763: nem régiben támodott Tatár hír, 's abból következtet bodulás vala az Országban [Záh TA; Mk V. VII/1. 20 Puñse Gyorgyitza (30) jb vall.].

3. kialakul, létrejön; a se forma; sich bilden, werden, entstehen. 1758: Minekutána pedig én is az hidegből kiépültem, igen nagy s jó katonavilág támadott ez hazában, mert hadakozván a francia felséges asszonyunk ellen, sok új regimentek, batalliák állittattak mind Erdélyben, mind Magyarországon [Rette 66].

4. átv fellép, feltűnik; a apárea; auftreten, laut werden, sich erheben. A. emberre von. 1653: támadta akkoriban egy Dávid Ferencz nevű tudományos ember, esmét egy olasz Blandrata és egy Franken — az is tudós ember [ETA I, 77 NSz]. 1662: híre érkezék hogy a Tiszántúl és Nyíren nagy sok tolvajkodó por had támadott volna [SKr 145]. 1672: példa Kegyelmed magának, csak ez kis dologban is mennyi sok gonoszakarója támadott [TML VI, 375 Bánfi Sigmund Teleki Mihályhoz]. 1702: Hogya ... tamadna olyan Ember, ki bennünket akama fel ültetni, es lazasztani effele dologra es Rebelliora, mihielt meg erthettyük meg fogjuk [Torockó; Thor. XIX/16]. 1728: Oh be jól jár Todar mivel el veszett márhaji iránt kalákossi tamadván meg fognak az ökrei kerülni [Bethlensztmiklós KK; BK. Tsenteri Ferencz (40) jb vall.]. 1790: sok tolvaj támodott a Havasokon [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.]. 1808: Czéhünk ... nagy romlására Kontár Mester Emberek támadnak, kik Legényeinket sokkal nagyobb Bérré töllünk el tsalogatták [Kv; ACLev.]. 1817: látván ötet a' Fiscus helyén Contrassága után nyugodalomba élni, annyival nagyobb irigyei támadtak [K; KLev. — *Sóskút-őri szolgálat].

B. állatra, dologra von. 1653: 1622 esztendőben ... ősz felé nagy pestis támadta oda ki, és előbb-előbb jődögelni láttuk lassan-lassan ide felénk [ETA I, 139]. 1679: Micsoda leveleim érkeztenek ma reggel, azokat mind elküldtettem ... azomban nem lévén Tövissi uramnak arról semmi parancsolatja ... ott difficultás támadna kézhez való vétele felől [TML VIII, 509 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz]. 1705: Angliának egy részében számtalan sok holló támadván, masfelől megannyi sok varjú ... igen megvittanak egymással ... azután támadván egy nagy felleg, akiben is igen nagy és rettenetes tüzek látszottanak [WIN I, 382].

Szk: kérdés ~. 1794: Kérdés tamada arrolis hogy azok-kal a Kartevökkal kik a Varosunk határában ... tetemes karokat tettek ... mit kellessék tsekedni [Torockó; TLev. 9/26]. 1823–1830: nem tudom melyik akadémián ilyen kérdés régen még támodott volt, s meg ítéltetett [FogE 129]. 1850: a' nélkül hogy számos Évekolta csak leg kisbebb kérdés vagy versengés is támodott volna azon kertem felett — erőszakosonn néki mentek 's levágták [Dés; DLt 780].

5. (égitest) feltűnik, megjelenik; a apárea; erscheinen, aufsteigen. 1665/1799: Ezen esztendőben két rendbéli üstökös csillag támodott az égen [Mv; EM XVIII, 457].

6. ráront/tör vkire, vki ellen támad; a se nápusi asupra cuiva, a ataca pe cineva; angreifen, anfallen, losgehen, attackieren. 1573: Mihál Kowach Madarasy az Nyarad Mellet azt vallia hōgi ... harman indwltak volt Zamosfalva fele Aratni ... az plebanos Towanal ket legenye Eleykbe Tamad karokál [Kv; TJK III/3. 415]. 1586: Zabo georgyeot waros

szamara Jdezek myert hog az waros eorysteoyre tamadott [Kv; Szám. 3/XXV. I G. Igyarho sp kezével]. 1590: az eo kegm Jobbaga ... az en Jobbagiomra tamath [M. gyérőmonostor K; KP. Th. Kabos de Giero Monostor vall.]. 1597: Zekely Marton varos zolgaia wallia. Mikor Kadar Janost megh fogak menek hozzaia a toronba^a hogi miben vagion dolga monda vgi vagion hogi ameli kigiot az halaltol megh mentek azon kigio arczul tamadot most rea(m) [Kv; TJK VI/1. 98. — "A városi börtönbe]. 1629: azoknal az oskolabelj eot mendicansnal az kik az megh eolt Eczken Janos es tarsaira tamadtanak vala ... mind fegywer volt [Kv; TJK VII/3. 12]. 1635: Tudode hogy hatalmasul fegiueres kezzel puskaual szablaual az falusi birora es az falubeli emberekre tamaduan puskatot czapontottanak hozzajok [RLt]. 1749: Mikor az Tit(ulált) Exponens Asszony a malom Gátját meg akarta volna dugatni s köttetni láttam hogy a Kis Sajoiak fejszékkal resistaltanak s tamadtanak ellene [Kissajó BN; BLt 6 Dorlyan Ilyiszie (40) jb vall.]. 1765: Görög Kosztántin a Fiával edgyüt Kis Mihályra támadának s ... meg szoritak az Nyakravalójával [Marosbogat TA; Mk V. V/97 Tót Pál (48) malommester vall.]. 1796: (A cigányok) a' Bérésekre támadtanak, oldal rúddal Gyakával verték őket [Mocs K; Eszt-Mk]. 1823–1830: Szathmári Gábormé az örményre támadott [FogE 278].

Szk: szem. névm. hr-os alakjaival: *reám/reánk/reájok* ~. 1561: Egy kor fel kwidenenek balko dyenessel hogy az la-dat fel hoznok es Reyak (!) tamadanak lörinch gergel török thamas es me weuek tölök [Ráton Sz; BálLt 78]. 1573: Botos Marton, Azt vallia hogi ... Az feleséget talalia Eleol hadon feowel kerdy my lelte, Mond hogi Im vtamba Kowach Benedekne Ream tamada giolchomat Leh vona zag-gata [Kv; TJK III/3. 228]. 1585: Kys Mathe Myhaly valkay Andras Jobagia ... vgian azont vallia ... chiak hogi enni-ewel teobbity vallasati hogi fegiueres kezzel tamattanak re-aiok [M. valkó K; KP]. 1590: reank tamada Pribek Gergelj a tiwkokatis el vewe teoloe(n)k [Szu; UszT]. 1649: az linctuso)k hatalmaso(n) fegiueres kezzel ... minde(n) ok wetel(en) rájok tammadva(n) uertek, megh sebhettek [Kv; TJK VII/4. 433]. 1772: akár én riám támadgyon akár riá mind egg [Héderfája KK; Pf].

7. ellenségeskedés kítő; a se declanša, a porni; (Feindseligkeiten) ausbrechen. 1572: Ez zaygasban feol Jevenek, Az Neomeos vraym Monostory Katos Ferench Es Katos Gabor ... Es Erossen weryk wala wyza ... Az Nepeth hogi Az chate pate Ne tamadna [Jákótelke K; KP]. 1574: Ersebet beolch lanosne Azt, vallia hallota hogy valamy harch Tamadot volna Monostor wchaba, Es hogi az fia is keoztek volna es meg eolnek [Kv; TJK III/3. 386]. 1606: mostis Vd-uarhelt modnelkw ualo indulatok tamattanak uolt [UszT 20/17]. 1776: mingyárt köztök nagy veredes tamada, de ki miként üte egy mást ... nem láttom [Katona K; Born. VI. 14 Király Josi (34) jb vall.].

Szk: *rebellio* ~. 1711: A magyarországi rebellio is azért tamada, mert a császár hire nélkül a ministerek portióztat-ták nyomorgatták, saccohták, kínozták a magyarokat [CsH 359. — "1705-re von. feljegyzés]. 1739: Midőn az el mult Rakotiana Rebellio ... tamadtott volt ... akkor is ... a Sz. Benedeki kastélyhoz biratotté? [BSZ; Ks 28. V ok. — "Egy rélt] * *versengés* ~. 1837: az ezüstök s Clenodiumok bevitelért gyakor izbe az Exp(onen)s Ur az Utrizált asz-sonyal össze jött s köztök versengés tamadt [Doboka; BetLt; Nemes Sarkadi Anna (20) főző vall.]. 1841: versen-gés tamadtott közték [Dés; DLt az 1844. évi iratok közt] *

veszekedés ~. 1758: meszsze lakós vagyok attól a' helytől a' hol mondgyák hogy a' veszekedes esett és tamadtott [Bethlensztmiklós KK; BK. Joan. Csenteri (38) jb vall.]. 1824: ebből veszekedés támadván, össze tépelődttünk köl-tőnsőnsőn részegen [KLev.].

8. harcba kezd, támadást indít; a începe lupta/un atac; (einen) Angriff führen, Angreifer sein, angreifen. 1574: Kewannyak co k. warosswl hogi legien Rendeles Byro vram es Az Tanachbely vraitmtwl Az varas Nepe keozet ... kylseo Ellenzeg feolol ha Tamadna ... kinek myhez kel-lien Magat Tartany [Kv; TJK V/3. 104a]. 1653: Ekkor táj-ban Bocsikai hogy a németre tamada őszszel, sok égbeli je-lek és csudák lesznek vala | A svékus császárra támad [ETA I, 100, 144 NSz]. 1672: Lengyelországból olyat^a hoz-nak, az solmirság (?) hetmányokkal az király ellen táma-dott; az Beszkid alatt vannak táborban [TML VI, 172. — "Híreket]. 1710: a jancsárság is egymásra támadván, majd húszezerig valót magok közül megölnek [CsH 453].

Sz. 1662: Bajos vala egy féregnek oroszlan ellen támad-ni [SKr 467].

9. *div* (váddal, bírálattal) ellene fordul; a ataca, a duce o campanie susținută împotriva unei situații/teorii; jmdn bekämpfen, gegen eine Theorie kämpfen. 1562: 1517. esztendőben Luther Márton szent Ágoston szerzetéből való barát ellene tamoda a pápa bullájának Saxoniában [ETA I, 11 BS]. 1567: Anna uxor Joannis Zegedi ... fassa est ... quod dixisaet R(elic)ta demetry barla ... im az en fiamra tamattak de azert isten meg menthy az akazo fiatal [Kv; TJK III/1. 83]. 1663: Bizony ezek^a nemsokára vagy mind elmennek, vagy ellenünk támadnak [TML II, 435 Teleki Mihály Lónyai Annához. — "A teherviselő szegénység]. 1668: Jó akaróimat, kiket véltem, ellenem támadtak ... engem is, mint Judás a Krisztust, elárultanak [TML IV, 379 Paskó Kristóf Teleki Mihályhoz]. 1678–1683: minel hitelesb, s kedvesb Ura előtt valakj annal inkább tamod ellene valo s igiekező tarsa [Ks Kornis Gáspár kezével]. 1710: minden hatalmaság Istentől vagyon, és aki azok ellen tá-mad, Isten rendelése ellen támad [CsH 96]. 1742: az oljian Törvént megh rontó embert ... kiis ha a' Birák(na)k nem engedne, vagy ellenek támadna, tehát ellene gyűtsenek vá-rost, és annak ítéleti szerént megh büntessék [Torockó; TLev. 9/2. 2a]. 1808: Kontárkodók támadnak Privilegiumunk ellen ... majd minden Legényeinket magokhoz édes-getik [Kv; ACLev.]. 1849: ha ... a Fő Dékány ellen támod-na s rutul bestelenitené, s illendőképben meg nem betsülne [Dés; DLt 1733].

Szk: szem. névm hr-os alakjaival: *reám/reájok* ~. 1636: De mivel nem vakmerősegem, sem buzgóságtalanságom annál inkább szivemnek nem idegenese voltak előttem akadályok ... kiert lelkem ismérői ... bizony nem támadott reám [ÓGr. 4 I. Rákóczi György aláírásával]. 1676: némelyeknek az is a mestersége, hogy ha reájok támadnának, azzal menthetné mind együtt, mind másutt magát [TML VII, 322].

10. indulatosan kikel vki ellen; a ataca vehement; attak-kieren, gegen jmdn Ausfälle richten. 1802: tsak akkor vet-tem észre, mikor rivadas támadott, hogy az iffyu Delucio a' Szattlernek Fejét bé törte [Déva; Ks 115 Vegyes ir.]. 1822: Szarvadi Farkas Ur ... mérgibe kezdett ... ok nélkült tá-madni, engem fenyegetni, azt mondván, meg mutatom én, hogy ti Feleségéstől azt járjátok, a' mit én fúvok, vagy az Ördög el-viszen [K; EMLt Gergelyfi Bénéiamin (28) kibédi^a ns vall. — "MT]. 1848: már ekkor nagyobb hévvel támodta [Dés; DLt].

támadás 1. keletkezés; izbucnire; Entstehung, Entstehen, Ausbruch, Auftreten. 1574: Kewannyak eo k. varoswl hogi legien Rendese Byro vram es Az Tanachbely vraitmtwl Az varas Nepe keozet ... Twznek Thamadasa feoleol [Kv; TanJk V/3. 104].

2. megtámadás, útonállás; atacare; Angriff, Anfall, Überfall. 1580: az Nagy Licencia es bwntetlenség myat modnelkwl valo hatalmok es erozagok (!) esnek eyely es nappaly tamadassok myat, es fegywerkedessek myat [Kv; TanJk V/9. 231a]. 1595: mely tamadaserth halal akarasnak terhet keoueti raitunk [UszT 10/100]. 1597: mindenikzer tamadasert kile(n) kilen hattalmo(n) zollok hoza [i.h. 12/40]. 1629: az Incusok Chyematoni Mihallyal együt allottak megh az utat Eczken Janosnak ... az tamadasban ... mindeniknel fegyver volt [Kv; Tjk 12]. 1642: Kenez hazatol el hozassa: mely miatt oly Tamadas leott vala, hogy az kaputis reank vagtak [Gyalu K; GyU 81. — "A bort]. 1747: micsoda forma veszekedések, támadások, verekedések és Sebhetések történetek [Kök; LLt 47/2 vk]. 1769: azon Deutrált réthben vagy kaszaloban valo tamodást illeti Titt Somkerekki László Vram ellen ... hallottam hogy ... Irina Urszul támotta meg [RLt O. 1].

3. harcba indulás, felkelés, zendülés; răscoală, răzvrătire, rebeliune; Aufstand, Rebellion. 1562: Így történetek es rontatának meg a támadásért akkor a székelek a király fiától 1562-ik esztendőben [ETA I, 20 BS]. 1569: Felseges kegyelmes vrunk ... kegyelmesen emlekeztek megh ez elmúlt wdókbe az kössenge gonoz tamadasokerth, mint estwnk vala felseged nehessegebe [SzO II, 237 a székelek főemberek a fej-hez]. 1571: Balog Benedek ez okat aggya az contradictionak, az en retemnek contradicaltam ... kyt en Eoreok arron weotte(m) az Thamadasnak eleotte [Mv; BálLt 78]. 1609: Kaychya Jmreh kazon vy falui* lo feő nemes ember an(n)o(rum) 78 ... f(assus) est ... hiti utan ezt felele hogy en az elseo tamadas eleott vala eztendeoben, lakom uala bech palnal [BLt 1. — "Kásonújfalvi (Cs)]. 1613: Emericus Kaycza de Kazo(n) vyfalu A(nnorum) 75 f(assus) e(st) Tudom en az reghi Thamadas előtt Becz Palnak zolgalt [BLt 3]. 1655: Ennek a rüt támadásnak én semmi bizonyos nagy fundamentumát nem hallom egyebet, hanem mondják köz hírrel, hogy német practica lett volna [ETA I, 159 NSz]. 1761: Már nem az unió ellen való rugódzás a principálisok, hanem ami abból következett: a katonákra való támadás [RettE 124]. — L. még BTN² 349; CsH 206.

Szk: *Hora világi* ~. 1787: A Tolvaj hir nagyon tsendesegett, az lsten áldja meg az előljárokot, kik jo moddal, s jorok vették elejét, ha így fogták volna a Hora világi támadáskor a dolgot, illyen pusztulás nem lett volna, de héj, héj [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.] * *székely* ~. 1595: Konthy Andras ... mene az Antal hannagyek feoldekre ... még a' zekel tamadas előtt [Szu; UszT 10/7]. 1603 k.: Giermek koromba még az Zekel tamadas előtt laktam en Betlenfalwan [UszT 16/65 Paulus Keomywes de Vdwarhely (50) lib. vall.]. 1614: Látván az fejedelem is és az ország, hogy előtte túl az török ellenség, és közötté az székelységnek támadása ... meg kellett adni nékik az szabadságot [BTN² 44].

4. ellenszegülés, szembefordulás; împotrivire, opoziție, opunere; Widerstand. 1704: Apor uram mondotta ... hogy tudja őkegyelme azokat az embereket, akik fascinálták az embereket erre a voxra, azért ez nem is tartathatik olyan valóságos voxnak, hanem csak dissensiának és a statusok-

nak a Guberniumra való támadásának és hasonlósának [WIN I, 142].

Szk: ~t tesz. 1578: Ertyk ezt is minemo tamadast teotték az felek pokularok Zochy Mihál vramon ... Byro vram mingiart el kwlgie(n), es azt a ky a tamadast theotte be hozassa [Kv; TanJk V/3. 173a]. 1663/1728: Ha valaki tamadast tenne, mikor marhaját be akarnak hajtani a tilalmasbol ... egy forinton maradjon [Szentmihály U; Törzs] | Ha valaki Falu gyúléseben, vagi Birot, vagi Falu Esküttjeit meg hamisgatna vagy valami bestelen szot szollana avagi tamadast tenne három forint legien az poenaja [uo.; SzO IV, 301].

5. szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktionen: ~t tesz vki mellett pártjára kel; a lua/jine partea cuiva; sich für jmdn (heftig/scharf) einsetzen. 1671: a' latroknak igazán valo persecutiojára fel-is kellyenek^a támadásokat az lator mellett ne tegyenek, mint Alkos nevű Falunak lakosi-is cselekedtenek csak nem régen-is [CC 52. — "A helységek lakosai].

támadhat 1. kezdődhet, indulhat; a se putea ivi/produce; kann/könnte/dürfte entstehen/beginnen. 1579: az Inue(n)-tariumot az plebanosnak oly modo(n) aggyak kezebe hogy Jeowendöre is semmy haborusagh zur zavar ne tamadhasson belolle [Kv; TanJk V/3. 196b].

2. keletkezhet; a se putea produce, a putea apărea (pe neașteptate); ... kann/könnte zu etw. kommen. 1575: Vagion panazolokodas arrólis hogy zokan Twzelew helyekre semmy gondot Nem viselnek zeot hazok heara es egeb fellelmes heliekre zenat Raknak, ky myat hertelen vesedelem Tamadhat Twz myat [Kv; TanJk V/3. 128a].

támadhatandó kialakulhatandó, létrejőhetendő; care s-ar putea isca/apărea (pe neașteptate); möglicherweise entstehend, etw. ist zu erwarten. 1767: el akarván kerülni a Mlgs Asszonyóságok között támadhatando versengést, a földnek métazásátul meg szűnénk és reá nem menénk [Vajdasztiván MT; JHb IX/49].

támadhatás keletkeztetés; posibilitate de izbucnire; möglicher Entstehen/Ausbrechen. 1739: Minthogy Nemes Városunk conservatiojára tartozik az is, hogi a' tűznek támadhatásától óltalmaztassék Nms Városunk, tettzett, mostis a' kéményeknek perlustratioja 's oculálása [Dés; Jk 526a].

támadható kialakulható, létrejőhető; care se poate ivi/apărea; eventuell entstehend, es kann etw. werden. 1811: En az Urakat azért kívántam magam eleibe hivatatni, hogy az Urak előtt magam nyilatkoztassam ki, melly által az én atyámfiai, és Néhai Férfjem Attyafiai ... közt támadható viszongások, törvénykezések elkerültessenek [Borosbenedek AF; DobLev. IV/941. 1a].

támadott, támadt 1. kezdődött; care s-a iscat/ivit; aufgekomen, entsprungen, angefangen. 1575: meg erettek eo K. Aztis Biro vramtvl hogi eo k. es Hwszar ferencz va(m) keozet tamadot haborgasnak leh zallitasaban Mwnkalotak volna Az Tanachbely vram [Kv; TanJk V/3. 118b]. 1710: a császár kívánságira ... a palatinus (: ... mert az ő hivatalja vala a király és az ország rendei között támadott controversiát ... megorvosolni :) maga is ráhajolván, az ország rendeit és ráhaját^a [CsH 206. — "1687-re von. feljegyzés].

2. keletkezett; care a izbucnit; entstanden. 1662: amelly romlás ... mostan, magunk között támadott tűznek ... élesztgetésével ... így előmenetelen menne végbe! [SKr 622]. 1833: Menyő ütesből támadott tűz [Vaja MT; HbEk].

3. létrejött; care s-a format/constituit/infiintat; entstanden. 1710: a kurucokat (: így nevezik, akik a császár ellen fegyverkednek ... Lengyel László király idejében támadott cruciatus táborról :) [CsH 92].

4. fellépett, feltűnt; care a apărut; erwachsen, entstanden. 1662: mennyi izzasztó bajos munkálkodások volt azután támadott igaz hazafiainak ... míg a szegény országot felszabadítaná [SKr 85].

5. *div reánk* ~ reánk tört; care s-a abătut asupra noastră; überfallen. 1695/1720: Örök dicsőség és hála a nagyirgalmú ... hármias Egyistennek, aki erőt adott nekünk, hogy a ... 1693-as esztendőben reánk támadt bajok áradatán győzelmeskedjünk és tőlük megmenekedjünk [KvE 227 GyM].

támadó I. mn megtámadó; care atacă; angreifend. 1680: Ki volt indító oka annak az veszekedésnek. Killyeni Mihály oltalmazó fel volte ott vagy tamado fel [Killyen Hsz; BLt 3 vk].

II. fn támadó személy; atacator, persoană care atacă; Angreifer. 1764: Uram, mutasd meg közöttünk is a Te dicsőségedet, hogy lássák a reád támadók és kóstolják meg a te tiszta szent igédnek édességét! Amen [RettE 167].

tamariszkuszfa tamariszkuszfából készült; făcut din tamariscă; (aus) Tamariske. 1697: Egi abranczos On srofos tamariscus fa általágacska [Borberek AF; Mk Urb. 3]. 1736: Az ifjú legények, az kiktől kitélt, viseltek ezüst aranyas tollas buzogánt ... Az mely ifjú legénytől az sem tölt ki tatár korbácsot viselt tamariskus fa vott az nyele [MetrTr 349].

tamariszkuszvíz tamariszkuszából készített folyadék/főzet; decoct din flori de tamariscă; Tamariskwasser/kocht. 1632: Harsfa viragh viz N. 2 Tamariscus viz N. 2 Turbulia viz N. 1 [Fog.; UF I. 143].

tamás szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktionen: ~ *vagyok (vmiben)* kételkedem, nem hiszek (vmiben); mă îndoiesc (în ceva), nu cred (ceva); ich bin kein ungläubiges Thomas. 1661: én az kegyelmed és generál biztatásában is igen Tamás vagyok és bizony látva hiszem, hogy Tokajnál előbb merészellen menni a németiség, ha mind Erdély, Huszt, Tiszán túl való föld oda leszen is [TML II, 151 Kemeny János Teleki Mihályhoz].

tamásfalvi a Tamásfalva (Hsz) tn -i képzős szárm.; derivatul format cu sufixul -i al toponimului Tamásfalva/Támasfalva; mit dem Ableitungssuffix -i gebildete Form des ON Tamásfalva: Tamásfalván működő; din Tamásfalva; aus/in/von Tamásfalva. 1638: Iurallion az Tamásfalvi Biro, hogy az mint karre vallotta Gal Miklos az arpatt, nem eó miatta vagion az kar [Kovászna; HSzJP].

támasz I. (kerítés)támaszfa/sasfa; stĺp (de gard); Zaunpfosten, Stützholz, Zaunpfahl. 1584: Ekkert Mihaly vallia, Zemmemei lattam hogz ez vargané Annianak Aminemio hitwa(n) kertechkeie vagyon ot vala es egy tamaz mellet Al vala ... keny vala 'a Tamazt [Kv; Tjk IV/1. 285]. 1587:

Byro vram kert volt az fenessy byrotol az oda ala valo keet Seowenyehoz Tamaztnak valo fatth [Kv; Szám. 3/XXXIV. 11 Zabo György isp. m. kezével]. 1606: Tamazt a sőuennek az veot karoknak az eőregiből czinaltattam [Kv; i.h. 12a/I. 31]. 1652: Sz: Peteri Gergely Uram ... csinaltatt ezek melle száz karo kertet támaszival egygyütt [Backamadaras MT; Ks 15. XLVI. 13]. 1716: (Az udvarházhely) egy darabja leszás kertel tamaszokkal megh erősítvén vagyon be kerítve [Dob.; JHb III/68]. 1732: A Gyümölcsös kert ... erős Csere karokra keményen font, két rend támaszszal erősített, fedett, satorozott [Erdőszengyel MT/Szentjakab SzD; TSB 51]. 1741: Az le vágott kert helyett pedig obligálak magokat hogi ... jo Csere karokkal, Támaszokkal es vesszszokkal meg Satorozva ... fell allityak [Rücs TA; Ks 14. XXXII. 5]. 1817: az Uttza felől valo sővény kert ... jo Támaszakkal, és fedél alatt vagyon [Ördögősfűzes SzD; ÖrmMúz. 4]. — L. még BTN² 104.

2. támasztörű; proptea; Stützbalken, Stützstange, Spreize. 1585: a Scolaban a kapu keozet walo keosznak ... vettünk hat zal teolgy fát labnak es Tamaznak [Kv; Szám. 3/XIX. 33]. 1595: Acz Boldisar czjnalgotat az Paalon^a, holot tőőueket veretet és tamaszakat rakot be, Azoktol fíztem nekij d 45 ... Vassat adot melyel az Tamaszt le kapczoltak és le köttek szegeszték p(er) d 24 [Kv; i.h. 6/XVIIa. 152 ifj. Heltai Gáspár sp kezével. — *Értsd: pallón]. 1681: Csűr ... melynek nemely részét ha az Támasz nem tartana el dűlne [Hátszeg H; VhU 602]. 1694: Vagion itt az Major ház ... Ennekis épűleti meg hanjatolva(n) eldőlésre; két tamaszokkal meg-giamolittott [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János kúria-leir.]. 1767: Galambug formátág kötöt lábja ... annyira el tarhultanak, hogy ketteje tamaszakkal Stabiliattott [Nagyernye MT; LLt Fasc. 129]. 1772: Láttáé ... a Tanu hogy ... a Malom házis ... dűlő félben állatt, és támasz tartatta [Kük.; vk]. 1824: Abosfalvára vittek rako fát, sasfát, támaszokat, karot, vesszszót, zsendelyt [Szentdemeter U; Told. 40].

3. tartófa; stĺp de balustradă; Stützholz, Unterständer, Balustraden. 1594: wettem az palonak karfaiahoz Tamoznak valo fatt 3 zal fatt ... d 18 [Kv; Szám. 6/VIII. 118 Caspar Semel sp kezével]. 1595: Az palo Tyúk útza meg bontakozot vala ... veretetttem 2 tőőueket fel, és tetettem egy Tamazt rea: az közepse Jaromnak [Kv; i.h. 6/XVIIa. 114 ifj. Heltai Gáspár sp kezével].

4. pad háttámasztója; rezemătoare, spătar; Rückenlehne, Lehne. 1597: Az Monostor kapú Eleot valo Lúel (!) zin ala attam hol a' Legeniek wlnck padoknak 3 Dezkat, Tamaznak is [Kv; Szám. 7/XII. 156 Filstich Lőrinc sp kezével].

5. *div* támogató, pártoló; proptea, sprijin; Stütze, Unterstützer, Förderer. 1870: A nagygyűlésen Tolnai valami oszlonnak, a jövő idők támasztó fájának, csudák csudájának nevezett el ... Úgy, fiam, támasz! bizony! korlát, Ödön! vasból — kösziklából való! [PLev. 65 Petelei István Jakab Ödönhöz].

6. segítség; sprijin, ajutor; Hilfe. 1672: Adjon Isten erősebb támoszt én nálammál az Kegyelmed dolgaihoz [TML VI, 320 Haller János Teleki Mihályhoz].

támaszatlan támaszfa nélküli; fără proptea; ungestützt, stützenlos. 1793: Fedeletlen és tamaszatlan Kertek [Borsa K; EMLt].

támaszfa sasfa; stĺp; Stützholz, Holzstütze, Stempel, Strebbbaum. 1581: Az eskolához valo Epites 20 Juny weot-

tűnk egy talpfat keoznek p(ro) f. 1 d. 25. Veottünk esmeg Azon keoznek Tamasz fat 12 p(ro) d. 50 [Kv; Szám. 3/IV. 12]. 1724: Az uj kertet annyira be kerittetem hogy mar csak tamaszozni kellene, de eddig tamasz fakot nem szerezhettem [Pálos NK; Ks 95].

támaszkodás átv alapozás, bízás; sprijinire de ceva; Sichstützen. 1662: Aegyptombéli nádszálhoz való támaszkodás [SKr 81 Tartalomjelző fejezetcíméből].

támaszkodhatik alapozhat, számíthat; a se putea baza pe ...; sich (auf jn) stützen können. 1672: Már, Uram, ezen túl másra nem támaszkodhatom, hanem tudom, hogy nem kell megfelelnem az kapikihaságnak [TML VI, 174 Székely László Teleki Mihályhoz].

támaszkodik 1. támaszul használ, ránehezedik; a se sprijini de ...; sich stützen, auf etw. gestützt sein. 1584: Hannes Daurer vallia ... Orsolia a' felesége vallia ... egy Sophia Neweó hugomat tartom vala hazammal, Az labat meg veszték ... a kohniaba emelte(m) vala a' zegeny leant, Es ot hagiam, hat eg kewes vartatwa egy fat veót kezebe, es a' fához tamazkodwa(n) leony kezdte be az zobaba [Kv; TJK IV/1. 256]. 1640: az Aszszony Darabantia ket karora tamazkodua(n) manko modra jeó vala fel nagy sirua [Szilágycseh; GyK. Anna Fazakas cons. prov. Steph. Fazakas (28) jé]. 1778: Flora Jákob, és Berár Mitre ... a' bottyokra támaszkodván, mind ottan lesködtek [Egerbegy TA; JF. Judith Antal Francisci Filep relictia vidua (56) vall.]. 1852: Anyám ... járkál ... páltzához támaszkodva [Pk 7 Pákei Krisztina férjéhez].

Sz. 1673: Meg tudnék én felelni, édes Komám uram, de hagyom az Istenre; mert a ki nádszálhoz támaszkodik, eltörik alatta s a kezét is megsérti [TML III, 446 Naláczai István Teleki Mihályhoz].

2. nekidől; a se rezema de ceva; sich (an)lehnen, sich stützen. 1599: Szigyárto Daniel Szent egyház utzaj ... vallya ... az Koszak artzol póke az Nyirő Legent ... és ... felre ala tamaskodek az Ajto melle [Kv; TJK VI/1. 387–8].

3. átv alapoz, épít vmire/vmihez; a pune bază pe ceva, a (se) întemeia pe ...; auf etw. gründen | segítségül hív; a chema în ajutor; nach Hilfe rufen. 1584: nem tudouk tamazkodni es michioda itileth tenni [BáthoryLev. 208]. 1679/1681: Industriosus ember nem tamazskodik mindenkor csak az Instructiora [Vh; VhU 679]. 1681: Vagy(na)k olyak tarsaságunkba(n) a' kik könyvből (!) olvasva(n) el az predikatiot nem tanulnak, hanem tsak az könnyvhöz tamazskodnak [Szjk 153]. 1684: nemesi szabadságához ilyen <do>logban" az ember nem támaszkodhatik, mert <nincs> is nemes ember az céhben [Dés; DFaz. 14. — "A céhbüntetésben].

4. számít vkire; a conta pe cineva; auf etw. bauen, sich auf jmn stützen. 1678: Kérem bízodalmasan Kgdet, mind-ezekről tudósítson, mert én bizony eziránt is látja Isten, csak Kgdehez bízom s támaszkodom [TML VIII, 132 Weselényi Pál Teleki Mihályhoz]. 1886: Azon szíves jóindulatra támaszkodva, melyben Nagyságod a Magyar Polgár sok éven keresztül részesíteni méltóztatott, bátorodom arra kérni [PLev. 131 Petelei István Szilágyi Sándorhoz. — "Köv. a kérés].

támaszkodó szk-ban; în construcții; in Wortkonstruktionen: ~fenyőárid fenyő támaszrúd; proptea de brad; Tannen-

holzstützer. 1648: (: kinek" az fedele sendelyes, ket feleől penigh dezakással vagyon ket feleől támaszkodó fenyő ruddal építve :) [Komána F; UF I, 829. — "Fagrádcinak].

támaszos támaszfával/sasfával ellátott, támaszfás; cu stîlp de susținere; mit einem Pflock/Balken abgestützt, gefestigt. 1656: Ezen második akol, körös keörnyű seövény kertel kerített, tamaszos, leszas jo [Fog.; UF II, 179]. 1666: Kútszegben is vagyon ... egy csűrös kert, mind körül támaszos, tövises, lészás [Gyalu K; ETF 108. 18 Bánfi Dénes jószágainak leír-ból]. 1694: az meg írt Udvarház mellé alá jövő ... gyepuje ... hiba nélkül való jo tamaszos, leszas, tovises ... sövényből való [Borberek AF; BfR]. 1714: Ezen Istállónak alkalmas ajtoja ... az jóság körül alkalmas tamaszos sövényből csenyált [Kászonfelsőfalu Cs; LLt Fasc. 85]. 1717: Az Veteményes és Gyümölcsös kert körül az Kertek fedelesek, támaszasok és alkalmasok [Pálos NK; LLt Fasc. 140]. 1770: A Csűr körül lévő kert támaszos de fedetlen [Csekelaka AF; KCsl 6]. 1812: A malom oldalai támaszasok rénoválni valok [Körtvélyfája MT; LLt]. 1817: Az Orbány Ur Istállóját fogva a köz kert végig jo fedeles Támaszos ... A Velnicztől fogva való fenék kert ... jo fedeles, támaszos ... A Paul Joseffel való köz kert jo fedeles támaszos [Ördögösfüzes SzD; ÖrmMúz. 4].

Szk: ~kert/kerítés. 1656: Ezen kert keörös keörnyű veszszeöbeől font leszas, tamaszos ... uj kert [Fog.; UF II, 177]. 1692: Vagyon ezen Veteményes kert ... korös környű sövényből font, satoros tamaszos kertel be-kerítve [Mezőbodon TA; BK Inv. 15]. 1694: az eppületek vannak be kerítve ... tamaszos sindelyes fedeles barona kerítessel [Borberek AF; BfR néhai ifj. Bálpataki János kúria-leír.]. 1728: Vagyon egy Csűr körülette levő jo Tamaszas Leszas kertével [Ludvég K; Told. 29/19]. 1837: 21 karabol álló régi támaszas meg támogatot hitván lészta alat lévő kert [Várfva TA; Borb.] * ~sövény/sövénykert. 1632: az Maior haz mind keörwl Tamaszos leszas seövenniel be kerített [UC Kománai Urb. 30. 14/38]. 1676: az töb rész penigh leszas, támaszos sövény kertel vagionn bé veve [Fog.; UF II, 749]. 1747: Ezen Tsűrös kert és Majorság ház Vagyon körül véve meg lehetős Támaszos Lészás sövény Kertel [Bor-sa K; Told. 24]. 1806: jo fedeles támaszas Sövény kertek [Szászkered K; LLt].

Ha. 1680: tamaszas [A.porumbák F; Ált Inv. 22]. 1736: Támaszos [Földvár TA; CU XIII/1. 271]. 1744: tamászós [Szászsztyakab SzD; Told. 11/81]. 1768: támaszas [Szamosfva K; Ks 74/55 Conscr. 22]. 1798: támaszas [Brád H; Ks 76. IX. 27]. 1811: tamaszas [Aranyosrákos TA; Pk 7].

támaszoz támaszfával ellát; a propti, a pune proptele unui gard; (ab/)(unter)stützen. 1724: Az uj kertet annyira be kerittetem hogy mar csak tamaszozni kellene, de eddig tamasz fakot nem szerezhettem [Pálos NK; Ks 95 Hévízi István deák lev.].

támaszozás támaszfákkal való ellátás; proptire; Abstützung. 1777: építettett volt ... egy derék házat ... eköről 320 karabol álló Sövény kertek ... melynek csak támaszazás vala héjja [Hosszúaszó KKT; BLt 9].

támaszozatlan támaszfák nélküli; fără proptele; ungestützt, nicht abgestützt. 1676: Vagion it ... egy por törő ház ... Ennek udvarara (!) tamaszozatlan és leszaszatlan sovény kertel vagion bé kerítve [Fog.; UF II, 750].

támaszozott támaszfákkal ellátott; cu proptele/stilpi; mit Stützen/Pflocken gebaut. 1732: A ... Csűrös-kertet (!) mind körül egészen, sűrűn támaszozott, sátorozott fedett lézsás kertel vagion bé kerítve, mely régi de jótska kert [Told. 11/67].

támaszt 1. nekitámaszt vminek; a sprijini de ceva; stützen. 1570: Zabo Janos deak ezt valya hogy ... Latta hogi ... egy laytrat Tamaztotat volt az felseo hazba [Kv; Tjk III/2. 117]. 1644: Iffiu Lakatos Istuannal egy palczat latek, en azt el veöm teöle, ismet ot az kerthez tamazta(m) [Mv; MvLt 291. 422a]. 1676: Vagyon ezen pincze ellenében az Tomorj bastyához tamasztva két darab faragot kő [Fog.; UF II, 706]. 1694: az hosszu Garadicsnak az fala mellett va(gyo)n tamasztva egy nagy hosszu Tölgyfa Koresolya [Kővár Szt; JHb Inv.]. 1716: az Istálló hijához támasztva egy lajtra [HSzj *ganéhányolapát* al.]. 1725: A Nagi Strasara a' kire a' puszkakat tamasztjak [Kv; Szám. 54/III. 9]. 1812: a Groffne az ajto sorkához támasztott valami Borostyán Fa Husángot [Héderfája KK; IB. Molnár György (58) ref. esp. vall.]. 1836: egy jo fenyőfa hágó lajtorja a' hiju szájának tamasztva [Majos MT; Told. 35].

2. vkít vmihez dől/nyom; a lipi strins de ceva pe cineva; einen an etw. drücken. 1589: Mizaros Mihalnet az Kapuhoz tamasztotta vala ereossen banik vala velle [Dés; DLt 226]. 1603: Almadj Gaspar ... vallia ... varga Janosnet egy Nemet az falhoz tamasztotta, es dolgozik velle [Kv; Tjk VI/1. 689]. 1638: Latam szememmel hogi ezt az Varga Miklosnet Nagi Miklos az Czizmadia Lorincz haza falához Tamasztotta uala wgi bastolia (!) uala [Mv; MvLt 291. 143a]. 1732: monta volna az Actrix a Malomba a sákhöz támasztották, a Molnár legény ... csokolta [Kv; Tjk XV/9. 72]. 3. (ajtot) betámaszt; a propti/sprijini pe dinăuntru; zuhnen, zudrücken. 1749: az hátulso ajtot is ... bé zárva jo! meg czövekelve és Támasztva tanáltam [Kövesd NK; ApLt 1. Sükösd István vall.].

4. átv is okoz, szít; a cauza/pricinui; verursachen. 1575: Minnyayatoknal nyilwan vagion, minemew tewzet, keozseonges wezedelemre walo haborswagot tamasztottak nemely orzagwnkbely hytwan partos emberek [Báthory Lev. I, 330–1 fejj.]. 1688: A' Csaszar eo Felseghe sütoj itt Maioromba(n) a' Vitezek szamara süte(n) profont Kenyeret magok gondviseletlensége miatt tűzet tamasztva(n) a' kerte(m) el eget [Kv; UtI].

Szk: *nehézséget* ~. 1879: Józsi mozog a te dolgozban, s úgy látja, hogy a madarasi pap hajlandó nehézségeket támasztani | A báró úgy tartotta, hogy ... mikor ő megfér egy társaságban Papp Miklóssal, ne támasszak én nehézségeket [PLev. 53, 69 Petelei István Jakab Ödönhöz].

5. felbujt/lázít; a instiga/incita la ...; einen Aufstand anfangen, aufwiegeln. 1575: Balog Marton ... véres nyársot hordozot selet, azzal támasztotta a népet Békés mellé [Barabás, SzO 311]. 1631: Imrehnekis mondam hogi mire tamasztia az katonakat az Uarosi emberre [Mv; MvLt 290. 233b]. 1649: Mohay Andras Nemes ember ... it az Colosuari keözseonges piaczon ... minden igaz ok nelkwl szolgajat ram tamasztva(n) ... maga is fejszét vont hozzaja [Kv; Tjk VIII/4. 581]. 1662: beleheverednek ... a rút pártolkodásba ... rátámadtak az ő igazmondó ... követire ... egetföldet rájok támasztottak, megcsposták, megcspapták, tömlöcöztek őket az igazmondásért (SKr 709 Jeremiás próféta idejebeli Izrael és Juda lakosaira von. prófétai feddés). 1678: ha idegeny hadat tanálunk beszállítani etc. melyet

kérem távoztasson is, mert bizony mind maga ellen támasztja az egész országot [TML VIII, 254 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz].

6. teremt; a crea; schaffen. 1657: ha az Isten nekünk vagy egy gyámolt támaszt valahul, azt az Isten csak ki veszi közülünk [TML I, 49 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz]. 1662: kérjük, Uram, kegyelmedet ... légyen protecto-runk és jóakarónk, tudván azt, hogy ... Isten Kegyelmedet nekünk nem utolsóképpen támasztotta [TML II, 280 Csehi János ua-hoz]. 1666: Isten támaszt az ő anyaszentegyházának gyámolt [TML III, 543 Nalácz István ua-hoz]. 1710: Isten egy emberséges, nem tudom kicsoda embert támasztja, az engemet a muzsikások rekeszibe vűn, ahonnet a comediát úgy láttam, hogy akárki sem jobban [BÖN. 570].

7. kérdést ~ kérdést feltesz; a pune (cuiva) o întrebare; eine Frage stellen. 1772: (A) két Cancellistak ... engemet az ő Felsege kegyelmes parantsolatya mellett egy Hűtes által magokhoz hivatának, és én előmben ezen kérdéseket támasztatták [Drág K; TSb 21].

8. vkire/vmire bíz vmit; a lăsa ceva pe seama cuiva; jmds ... anvertrauen/überlassen, auf (jmds) ... stützen. 1634: minden res mobilissimet ... az Pater Iesuitak<na>k hagiom ... akkori Pater Generalis es Pater Provincialis eo Atyasagok io dispositioiara tamaztuan mindeneket [WassLt Wass János végr.]. 1667: Isten Kegyelmeddel szemben juttatván, Kegyelmed lelkiismeretire ne támasztom ezen dolgotat, itéljen meg Kegyelmed, ha vétettem-é [TML IV, 157 Teleki Mihály Bethlen Miklóshoz].

Szk: *ítéletre* ~. 1583: Ezth kegielmes wrwnk mi chak az felseged kegielmes itiletire tamaztywk [BáthoryErdLev. 104 az erdélyi helytartótanács Báthory Istvánhoz]. 1606: Zent lelek Bogartfalua protestalnak mint hogi eo nekikis birodalmok vagion lth az erdőben ... az Zek Jteletire tamazthiak hogy ha meg tartoznak e felelnj auagi nem [UszT 20/170]. 1776: hogi kellessék ... oll nagi fizetésben esnem Nsgod Istenes bölcs itiletire támasztván remenkedem [Sf Korondi Kedei Jánosné Lázár Klára kérv.]. — L. még BTN² 300 * *törvényre* ~. 1602: Myertt meg foztott, teomtet el veotte, azt az kegtetek teöruenyere tamaztom, vagi hatalmat tezen, vagi tolwaisagott, annak mondom erette [UszT 17/19]. 1607: az J p(ro)testál, hogi eok az teruene tamaztottak dolgokat [Mv; MvLt 290. 13b]. 1610: Minde-nik fel p(ro)testal teöruenire tamaztiak ha megh kel uallanik uagy nem, ha az teörueni azt itili hogi megh kel uallanik keszek lesznek [UszT 38].

9. szk-ban; in constructii; in Wortkonstruktionen: *eleibe/elönkbe* ~ vmit vkinek előad/terjeszt; a prezenta/înainta ceva; vorlegen, vortragen. 1657: Ezt penigh Arbitratinē az két Attyafiak kezek bé adásával ugj támaszták eleönkben reuideálni, hogi valamint a' mi lelkünk esmereti megh nyugszik teörueny szerint rayta, eokis mindkét reszreöl annak annuálnak [Szentegyed Szd; WassLt]. 1782: Mely dolgot a hűtösök eleibe támasztván ... akik jelen voltak a vásárban ... világosan megtartják benne Szabó Andrást, hogy felelt Kala György az eladott lónak minden nyavalyájáról [Árkos Hsz; RSzF 280].

támasztás támaszfával való megerősítés; proptire; Abstützen. 1742: Todor is vitt töllem egy fejszét hogy haza támasztására onnét fát vagion [Kinisi KK; JHbK XXVIII/6].

támaszthat 1. teremthet, nemzhet; a putea procrea/ză-misli; schaffen/hervorrufen können. 1662: (A fejedelem)

házaságában amire céloz vala, hogy fejedelmi magot támaszthatna és hagyhatna utána, el nem érte, mert az asszony tőle magtalan lett vala [SKr 128].

2. felbujtathat; a putea întârita/aftă pe cineva împotriva cuiva; aufwiegeln. 1670: Jelenték, hogy az fejedelemszassyron erővel pápistaságra akarná őket hajtani ... jó egy alkalmatosság lenne, azokat is a fejedelemszassyron ellen támaszthatná ember [TML V, 40 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz].

támasztó 1. támaszfa; proptea; Pfahl. 1585: Azok akik a karot faragtak es hegiessitettek, es Eot napigh tamasztot chinaltanak, elesegre keoltete(m) reaioi d 50 [Kv; Szám. 3/XVII. 15].

2. '?' 1714: Kissebb körökes, s számjas óra, rézen ki metzett figurák(an) bé zarrott, melljn(e)k a' tetején egy mezitelen iffiu áll ... réz tamasztója vagion ... fl. Hung. 30 | Egj fejár ón figurakkal ékesített ovit Asztalj, két tamasztóval fl. Hung. 2 [Nsz/Fog.; AH 44, 55].

támasztófa proptea; Stützholz, Stützpfa. 1588: 26 Septem(bris) wót Byro vram 10 Tamasztó fakat ... tezen f. 1 d. 60^a [Kv; Szám. 4/III. 29. — *Fels-ből kiemelve].

támasztott 1. nekitámasztott; care este sprijinit de ceva; angelehnt, gestützt. 1839: A' Gabonás ... benne két hoszszu Hámbar ... melléjek támasztott négy graditsokkal [M. szilvák; TSb 2].

2. vki ellen felhozott; care a fost formulat/ridicat împotriva cuiva; gegen j-m erhoben. 1847: tőstént Bécsbe utasítottak, hogy ott ... az ellenők s ellenem támasztott alaptalan vádokat felfejtven, eszközöljek e tárgyban egy részrehajlatlan kinyomozást [VKp 166]. 1852: Özvegy Vizi Lajosné Horváth Katalin Úr Asszonyoknak ellenem támasztott követelése tárgyában Tett második vitatására feleletemet a' következendőkben kívánom megtenni [Nagylak AF; DobLev. V/1351 Dobolyi Bálint nyil.].

támbáskodik lábra áll, erőre kap; a se întrema/întări, a-și recăpăta puterile; (wieder) auf die Beine kommen. 1789: ezután ha a Maros által állana s az embereknek is a marhajok valamit támbáskodnék (: mert most az utolsó olá országjárás igen meg rongálta :) egy kevés fát és követis hordánánk által a Maroson [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

támbor, támbur 1. kb. (kerek) himzőkeret; gherghef; Tambur, Stickrahmen. 1823: Petiné, Támburral varott Toluval gamirozott Bááli Köntös [LLt Csáky-per 601. 2. 1].

2. jelzői haszn-ban; cu funcție de atribut; in attributivem Gebrauch: (kerek) himzőkerettel való (munka, varrás); care este făcut(ă) cu gherghef; auf einem Tambur gestickt. tamburiert. 1804: Czitromszin patyolat keszkenyő fejár támbor varással [Koronka MT; Told. 19]. 1819: egy fejár sellyem matériából tambur munkával himzett, és veres pantlikával megkötött táská [Dés; Dlt 342].

támborselyem, támburselyem himzőselyem; mătase de brodat; Tamburseide. 1797: (vásárolt) 3/4 Lot Tambor Sellymet [Mv; Berz. 7. 69]. 1812: 4 s(ing) tambur sejem [Kv; KGy].

tamburás tamburán játszó; persoană care cântă la tambură, tamburar, tamburagiu; Tamburinspieler | tamburakészí-

tő; persoană care face tambure; Tamburinbauer. Szn. 1620: Tamburas Janos [Gyf; KCs IV. 97]. 1654/1681: Tamboras Mihok [VhU 470 Zolyomi Miklós ad. lev.] 1676/1681: Tamburas Mihajl [Vh; VhU 367].

tamisz kelmefajta; un fel de țesătură/material textil; Art Kleiderstoff. 1813: 2 1/2 Sing Tamisz Rf 3 xr 30^a [Mv; MvLev. Szürtei József hagy. — *Fels-ből kiemelve]. 1821: 6 Sing fekete tamisz^a [Nkf. — *Temetéshez].

Vö. a *damisz* címszóval.

tamiszruha rochie făcută dintr-un fel de material textil; Kleid aus damisz. 1810: Egy fekete Tamisz ruha ... Rf 2 [Mv; MvLev. Ilyés Anna hagy. 4].

támogat 1. támasszal megerősít; a propti în mai multe locuri; (ab)stützen, unterstützen, verstreben. 1623: Az pank fakott fundamentuma eleött vermet asatuan jo melyen vgy allassa fell ne kellessek tamogatatny [BGU 123]. 1629: Varga Mihaly sokszor tamogatta az kaput mert igen ros sz vala [Mv; MvLt 290. 175b]. 1795: Ezen épületek körül való dészka kert ... gyámolokkal vagyon támogatva [MNY XXXVIII, 207].

2. bizonyít, igazol, erősítget; a sustine/sprijini/justifica; bekräftigen, bestätigen. 1601: az Inctus ... az eo Artatlan-sagat egy nehany bizonyisagokkal az gyanusagh ellennis tamogatja [Kv; TJK VI/1. 506]. 1736: az Incta Asz(sz)ony ... Isten és az Nmes Haza Törvénye ellen káromkodott, és haszontalan dolgait szapora esküvésekkel támogatta [Dés; Jk 191b]. 1772: azon Commetaneusok relatiojokat pedig elég bőven oltalmazta akkor az A. Novisáns eó Excellen-tiaja Procuratora ... most egjéb ujsaggal nem támogatja, hanem a' mit akkor Deakul irt, most Magyarul adja elé [Kük; JHb LXVII/242].

3. pártfogol, pártol, segít; a proteja/ajuta; unterstützen, befürworten. 1636: Istent ... minden napi alázatos könyör-gésimben kerem, hogy Nagyságodat ... Fejedelmi székít őltalmának istápjával minden felől támogassa [ÖGrAj.]. 1840: azzal támogatja merész tettét [Dés; Dlt 985].

4. anyagilag segít, segítyez; a ajuta/sprijini materialiceș-te; unterstützen, fördern, dotieren, subventionieren. 1671: Kegyelmetek azért gondolkozzék serényen az ország dolgai felől ... s nyissák meg mind ő nagyságok s mind az urak az erszény száját s igyekezzenek támogatni, mert bizony dőlő-félben áll [TML V, 654 Nemes János Teleki Mihályhoz].

támogatás pártfogás; protejare; Unterstützung, Hilfe, Beistand. 1886: bátorodom arra kérni, hogy e jóindulatot és támogatást az alapítandó új lap számára is megőrizni méltóztassék [PLev. 131 Petelei István Szilágyi Sándorhoz].

támogató I. mn támogatásul szolgáló; care sprijină ... de sprijin; befürwortend, sich für jmdn/etw. einsetzend. 1816: fontolara vette tamagato bizanyito Leveleit [Kövend TA; Borb.].

II. fn pártfogó személy; protector, sprijinitor, sustinător; Unterstützer, Gönner, Helfer. 1886: Megszerezni és megtartani óhajtván mindazon barátokat, támogatókat, melyekkel az eddigi két lap dicsekedhetett e szándékom bátorít föl, hogy Nagyságodhoz a fennebbi kérréssel forduljak [PLev. 131 Petelei István Szilágyi Sándorhoz].

tán I. talán

tanács 1. sfat, povařa; Rat, Ratschlag. 1574: Maradek peter ... vallia hogy ... leot volt eo hozzá zabo Sebastian varadrol ... Es mond Zabo ferenchnek Ezt (!) ty Marhatok lo Eochem Mert en Nektek Twtorotok volta(m), Azert Im En meg adom, de Azt kewanom hogy teis meg fyzes Az myt Reatok tartastokra keolttettem, Jollehet, hogy az kor Meg alkwtak egimással, De hat az vian zabo ferenchet Mas tanach Erte Es Nem akara allany az vegezesnek (igy!) [Kv; Tjk III/3. 311]. 1585: Bonchidai Gergeli, es felesége Anna, valliak ... hallottak kalachsuteo ferenchneteol, hog' Puskar Balas kerte halala oraian, hog' Ne hagia az felesgett hanem legen segitseget Tanachaua, es keolchegeuel [Kv; Tjk IV/1. 401b]. 1607: Legh elseobe az zegeny Benedek Istua(n) en tanachombul mene Kachó Jakabhoz, mert igen búskodik vala hogy az eorekseget eó Akarattia ellen biria vala Kachó Jakab [UszT 20/64 Fr. Mihály de Nagy Galambfalua ns vall.]. 1634: Tudom hogi vagion Immar ket eztendeje hogi benke Andrasne bele ment uolt abban az öröksegeben valakj tanacsabol de Cornis ferenczne azonio(m) ki rakatta belölle [Recsenyéd U; Tsb 21]. 1667: Ha penig az fejedelem elméje másra kezdene változni s azt kezdené kérdezni, procedáljon-e benne? vagy nem? az me-re-m mondani, nincs veszedelmesebb tanács, mint ezt elha-gyató tanács, mert ha az török megtudná ... hogy olyan ő birodalma terjesztésére tartozó dolog rajtunk mult el, nem tudom, mint emésztene meg ő nagysága [TML IV, 48 Bethlen János Teleki Mihályhoz]. 1677: Az magyar ügyet az mi nézi, abba kicsid és talám késő is én tanácsom; az de mint Sz. Péteren is mondam, megléven már az confoedera-tiók, én bizony az magyarokat csak animálnám, hogy ha az lengyel had kijőne, csak fognának az operációhoz [TML VII, 506 Bethlen Miklós ua-hoz]. 1710: A mi tanácsunk azért az, hogy kegyelmed, Béli uram, kinek keziben van a székelj feyver, fogjon hozzá Isten segítségiből a dolog-hoz, és velünk együtt szabadítsa fel ezt a nyomorult hazát ebből a nagy igából [CsH 134]. 1732: csag (!) éppen aszt láttam vona leg szükségesebbnék lenni, hogi az M: Ur ot létiben ő Ngának keményebbecskén szollat vona, és taná-csával is éltette vona a M: Ur, ő Ngát [Kóród KK; Ks 99 Kornis Ferenc Kornis Istvánhoz]. 1744: Ki volt oka, ki ta-nácsból esett hogy az Emberek a Connumeratoria elő ne állyanak, s mikor kezdődött a Faluk és Kösség között ez a fel Zendülés, s ki kezdette? [Hsz; INyR 3 vk]. 1794: Mun-tyán Gligor ... Haszontalan és ros szájju Felesége miatt mint Felesége tanátsán járo szomszédjaival visszason élt | Hásártos Felesége tanátsán járván, hogy azzal is kedvét ke-reshesse Feleségének, ottan ottan belé akad egyben is Más-ban is [Déva; Ks]. 1818: a Bardocz engemet gyalázni, ká-rostitani intézett tanácsából kezdődött ... ezen Perlekedés [Szentbenedek AF; DobLev. V/1013 Mohai Lőrincz Bartok Adámhoz]. 1843: Minthogy én Varga Katalin és a falu előtt ezen cél ellen nyilatkoztam, és sem a falu, sem Varga Kata-lin tanácsába meg nem egyeztem, tölem őrizkedtek, s velem a dolgokat nem közölték [VKP 112]. 1850 k.: szálos erdejét a mult forradalmi időben az 1848ik év telén — az oláság némely akkori tudatlan előljárok tanátsokból le vág-ták [Szászujós SzD; Tsb 35].

Szk: ~ kérdeni. 1584: Tawali Eztendeoben az leiant Egy legen kereti volt, az leian en hozzam iwue Tanach kerdeny [Kv; Tjk IV/1. 225]. 1600: Proponit I(n)ctus per procu(rato)rem Michael(m) Berze de Zent kiraly. Protestalok ne legyen kesoő az derekara zolnom, ha teörweny mutatia, De elseőzer teörweny keőzbeli latatasom wago(n), nem tud-

wan mire ualo indulatbol 1600 esztendeőbe(n) Zent Gergely Papa napian ment wolt Zaladsi Danielhez akkori kapitánunkhoz tanach kerdeny ezen dologbol [UszT 15/ 246]. 1771: én hozzam is jötenek Tanács kérdeni hogi mi tévők légjenek, mivel Szentpáli Ferentz Ur(am) répétálat-tatatt valami Jobbágjokat Csákljáról, és ő kgilméknek részt nem akarnak adni belöllek [Girbó AF; JHb Petrus Boer sen. de Score (66) ns vall.]. 1820: a' tisztelt Plébanos Székellyel együtt folyamodtanak tanács kérdeni Mlgs Consiliarius és Director Turi Urhoz [Aranyosrákos TA; JHb 48 Ferentzi Mihály br. Jósika Jánoshoz] * ~ot ad. 1584: Ambrus Deak vallia giakorta feniegetet megh ez Lakatosne es hogy meg vesze az zeme(m) ottan hamar Rea gianakottam es zoltamis néky feleolle vegre ily tanachot Ada hogy Janos Birohoz Mennek Makoba [Kv; Tjk IV/1. 265]. 1657: ha én ott löt-tem volna, nyilvánssággal én oly tanácsot adtam s intimál-tam volna az fejedelemasszonyinak ... hogy az fejedelem-ségnek nem fogott volna renuciálni [Kern. 126]. 1670: Az mi, Uram, az én vékony tetszésemet illeti ez dologban, én bizony Kegyelmednek olyan tanácsot adnék, mint ma-gam lelkennek [TML V, 64 Bánfi Dienes Teleki Mihály-hoz] | Az mi az fejedelem ő nagysága odavaló menetelit illeti, magamnál okosabb embernek tanácsot nem adok [TML V, 336 Bornemisza Anna ua-hoz]. 1710 k.: annyira jutott dolga, hogy senki néki" tanácsot adni, sem ő osztán supplicálni senkit nem mert [BÖn. 899. — 'A kivégzett Dévai Csáky István feleségének] * ~ot adhat. 1671: Úgy látom, Koma az <szásként> igen meg haragudtál volt. Vajha akkor tanácsot adhattam volna, tudtam volna tanácsot adnom [TML V, 601 Teleki Mihály Nalácz István-hoz]. 1823–1830: Ebbe a fűvésztudományba pedig onnan kaptam volt, hogy mivel már még Bonyhán fejembe verték volt, hogy készüljek az oeconomiára tartozandó dolgokra is gondoltam, hogy ha pap leszek is, hát valakinek vagy egy, vagy más tanácsot adhatok [FogE 223] * ~ot kér. 1663: Ebeni uram kérte tanácsát, mit cselekedjék, mivel az feje-delem ő nagysága hívja maga mellé, hogy az vezérhez menjen [TML II, 559 Kászoni Márton Teleki Mihályhoz] * ~ot kérd/kérdez. 1567: kerdeztuonk tanachot Nemely wraymtwl az feyerwary Ambrus dolgarwl [Gyf; BesztLt 81]. 1570: Racz Agotha Azt vallia hogy ... Annak vtanna Eccher esmet Megen hozzaya Ez Santha Cristina es Thana-chot kerd volt Theole [Kv; Tjk III/2. 146–7]. 1607: Antalfy mattiasot kerde tanacziot Keczeti Gaspar ha megh aggia vagi ne^a [UszT 20/55 Lukas elekes de Keczet (46) lib. vall.]. — 'Az örökségbeli részt. XVIII. sz. m. f.: tanácsot is kérdejt asszonyunk Kegyelmedtől, mitévő legyen [TML V, 421 Nalácz István Teleki Mihályhoz]. 1823–1830: (Az asszony) egy doktortól tanácsot kérdejt, hogy micsoda po-zitúrában feküdjék, s hogy mozgassa magát a férje alatt, hogy könnyebben fogadhasson méhébe s a gyermeke meg-éljen [FogE 295] * ~ot követ. 1710: a maga embereinek ta-nácsakat követvén és hadaival Rosszcsűrűhöz menvén, on-nan 21. Septembris megindula [CsH 230] * ~ot megfogad. 1667: Én, Komám uram, tanácsodat megfogadván, elkövet-tem, a mit el kellett követnem [TML IV, 246 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz] * ~ot vesz. 1597: Ezen' Az Al Peres tanachyatt weue es tanachyatt mykor weotte volna: llyen valaztt teon [UszT 12/66. — 'A felperes vádján] * ártal-mas ~. 1665: könnyebb az lelkennek, ha az Giliányi istentelen és ártalmas tanácsa nem menne véghez [TML III, 500 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1677: EN T, és T. es-kűszöm az élő Istenre, ki Atya, Fiu, Szent Lélek, tellyes

Szent Háromság egy igaz Isten, hogy a' négy recepta Religioknak ez Hazában való megtartására igyekezem teljes tehetséggel ... sem titkon, sem nyilván senkivel contra religio ellen, sem másokkal nem practicalok, annak oppressiójára, se ártalmas tanácsommal, sem fegyveremmel, sem magam, sem mások által, semmi uton nem igyekezem [AC 65–6] * *bolond* ~. 1662: Ez azmidőn igen nagy méltósággal és ugyan magyari formában való méltósággal akamám megvendéglenni, s maga is véle egy asztalnál véle együtt enni és inni, ha mindezekben az egy Békés Gáspárnak felfuvalkodásból való kevély bolond tanácsa nagy kárt és akadályt nem csinál vala [SKr 79]. 1670: Eddig, tudom, értette már Kegyelmed, mint járanak^a, bolond tanácson indulván, ám elég bolondul is járanak [TML V, 150 Keczer Menyhárt Teleki Mihályhoz. — "A „hüti szegett” emberek] * *bölcs* ~. 1737: méltóztassék Excellentiád Paterne szegény helységünkre tekinteni, és az k(ő)z(őnsé)g(e)s haszonra fel állittando hidra kívántato költség iránt ... bölcs tanácsával Consolálni helységünket [Dés; Ks 99] * *gonosz* ~. 1662: De azonban úgy megharagudott vala, hogy ... minden odavaló fáradsága, valami látogatásbéli ajándék, ló és császári bot elvétel kívül, csak hijába lenne, elintő, gonosz tanácsával oka lett vala [SKr 79]. 1846: jelentjük a) Hogy ezen uradalom három közönség lakosai, az esmeretes lázasztó Varga Katalin gonosz és naponta még gonoszabb tanácsa által, az nyughatatlanságnak és engedetlenségnek legfelsőbb polcán állanak [VKP 142] * *hamis* ~. 1806: ezért vajon miért B. Hentemének és más olyan büdös valagu juhos Prófétáknak ellenem motskolodni ... és vajon miért Simon Eleknek hekegni és Socirus Faustus conscientiaja szerint hamis tanácsot adni [Mv; Ks 101 Thuroczy Károly lev.] * *hasznos* ~. 1710: a fővezér ördögi kevélységgel felfuvalkodván, és mind a császárt, mind a több keresztény királyokat semminek altván, a jó és hasznos tanácsot megveté [CsH 167]. 1736: második Apaffi Mihály ... az erdélyi igaz hazafiai tanács vraknak hasznos tanácsait nem fogadván, hanem magával egyidejű tanács után indulván ... elveszi magának feleségül az Bethlen Gergely leányát, Bethlen Katát [MetTr 338] * *Isten* ~a. 1670: De édes Sógor uram, ez mind Isten ő felsége elvégezett tanácsából vajon [TML V, 404 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1672: az Isten tanácsa nem függ senki nehézségétől [TML VI, 121 ua. ua-hoz]. 1694: Februarius 24. Hamvas szerdán ebéd után 12 órakor az Istennek kiváltképen való rendeléséből s tanácsából jegyztettem el magamnak feleségül erdélyi főgenerális Bethlen Gergely uram ő kegyelme negyedik leányát, Bethlen Kata kisasszonyt [IIAMN 333] * *istentelen* ~ → *ártalmas* ~ * *javasló* ~. 1795: Tessék ... mind Malmakot mind pedig annak Gáttját, az ahoz jól értő Mester Emberek jóvasló Tanácsok szerént jóvalis ... alább szálítotttni [Adámos KK; JHb XIX/48] * *jó* ~. 1561: ides few nepek leg'enek kyk az mellettük ualo iffiakat okosságokkal és io thanachokkal segítik [Kv; ÓCART.]. 1657: az jó tanács^a jó vala, de melléje segítséget, erőt nem adnak vala [KemÖn. 173. — "A Pázmány Péteré]. 1710 k.: Erre^a bíztam volt az igazgatást, ez jó tanácsot adott volt^b [BÖn. 503. — "Egy Tobias nevű német kőművesre. ^aAz építkezéseire nézve]. 1823–1830: minden hibámon kívül csak azért, hogy jó tanácsot adtam, megvetnek, megcsálnak? [FogE 199] * *méltatlan* ~. 1677: Ha az én méltatlan tanácsom ő nagyságánál beférne, én francia uram pénzéhez nem nyúlnék [TML VII, 500 Teleki Mihály Baló Lászlóhoz] * *mélyseges* ~. 1662: Mindezekre nézve

ezért kétséges vagyok az reális békesség felől; mindazonáltal az én elmém ezeket fel nem éri, az ő fölsége mélyseges tanácsit, mint fogják kormányozni az dolgokat, magam személyemről pedig, mint hogy már súlyos látogatásit Istennek néhány ízben, sőt igen sűrűn kezdém érzeni [TML II, 331 Kemény Simon Teleki Mihályhoz] * *rossz* ~. 1678: egy fejedelemnek mindenkor vajon annyi ereje csak maga mellett is, hogy ha ugyan csak erőszakot akar követni, elkövetheti; de az rossz tanács volna, mert soha senki, még ezen az országon violentiát nem követett, hogy meg ne bánta volna [TML VIII, 79 Bethlen Miklós ua-hoz] * *sületlen* ~. 1781: Igen válogatott asztallal tartotta^a az egész vármegyét ... nem úgy mint Teleki Ádám, aki csak a Keczei Sándor sületlen tanácsán jár [RettE 416. — "Br. Bánff György] * *szép* ~. 1662: nem volna-e jó a hajdútsíztviselőket hováhamarább behívatni s szép tanáccsal őket arra venni, s velek elhitetni: minden házok-népét ingó javokkal együtt szállítatának be Várad városába [SKr 534] * *vki* ~ával él. 1657: más emberek tanácsával is éljen Kegyelmed [TML I, 91 Bornemisza Susánna Teleki Mihályhoz]. 1659: Azt írod, más tanácsával éljek. Ki tanácsával tudjak élni? [TML I, 316 Teleki Józsefné ua-hoz]. 1661: éljetez az asszony, Bánffiné asszonyom ő kegyelme tanácsával is [TML II, 108 Teleki Mihály Veér Judithoz]. 1672: (A bányaiai) oly vakmerő bolond emberek, hogy senki tanácsával nem akarnak élni, sőt még csak hallani sem akarják az más tanácsát [TML VI, 410 ua. a fej-hez].

Sz: *Isten rendelése ellen nincs* ~. 1675: Némely ember igen megvetemedett volt, de hiában, mert Isten rendelése ellen nincsen tanács [TML VII, 18 Teleki Mihály a fej-hez] * *sem hire, sem ~a nincs* (vmiben/vmi iránt). 1568: Mezaros Martone, Meg eskegyek azon hogy az Tukoth Henteler Matyasne vitte oda, es o neky sem hire sem tanachya nynchen aban, hogy az tuk vayda Jacabneie legyen [Kv; Tjk III/I. 186]. 1586: Anna Jller Andrasne vallia. Egy zombat Nap a' toronyba esmeg be hozak orsoliat ... Monda ... Jsten enge(m) vgy segillyen vgymond hogy sem hirem sem tanachom Nem volt abban a' lewlelben [Tjk IV/I. 591]. 1603: ha ki bocziatanak veleik egiwt Enis örömet keresem, de sem hirem sem Tanaczioim nincz benne houa löt [UszT 17/22]. 1618: nagy haraggal reaizene Kamuti uram Gerőfi Istvánra, hogy miért vonta el az boér lovát és borért küldött rajta, maga abba Gerőfi Istvánnak sem hire, sem tanácsa nem vala [BTN² 83]. 1770: Semmi hírünk az Györtelken celebrált Gyűlés iránt minékünk nem volt ... sem hírünk sem tanácsunk azon dolog iránt nem volt [Szélszeg Sz; BK]. 1772/1781: az nehai Etzken Andras Albisi Jozsagát el idegenitette ... Nekem sem hirem sem tanácsom nem leven benne, semmit sem tudok rolla [BLEv. Joh. Etzken nob. de Albis kezével].

2. szándék, akarat; intenció; Absicht, Sinn, Intention. 1657: Az útra elkészülvén, midőn indulni akamék, megváltoztatá tanácsát az gubernátor [KemÖn 108]. 1663: Én, Uram, Szatmárt, Medgyest megjárám. Elég búslásom lőn, mivel az fejedelemsasszony sok időktől ellenem való tanácsának végét kelle érem [TML VI, 602 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. 1664: Az úr Isten ő felsége az ő nagyság tanácsát s Kegyelmetek elméjét igazgassa mindenekben [TML III, 129 Szalárdi János Teleki Mihályhoz]. 1698: az Ur Tanácsában vajon el rejtve meddég hadgya életemet mert ilyen betegséget Többször nem érzettem [SLt AI. 50 Ebeni Judit hagy.]. 1699: mikor azon idegenek közzől sokak(na)k elméjük ellenem meg kemenjültek (igy!) fene-

kedtenek és utolsó romlásomra való tanácsokat forraltak, azok(na)k elméjeket, mind maga s mind mások által, nagy böltsen és tanácsosképpen Isten után le tsendesítette" [Mk Macskásy Boldizsár test. — "A felesége, Kapi Anna].

Szk: *bölcs* ~. 1679: noha (lste)n ő Felsége, még mind kettőnket életi, de meddég határozta legyen életünk végét bölcz tanácsában vagyon [Kv; RDL I. 157]. 1710 k.: Akit azért minden szemembe ütköző vagy elmédbe férhető dolgaiban, munkáiban olyan tökéletesnek tapasztaltál, miért nem hiszed szintén olyan tökéletesnek azokban a nagy dolgaiban, amelyeket maga bölcs tanácsából elrejtett [BÖn. 476] * *egyenes* ~. 1589/XVII. sz. eleje: Bereczk Mihály, Bekeniesi Mathe Ceh mesterek ... Keoniörgenek ... hogi mi az eő ... ujonnan iratot Articulusokat, kegiesen Atyai engedelemmel vennők ... Annakokaert mys az mi bizonios egienes ertelmwnkbeol, tanacziunkbol megh halgtavan es helyen hagiuan az megh neuzet mestereknek kőniörgesét, az mely Articulusokat irattanak, azokat teolleeq bę uėuėn ... ki attuk őrkeoswl [Kv; KőmCART. 2] * *isteni* ~. 1715/1761: ha az Isteni Tanács vgj végezte, hogy ő is megh halyan, az édes Feleségemnek Isten életét hátrébb halasztja, ezen rendelésem szerint maradhassan a' Jozságbann [Nsz; Berz. 17a] * *maga* ~a. 1747: ők csak magok tanácszakbol cselekszik [Kük.; LLt 47/2]. 1782: a mi magunk Tanácsból mentünk oda kasználni Senki bennunket nem tanatsolt [Mocs K; JHbK LIII Magyar Mitre (32)jb vall.].

Szk: *hiába okoskodik az ember az isteni ~ ellen*. 1736: hiábán okoskodik az ember az isteni tanács ellen [MetTrCs 447] * *Isten ~a s akarata ellen nem rugódóztatunk*. 1662: Szegény kisasszony véletlen halálát szomorúan értém, s bizony szívem szerint szánom, de Isten tanácsa s akarata ellen nem rugódóztatunk [TML II, 323 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

3. tanácskozási; consfātuire; Beratung. 1552: A borrh ital vtan kedig mindgyarast eluēē: ott ninch az vtán tanách ... hanem zur zauar [HeltDial. K. 7b–8a]. 1595: Ezeknek utanna mikoro(n) menczenti benedek Uram ide joue, enge-met tanachira hiut [UszT II/2. A. 23]. 1670: Bocskai uram szállásadásáról mit írjak, én bizony nem tudom; ahhoz tanács kell, mert magyar s meg vallásunkon való, s tudjuk azt is, hogy ha be nem fogadtatik, elvész [TML V, 277 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1672: Tovább való gyűlések és tanácsok ő kegyelmeknek mire válik, Isten s magok tudják [TML VI, 166 ua. ua-hoz]. 1704: Ezek a praemissák szűl-ték aztán azt, hogy az mi az Gubernium felállításától fogva ennyi esztendeig egy tanácson sem esett, az én Bécsbe menő fasciculsum felszakaszatnék és a projectum belőle kivétettetnék | Az leveleket is, akikben az commendant vádolják az urak a tanács alkalmatosságával esett insolentiáért, azt is ma vitték el a generálnak [WIN I, 177, 243]. 1710 k.: Azon két követ hasonló ízenettel ... énhozzám jöve ... Én csak tanácsra halasztám, de Kún István mere intractabilis et inaccessibilis furorban lévén, nem lehet a nagy nyaraló családságot megigazítanom | A director először, azután Simonfi is beérkezvén, nagy tanács lőn a processusáról [BÖn. 674, 954].

Szk: *~ot tart*. 1618: tanácsot tartván, úgy ítélük, hogy elküldjön őkegyelme Gabrilás vajdához [BTN² 169]. 1625: Lattam azt hogy Nagy tanacziot tartottak kette(n) Incze Istuane es oklandj Mihaly [Bözd U; UszT 89a]. 1657: tanácsot tartván azért felőle" ... szegény Bornemisza Pál s én az megsegítésre ugyan kéredznék is, de nem bocsáta az fejedelem [KernÖn. 188. — "Ti. hogy segítség-e Matei Basa-

rabot Vasile Lupu ellen]. 1710: Tanácsot tartván, az tetszék, hogy a császár udvarával együtt menjen ki a feljebb való tartományokban, nehogy a török keziben esvén a város, a császár is együtt a várossal vagy elveszen, vagy rab-ságra jusson [CsH 168] * *egymást erő* ~. 1670: Mit remél-hessünk Várad s Jenő felől való állapotokról, a mit ... ki-váltképpen a fővezér complexiójából (senki egyebet a sok egymást erő tanácsból kiment panaszok miatt) haragnál nem concipálhat [TML V, 297 Rosnyai Dávid Teleki Mihályhoz] * *titkos* ~. 1671: (Az alperesek) az el mult napok-ban ... (con)tra decreta Civitatis et edicta in Ar(ticu)lis Al-bae Iuliae emanatis, magok között titkos tanácsot forral-va(n) rebelliot és seditiot akartanak movealni ez város-ba(n), kötelességek ellen [Kv; TJK VIII/1. 145].

4. vmely intézmény/közösség tanácskozó/döntést hozó testülete; consiliu; Rat, Ratskörper. 1767: En nem bánom, nekem hejába olvassa Ketek, mert én fél Peres(ne)k Tör-vényt nem tészek Én réa sem hallgattam mit olvasott Ketek ... Keddig várakozóék Ketek, akkor tanats Gyűlése lészen [Jedd MT; Told. 45/1].

Szk: *~ra apellál*. 1570: Ez fel pereseknek keresetire Byro es Kyrál biro vram Jllien Thérwenth Teottek hogy mywel Zigartho Myhal es Janos deak Jdegen orszagba nem voltak hane(m) ez orzgba es gyakraban az varoson lak-tak, hirekel volt az kertnek ely adasa, Nem Tyltotak sem kerestek ennye Idew alat mynt be hozzak Mind az ket fely Byzonsagy, Azert ely maraththak melleole Ez Thérwennyel az felperesek Nem elegettenek megh hanem az Thanaczra appellaltak [Kv; TJK II/2. 49] * *akadémiai* ~ egyetemi testület. 1823–1830: Ez a Kendeffi János Göttingában léti-ben, az ott való Akadémiai Tanácsból s a tartománybeli Re-gierungtól azt a beneficiumot nyerte volt, hogy két erdélyi, s nevezetesen kolozsvári ... deáknak szabad asztala legyen [FogE 159].

5. egyházi tanács; presbiteriu; Kirchenrat. 1864: Akik a Daniel féle alapítványt elnyerni akarnak ... utasítsák oda hogy kívánt bizonyítványaikall ellátando folyamodványai-ka a' jövő Martius végéig a T. H. Esperest ürhoz külgyek bé, hogy azokat a' maga idejébe a Mlgs Egyh. F. Tanátshoz fel alyálhassa [Gyalu K; RAK 86 esp-i kl].

Szk: *kebli* ~. 1873: Kebli tanácsunk ez ügyet ajánlattal terjeszti az ekleisai gyűlés elé, mikéntjére nézve a régi szokást tartván meg, hogy minden egész bérfizető örökség-nek 2 szálfa osztassék ki, az 1 vékásoknak 1 szálfa, oly mó-don, hogy előbb minden fa becsárta meghatározassék s az illetékesek házsám szerint rendre sorsot húzzanak [M.bikal K; RAK 304]. 1880: Kebli tanácsunk házos fele-ket békere intette ... Az asszony korlátolja nyelvét, a férfi durva kítőréseit [uo.; RAK 348].

6. városi tanács, magisztrátus; consiliu orășenesc; Rat, Stadtrat, Magistrat. 1558: Mosthan mynidenk fel azon ygyekezky, hogy az warosth nagy karba hozzak ... Merth mynd az harom Byro Wrammal ees az thanaczal akarnak perelny [Kv; TanJk V/1. 47]. 1564: Az biro vram es Tanachy meg hatta hogy en Toth ferenccz Adyak az Kúth hoz Kopez vzaba Kadar Peter Tyzedebe Atam R 1 [Kv; Szám. 1/X. 53]. 1565: Mynden Brassay, Lugassy, Awagy Karansebessy Akar honnet walo, ky halat hoz, vag' chikot ide az Warosra, Egesz harom Nap tartozzanak arwlly Nyl-wankeppen, kordaiokath fel werwe, Es Apronkent el Adny, ha ky penigh ez wdeo alath Zamasson vagy el adna, vagy megh Wenne, tchagh Az hainak el vetelenel bewpneóggiek ... az Tanachy authoritassawal megien az bewntetes eleo

[Kv; PolgK 6]. 1570: Az Gabriel deak kewansaga feleol eo K. Azt Mongyak hogy Byro vramra es az Thanaczra hattak hogy meg lassak ha lllendeo azt oda adny myt kewan azwagy Nem [Kv; TanJk V/3. 10a]. 1608: My ... Diuisorok, meltonak Jtiluen az Biro V(ram) es thanaczi parancziolatiat, es az Lenartnak kewansagat ... az Zabo Lenart hazanal le vluen hozza kezdenk^a [Kv; RDL I. 83. — ^aAz osztotztatáshoz]. 1635: az kohazi kathalin házánál az fajat Zabo David hordata el ... az Tanaczytol keredzek rá [Mv; MvLt 291. 51b]. 1716: Gyakor busitasomrol alázatosan követem a' Tisz. Tanácsot [Kv; Pk 6]. 1737: Hadnagy Atyánkfia ő keglme a Désenn lakó Öreg-Aszszonyokat; avagy Bábákat, a jövő Péntekre hivassa a Nms Tanács eleibe, hogy be eskettesenek a Bábáságra [Dés; Jk 471b]. 1797: Egy darab Szántó földemről 30 Kalongya buzámot ... néhai Megyesi Gábor vram özegegye ... Törvénytelenül el vitetvén, a' N. Enyedi Tktes Tanács eleibe meg hivattattam [Ne; DobLev. IV/779. 2]. 1830: Az edgyik exemplár tetessék bé a Leveles Tárbá; a más pedig ... köldetessék által Ersébet várossa Tanácsának [Nagyikland TA; TLt Közig. ir. 1748 Torda m. viceispánjának hiv. rájegyzése]. 1852: A' Deesi Tanácsnak! oly meghagyással tétetik át hogy a' Déesi hídvám hasonberlőjét töstént Jegyző könyvileg halgassa ki [Dés; DLt az 1886. évi iratok közt].

Szk: a ~ban forog. 1590: Balassy Ambrus Colosmonos-torj Requisitor, Es Doczy Andras Tar Imreh Cossayak ... valliak Cassay Istwannak mind Attiat Anniat iol esmertek^a, es tizessegbelj iambor zemelik valanak, Az Attia mindenkor a' tanachba forgot Seot vgyan Groff volt Cassan [Kv; Tjk V/1. 35. — ^aTöbben vallják] * alsó ~. 1580: Az Mezarossok keozt valo lewelinek (!) megh latogatassara es az dolognak disponalassara Rendelessekre, valasztottak eo kegmek varossul az Also tanachy melle^a [Kv; TanJk V/3. 223a. — ^aKöv. a fels.]. 1587: Biro Vramnak legie(n) gongia hogy megh Eoritzessek az Erdeó, Erdeó pziort valazhat eo kgmek Also tanachul [Kv; i.h. V/1. 46]. 1588: Eottweos Andras az Also tanach Consensusabol értelmeol hagiababol montae Vrnk fejedelmewn leot hogy Nem ertere eggett seot zakadva volna az also tanach az zaz emberekteol, vagy Nem [Kv; i.h. V/1. 69a]. 1605: Erthy eo kgmek az orzagh gywlesere valo hywatal lewélet ... Tetczet vox zerenth hogy á mostany (!) nyawalias wdeonek my volta-hoz kepest magunkát mindensteol megh nem vohattuk (!) hanem ketteot az Also tanachbol el kell bochatanúnk [Kv; i.h. V/1. 512] * *erzsébetvárosi* ~. 1809: ámbár ezen Marhák a' Várason kívül meszse, egy Mezöben lévén az Ersebeth Városi Tanács által tett jo rendelések által más Marhakkal ösve nem elegyedhetnek azon roszsznak mindazonáltal tovább terjedhetesit ... meg akadalyoztatni igekezzenek [UszLt ComGub. 1750] * *felső* ~ a szász férfiak tanácsa. 1580: Az pallerok felöl ... wegeztek hogy ... az also tanachy ... mostis az terhet wgie fel es wysellyen eo kegmek az palleroknak walaztassara gondot ... Innet az felszo tanachybolis ketteot valazzon eo kegmek az pallersagot kikre bizza [Kv; TanJk V/3. 209b]. 1603: My Gazner Georgy az varosnak Diréctora, Frillik Benedek varos molnainak Bi-raia, es Hoz Lukacz, kik az felszo Tanaczban az Zaz embereik keozot eskwttek es hitesek vagiunk, es Gergely Mester ki akkor az wdeoben az varos molnainak feo Acz mester embere uagiok [Kv; RDL I. 75]. 1650: Also, Es Felso Tanaczba(n) ... Sütettem Apro Pogaczakatt, Es tekert Pankohkatt es Pankoh kalaczokat Eggyütt tt f l d 20 [Kv; Szám. 26/VI. 423] * *helybeli* ~. 1849: Aloll irtak adgyuk

tudtára mindeneknek, a kiknek tudniok illik, e Borozda ki jártatásrol Szollo Levelűnknek rendiben, hogy Sz: Udvarhelyi Szeles Károly ur, a helybeli Tanács előtt bé panasolván Tanácsos Kováts Moses Urat az aránt — mi szerént az felső fordulo határban ... több mint két Kalongya gabonáját le aratatta [Szu; Borb. II Simó Pál városi jegyző kezével] * *kolozsvári* ~. 1662: Szombatosok convictiójok, kolozsvári káromkodó ötvös megkövezetik, Péchi Simon, Orbán Ferenc conversiójok, Gyulai Ferenc promótiója, evangélicusoknak a kolozsvári tanácsba bévitetésök [SKr 192. — ^aTartalomjelző fejezetcímbe]. 1718: Hogy penig ezekre Sufficiahasson a Kolosvari Tanács ... az Expensákat a Gubernium Supportáltattya az Ország Cassájából [Kv; KvLt 1/225 gub.] * *nemes* ~. 1671: Szőlősi Gabor Ur(am) eo kgme az Nemes Tanács előtt ... az controversus szanto földet relaxála, és remittálá Pater Mihaly Ur(amna)k [Kv; Tjk XI/1. 81]. 1702: Pesthi György Ur(am) honn nem léte miatt sok alkalmatlanság lévén az B: Cehb(en), a melly miá kenszeritetett a B: Céh az Nemes Tanácsot requirálnia [Kv; ACJk 52]. 1735: tartom magamat az T. Nemes Tanacs(na)k mostani Istenes Deliberatamához [Dés; Jk]. 1839: (A javításokat) el végezvén, — de az meg alkudt summát még nem assignálta a' Tekintetes Nemes Tanács [Dés; DLt 1200] * *örmény* ~. 1764: Azt is hallám uyanott^a az örmény tanácsban, hogy procurátor Simon János uram megholt [RettE 177. — ^aSzamosújvárt] * *városi* ~. 1823–1830: Az árestálásra s egyéb szükségben a prorektor megkeresésére a Városi Tanács vagy kommandáns tartoznak segítséget adni [FogE 232].

7. fejedelmi tanács; consiliul principelui; der fürstliche Rat. 1583: Mikoron ualamy dologert kiualtkeppen az Ceh dolgaert a' feiedelem awagy Thanaczey eleyben kelletnek mennúnk, es az kit keözzullunk ualaztanank az el menetelre, az el nem menne, Egy f(ör)intal birsagoltassek [Kv; MészCLev.]. 1599: Miwelhogy penigh oly dolgainkis occuraltanak, kikreol kewantatik hogy orzagwnkbely hiweinkel tractalliwnk, es wegezzwkn, tanachwnknak akarattia-bol, rendeltwnk ith Feyerwarath ez ieowendeo Zenth Lukachy napiara ... Generalis giwlis celebratni [Gyf; Törzs. Báthori András rend.]. 1618: én soha szememmel sem láttam athnamét ... én bizony nem csinállok, mert még önagságának ... egész tanácsával együvé ülve is gond volna azt feltalálni más exemplár nélkül, nemhogy nekünk Gáspár János urammal [BTN² 89]. 1670: Az Bányára menendő németeknek dolgából, impediálásából, úgy tudom, kegyelmes Uram, az tanácsnak lett vala deliberatuma [TML V, 337 Teleki Mihály a fej.-hez]. 1671: Az mi kglis Urunk eo Ngha méltosagos Tanácsa és ezen dologhrais destinált böcsületes Orszagh Statusi deliberatiojából, mostan az mi kglis Urunktól Déés Várossának Nemes rendi kö-zött valo Complanatiojára exmittaltott Commissariusok-(na)k el igazítása [Dés; Jk 13b]. 1672: Az mi penig, Uram, Kegyelmed elmenetelt illeti, bizony dolog sokaknak igen csudásnak tetszett ugyan s kiváltképpen hogy avagy csak mostani öszvegyülését az tanácsnak meg nem várta Kegyel-med [TML VI, 309 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1677: A' mint mostani választott Iffiu Urunk ö Nagysága, azonképpen a' Gubernator-is^a Tanács hire nélkül absolutu autoritate, közönséges Ország dolgaiban semmit ne cselekedgyék, holot az elébbeni Condiotioibanis mindenüt conjugátatol a' Gubernator és Tanács autoritássa, és ez után-is a' szerint légyen conjugalva [AC 35. — ^aKemény János]. 1704: Titkon cselekedte, noha még a fejedelmnek is nem

szabad titkon a tanács híre nélkül az országból kiküldeni és irogatni, articulus szerint, annál inkább nem alábbvaló embernek [WIN I, 162 Bethlen Miklós elleni vádpontok]. 1710: Annyira is beszínle magát a fejedelemszónynál, hogy valamit az egész tanács elvégezett, egyedül elrontotta a fejedelemlé! [CsH 159. — "Vajda László]. 1710 k.: Mind a fejedelem, mind a tanács és főrend, mind az ország, státus Telekitől függ [BÖn. 695].

Szk: ~ot gyűjt. 1657: az fejedelem ... engemet expediálna haddal segítségére*, mert késő volna még tanácsot gyűjteni, s az hadak eleiben is mást hivatni, készíteni [KemÖn. 185. — "Matei Basarab havasalföldi vajdának] * ~ össze-hivatása. 1671: Tetszenék azért, kegyelmes Uram, hogy Nagyságod ezen németeket az tanácsnak ösze hivatásáig tartóztatná ott [TML V, 528 Teleki Mihály a fej-hez] * moldovai ~. 1665: Az moldovai tanács discurálván felőle*, azt találták fel, egyáltalában azok vagy Havasalföldében, vagy Erdélyben, vagy Magyarországon egyeznek meg egymással [TML III, 481 Nalácz István Teleki Mihályhoz. — "Afelől, hogy az oroszok miért indultak el nyugat felé] * titok ~. 1665: Többet írok Kegyelmednek még ezelőtt harmad nappal és levelemet Kegyelmednek megírván, három naptúl fogva, úgy mint azolta addig instáltam az titok tanácsnak pro majori securitate, hogy elhiggye urunk, hogy ezekben nincs fraus [TML III, 473 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

8. tanácstag, tanácsos; membru în consiliu; Ratsmitglied, Rat. 1569: Myerthogy my Maros zekken leweo Vdwarfalwat az my hywnknk wytezleo Banffy Palnak Tanachywnknak mas Donatio lewelwnk által feo nepek lo feyek es ot valo drabantink kywwl eoreokbe attwk. Paranczollywk neked ereossen, hogy ez lewel latvan mingiarast ez meg irt wdwarfalwat bocsasd Banffy Pal kezebe [SzO II, 245 fej.]. 1590: Kerik azért Biro vramat varosul Valazzon ket vramot tanachi keozzwl, kikel egye(te)mbe Veghezessen meg Maradandokeppe(n) [Kv; TanJk I/1. 145]. 1608: Mivel hogi my Kendi Istvan vram Tanachiunk es Cancellariunsunknak meg tekintuen hwseges, es alhatatos zolaglatiat ... zamos Uyuarat minden hozza tartozando iok es Jozagokkal ... eo kg(ne)k inscribaltuk, es adtuk [Törzs. fej.]. 1671: ő Nága ... se követtséget ne instituállyon az Tanácsoknak tetszése es meg edgyezett akarattya nélkül | Ha penig annak vacantiaja történnek mentül hamarab a' Tanácsok edgyező erteleméből mást alkalmasob substituíllyon ő Nága es a' közelebb következő Gyűlésen, az Ország-is approbállya [CC 7, 10]. 1677: hazánknak mostani első rendeit, tanácsit, érdemes Tisztviselőit, állapottyakban, tisztokban, hivatallyokban, a' kik meg-akarnak maradni, ő Nagysága* meg-tartya [AC 25. — "I. Rákóczi György]. 1678: én úgy látom, hogy ő ngok sok rendbeli kegyelmes-ségek ezt az nemzetet úgy ő ngokhoz vonták, hogy nem hogy én csak egyedül, de még az tizenkét ő nga tanácsis is legkisebbik méltóságok ellen való dolgokra és helytelen-ségre sem inducálhatnák [TML VII, 126 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz]. 1679: javallanám ... az consultatióból egy tanácsot sem kellene elhagyni, sem száaszt, sem magyart, sem pápistát, sem egyet, sem mást, lenne az expeditio az egész tanács jelenlétében [TML VIII, 455 ua. uahoz]. 1710 k.: azt végzők: a gubernátor csak egyedül jöjön be postán Szebenbe, a többi tanács maradjon Fejérvárott [BÖn. 946].

Szk: *belső* ~. 1617: Pechy Simon Vramnak eo Naganak bolsőo Tanaczának es feo Cancellariuának [Ks G. 25] *

esküdt ~. 1599: Mi Septimia Havasalföldnek fő püspöke ... Preda Poztelnik ... Ztroya Stolnik, Viztler Antony, Armas Zawa es Poharnok Serban, az havasalföldi Mihály vajda ő nagysága boeri, es esküdt tanácsis [Tirgovistye (Havaselve); EOE IV, 305 Mihály vajda és bojárjainak hitlevele]. 1602: Biro vram eo kglme, eskwtth thanachywal egyetemben ... az l(nctus)nakis szawabol cognoscalwan az eo chielekedetith; az felljewl megh yrtt deliberatiot minden czikelebeben ratificalthaak [Kv; TJK VI/1. 576] * *gubernium-beli* ~. 1700: Mű Sárosi János, és Conrád Samuel Romai Császár, és Koronás Király Kglmes Vrnk ő Felsege Erdélyi Guberniumbéli Tanácsis, recognoscalljuk ... hogy in Anno 1700. Die 9. Mensis July, kérének műnkét az Méltóság Vrak* ... hogy mennénk el az Méltóságos Catholicus Urakhoz [Törzs. — "Köv. négy név] * *hites* ~. 1684: Ugo-csai Mátyás kovács az nemes <város>nak egyik hűtős tanácsa [Dés; MNy XXXIV, 120] | Kászoni Szabo István ezen városnak egy<ik> hűtős tanácsa, az szabó céhnek c<éh>me<stere ... Makai Bá<clint> ez nemes városnak egyik hűtős tanács<a> a> csizmadia céhnek céhmestere [Dés; DFaz. 10] * *titkos* ~. 1764: Mlgos L Baro Magyar Gyerő Monostori Groff Kemény László Ur a Felseges Regnás Királyi Majestas Belső Titkos Tanács Hive, Arany kolcos komornyikja, és Nemes Erdély Ország 's hozzá tartozo Részéinek nagy Méltóságú Emeritus Gubernátora és e Hazában ő Flge Komornyikja ő Excellentiája [Kv; TGSz 35].

9. tanácsadó személy; sfetnic, sfătuitor; Berater, Ratgeber. 1605: Bocsátottuk Pettky János uramat, tanácsunkot és kegyelmekek között valo generalisunkot, azonképpen Zuky Gáspár uramat ... hogy az mely kevés subsidiumocskát és ajándékot kegyelmekek ... igért, azt ... felszedessék [Barabás, SzO 355 fej.]. 1621: nem tudom ha tanacz vagyve vagy eördőgh vagy de nekedis szinten vgy mondom [Dés; DLT 345]. 1630: En Somkerekly Erdely Istvan, eo Felsegenek Thanacza es Thorda uarmegienek feő Ispannia [Gyf; Bállt 47]. 1664: Hírek itt az töröknek nagy készületi és hogy most az két oláhországi hadakat hivatja az fővezér maga mellé bizonyos számu tanácsokkal [TML III, 84 Teleki Mihály Kászonyi Mártonhoz]. 1668: Magát pedig azt az hadnagyot mindjárt küldték az portára, kinek beszökését tulajdonítják 13 vármegyéknek az német császár tanácsis [TML IV, 303 Pelei Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1672: tudósítson Kegyelmekek, az az dolog mint és honnét indítattott; azzal urunk mit akar és mi formában akar procedáltatni ő nagysága? hivei, tanácsis közül kik tudják? [TML VI, 98 Teleki Mihály Nalácz Istvánhoz].

Szk: *belső* (titok) ~. 1631: küldöttük ez mi titkos belső Tanácsunkot [KJ]. 1657: megjüvendölém, hogy mihelyen Kassai István érkezik, ki az fejedelemnek leghitelesebb, belsőbb tanácsa vala ... ottam elbontja [KemÖn. 186. — "Az egyezséget Vasile Lupu elűzéséről]. 1675: Roter és más egy nagy ember, belső tanácsa ő felségének megholtának Bécsben [TML VII, 7 Béli Pál Teleki Mihályhoz]. 1791: Néhai B:EM: Mlgos Groff Bethleni Bethlen Miklos F. A. R. Császár Arany kolcos Komornyikja, Belső Titok Tanácsa, a Nemes N. Erdély Ország Fejedelemség Fő Igazgató Tanács egyik Tanácsosa [JHbK XXVI/10] * *hadi* ~. 1662: Gróf Homonnai Jánosnak nagy sok levelei fogattatván el a mieinktől, mind császár, s mind a hadi tanácsok előtt nagy invecióval vadojla vala a palatinust, hogy császármak olyan derekas hadaival semmi haszonra való dolgot végbevenni nem tudott volna, nagy részét idevezetvén az ármádának [SKr 238].

10. *vall* útbaigazító, felvilágosító; cäläuzitor, indrumător; Berater (Religion betr.). 1710 k.: egyedül az Isten volt az én tanácsom [BÖn. 749].

tanácsadás sfat, povață, povățuire, indrumare; Beratschlagung, Beratung, Raterteilung. 1596: Masod tanach adasom ez: te Cemmentes ky uagy, hogy az meg tanolt, es vegzet tudomanyodat Mas ember zouara eine hagiad, Mint az Jart vtat az Jaratlanert, Mert karat vallod [Nsz; MKsz 1896. 355]. 1660: Irja, Uram, Kegyelmed, hogy magamat jól viseljem, mely Kegyelmed jó tanácsadásáért Isten sok jót adjon Kegyelmednek érette [TML I, 557 Teleki Ferenc Teleki Mihályhoz]. 1662: De minekelőtte válaszunkat vette volna, megindult ökegyelme, és az elszánt dologban hogy a tanácsadás késő, abból is akárki eszébe veheti | Azért teszi elő ezt Jetrő amaz ő tanácsadásában ... Válassz erős férfiakat, istenfélőket [SKr 473, 691]. 1665: Kegyelmed bús szívét Isten vigasztalja, s jól vagyon, az tanács adásban nem kellene igen elmenni, néha az igaz mondásért betörök embernek az feje [TML III, 52] Veér Judit Teleki Mihályhoz]. 1669: mindenek felett tudósítson az ő naga akaratjáról az én Kővárba való menetelemről, maga is Kglđ edes komám uram adja jó lélekkel tanácsadását, mit cselekedjem és kövessék, ne járjak, úgy mint az elmúlt esztendőben [TML VIII, 512 ua. ua-hoz]. 1710 k.: sem magunknak, sem pedig tanácsadásunknak, sem tudományunknak semmi hitele és keleti nem volt előtte* [BÖn. 944. — "Rabutin előtt]. 1782: En békételenkedvén ... hogy a' Productionk mitsoda rossz uton módon ment véghez, mivel más uton végbe mehetett volna, egy szép Instantiát irtam Papai István uramnak, hogy már eddig élvén tanácsadásával, ezutánis igazítson bennünket [Torda; KW Vall. 21]. 1823–1830: főképpen kell megtartani a Sz. Pál apostol tanácsadását: Az Írásnak magyarázatait meg ne utáljátok, mindeneket megpróbáljátok, ami jó, azt megtartsátok [FogE 220]. 1841: (Rózsit) küld el ha magát még is az előbeni módon viselné — mert különben kételen lészek idegen Tutorság alá rendeltetni — ha az én Tanács adással meg nem elégszik [Veresegyháza AF; DobLev. V/1235].

tanácsadó sfetnic, sfătuitor, povațuitor; Ratgeber, Berater, Konsultant. 1599: az ifyu Bonchiday Gergely öze zolalkozek ötves Bartossal es Zakal Benedek monda Hogi ez ola sogoraban Hitte el magat mert ninchen annal Job tanachadoia [Kv; TJK VI/1. 303a Martinus Bajuz vall.]. 1600: Mw Mihály Olah Hauselföldének Vaydaia az Chyaszari es Kiralyi szent Felsegnek thanachy adaia, Erdeljen helytartaiia [Hr 1/5]. 1614: Tittkosi Dengeleghine Azzoniom es az Fegyedelem között Janos Deak, Kendi Ferencz Vyhely Marton voltak. Tanaczadokat kik voltak ne(m) tudom [Nsz; VLt 53/5267 G. Keörtuelyesi (21) vall.]. 1657: meghalván Báthori István, az gyermek fejedelem is nevedkven s melléje rossz tanácsadók férkezvén, az ifjú elme könnyen megvesztegetett [KemÖn. 20]. 1661: én is bálnom, nem jöttél Medgyesre, kiben látom ki volt eszköz; nem a fejedelem annak derék oka, hanem voltak tanácsadók is [TML II, 173 Teleki Mihály Veér Judithhoz]. 1676: Én nem úgy mint tanácsadó, mert az nem enyém, hanem Kegyelmed tökéletes szolgája, jovallanám manifestáltatni

urunkkal az dolgokat minél hamarabb, hogy lázadás ne következék [TML VII, 213 Barcsai Mihály Teleki Mihályhoz]. 1677: ha a' Gubernator* valakiket ártalmas tanács adókat értene lenni Iffiu Kegyelmes Urunk körül, a' Gubernatornak és Tanácsnak legyen authoritások, hogy admoneallyák azt az ártalmas tanácsadót [AC 36. — "Kemény János]. 1732: ő Ngok(na)k semmi okos becsületes Tanács adojak nincsen még eddig, hanem Csag afféle rossz emberek a kik nem értik a dolgot [Kóród KK; Ks 99 Komis Ferenc lev.]. 1765: Szaboszlai Uram azt mongya Varga Györgynek: Kurvanyád Huczfut Nyakas Embere, jó tanács adó vagy [Szépkényerütszmárton SzD; Eszt-Mk Vall. 30]. 1843: (Beszédében Varga Katalin) megmutatta a közönségnek, hogy ők már több évek óta némely rossz tanácsadók tanításain megindulva, és hogy-mint tennének, eléggé meg nem fontolva, nyugtalankodnak [VKp 119].

tanácsbeli I. mn 1. döntéshozó testülethez tartozó; care face parte din consiliu; von/aus dem Rat, im Rat, Rats-. 1565: Szanto Andrasnak mywel hogy meg egett wolt haza az tanachybely wraim az adobol engettek megh nekye fl 2 d. 75 [Kv; Szám. I/VIII. 120]. 1572: Az Meszaros vraim es hentelerek keozet valo lgentelenseget ely lgazitany hattak eo k. Byro vramra es az Thanachbely vrainra [Kv; TanJk V/3. 67a]. 1585: Amy penigen illety az Scholanak Allapatiat, ennek gondwiseleset Erézték eo kgmek Biro vram kezbe tanachbely vrainmal egye(te)mbe [Kv; i.h. I/1. 19]. 1594: Az meny feoldet peng az varos hazahoz kel zakoztani, Biro vram tanachbely vrainmal lassak megh es inteztek megh [Kv; i.h. I/1. 235]. 1605: Erthyk biro vramtol az begywttesnek okayt, praesentaluan eo kyme Giulaffi Vramnak egy lewelet ... kiben elseoben valazt tezen az Tanaczbely vrain irasokra harom attiankfainak es marhainknak fel zabaditasa es el bochatasa feolel [Kv; i.h. I/1. 508]. 1621: Biro V. es Tanatsbelj Vrain ... Vrunk eo Felsege Parancziolattia Waradra küldöttek Puska port Libr. 27 [Kv; Szám. 15b/VIII. 3]. 1638: Ugyanazon nap elsőben egy öreg, jámbor, tanácsbeli Csiszár István nevű embert (!) ... az perlelgemél, az földön az város szolgája, ország végezése szerint, hatvanat üte rajta egy pálcával [Kv; KvE 172 SB]. 1724: Tétsi János Uram, M. Vásárhelyi hites Tanácsbeli Személy An(no)r(um) 36 [Mv; BK]. 1742: addig el nem bocsátotta miglen minden Tanácsbeli embernek egy egy szekér fát, az aszszujából nem vitettünk [Méra K; AggmL C. 12]. 1774: csak egy Mihály nevezetű 12 esztendő fia vagyon, és mostan Segesvárat uraskodik egy Tanácsbeli Úr Fiacskája mellett [Pipe KK; LLt Vall. 215]. 1823–1830: A nagyapámnak, Verestói Pálnak volt még egy testvére, Verestói István marosvásárhelyi tanácsbeli ember [FogE 71].

Szk: *alsó* ~. 1584: Az Nagy valasztot vrainat kenzerichek azoknak Az Epitmenyre zewkseg es karos helicknek meg latogatasara, hogy tuggyanak (!) hol mit kel Epitheny. kik melle az Also tanachbelj Vrain keozzwis holnap valazon Negy Vrainmath [Kv; TanJk V/3. 281b]. 1586: Az keobeol igazitasat eo kgmek hattak Az Also tanachbely Vrainra [Kv; i.h. I/1. 27].

2. döntéshozó testületbe való; din consiliu; (im Rat) stimmberechtig. 1604: Eotwes Andras Vram myerthogy Tanachbely foglalatossaga miat nem erkezyk az oztobiro-sagra eo kyme helyet valasztottak Radnothy Miklost [Kv; TanJk I/1. 468].

II. *fn* döntéshozó testület tagja; membru în consiliu; (stimmberechtigtes) Ratsmitglied. 1567: Az w felsege paran-

cholattia zerent my törüen zerent illien Concoridiaban hoztuk mind a ket felt^a az my zentenciank zerent ... mely mi vegezet Zentenciankat es el wegezet articulossinkat mind az ket fel tudny illik az tavaly folnagy Nagy Lazlo es az Wy folnagy Istuan biro Tanachbeliek etc. es az kösseg kezül^b [Vizakna AF; TT 1881. 191. — "A vizaknai folnagyot és a város közönségét." Köv. a nevek fels.]. 1737: Nem külömb(en) perjuriája ebből is elucescál az Anak hogj midönn ezen Dési Tanács beliek között a Communitásnak, tempore Candidationis tettett ... Hadnagjot Candidálni, akkor ő kglménekis tettett [Dés; Jk 248]. 1742: a jobb jobb földet a Tanácsbeliek, és Ispányok s azok(na)k Komjai, Baráttai bírván, mind ázok egy szál buza dézmát nem adnak [Kv; AggmLc C. 12]. 1764: A Karátson fáját a tizenkét Tanácsbelieknek meg vitette [Méra K; i.h. C. 30].

Szk: alsó ~. 1578: vegeztek eo kegmek egez varassul hogj senky ez vtan sem chionka wyu galleratlan, Mentebe, sem chizmaba papuchba sem gattiaba, hanem tanachy hazhoz illendeo varossy tyztessleges ruhaba leoienek mind also felseo Tanachbelyek be [Kv; TanJk V/3. 172a] * felső ~. 1578: Amj az iffiuság keozt valo zertelenseget illety es egieb modnelkeol valo dolgokat nezy eo kegmek, halazottak az also tanachyra hogj az feo feo vrainmal az felseo tanachbeliekkel zolwa(n) es ertekezwe(n) minde(n) io moddal vegezenek, a my az tyztessleges eletnek es allapatnak iffiusagunk keozt valo megh maradassara ille(n)deo leze(n) [Kv; i.h. V/3. 172b].

tanácsember tanácsadó; sfetnic, sfäutitor; Ratgeber. 1705: ma olyan hír jüvén idebé, hogy a kurucoknak harcolt volt na armadával és megverték volna a kurucokat, tizezer elveszvének benne. Melyet a generál megtudván igen tudakozta, hogy kitől eredett. Mondották, hogy Christoph Samuel nevű tanácsembertől jött [WIN I, 592].

tanácsgabona a városi tanács gabonakészlete; stocul de cereale al consiliului orășenesc; städtischer Kornvorrat. 1610: A quartáról gondoskodó uram fizetésébe ... rendeltéknek (igy!) ... az tanács gabonának az quartaját azonképpen az penna mustnak is az quartaját [Kv; TanJk II/1. 86 — Pataki József kijegyzése].

tanácsház clădirea consiliului; Rathaus. 1559: Elewzewr ... Byro Wram ew keygelme Myndenyk Mezarost kyk yth Coloswarth lakyk (igy!), a Thanach hazba Be hywassa ... Ees wgyan waloba Reya kerdgye ha Mezaros mesthersegevel ... akar elny az városon ah wagy, Thewzersegeth akar yuzny [Kv; TanJk V/1. 57]. 1561: Hog' az Wram ide ala meg irot eztendeiben eg' meg zokot es bizonios napon az my Thanach hazunkban egez Tanachul wlenek ... Nemelly tob vgan azonfele ides mesterekkel ozue kyk ez warosba laknak uala iouenek my elonkbe Es mynd az egesz tob qt-wesmesterek kepebe illyen ielentest tönek [Kv; ÓCART.]. 1573: Varga Lazlo Azt vallia hallotta az Thanach haznal hogj valamy lewelet Emlegetnek volt Pitter Bemyk es Cristamus deh eo Nem hallot semy lewel zagatast Bemyk-toel [Kv; TjK III/3. 108]. 1585: el menwen az tizteletes szemilth, Eeottweoss Janost az desy Byrotth az tanaczyszabba meg talalwan w magath szemily szerinth polgarywal egyetembe [Dés; DLt 220]. 1597: Teölchieres Adammal földoztattam meg a' Tanachj haznak az also hazbeli Cristali Ablakokat kihez adot 6 1/2 Cristali talnert ... d 65 [Kv; Szám. 7/XII. 23 Filstich Lörinc sp kezével]. 1614: a holtes-

tet^a régi szokás szerint a Tanács házába hozták [Kv; TjK VII/2. 231. — "A gyilkosság áldozatát]. 1621: Az Farkas Vczay Clastrom kapuiának dezkaiait el Rontua(n) es hasogatua(n) ... czinaltattam megh. Az Tanach haztol viuen dezkat hozzaia, Attam lecz zeget az fel szegezeseere Nro 35 p(ro) f — d 4 [Kv; Szám. 15b/XI. 285]. 1655: nekem Kobzos Jstván sugva mondotta, hogy Joo János vet volna el, es az Tanács ház előttis ezzel iterála, hogy megh megis sebhették az Oláhokat [Kv; CartTr II. 889 Mich. Csepregi (53) vall.]. 1703: mikor már die 26 Junii a tanácsháznál számba adtam volna, és ezen munkától meg is szabadultam volna, holmi egyéb dolog interveniála, amely miá expediálának [Kv; KvE 276 SzF]. 1704: így felmenvén a tanács-házhoz, a palotára bémennék és a két instellátor úr egymás mellé ülven, a gubernátor az szászokat szépen köszönté, kire az új polgármester amint lehete replicála | Ma Acton uram izenvén egy fendriktől a Tanácsházhoz a Torocz-kai Péter szabadulása felől, mikor is a fendrik onnan kihozván, a több szegény Torocz-kaiaknak szörnyű keserűségekre amazokat rabságban hagyván, és ugyan a fendrik a Bethlen Sámuel uram szállására kisére [WIN I, 204, 299]. 1712: A férfi szerszámát, kit maga^a csinált volt bőrből, a tanácsházban felfüggesztik, hogy mindenek láthatnák, osztán a nyakába kötik, és vele együtt megégetik [Kv; KvE 255 VBgy. — "Egy magát férfinak kiadó leány]. 1846: Gazdája által hus mérésre használt hibás (Schlágja) mértékje ... — a panaszo által hibásnak fel jelentett Schlágját ... a' Tanács házhoz fel hozattuk melynek körtvélye két ó és egy uj vas karikával körül övedzve csusza végén egy kisebb uj vas karikával öszve foglaltatott [Dés; DLt 698].

Hn. 1781: az Ó Tanács Háznál [Mv; MvHn]. 1862: Uj tanács ház alatt nyulo kis piatz [Mv; i.h.].

Szk: alsó ~. 1585: 17 Juny Az Also Tanachas Ablakara wottem B. vra(m) es Tanach hagiassabol 6 1/2 szing zold Barazlait ... f. 1 d. 50 [Kv; Szám. 3/XVIII. 24a Gellien Imre sp kezével]. 1593: lakatos balintnak attam hogj az also Tanacz haz kemenczeiének az aitiaira 2 sarkat Czinalt, es az was aitot fel Czinalta, az kwseo kemenj aitonak sarkat megereossitete f — d 20 [Kwmies Petermek fizettem, hogj az also Tanacz hazynak az kemenczeie el Teoreot wala wy melieket Czinalt fel teotte es az kemencze labait meg fodozta f — d 32 [Kv; i.h. 5/XXI. 64, 65] * felső ~. 1586: az felseo Tanachi haznal valo zoba padlasi keozot Nagi hasadasok voltak [Kv; i.h. 3/XXIV. 39]. 1653: Fözettem ... az Also, es Felső Tanacz hazhoz ... Vaiba(n) rantott pankokat Es kalacz pankokatis Stüttemtt t f l d 15 Atta(m) Nadmezett reaia ... d. 35 [Kv; i.h. 26/VI. 413]. 1668: Mi Joo Janos, Stenczel Andras, es Lutsch Mihaly, Colosvarat lako Nemes szemelleyek ... in Anno 1668. die 1 novembr(is) varasul az felseo Tanaczszabban egyben giulven leottunk volna [Kv; KvLt I/180] * közönséges ~. 1772: Margitai Szabo János a mikor itt a Nemes Város közönséges Tanács házában kortosmáros volt szememmel láttam hogj mikor a Pajta hijjáról szénát le vetett volna a pipa a szájába volt és a le hánt szénát fel ölelvén pipászva vitte bé [Dés; DLt 321. 66b-7a Andr. Bara (42) ns vall.]. O Hn. 1755: a' Poktos Utzában a' Nap kelet felől valo soron a' Város Közönséges Tanács Háznál [Mv; EHA] * régi ~. 1786: a régi Tanács ház alatt lévő két boltos kortosmáros házakért porkoláb háza alatt lévő pintzével edgyütt [Mv; MvHn] * varbeli ~. 1646: Ácsoknak ualo fizetes ... Georgy Mesternek (: az varbeli Tanacz hazat hiazuan :) dieb(us) 4 fl. —/ 80 [Mv; AAII. 6].

tanácssházhely tanácsházi telek; loc/lot cu clădirea consiliului; Rathausgrund. 1745: a régi Városháza mellett fel járó út alább ... a feljebb megírt Tanács ház hely [Nagyida K; Told. 9].

tanácsi 1. vmely tanácshoz tartozó; din consiliu; den Ratbetreffend, vom Rat/Magistrat, Rats-, Magistrats-. 1671: Hogy ez hazának mostani és léjendő első rendei, Tanácsi tisztviselői, kiket az Ország ő Nagyságával edgyütt érdemesnek ítél, Tisztekben, állapottokban, a' kik megakarnak maradni, ő Nāga meg-tartya, nem akarokat nem kényszeríti [CC 21]. 1672: Mivel hogy Regner Márton Ur(am) eo Kge Iffiu mesteri ordob(an) leven ha eo Kge az nemes Tanaczi Assessori ordob(an) meltoztatott, aval megh szabadulhata az Iffiu Mesteri szolgálhat es tereh viselés aloll [Kv; ÖCJk].

2. ~ gyűlés tanácsülés; şedinţă de consiliu; Ratssitzung. 1871: 1871. Februarius 14-n keblí tanácsi gyűlés tartatott Benedek Pál helybeli pap elnökle mellett [M.bikal K; RAK 287].

3. ~ rend tanácsosok testülete; membrii consiliului; Ratsherrenstand, der Stand/Körper der Ratsherren. 1663: Kegyelmedet asszonyunk és a tanácsi rendek ... azon kéretik, hogy Kegyelmed ne szánja emberi fáradságot, legyen igen nagy vigyázásban [TML II, 632 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1670: tudván azt is, az én Kegyelmedhez való affection mit kívánjon, annak megfelelni akarván, mivel az tanácsi rendnek supplálására az mi kegyelmes urunkat ő nagyságát az ország articulussa oly igen kötelezi, hogy annak megbántódása nélkül az tanácsi rendnek tizenkét száma való töltése az jövő gyűlésről semmiképpen tovább nem haladhat ... vékony elmém szerint Kegyelmednél mást alkalmatosbat nem ítélvén, ez órában irtam ő nagyságoknak ezen materiáról alázatos levelet [TML V, 87–8 Bethlen János ua-hoz]. 1671: ő Nāga^a eleiben appellálando Törvényekben, a' Tanácsi Rendnek nagyobb részének voxa állyon-meg, kik-is a' Decretum és Articulus szerint tartozanak törvényt tenni ő Nágával edgyütt [CC 8. — *Barcsai Ákos fej.]. 1677: Hogy a' Tanácsi rendeknek, és Országos Gyűlésekben-is mindeneknek, szabados voxot enged^a, minden féle panaszolkodásoknak és igazságoknak elő számlálására [AC 28. — *II. Rákóczi György]. 1688: Az mostani állapothoz keppest szüntelen valo continuuskodasa kivantatva(n) az Tanacsi rendnek es Deputatus Hiveink(ne)k ő Kglé(ne)k ... Teczett ... hogy bizonyos summa penz vettessek fel keglmetekre [JHBK XXXII/5 fej.]. 1692: occurralt(na)k oljan nagj dolgok, a' melljeket a' mi kedves Atjankfiaival a' Tanacsi rendel ő kglmekkel el ne(m) igazithattu(n)k [UszLt IX/76. 22 gub.]. 1698: el maradván edj nehany szükséges nagj dolgok, azoknak el igazítására rendeltük a mi kedves jo akaro atyankfiai a Tanacsi Rend eo kkg edgjező akarattjabol G(ene)ralis ország gyűlését Segesvárrá [i.h. IX/76. 63 gub.]. 1700: Tanacsi Rend: Makai Mihaly ... Tanacsi Rend: Kerek György ... Tanacsi Rend: Horvat Laszlo ... Tanacsi Rend: Szigyarto Janos [Dés; Jk]. 1704: Az méltóságos úr gubernátor uramhoz és az méltóságos tanácsi rendhez és az egész méltóságos és nemes gyűlekezethez őnagyságokhoz, őkegyelmekhez, alázatos rabi instanciája gróf Bethlen Miklósnak [WIN I, 174]. 1710: De már a dolgok súlyosodván és két fegyver közé tétetvén Erdély, mivel az ország mindenkor egyben nem gyűlhetne, a tanácsi rend pedig nem akarna magától olyan nagy dolgokhoz szólani, hogy jövendőben is ha mi következni a ha-

zára, a tanácsot ne okoznák, a státusok negyven személyből álló Deputatiót rendelének a fejedelem és tanácsurak mellé [CsH 201]. 1710 k.: mikor már, hogy már úri névre kaptam, ab anno 1688-tól fogva, hogy a tanácsi rendbe mentem, annál inkább azután nagyobb állapotomban, az én rendtartásom asztalommal ez volt^a [BÖn. 518. — *Köv. a részl.].

tanácskérdés a tanács kérése, tanácsi kérés; problemă de consiliu; Ratsuchen, zu beratende Frage. 1590: Az Waros pereynek gongia Wisselesere valasztottak az eleobby vramath Balas kowachot, Mintler Jstwant, De ha mely eoregh dologh talaltatik, tanach keresdre talalliak megh ez vramat^a [Kv; TanJk I/1. 128. — *Köv. négy név].

tanácskozás consfătuire; Beratung(en). 1592: Towabba eleob menwen eo kmgem tanachkozasokban, veottok eleo varosul es examenbe vetettek az Also tanach Byro polgar kewansagat, hogy el ne(m) hagyatnak eleteoket az tanach hazban valo sok foglalatosagokert, hanem fizetést kewannanak az varostol [Kv; TanJk I/1. 176]. 1619: Azmi hir halatott nagyságodtól az keresztyén fejedelmeknek néműnemű tanácskozásokról az muzulmán nemzet ellen, hiszem jobb, azmint magát arra igiri, hogy az hatalmas császár elenségit olyan láb alól tisztítsák ő magok el, ne az hatalmas császár [BTN² 266]. 1657: (Kassai István) megmutatá ... hűségét ... noha már ezeket az fejedelem is benne megesmérte vala, mindazáltal valami békesség tractájára is lévén hajlandósága az fejedelemnek, arról való tanácskozásra kihívatta vala [KemÖn. 254]. 1662: Palatinus ... beszálta Szerencsbe, az ármádát is a vár alatt kétfelől való térségre szállítván, hogy ott valahány napon mind magok pihenjenek s az ármádát is nyugatnátk, míg egymás közt való tanácskozás által azt elvégezhetnék, mit kellene már továbbra cselekednie | Ezek után is a fejedelem minden igyekezeti-vel, tanácskozásával váltig rajta vala, azt a nagy sokaság pusztító ellenséget megűtni mint s hogy kellene? [SKr 224, 447]. 1679: Nalaczi uram 18-adik indult Drinapolybúl: Kapucsi passa is jó ő kegyelmével. Sok tanácskozások volt, az fővezér az dolgokban tetszését is kívánta, jól is concludáltak [TML VIII, 401 Teleki Mihály Kende Gáborhoz]. 1704: Az elmúlt éjszaka tizenkét órákor az estéli tanácskozásnak effectumát láttuk, mert az cancellariust, úgymint Bethlen Miklós uramat maga szállásán megfogván a németek, vitték a commendans házához, oda, ahol Szász János volt fogva, és ott szoros őrzet alatt őrzik a németek [WIN I, 110]. 1746: a Falusi Legények Tántza és az egész Falu is holmi tanácskozássakra ... oda gyűltenek [Kissajó BN; Ks 7. XX. 19]. 1787: Kemény Responsabilitas alatt köteleztetnek a' Falusi Notariusok minden leg kisebb magát az helységben elő adando Rendtelenségeket, vagy valami Törvéntelen erőszakoskodásokra tzelő Tanácskozásokat ... a Proc. Szolga Bironak, és Commissariusinknak bé jelenteni [Torockó; TLev. 3/1]. 1802: a' meg Iteltelke nézve kívánván mi a' Tekintetes Executor vrral edgyütt a' Triumphans Fel peres Aszszony ő Ngát igazságoson ki elégítettü ... főképpen az általunk in Facie loci meg hűtöltetett feles számu Molnaroknak, és ... Commetanéusoknak is edgyütt lett Tanácskozásokból [T; BLt 12 Végla Horváth Gáspár szb emzével]. 1847: Csernyicán tanácskozásait tartotta^a fenn említtet Szikuje Mittal, Szikuje Györggyel és Tyász Ursszal [VKp 219. — *Varga Katalin].

Szk: ~t tart. 1823–1830: vagyon a lutheránusoknak egy Főconsistóriumok, mely az elektornak minden közbejövö-

tele s híre nélkül folytatja az ekkai dolgokat teljes hatalommal, és ez mindenkor Lipsiában tartja a maga tanácskozásait [FogE 196]. 1847: Nevezze meg név szerint rendre a tanú, kik voltak azok, kik néki^a szállást adtak és eledelt szolgáltatottak? Kik voltak azok kikkel tanácskozásait tartotta? [VKp 209 vk. — "Varga Katalinnak"] * *álnok* ~. 1635: In anno 1635 tanácskoztak az kálvenisták ... hogy az fejedelemtől megnyerhessék az piacon való templomot ... az Istennek kegyes providentiájából az ő álnok tanácskozások semmié lőn [Kv; KvE 167 SB] * *előleges* ~. 1862: a' T. Esperes Ur a' T. Papokat egy előleges Tanácskozásra hívja meg April 28ára Sz. Lónára [Gyalu K; RAK 68] * *falu* ~a. 1843: Minthogy én a falu tanácskozásai b'e nem folytam, s tőlem titkolódtak is, a lehető egyezésről Varga Katalin s a három faluk között, az előbbennek fáradsága jutalma iránt, nem tudok semmit [VKp 99] * *hosszas/hosszú* ~. 1662: Az megirt módon boldogtalan vége lévén Báthori fejedelem uralkodásának, az ország státusi közönséges gyűlésekben ... nem is hosszás tanácskozással Bethlen Gábot ... azon 1613. esztendőben 23. die Octobris mindjárt választották vala fejedelemnek, s ugyanakkor inauguráltak is vala [SKr 93]. 1676: én bizony úgy hiszem, hogy nem volt arról igen hosszú tanácskozások [TML VII, 134 Rhédei Ferenc Teleki Mihályhoz] * *különös* ~. 1769: kegyelmetek, kik ado Terhe alatt vannak hol égy, hól más helyen égybe Gyűlökeznek, különös Tanácskozásokat tartának ... erre nevezte pöröntsoltatik ... hogy az afféle gyűlésektől magános tanácskozzal meg szűnnyenek [UszLt XIII/97] * *magányos* ~ → *különös* ~ * *titkos* ~. 1618: 7 die Septembris botorkázék csak vbiter az fülemb, hogy az titkon forgott tractában előforgott Báthori András dolga, hogy ha Nagyságod meg nem adja Jenőt, megadja Báthori András. De semmi bizonyost erről nem tudok, mert csak futó hírből hallottam, hanem ha az sok titkos tanácskozásba esett volna [BTN² 135]. 1786: A Nsgtok féle jobbágyai még a Czigányok is ki költöztek a Nsgtok földéről mind egyig ... s mostis tsak a sok titkos tanácskozásokból (an) töltik idejüket [Bencenc H; BK. Bara Ferenc lev.].

tanácskozhatik tárgyalhat; a putea discuta/vorbi cu cineva despre ceva; (sich) beraten können. 1619: ott egy helyen megtalálná Nagyságod az uramat ... Egy nap eleget tanácskozhattok [BTN² 290–1].

tanácskozik 1. (meg)beszél/tárgyal vmit; a discuta/vorbi cu cineva (despre ceva); (sich) beraten, (be)ratschlagen, Rat halten. 1570: Byzonsagh Nagy Neste ezt vallyá hogy egy Nap Zombaton mykor az Zabo Balinthne Marhaya ely vezet volt, Esthwe Nyolchorakor Lattha, az legent ky az Marhat ely lopta volt, hogy az Kalmar Andrasne Kamarayaba Be haytot volt hozza. Es othh Sokaigh Tanaczkoztak egymassal [Kv; TJK III/2. 66]. 1581: az Regy attiainknak dychretes Moggiokat es regy Rendtartassokat kowetwe(n) ha kyhöz mennek vagy urhoz vagy gjwics kozybe vagy feyedelem eleibe tehat Megh ne zakadozzanak hane(m) eggyvt legienek es eggyvt vyssellyenek minde(n) dolgokat Minde nek előt, ne hogy egyk lmeide az masyk Amoda Tanachykozok es eggyk se erchie az massykat [Kv; TanJk V/3. 245a]. 1597: Ifiabik Zigiarto Balint Coloswary ... wallia. Amy az fogoli maga mentseget illety hogy az menyegzeon walo wendegek ew ellene conspiraltak volna es az vegre egymassal sokat tanachkoztak suttogtak volna, hagi megh colliék, io lelky ismeret zerint hiteom vtan mondom hagi

ackor semmi tanachkozas ew ellene nem uolt [Kv; TJK VI/1. 29]. 1603: Chiwka Gergely ... vallia ... varga Janos-ne ... az biro vram zolgaiawal Gasparral bezelgetet, de en azt ne(m) tudom mireol tanachikoztak [Kv; TJK VI/1. 689]. 1634: a' meg zálogoltatott cseledek arra jöttek Angyalosra vélek tanácskoztam [Angyalos Hsz; HSzJP Imreh Josef (46) angyalosi gy.kat. vall.]. 1655: És arról kezd^a tractálni és tanácskozni: hogy mi léssen ebből a roszt dologból, és mint kell opprimálni? [ETA I, 158 NSz. — "A fej.]. 1710: Sokat tanácskoztának ketten Telekivel, miképpen férhesse-nek Vajda Lászlóhoz, mert árulatlásnak még csak árnyékát sem kaphatnák vala ellene [CsH 180]. 1736: a Rácz Püspök Esaiás Antonovicznak, vagyis Vladikanak egy Ignátus nevű botránykozással tellyes életű diaconussa a falukra ki jöven ... tractáltak, és tanácskoztak ettakának idején [Hurm. XV/II. 1660–2 Popovics Pap Mihály esperes és társai Bihar megyéhez]. 1751: Mű oda künnis eleget tanácskoztak, régi Oláh és Görög írásainkrol emlekezvén, de soholtis egy szonak nem tanáltak hanem egy mástol meg különböztető két distinctus névnek^a [Ns; TL 42 Alex Lazer (52) vall. — "A Toma és a Timófi nevet]. 1762: Hogy tanácskoztanak valo (!) az Plebanus ur meg őlese iránt, tsak köz beszéd, ex auditu certo senki nem inferallya [Torda; TJK V. 120]. 1779: Ez így lévén, tanácskozni kezdenek az apácák, mit kelles-sék vele^a cselekedni, hogy híre ne menjen a klastromjoknak s magoknak [RettE 406–7. — "Nemes János leányával, a ki-nek a kolostorban gyereke született egy katolikus paptól]. 1847: Azt, hogy nálunk valakivel különösön tanácskozott volna, nem hallottam [VKp 260].

2. elmélkedik, gondolkozik; a cugeta/gîndi; sinnen, Rat suchen, nachdenken. 1811: Sándor a' Tisztartó e'ként tanácskoza [ÁRÉ 163].

tanácskozmány tanácskozás; consfătuire; Beratung(en); Ratsbeschluss. 1849 k.: A függetlenségi nyilatkozatnak mind magam, mind pártam ... ellene voltunk s a Kazinczynál tartott tanácskozmányunkban meg határozók erőtelyesen lépni fel ellene [EM XLIX, 549 Zeyk Károly kezével].

tanácslás, tanácsolás tanácsadás; sfat, povață, povățuire; Ratschläge, Beratung. 1628: Foglalák el az kálvenisták az felső Appellatiomat az fejedelem akaratából az szászok számára, az kinek harminc ablaka vala; azt penig foglalták el az cementes Filstich Péter, szász natió és Kassai István ... magyar natió, és az ő tanácsolásokból addig futották az fejedelmet^a, mígnem meg kellett engedni [Kv; KvE 157 SB. — "Bethlen Gábot]. 1630: Ezalatt míg Rákóczi György ide bejött Erdélybe az fejedelemségre, addig odaki Zólyomi Dávid a Tisza mellett az palatinus Eszterházy Miklós népével, mely az is az erdélyi fejedelemséget kereste volna az erdélyi áruló urak tanácsolásokból, az pápista urak nyughatatlanságok miatt csatáztak [Kv; KvE 161 SB]. 1657: (Bercsényi Imre) jüvén be Erdélyben az fejedelmet is salutálá, s commendála néki egy morvai doctor embert ... jelentvén, mintha ötet hasonló nyavalyából gyógyította volna meg; melyen kapván és hívén ... egész gonoszakarójának tanácslásából megbékélt, de testi-lelki ellenségetől ellenséget ... kérést és hívatván; igen könnyen el is bocsátaték [KemÖn. 93–4]. 1662: Melly intést, tanácslást semminek tartának, s azután Barcsainak adott hűtök mellől Rákóczi fejedelemhez ismét visszahajlának [A hajdúk] Barcsai Ákos hűségére noha mind megesküdtek vala, de sem abbéli hitekkal, sem az egri passának ott fenn megindított

intőleveleivel, tanácslásaival semmit nem gondolván, ottan melléje állottak vala [SKr 477, 494. — "II. Rákóczi György mellé]. 1740: ebben Ngod bölcs tanácslását várjuk mi tévők légyünk [Kéménd H; Ks 83 Zejk István lev.]. 1783: a leg közeleb elmúlt 1782dik esztendőben Földes Uraink tanácslásokból az Interest meg nem adtuk [Mezőszokol K; IB. Bota Péter (62) jb vall.]. 1815: a kapunn belől álló Biro, és Nevezett Notarius a Falu nevében és képében, a Falu és Procurator Tanácslásából, kezében lévő fáját felhuzván Repellált, ezt mondván: Repellalok a Falu nevében és képében, a kapuhaz senki ne nyuljann [Borb. II Kövendi] Létai Péter hűtes assz. kezével. — "TA]. 1843: Varga Katalin, ha ellene kiválágosodnék az, miszerént a többszer érdekelt közlakosokat lázadásra, avagy csak a földesurokat illető szolgálatok meg nem tételére is helytelen tanácslásaival unszólná, azonnal tartóztasson le [VKp 67].

tanácsló I. m javasoló; care conține propuneri; ratend. Szk: ~ levél. 1662: Ezen esztendőnek^a elein die 5-a Januari az egri Huszain passa Jenő s Deszni alól hozzá bocsátatván, hihető, a budai vezér parancsolatjából, Szolnokból való intő s tanácsló levelei által az hajdúságot Rákóczi fejedelemtől elszakasztani és Erdélyhez holddoltatni nagyon igyekezi vala [SKr 477. — "1659-nek].

II. fn tanácsadó; sfătuitor, povătuitor; Ratgeber, Berater. 1677: Fejedelmeket törvénytelen ok nélkül való tanácslók, in notam perpetuae infidelitatis incurunt [AC 256]. 1753: ki volt Tanácsloja meg nem nevezte [Albis Hsz; Törzs. Joh. Panczél (53) pp vall.]. XVIII. sz. v.: enis Gyujto Urat a' gyengéjén kezdém fogni; 's végre annyira mentem, hogy nem tsak meg ismerte azt, hogy Ngtok nem annyiban hibások, mint G. Battyániné, hanem azt erősítette magais; hogy a' Nagy Grofné és Ngtok közt eddig folyt minden versengéseknek nem más, hanem a' kis Grofné az fő oka, és B. Zeberg a' Ngtok Seducatora, rosz Tanácsloja [GyL. N. Solymosi Kontz József kezével].

tanácsol 1. javasol; a propune; raten. 1586: Daroczy Balint ... vallia ... Mikor en foris Ambrussal perlek vala, Egy koron megh zolita Igyarto Georgy az foris Ambrus procatora engemet, Monda, Balint vram segíthetek en teneked ha Akarne, es ha latna(m) hogy Moggya volna ... Annak uthannais vgyan Foris Ambrus procatora volt, Segitetteis, es eo maga tanachlot mith chelekegygem [Kv; TJK IV/1. 585]. 1650: Igaz hogi korczomaros volt, de ... az pinchebe hitta Sorbant, s ott tanaczolta hogi meg öllick [UstZ 8/64. 60]. 1657: ha azt tanácsoltam volna: subscribáld, mert rajtad az veszedelem, így én nagyságod ellen vétettem volna [KemÖn. 161]. 1661: aszt monda Csulai Vra(m), hogy ... az en Papi hivatalo(m) szerint kgdk len(m) tanaczlom hogy az vértől el idegenitse kgd az joszagot [Sófva BN; Ks 41. K]. 1665: Tanácsolja is igen Nagyságodnak s az országnak az úr ő nagysága, hogy az töröknek igyekezzék igen-igen kedvét keresni mindeken s ajándékkal is csendesíteni [TML III, 375 Teleki Mihály a fej-hez]. 1675: Kereszturi János Ura(m) ... ki s bé járt az Törvénytételkor, szintén ugy tanácslott, és kért mindennekre engemet, mint Vas János Ur(am) [WassLs Petrus Barabas de Albis^a (45) ns vall. Mich. Erdős, a nagyobb kancellária jur. notáriusának kezével. — "Hsz]. 1764: a nekie ellenkezett tanátsolván, midőn belém nem mértis kapni eleget gazolkodott masokkal, akikhez nállornál inkább illet, hogy ő véllé kedvetlen dolgokra ereszkedjenek [Középlak K; BfR]. 1767: az egész falu

Csordáját ... ezen Irtsaban termett fünek el praedálására hajtatták el, de ki parantsolatya, 's tanátsából nem tudom, mivel a falusiakat soha nem hallottam arról (!) tanátsolni [Mocs K; JHbK XLVIII/1. 9]. 1782: a mi magunk Tanátsából mentünk vala kaszálni Senki bennunket nem tanatsolt [uo.; i.h. LIII Magyar Mitre (32) jb vall.]. 1826: Magdas ... Bezdédre ment Complotatt tartottak Vintzével s azt Tanátsalták, hogy Magdas engemet innen ki Hányyan [Klic SzD; JHb BáLt]. 1847: Egyébiránt én nekiek nem egyebet tanácsoltam, mint azt, hogy tartsák magukat a csak most idézett két felséges rendeletekhez [VKp 169].

2. biztat vmire; a îndemna la ceva; anraten, zureden. 1586: aztis^a az Jgiarto Gieorgi tanacziabol deponaltam eo tanaczjlot arrais engem Az deponalans vtan ennekem feleletet czinalt mind az ket pörre [Kv; TJK IV/1. 619–20. — "A keresetet]. 1614: Innet az harcrol elszaladván Báthori András fejedelem, minthogy az székely főembereknek feleségek, pénzék Udvarhelyre szorult volt, mindazok látni és az fejedelmet is tanácslották arra, hogy arra menjenek [BTN² 48]. 1629: Filstich Péter kálvenista ember, az ki Bethlen Gábor fejedelemnek kedves embere vala ... tanácsolta az fejedelmet, hogy fél garasra váltsák be az fejedelem számára [Kv; KvE 158 SB. — "A hamis pénz]. 1657: képtelen mondas az, hogy az ki igaz atyafia, barátja volt volna, veszedelmére való dologra tanácslott volna [KemÖn. 162]. 1669: tanácslottam Hedri uramat is, álljon melléje^a, adják meg ketten ő nagyságának az ezer tallért [TML IV, 563 Teleki Mihály Nalácsi Istvánhoz. — "A só-árendás Szegedi Gyurica mellé]. 1673: óvástjabb tanácsolják mások ezután derék hadra császárt [TML VI, 547–8 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1705: Ezek után amikor elsőből megtorkolták volna, hogy pap és meg öreg ember lévén miért kellett arra tanácsolni Márton deákot, annak utáná másnap Acton Uram hozzája hívatta és mondotta, hogy a generálnak nincsen semmi idegenebb dolog, mint amikor kálvinista pappal vagyon dolga [WIN I, 375].

Szk: káros dologra ~. 1657: azelőtt engemet nagy summa-igérettel is arra nem bírhatott vala, mit hátrébb említtetem, hogy kötelességem sérelmével káros dologra tanácslanám, az fejedelemisszony is tölem titkolta az maga bolondságát [KemÖn. 140] * rosszra ~. 1840: Csatóné biztatta, házához bé fogadta — onnan Rettetre Szóktette, a káplárt Léányomat tractálták ... nem a' rosszra tanátsolni, hanem haza-kellett volna küldeni — jora inteni — de házamat meg rontani törekedtek [Dés; DLt 277].

3. szít; a ajta/indemna; anstiften, anfacnen. 1677: az én csekély elmém szerint is az ki porta ellen tanácsolná uramat ő kegyelmét hogy cselekedjék, az hazáját s urát, gyermekit sem szeretné [TML VII, 390 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz].

tanácsolón tanácsadóan; in mod sfătuitor; beratend, wohlmeinend. 1677: Néhai Bethlen Gábor Fejedelem, istenesen és tanácsolon gondolkodván, kezdete volt plántálni a' Fejérvári Collegiumot [AC 16–7].

tanácsolt ajánlott; recomand, indicat; empfohlen, angeraten. 1879: A Bocskoros katonát beküldtem neki, felhasználva részben az általa tanácsolt dolgokat is [PLev. 42 Petelei István Jakab Ödönhoz].

tanácsos I. fn 1. tanácsstag; consilier, membru în consiliu; Ratsperson, Rat, Ratsmitglied. 1591 k.: elsőszor a

gyilkost es azhoz tanachyossokat ra akartam hyuathny ... Ez föld törvénye szerent [UszT]. 1840: Beretz Városi Tanácsos Finta Moyses Ur^a [Bereck Hsz; HSzJP. — "37 éves valló]. 1843: Tudom bizonyosan hogy erkölctelen volt miolta ide S. Sz. Györgyre Tanácsosnak bé következett [Sszgy; HSzJP néhai Balog Miklos felesége Butak Sára (66) vall.]. 1856: Katrin Lajos Egerbegyi Tanácsos [Egerbegy TA; Tolvaly lev.].

Szk: ~ok *rendje*. 1823–1830: A négy fakultásbéli ordinarius professzorok^a a mi nagyatyánktól rendeltetett ranggal éljenek és a tanácsosok rendében legyenek [FogE 234. — "A göttingai egyetemen] * *bányászati* ~. 1846: Méltóságos királyi bányászati Tanácsos és királyi uradalmi Igazgató Ur [VKp 142] * *kincstári* ~. 1847: Kincstári tanácsos és a királyi s közügyek főigazgatója, pálosi méltóságos Donáth Sándor úr, igazgatói hivatalánál fogva, azt kérdezteti a tanútól letett hite után^a [VKp 206. — "Köv. a kérdés].

2. tanácsadó személy; sfetnic, sfäutitor; Ratgeber, Berater. 1589: Nagod mynekwnk paranczhyola, Hogy my el menne(n)k Topa Zent kyralyra ... Hogy my meg Ammonalunk, meg mondanuk, Sombory Lazlo vramnak eö Nagod az Nagod tanaczhyossanak, Es Arendatoranak ... hogy meg Engettesek az meg mondot Topa Zent kyralnak mynde(n) földey, kazallo Retej, Erdey, Zanto földey, berkey, Es mynden hatarynak Rectificatioia limitatioia [Szamosfva K; JHbK LVII. 40]. 1592 k.: azok az feo gilcosok ... azert hywtam az teterem fely hogy ezek az en megh holt czyganiomnak balintnak halalaban reszeszek es tanacziosok kiert mind az harmat gilcos felnek mondo(m) [UszT]. 1653: Generalis ki lett légyen akkor? nem tudom, hanem egy urat Imrefi Jánosnak hivnak vala a legfövebb tanácsosa az urak közül [ETA I, 104–5 NSz]. 1661: Tanácsosokat kerestek-e? megholtanak, vitéz embereket kívántok? megöletettek [Kemlr. 340]. 1662: Hozzá is tartotta ehhez ama szent király magát, mint a zsolártban feljegyeztette az Istennek lelke: a te parancsolatid én gyönyörűségem és tanácsosim [SKr 690]. 1664: kegyelmes Erdélyi fejedelem urunknak ö nagyságának egyik hűséges tanácsossának, nem Uramnak s atyámfliának adassék [TML III, 328 Teleki János Teleki Mihályhoz]. 1736: Hej Apaffi Mihály, miért nem fogadád szavát jó felséges uradnak s igaz hazafiai tanácsosidnak, bizony nem hoppansz vala ki az erdélyi fejedelemségből és talám hazádnak Erdélynek is jobban csik vala [MetTr 340]. 1757: Az Rettegiek meg remültenek erősen, nagy Sibongások Sokféle opiniok vadnak közöttük, egy Geréb nevű Csapodar N(eme)s ember vagyon közöttük, idősötske; ez hol egyiknél hol másiknál élődik ő az tanácsosok [Retteg/Kendilóna SzD; TKI Perlaki András Teleki Ádámhoz]. 1826: A Ngod és a Bétsi Tanácsossai által ki tett processusbeli hibáimot, tsak ugy tehettek volna ki, ha mindenik Pert egészszen megvisgálták, és az egész folyamattokkal esmeretesek lettek volna s velek edgyütt a Törvényeinkel is [Mv; Told. 7]. 1847: Bucsum-Pojénybe hol Kriznyik Todornál, Jánk Sándrunál szállást, s említett Krisznyik Todor, Jánk Sándru, Dángya Mákavéj és Zsurka vagy Bolondutz Nyikuláj voltak inkább tanácsosai [VKp 285].

Szk: *titkos* ~. 1764: Liber Báro Boros Jenői Korda György ur eö Exlja Felséges Császár, és Királyné Aszonyunk belső Titkos Tanácsossa, Udvari arany kolcsos Komomyikja [Kv; JHb IV/10].

II. mn 1. ajánlatos, helyes; recomandabil, indicat, potrivit; ratsam, empfohlen. 1662: Tanácsosabb volna azért

velek megalkudni és magának táborát elhagyván, másfelé békével elmenni [SKr 372]. 1664: Tanácsosnak tetszék öcsém urammal együtt, hogy Kegyelmednek látni elküldjem^a [TML III, 295 Boldvai Márton Teleki Mihályhoz. — "A Kot levelét]. 1665: Kegyelmed miulta oda be Erdélyben volt, azulta itt micsoda dolgok estek, Kegyelmednek is hogy értésére adjam, úgy végeztük Szeptán Ferencz urammal ... tanácsosnak tetszett mindkettőnknek, hogy Kegyelmednek meg irjam [TML III, 343–4 ua. ua-hoz]. 1673: Ellenséget az hazára vonni nem tanácsos | nem volna ... tanácsos vékony ítéletem szerint maga és mindnyájunk nagyobb akadályunkra s az sok ellenkező feleknek örömeire ezt az alkalmatlanságot nevelni és jobban czégeresíteni [TML VI, 421, 436 Bánfi Dienes ua-hoz]. 1677: Az király ő fölsége igyére s magára nézve is nem volna az^a tanácsos dolog | az is tanácsos dolog, ha rendeletlen dolgot nem követnek [TML VII, 434, 459 a fej. ua-hoz. — "A franciák elbocsátása]. XVIII. sz. eleje: A melly Lonak á marján alul van megesve a nyaka, nem tanácsos hosszu utra á felén indúlni, az illyen ló á menyiszer lépik, annyiszor á fejivelis rea inti [JHb 17/10 lótarási ut.]. 1710: Teleki^a mindjárt az országot német császár keziben ejti, mert ő változó elméjű ember, azért tanácsos dolog volna, ha a vezér megfogatná s a portára beküldené [CsH 163. — "Mihály]. 1759: az kis Antikonknak ujjabb csudálatos változása len, az melynek kimenetelég még az Vr Isten kglmes szent tetszését ez nyavalyáb(an) továbbra meg nem mutattya ... terhes állapotyáb(an) lévő kedves Társomat elhadni nem tartottam tanácsosnak [M.csesztve AF; Ks Mikes Antal lev.]. 1841: a' nagy Erdőbe tsak is a' Várhegy tetőn van egy kitsiny fiatal cserefás hely, melyet különösen meg kimélleni tanácsos [Gyalakuta MT; EHA].

Szk: ~nak állit. 1662: Hogy pedig már a budai vezér, Kenán passa nagy hadakkal Tömösvárnál gyülekezvén, maga mellé naponkint nagyobb-nagyobb öröket, sőt a portai fővezért is nyilván kívánná, még ezen derék hadaknak megegyezése nem lenne, hogy addig kellene vagy egy jeles vitézi próbát velek megtenni, a fejedelem tanácsosnak állítja vala [SKr 409] * ~nak íltelhet. 1662: Az lengyel generálok megértvén Krakkó alatt mind maga erdélyi, s mind moldvai hadaival, kozáksággal nagy temérdeki néppel Podolyán való pusztításokat, hogy az ország hadait kockára vetvén a micinkkel mostan szemben megvíhassanak, tanácsosnak nem íltelheték [SKr 353] * ~nak tart. 1676: Nem tartom tanácsosnak, hogy Kegyelmed mód nélkül lármát csináljon magának [TML VII, 209 Bethlen Miklós Teleki Mihályhoz]. 1705: nem tartották tanácsosnak lenni, hogy csak a Glöckelsperg generállal lévő corput indítsák befelé, hanem az egész armada is véle uniálván magát, harmincezeren jűnek bé Erdélybe [WIN I, 580]. 1782: mint hogy Anának előbbi tselekedetiért hitele nem egészen volt, féltette ... Irimiától, tanácsosnak tartotta Bocska Gligor oda hagyni Matskást [M.macskás K; Eszt-Mk]. 1848: Ambátor ezen tanúk vallomása bizonyos és határozott tudást foglal magában, mindazonáltal ezen tárgy a fenn tisztelt kegyelmes intézenyek által sürgettetvén, a hitelesítetnek további folytatása végett visszaküldeni tanácsosnak nem tartottam [VKp 294].

2. tanácsadó; poväititor; gut beraten, stets in Rat bereit, Ratgeber. 1657: (Kamuti Balázs) tanult, vitéz ember, tanácsos, de természetben és magaviselésében rusnya és igen forétyos és kegyetlen ember is vala | Lónyay Zsigmond, az ki noha kételenségből ide hajlott ember vala, igen értelmes és

tanácsos ember, de azért igen austriacus ember vala [KemÖn. 31, 262]. 1662: a gróf igen modestus, minden dologban nagy okossággal, móddal járó, okos, elmés, tanácsos ifjú ember vala | az idős koros és tanácsos emberek s az ország tanácsai is ... annyi elszedezettettek vala a halál által, hogy kevés számmal maradának [SKr 148, 321]. 1678: egy becsületes tanácsos ember velem nem volt, az kivel beszélgethettem volna [TML VIII, 263 Teleki Mihály Rhédei Ferenchez]. 1710: Már a Teleki Mihály practicája mind a Bánffy Dénes szívében Béli Pál ellen, mind ennek a másik ellen alkalmas gyűlötséget szerzett vala, mégis a két nagy okos, tanácsos, bölcs emberek eszékben nem vevék magokat, hogy mit akar Teleki Mihály [CsH 111]. 1769: Gróf Teleki Sámuel szollatt, hogy ... mátkásíthassa el gyűrű váltással, Gróf Bethlen Susánna Kedves Leányomat mint hogy az atyafiai és más tanácsos nagy emberek is mind azt javasolták [TSb 18 Árva gr. Keresztos Borbára lev.].

3. tanácsbeli (tag); in/din consiliu; dem Rat angehörend. 1633 u.: látván romlott városunk elei és tanácsos férfiai a megmaradott köznépkel, hogy oly veszedelmes és háborúságos időben mely igen jó volna bármely kicsiny erősség is: közönséges megegyezett akarattól a haza szállott nép a tanácssal együtt a jó Isten segédelmé által kezdők építeni a templom körül való törpe kerítést és kőfalat [Mv; EM XVIII, 449–50]. 1652: com(m)unicalliak ő kglmek(k)el es egy conse(n)sustol czelekedgyenek, keovetve(n) abba(n) Mosest Aront es az hetven tanácsos Veneket, kik egy Conse(n)susból moderaltak az Istennek nepet Ecclesiat [Kv; KvRLt X. A. 1]. 1666/1701: Isten itéletiből szegény Hazánk már annyira jutott, hogy Colosvár már veg Bástyája ... hogy azért azon difficultások csendesebb úton igazításba(n) vétethessenek ... egész országul rendeltük volt Tanácsos Atyánkfiait elő kgeket, elő kgek mellé betsülletes Atyánkfiait mind az három na(t)jából, kikis ... így dirimálták [KvLt 1/188 egy-1 végzés]. 1843: Mely vallomását Tanácsos Ferenczi Josefnek Fő Orátor Roth Pál ezen ki nyomozás 61k lapján tett vallomásában merőben igazságtalannak állítja [Dés; Dlt 1480].

tanácsosan bölcsen, megfontoltan; inlept, chibzuit; weiser, wohlüberlegt, gut beraten. 1662: amint a kimenetel megmutatta, tanácsosan is cselekedte volt, mert különben mind az országgal együtt forró öntetett volna alája | az hadi tanács s császár környül levő gróf német urak s egyéb főrendek ... így elmékedtek vala: az erdélyi fejedelem minden bizonnyal el nem futott, hanem nagy tanácsosan cselekedett volna, hogy az öfelsége olyan derekas ármádájával aperto marte, szembe való viadallal meg nem vívott, melyet igen okosan, tanácsosan azért cselekedett, hogy az egy harcnak szerencséje alatt nem akarta nagy dolgait kockáztatni [SKr 167, 226].

tanácsosképpen meggyőzően; cu chibzuială; ratsamerweise, überzeugend. 1699: az en kedves Feleségem Kapi Anna ... mikor azon idegenek között sokak(na)k elméjek ellenem meg kemenjűltek (!), fenekedtenek és utolsó romlasomra való tanácsokat forraltak, azok(na)k elméjüket, mind maga s mind mások által, nagy böltsen és tanácsosképpen Jsten után le tsendesítette, és az en hozzám való jó akaratra s békességre térítette [Mk Macskásy Boldizsár végr.].

tanácsoslevél tanácsadó levél; scrisoare care conține sfaturi/povețe; Brief mit Ratschlägen. 1732: kérem az M:

Urát hogy egy jó tanácsos levelivel saltem vaj Domokos Antal sogor Ur(am) által, ha teccik az M: Ur(na)k jovanaj egy jó dolgot, ő Ngok(na)k hogy mihez leg job legyen tartani magokat ő Ngok(na)k és tudam aszt meg fogadgyák ő Ngok a mit fog jovalnj az M: Ur [Kóród KK; Ks 99 Kornis Ferenc lev.].

tanácsosság 1. tanácsosi rang; demnitate de sfetnic; Rang eines Rats, Ratswürde. 1662: Az fejedelem tudván s látván Kemény Jánosnak még édesatyja környül hűséges szolgálatját, és hogy szép grátiával, elmével, tanácsossággal is látogatott volna Istentől, ottan igazgatásának első kezdetiben Vécs várát, hogy azt édes atyja is testamentumában neki hagyta volna, kezébe bocsátván, most Kornis Zsigmond halálával az ország főgenerálissága is rámaradt vala [SKr 307]. 1710 k.: A hosszas uralkodás által felfuvalkodtatván, akárkivel is könnyen összeveszett, mint Sárosi Jánossal: hogy tanácsosságában nem nagyságolta, reá izent [BÖn. 963].

2. bölcsesség; inleptciune; Rat (als Weisheit/Schlaueheit). 1710 k.: Nem gondolják azt meg, mennyi változás alá vettek az önálok letett Isten ajándéki, amelyeket öbennék mások becsüllenek. Nézd meg erre Jóh. 12: 16-tól fogva végig; Sámson ereje Jud. 16; Achitófél tanácsossága 2. Sám. 16: 17 [BÖn. 417].

tanácsos 1. megbeszél/tárgyal; a discuta; beratschlagen, besprechen, beraten. 1573: fogadianak az varossebol Egy hyw es Twdos p(ro)curator ky Twgion ely lamy az per dologban ... Az vtan teob Teorwen Twdo vramatis Thanachozwan, Teórwennel vygek vegre az vam dologat | keryk eo k. byro vramat ... hagi az meg holt feyedelem lewele Mellet talalya meg eo k. a fejedelmet, es Terekedye (!) feleole, Egiebeketis kyket Illyk eo kegnek Erreol Thanachozny, Mindenkeppen oltalmazan az varos zabadsagat | vegezzenek Mindent ely hagi Ne Maradyon az korra mikor chiak az tlerwenbe Eleh kellien allany, Ez mellett ha zwkseg az Iteleo Mestereketis Thanachozny [Kv; TanJk V/3. 70a, 77a, 88a].

2. tanácssal ellát; a sfătuí; (be)raten, einen/den Rat erteilen. 1586: Pechy Jstwan Coloswarat lakozo ... ezt valja ... mykoron En perletem volna Maglas Tamassal Nemyne meo eott forjnt feleol ... Engemet Jgarto Georgi Igazgatot es Tanachiozot kyt vallassak Maglas tamas Elle(n) meg az perbe(n) [Kv; TJK IV/1. 584a].

tanácsrend tanácsosi testület; membrii consiliului; Stand der Ratsherrn, Ratskörper. 1601: Myert hogy az fizetett nep ho pinzekert felette igen Sollicitálnak; az mely pinz penigh ez ideigh kezhez iwt, az Bizonios zwksegos heliekre, vgy-mint az vegbelieknek fizetesekre, az Pragay vtra, es az nyary expeditiokor keölchön fel kertt pinznek meg adasara el keölt ... ha penig az fizetett nepnek meg nem fizetnek nagy fogiatkozásunk keöwetkezhetik mind orzagul beleölle; Az migh penigh vyob adot zedwnk fel, az igen keső lezen, Ez okert kenzerítettwnk magunk kezöött pinzt zedni, melybol sem tanacz rend, sem egieb rendek nem wressek [Gyf; Ks 100 fej.]. 1613/1677: Tanács rendeknek, és Ország Gyűlésében-is mindeneknek libera voxot enged, minden féle panaszolkodásoknak, és igazságoknak elő-számlálására" [AC 22. — "Bethlen Gábor fejedelemmé választásakor eléje adott országilási, uralkodási feltételek]. 1664: mivel még nekem a salvus passust el nem hozták ... feletőbb nem si-

ethetek, az meg lévén, inkább sietek, de örömost mind urunknak ő nagyságának s mind az tanács rendnek újabb tudósítását és parancsolatját kívánám venni [TML III, 148 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. 1665: Az határjáró török felől irt Kegyelmed censuráját értjük. Még Kolosvárat látnunkben az tanácsrend felesen s az ország delegátusi közül is egyenihányan ott lévén, ez szerint concludáltak ő kegyelmek erről [TML III, 388 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1668: Az ő kegyelme^a censurája szerént ő nagysága az tanácsuraknak kiíratott, s az mi tetszeni fog az tanácsrendnek, olyan resolúcióval bocsátja el a csauzokat [TML IV, 299 Nalácz István ua-hoz. — "Bánfi Dienes"]. 1672: Ezek most minden dolgoknak determinatioját halasztának gyűlésekre, onnét urunkat találják meg, de bezzeg úgy hiszem, többször soha tanácsrend híre nélkül legkisebbhez is nem fognak [TML VI, 195 Teleki Mihály Bánfi Dieneshez]. 1676: Urunk az tanács rend ő nagyságok és ő kegyelmek híre nélkül semmit nem cselekszik [TML VII, 252 Baló László Teleki Mihályhoz]. 1682: Mint hogy most az Tüztől valo felelem mi(n)denút közonseges, rendeltük az Kormos Kemenczek(ne)k es rossz Kémenyek(ne)k Oculalasara. Assessor Uraimek között Kőrmendi szabo Janos Vr(ama)t, Tanacs rend Uraimek között Varga Tott Janos Hiripi Mihaly Uraimek az hutes Tizedesekkel együtt [Dés; Jk 18b]. 1684: Dezmásoknak rendeltük Assessor Uraimek között Boldisar Deak, Tánács rénd között Sárkadi Ferencz Vraimekat [Dés; Jk].

tanácsrendű a tanácsi testülethez tartozó; care face parte din consiliu; dem Ratsstand angehörend. 1685: Gidovalvi Peter Deák, tanácsrendűek [Dés; Jk].

tanácsstalan okatlan; necugetat, nesăbuit; unratsam, unklug. 1710 k.: Az ő világi és papi fejedelmeit és minden fő és alábbvaló rendeit megveréd olyan tanácsstalan viszátkodással, hogy ő a maga édes nemzetségeből királyt és királyi házat állítani nem tudá magának | Néha vak, néha tunya, kába emberre, asszonyra, leányra, bölcsőben síró csecsszopóra és gyakorta éretlen, tanácsstalan felderült ifjacsákra, reggel évv gyermekfejedelmekre veted vala az ő koronáját [BIm. 1040].

tanácsstalanul okatlanul, meggondolatlanul; în mod necugetat/nechibzuit; unklug, unüberlegt. 1662: Hegyessy János ... ahol a gyulai Mehmet alajbég derék dandárjával megállott vala, az előljáróba bocsátott törökök hátán, nagy vakmerőül és tanácsstalanul penetrált | Nadányi Mihály ... igen tanácsstalanul, vindictára, ingerkedésre nagy hajlandósággal viseltetik vala | a váras^a ereje azon puszták nagy árokkal való sáncoltatására fordítván és azon árokkal való sáncolás az igen nagy pusztán tizedek szerint nagy tanácsstalanul fosztatván, azon való sok munka és költség miatt a legszükségesebb helyeken való erősítése a várasnak igen nagy kárral hátravetődött vala [SKr 316, 486, 493. — "Nagyvárad"]. 1710 k.: az Isten másfelé vivé a tatárt, és műllemenék felesen a fejedelemasszonnyal Dévára a fejedelemeleibe, ki Lippa felé jött felette tanácsstalanul, az éhbel, döggel megholt hadnak majd talán a felével [BÖn. 735–6].

tanácsú vmilyen tanácsadó; care dă (anumite) sfaturi; ... Ratgeber, ... Rates. 1590: Az Zam weweo vrain, vgmint Nem Hamar Nem hertelen értelmew ferfiak, hanem értelmes lassu tanachuwak [Kv; TanJk I/1. 128–9]. 1657: az fe-

jedelemasszony mellett sok gonosz tanácsu emberek lévén, arra bírták, hogy megölessen [KemÖn. 136]. 1710: Apafi Mihály fejedelem ... testvérbátyja, Apafi István, nagy tanácsú s tekintetű úri ember, hirtelen meghala | Valának divánban nagy tanácsú, okos vezérek, kik a Béli Pál causáját igaznak látván, kívánják vala promoteálni, kivált a főlovászmester [CsH 100, 145].

tanácsul 1. tanácsi testületként, az egész tanács egyetértésével; cu acordul consiliului; (in seiner Eigenschaft) als Rat(skörper). 1581: Az zwreot feleol eo kegmek voxot kerdwen vegeztek hogy az Espotaly mester zent Mihaly nap elot harom nappal kezgie el az zwretet, Zent Mihaly napra penigh az Alhegiet erezzek megh eo kegmek tanachywl [Kv; TanJk V/3. 243b]. 1583: Kerik ... Biro vramat, hog eo kgme ... chinallion tanachul oly Instructiot, ky keowetkezendeo wdeokbennys observaltassek [Kv; i.h. V/3. 273b]. 1584: Az Lezzegeő legeniek feleől valamennel loba(n) tudnok eo kgmek tanachul wegezn [Kv; i.h. V/3. 281b]. 1597: Aaszsoniwnk w felsiege it litiben weszet wolt el fazakass petermek Egy few alia Mind hiaswl ... w keglemeket Tanachwl igen Solicitalta w kegyelmek megh hadgiak hogy fizessek Erette Neki f. 1 — [Kv; Szám. 7/XIV. 61 Masass Thamás sp kezével]. 1599: Ő km(e)k hagyasabol Tanaciul ... Atta(m) egy nehany Legennek váras penzt à 6. usq(ue) in 14 die octobr(is) [Kv; i.h. 8/VII. 4 A táborban lévő legényeknek adott hópénz-elszámolásból]. 1601: Myert penighogy sok feleol infestialiak az zomzedosok ha myben az Jspan Vrain eo kgmeket^a tanachul megh talialik ... legyenek minden segitsegel nekik [Kv; TanJk I/1. 386. — "A koródiakat"]. 1606: Biro vram confocaltatua(n) bennwnket Tanaciul az Tanaczly hazba, az Nemet Hadnagis ... el oluasta eleottwnk az Comissarius Decretumat [Kv; TJK VII/1. 81]. 1621: Tanaczul adattak volt eo kegmek enneke(m) Egy Com(m)issiot hogi az Direktorkotol p(er)cipialnek 5. forintot [Kv; Szám. 15b/IV. 31]. 1649: Eo Kegyelme Tanaczul az Birak vrain teorueniet azzal emendalliaik, hogy Kegyelmes Urunk(na)k eo Naga(na)k hvitel keotelezer Reuersalisos szolgálta volt vgy kellett volna uigiazni hogy miatta kara az fiscus(na)k ne essek [Kv; TJK VII/4. 385]. 1671: Eo kgmek Tanaczul az két fél Litigan-soknak reportalt attesta(tio)jokat assumalu(an), és pensitaluan ... per hoc J. ... kövesse meg az Actort [Kv; TJK XI/1. 44]. 1674: édes Bátyám uram ... tudom Kegyelmetek is jó rendben vévén az dolgot, válaszkol lesz rá, ha Isten tanácsul össze gyójtí Kegyelmeteket [TML VI, 585 Bornemisza Anna Teleki Mihályhoz]. 1675: Die 11 Ianuary Frater István és Hentes András Uramékat Feo Hadnagy Uram eo Kglme paranchiolattyabol holmi verekedésért citalattak az Szolga Bironak adtuk ... d 12 mellyet annak utánna Tanachiul le hadtanak, és velünkis le hagyattak [Kv; Szám. 34/LVI. 4]. 1677: Tetzet azért Tanácsul egyenlő értelemből, hogy Hidakat, Palánkot, a' Nemesség között, a' ki csinálni nem akarja az ő részét, a' régi bevett jo rend tartás Szerint; a' Kapitány élyen authoritassával ... s' hajtassa-bé joszágát, s' csináltassa-meg azzal [AC 227].

2. tanácsosként, tanácsadóként; ca/in calitate de sfetnic/sfătuitor; als Ratsherr, als Ratgeber. 1585: 16 Marty B(iro) Vra(m) Tanaczol kuldot wala Ala olach Sukra az el mosot hatar domb Latnia [Kv; Szám. 3b/XVIII. 3b Gellien Imre sp kezével]. 1586: 2 februar: az louas legin Gergeolj viszi Szent Mihaly foluara az kit Tanachiwl kwitek az zeoniegeot Meniekszeoiere attam — / 25 [Kv; i.h. 3/XXIV. 46]. 1595:

15. Septemb(ris) Zegedi Gaspárt es Zöcs Gaspar Wrajmat küldek 8 km(e)k Tanaczul az Nemet fegyüereseke eleyben [Kv; i.h. 6/XVIIa. 185 ifj. Heltai Gáspár sp kezével]. 1621: Kis Janos mestert eö kgk Tanachiul kwldue(n) Eordeogh kerezturna^a Eggietmas färago zerzamat visze(n) oda ... Atam neki ... d 25 [Kv; i.h. 15b/XI. 284. — *K].

3. tanácsképpen; ca sfat/povață; als Ratschlag. Szk: ~ ad. 1582: Barbara Thimar Gergel vra(m) felesége ... fassa est ... hog Tot mihalis az leany Apia kert engemet, mit Adnek tanachul, mert Nireo Kalman Zeoleot Igirt volna hog chak el titkollia a dolgot [Kv; TJK IV/1. 38]. 1627: Kopa Georgy ... azt monda hogy eove az az szeoleo melyre kepest mi ugian tanaczul adgiuk vala neki, maga penig Foris Gergely Vr(arm) peczetetis ad vala, hogy ha eove tilozion el annak meg osztasatol, de nem tilta [Galambod MT; Told. 26]. 1661: adak tanaczul hogy ha megh Eskettettyuk annak utanna semmit nem kereskedhetünk raitok [Sófva BN; Ks 41. K]. 1710 k.: adák a kenyeres társaim tanácsul, hogy minden reggel egy-egy pipa tubákat szíjjak fel; elkezdém, de nemhogy használt volna, a fejem is megbolondult tőle [BÖn. 578] * ~ hagy. 1763: Azt hagyom azért tanácsul, hogy az ilyen negyednapi hidegből senki magát ne siessen kivenni s ne is cselekedje magától [RettE 158].

tanácsúr 1. városi tanácsstag; consilier orășenesc; Ratsherr, Stadtrat (sherr). 1571: Byro es az Tanachy vram weottek voldt (!) ket keobel búzat veriasnetül probara hogy mynth agyak az Syteok az kenyeret [Kv; Szám. 1/XIII. 431]. 1591: pwspeak vram Meniezeyere veottem az Tanach vram akarattyabol Veres peterne Azzonyomtol egy zeonyegeth f 11 d — [Kv; i.h. 5/X. 27]. 1620: Anno Dni 1620 Die 12 January Eö keglmek az Tanacz vram az Castely epwletire Vetettenek adot [Mv; APol. I. 153A] | Anno D(omi)ni 1620 Die 14 Eo Kegteol az Tanacz Uraitmol, Vär epwletire, es az Varosnak egieb fele sok szwksegere rendelt ... ado [Mv; MvLt AConr. ACC]. 1621: Hogy az Nyolczua(n) Darabontot eo kemek meginditak Tanaczi Vrajm hagasabol feozetot eo kemeknek Ebedre^a [Kv; Szám. 15b/IX. 203. — *Köv. a fels.].

Szk: ifjú ~. 1653: Noha látom mostan azt, hogy elhagyták az emberek az építést^a megunták, nincsen becsületti, maga most más állapottal vagyon építve a mi jámbor atyáink ipariája által; mely industria, látom világosan, hogy a mostani ifjú tanács uraimtól eltávozott és teljességgel elfogyott [ETA I, 93 NSz. — *A kastélyét].

2. fejedelmi tanács tagja; membru in consiliul principelui; Mitglied des fürstlichen Rats. 1581: Ezeknek wtanna kegielmes wram be mentem az tanach vrakhoz minden keppen meg Bezzellettem es Elejkbm attam Ez vj kezdet hazaknak el haniatassomat ... az tanach wrak Engemet meg tartoztatanak es semmi keppen az teob attánk fíajwal hazamhoz mennj Jllien niomorw niawialias állapotomba(n) nem Engedenek [Gyf; Törzs. Kornis Mihály a fej-hez]. 1599: Biro vram utetet ... I. Tonna Lemoniat ... f 6 2. Tonna eóreg eleuen Geombert ... f 1 d 60. Ezeket eö kigjelmek vrunknak es az Tanachi vraknak osztogattak el [Kv; Szám. 8/XIII. 37 Szabó András sp kezével]. 1634: melletünk leueő Tanacs Ur hiveinknek edgyező tetczesekbeöl Jnuocauit Vasamapra, mely az iöduendeő Pünkeösd hauanak 13 napijan leszen; rendeltünk Orszagul hüseghteknek generalis gyűlést Feiervari varasunkban celebralni [Thor. X/1 fej.]. 1662: Azért önagyága jó itileti s a tanácsurak jó tetszése, ha meg kell vélek szemtül szemben, aperto marte

harcolni, azok, ő magok és a velek levő hadak után csak harmad nap alatt is az szécseáni mezőkre is alá érkezhetnek [SKr 219]. 1671: Minemü controversia legyen somlyai jószág és annak summája depositioja végett becsületes tanácsúr Bánfi Dienes uram és Gyerőfi György uramék között, elhittük bizonyoson [TML V, 662 a fej. Teleki Mihályhoz]. 1675: Kegyelmedet is azért ... kérjük ... mind az mi kegyelmes urunk ő nagysága s mind pedig tekintetes tanácsúr hívei ő kegyelmek s ő nagyságok és ő kegyelmek előtt mennél jobban s hasznosabban lehet a maga szép elméje szerint is valamit hamarjában legjobbat feltalálhat, nemzetünkért fáradozni s törekedni ne nehezeltjen [TML VII, 113 Vesselenyi Pál, Kende Gábor és Kubinyi László ua-hoz]. 1677: Mai napon érkezvén meg Boros, ki által mit irjanak az magyar követek nekünk is, de Kende és Keczer uramék is Kegyelmednek mit irjanak, kit magunk is látunk, és több böcsületes tanácsúr hiveinknek, in veris paribus elküldöttük, Kegyelmednél nyilván vagyon [TML VII, 398 ua. ua-hoz]. 1678: Tanacs Vr hiveinek böls itiletek, es egyező értelmekből, méltoszassek keg(ye)l(me)se(n) ... ezen Controversiamban olly dispositiot tenni, igassagomban ne bantodgyam meg [Törzs. Osdolai Kun István a fej-hez]. 1679: meg tekintvén becsülletes tanacs Vr hiveink(ne)k Boér Sigmond Vr(arm) eö kgle mostani Fogarasi fő Porkolábunk mellett való instantiájokat mind pedig magana(n)k Boér Sigmond Vr(ama)k, az mosta(n)ji szegény hazánk(na)k majd szintén utolsó veszedelméhez közelített és már ls(te)n kegyelméből meg csendesedett dolgaiban meg mutatott forgolódását és hűségét ... ennekokaért ... Fogaras földén Parró nevő faluba(n) lakó^a ... jobbágyokat ... nyolczszáz nyolczva(n) magiari forintokba(n), adtuk, co(n)-feraltuk, inscribáltuk és impignoráltuk [Incz. VI. 29 fej. — *Köv. 13 jb és egy fugitivus fels.]. 1684: Tekintetes és Nemzetes megh hitt Becsülletes Tanács ur hűvünket is akkorra Mikes Kelemen Vr(ama)t expedialtuk Kgltek közze [UszLt IX. 76. 18 fej.]. 1691: Az mű kegyelmes urunk eö nagysága és méltóságos tanács urak eö nagyságok s eö kegyelmek, egyszers-mind praefectus uram tekintetes nemzetes Fabián János uram eö kegyelme paranczolatyokból az csiki uas hámosi gonduseletnek tisztire introducálván tekintetes, nemzetes Sándor János uramat, mű általunk inuentallattanak az eö nagyságok csiki uas hámosán leueő, és ahoz tartozandó bonumok [CsVh 113]. 1710 k.: Az atyám Barcsai visszamenéséig a tanácsurakkal a locumtenentián volt Erdélyben [BÖn. 566]. 1736: Régen az tanács urakon és nagyságos urakon kívül azért haragusznak vala meg ha úmak mondják vala: ma nézd meg, egy elévárosi ember is ha úmak nem mondod, feldúzza az orrát [MetTr 357].

Szk: gubernális szász ~. 1705: Déleüst pediglen voltunk az megyesi polgármester és gubernális szász tanácsúr, Conrad Sándor uram fia feleségének temetésére [WVN I, 371] * pápista ~. 1670: Hogy ha az pápista tanács urakkal ő nagysága közleni akarja, azoknak in paribus oda nem kell küldeni az levelet, hanem Haller János uramat ő nagysága oda hivathatja Fejérvárra [TML V, 383 Bethlen János Teleki Mihályhoz].

tanácsuraság tanácsúri tisztség; funcție de consilier; Ratshernschaft. 1657: Az atyám, látván az változó állapotokat, Kolosvárat az praesidentsséget és tanácsuraságot resignálta, nem akarván egyik részre is köteles lenni [KemÖn. 128]. 1662: Mikó Ferenc ... Bethlen fejedelem hűséges szolgálatjáért a csik-, gyergyó- és kászonszékbeli

főkapitányságra, főkomornyikságra és tanácsuraságra mozdított vala [SKr 157]. 1670: Azt mondja urunk ő nagysága, hogy az tanácsuraságot is Kegyelmednek az jöendő országgyűlésén megadja, ha addig jó rendben állíthatni az huszti dolgokat, hogy Kegyelmed is akkorra bejöhessen [TML V, 44 Székely László Teleki Mihályhoz]. 1705: hogy ha nem ad olyan erős levelet^a, ebben a mostani tanácsuraságban nem lehet megmaradni [WIN I, 571. — Haller János arról, hogy a fiát kiátkozza az örökségből]. 1710: Uram, már kegyelmed Isten akaratiából a tanácsuraságba belépett, már van kegyelmednek módja, ha akar, szegény uram dolgában segíteni^a [Csh 176–7. — "Az író anyjának szavai]. 1710 k.: A száz törvény sententiázta volt ötlet csigázásra, lófarkon való vondozásra és kerékben való törésre, de tisztei és tanácsuraságára nézve, a mű intésünk is előtök lévén, hagyták fövetelre [BÖn. 955].

Szk: ~ra promoteál. 1710: Székely László ... apja Teleki Mihály atyjának jószágiban tisztartója lévén, a fiát, Székely Lászlót maga mellé vévén, a fejedelem udvarában commendálá, és postamesterségre, azután tanácsuraságra is promoteválá [Csh 114].

tanácsúri tanácsosi; de consilier; ratsherrlich. 1676: tekintetben vévén Tekéntetes és Nemzetes Keresdi Bethlen Gergely Uramnak ... mi hozzánk, s édes Hazájához is gyakorlott hűséges kedvességét ... Udvarhelyszéki Székbeli Fő Kapitányság(nak) hivatalyival jutalmazta<tni> kívánnuk kglsségünkéből: rendelvén Becsületes Tanács Uri és Fő rendben lévő Hiveinket^a ... Kgltek eleiben való Instellatiójára [Uslt IX/76, 4 fejt. — "Köv. a fels.]. 1682: Ez rajtunk forgo, és sok tekintetekbe(n) el kerülhetete(n) szoros állapotokhoz képest bizonyos summa penzt, buzát és zabotis ketenitettünk mellettünk levő becsületes Tanács vri, és fő rendű Deputatus Hiveink velünk megédiezt teccésekből bizonyos szemeljekre sub spe futura restitutur az elő Felsege Vitezi számokra fel vetnünk [Borb. I fejt.].

tanakodik töpreng, latolgat vmit; a chibzui/medita; (untereinander) beratschlagen, (sich) beraten, herumraten, nachdenken, überlegen. 1783: Nanya Makavéj bé ment a Házunkban, és két gyapjamat el lopta, melyet egy atyámfia meg látván midőn tanakadtunk volna felette, azt mondotta nekünk hogy itt bizony Nanya Makavéj járt, azért nemis más dolga ... én meg mondtam azon Udvari Bironak kiis magára váltota hogy meg adatnak a gyapjaim s így az egyik gyapjam megis került [Faragó K; GyL. Optika Lup (60) jb vall.]. 1843: magába tanakadva [Dés; DLt 65] | Tudom egyébaránt azt is, hogy régebben idősebb Farkas Sándor és Simonka urakkal is szövetkeztek ezen helységek, s tanakodtak együtt a faluk peres dolgában [VKp 110].

tanakozás töprengés, latolgatás; chibzuialá, chibzuire; Grubelci. 1841: több beszélgetéseink tanakozásaink után égszer azt mondá aposom [KLev. 11].

tanakozik töpreng, latolgat vmit; a chibzui/medita; (darüber) nachsinnen, grübeln, herumraten. 1812: az előtt való este le feküdtem az ide való Esperest is velem egy házba hálván éppen akkor mikor reggel azon tanakoznánk hogy a' Milgos Annyát Feleségemnek az előtti este lett hibémért meg kövessem ... be jó az Annya a' Leányával azon házba a' melybe és feküve voltam ... a' nagy Asszony az Ágyamhoz jó és meg fogja a' kezeimet a' Leánya el vészi az Espe-

rest páltzáját és egy másra út az ágyba [Héderfája KK; IB gr. iktári Bethlen Sámuel nyil.]. 1841: tanakoztunk hogy? és minő módon tsinálhatánk pénzt belőle [KLev. 11].

tanál I. talál

tanár profesor; Lehrer, Professor. 1861: A' fel szenteendő Papokat vi'gálni fogja Sz. Udvarhelyi Tanár Kiss Ferentz ur [Gyalu K; Rak 60 esp kl]. 1863: A' felszenteendő ifju papokat kérdezendő cenzorok kérdenek T. Décsai Károly és T. Garda József N. Enyedi Tanárok [uo.; Rak 78].

tanári tanárookra vonatkozó, tanárokat érintő; profesoral; Lehrer-, Professoren-, professoral, professorenhaf. Szk: ~értekezlet. 1868: Az erdélyi fő- és középtanodák tanári értekezlete f. év és hó 25ik s következő napjain lesz Kolozsvárt, melyre a tanodai előjáróság meg hív mindent ki a tanügy iránt érdekeltséggel viseltetik [M.bikal K; Rak 167]. 1870 k./1914: Sedria: iskolai törvényszék, mely fegyelmi esetekben ítélkezett. Hívták conferentiának is; de ez inkább a tanári s tanítói didaktikai értekezletek neve volt [Mv; MvÉrt. 43].

tanárság tanári állás; post de profesor; Professorenamt, Lehramt. 1879: Hidd el nekem, hogy Tolnai az összegyűjtött téglából, malterből és fővényből lépcsőt rak — lépcsőt egyetemi tanárságra [PLev. 49 Petelei István Jakab Ödönhoz].

tánc I. zene, ének ütemére végzett ritmikus mozgás, táncolás; dans; Tanz. 1573: Tamas deak gergel deak zolgaia azt vallia hogi Tyztesseges Mwltasagat és Thancat latta gergel deaknenak az ely mwlt farsangba, de soha semy tyzettelent dolgot hozza nem latot [Kv; Tjk III/3. 98]. 1599: Hozzw Martonne Katalin ... vallja ... az Tanachban en vake kezén Darabosnak hyrtelenséget az Tanch keozben fordula megh es vgy eote archul konch palt, mely archul eotesre ingen meg sem haborodek rajta [Kv; Tjk VI/1. 327]. 1653: Báthori Gábor magát adá csak a nagy dobzódásnak, táncznak és tétova járásnak [ETA I, 111 NSz]. 1654: Az Modi Thamas hazanal ualo lakodalomkor mideőn jmmar az Tanczhoz kezdettünk uolna hallam egikor hogi mondanj kezdek Pap tancz, pap tancz [Ksz; BLt 7 Kaszony Andras Vice Kiralj Biro vall.]. 1670: ő kglme erővel kényszerítette az ifiakot a' tantzra [Bodola Hsz; BLt]. 1734: Mint hógj magam is vigáztam az Urfiakra tudom hógj vigadaztanak, kiáltoztanak, tánczot jelentő dobogást is hallattam, az N. Milgos Ur Házánál de kik voltanak azon Conversatiokban interessatusok nem tudom [Kv; TKI Mich. Udvarhelyi (63) prof. theol. nyil.]. 1736: Mikor, megittasodván, asztaltól fölkeltenek, majd hajnalig mind táncz volt [MetTr 398]. 1771: Nagy Bötökben adventi napokban és Vasárnapon ként (!) is száma nélkül hallottam a Milgos Graf Haller Péter Ur ő Nga kortsomáján Musikálást és Tancztat [Dés; DLt 321. 46a]. 1823: Vas Susánna ... tántz közbe Csernátoni Samuel Uramot ott hatta [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/827-hez Déé (!) Antalné Csarvási Susánna (22) ns vall.]. 1854: a' verekedés tántzbol kezdődött [Mv; Újf. 2 Soós Josef Újfalvi Sándorhoz].

Án. 1674: Tantz (kutya) [EM XLIX, 535]. 1676: Tanz (agár) [EM XLIX, 536].

Szk: A. ~ba indul. 1591: Nagi Mathias, Lenczes vram zolgaia ... vallia ... Az mulatas keozbe mikor tanczba In-

dultunk volna, Az Varadi Mihali Inassais az tanczba mene, mikor el vegeztek vala az tanczot, kezde mondani Varadi Mihali hogi megh zereztek az tanczot, monda erre az zolgaia hogi eo nem tanczolna, mert mostis megh czúfoltak [Kv; TJK V/1. 169]. 1597: Zilagy Istwanne Lucza vallia ... foga az leginy az Azzont tanczba indulanak, vgia(n) az Tanczbol mind kette(n) ki kerekedenek az ayton, my nem tudhatok howa leonek [Kv; TJK VI/1. 24] * ~ba kerekedik. 1630: azuta(n) hogi tanczba(n) kerekedenek latam hogi Banhazi Uramnak kard vala az oldala(n) [Mv; MvLt 290. 196a]. 1823: a mult Esztendő vége felé tántz lévén itten a szomszédomba Nms Déé Antal uramnál ... oda érkezett Szabo Josef uram is a Feleségivel, és hárman Bort kezdetek innya az örmennyel, azután Szabó Josef uram a Feleségivel együtt tántzba kerekedtek [Radnótfája MT; TLt Praes. ir. 65/827-hez Csarvási Györgyné Benedek Klára (26) vall.] * ~ot jár. 1666: Az én egészségemért is egy tánczot járjon Kegyelmed az kegyesekkel [TML III, 544 Nalácz István Teleki Mihályhoz] * ~ot üz. 1740: Kornis Sigmond eő Nágán ... Udvarbirája ... Vendégséget, Vigaságot, tánczot üdött e gyakran az Vdvarban és kikkel? [BSz; Ks 54. 72 vk] * ~ot von. 1570: Margith pal deakne hity zerezt vallya ... Az Zabo Janosne zyr (!) volt es zytkozodyk volt hogy Nem Jeo alah az Trombitas Az fychor Bestie kwrwafya hogi vonna Thanchot tancholnak paysos Janossal, Mykor ely Jeot volna, Mond az paysos Janosnak vygh ely az Thanchba es hordoz Mynt Joban lehet az fychor bestie kwrwafya Bozzwsagára [Kv; TJK III/2. 26] * eljárja a ~ot. 1802: én e gazda kérésére a tántz osztást fel vállalván azt mondam nékik, tsak várakozzanak, mert mihelyt ezen tántzot eljárák mindgyárt keteknek is tánczot adok [F.torja Hsz; HSzJP Keresztes Joseff (30) gy. kat. vall.] * osztja a ~ot. 1657: Munkácson azért vagy harmadnapig vígan lakánk, én bort nem ittam; hanem az fejedelemasszonyok voltak ottmaradtot malozsái, azt ittam; Balling, kit azelőtt székben hordoztanak vala fejedelemasszony ott lételekor, osztja vala a táncot, s járja is vala, kobzát is elővette, kinek az akkori időben leghíresebb mestere vala [KernOn. 150]. — B. bundás ~ 1760: A táncolásban tudom az én értemre, hogy mikor hozzáfogtak elsőbber sétáló vagyis lassú táncokat húztak, annak utána szaporább magyar táncot, emellett bundás-, tőkés-, siket-, tolvaj-, borbély-, tapsi-, egeres-, reverentiás-táncokat nagy mulatsággal jártunk [RettE 100] * egeres ~ → bundás ~ * hízkelkedő ~. 1680 k./1715 k.: A hízkelkedő Táncz, dolozzal tör fejet Harczon vitéz kardja honoral széd fejet [Rosenyai, HorTurc. 174] * lassú ~ → bundás ~ * magyar ~ → bundás ~ * menyasszony ~a. 1736: Kihozván, az hegedűsök csakhamar vonni kezdeték az menyasszony tánczát; mikor azt el kezdeték vonni, az menyasszonyt osztották az násznagynak, ki is kettőt-hármat kerülven véle, kezét fogva oda vitte az hol az menyasszony apja, anyja, atyafiai állottanak, azoktól elbúcsúztatta [MetTr. 387. — * A menyasszonyt] * nemzeti ~. 1823–1830: Iglau Morvának fővárosa ... Vacsora után bába mentünk ... Az alsó házban nemzeti tánc folyt. Ez a tánc igen könnyű és serény embernek való [FogE 174] * oláh ~. 1657: Asztalhoz ülés előtt ötven vagy hatvan úri főasszonyok, leányok egymás kezeket fogván néha kerekén s néha hosszan nyúlván rop-ták az oláh táncot, igen friss köntösösök, kiknek nézői voltak az férfiak csak, de köztök egy férfi sem volt; hanem legelől egy vén hopmester süvegvetve palcájával tapott, mint tőle lehetett [KernOn. 265] * reverenciás ~ →

bundás ~ * sétáló ~ → bundás ~ * siket ~ → bundás ~ * siklódó ~. 1823–1830: Most vén korában is időt töltött ember, ugrik, siklódó táncot jár, pedig csak hogy felszentelték papnak 1783-ban a sárdi híres színóduiban, 42 esztendeje [FogE 154] * szapora ~ → bundás ~ * szentháromság ~a. 1762: Bölöni Dombói Péter eő kegyelme: a Sz: Háromság tánczát az Hegedűs Czigánnyal vonatni, s másokat az Táncz járásra nogotni, s izgatni nem irtozott [Torda; TJKT V. 112] * tapsi ~ → bundás ~ * tolvaj ~ → bundás ~ * tőkés ~ → bundás ~ * verbunkos ~. 1829 k.: Ezen Director ... azzal a fonák principium(m)al nem leszen fel ruházva, hogy a Kotzéline Ember gyűlölés és meg bánásában Eulaliával verbunkas tántzot tánczolhasson [Kv; KvSzLzt].

Sz: a Csipkés ~ára ne jussak. 1830: fenyegetett hogy véremet meg issza — már kün jámi is félek nehogy én is a szegény Csipkés tántzára ne jussak [Dés; DLt 902] * könnyű Katót ~ba vinni. 1811: Minthogy igen könnyű Katót tántzba vinni, Mintégy erőltetve, de repeslő szível Igy felel [ArE 205] * láb nélkül indul ~ba. 1676: Balassa uram láb nélkül indult volt táncban, hamar belefáradott; visszahozták. Ő is, nyavalyás, az török földire indult volt királyság vagy fejedelemség keresni, az mint hallom [TML VII, 259 Haller János Teleki Mihályhoz] * nem fog senki ~ba menni. 1619: ezek felől Nagyságod egy álommal s édesbél többet aludjék, mert bizony heában fognak hegedülni, nem fog senki táncokba menni, ha valaha valami emberekben ez világon tökéletesség vagyon [BTN² 186] * az oláh pap ~ára rántat. 1748: Ha mindazonáltal Néhai Gróff Teleki János Vr volna itt most a Feő Tiszt, talán eddig aztis a' Kövár Vidéki Oláh Pap tánczára rántatta volna [Hadad Sz; Ks 27. XVIIb] * ő a ~ban, én a sáncban. 1668: Tartok attúl, Kegyelmed az táncban s én az sáncban; Kegyelmed iszik s én vívok [TML IV, 314–5 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz] * vkinek a ~ára vonsz. 1653: Megértvén a fejedelem a Bethlen Gábor elmenését, elküldé a portára Géczi Andrást: „hogy ott az állapotot — miben légyen — megsejmelje és jó választ hozzon a portáról”. De nem hozza semmi választ, hanem oda marada. Azt hiszem, hogy nem akart szembe lenni Báthori Gáborral, félt azon hogy a Nagy András tánczára vonsz, minthogy Brassóban lakék azelőtt a több árulókkal [ETA I, 110 NSz. — * Nagy Andrást ... a brassai árulattásért levágatá”] * vkinek a ~ától tart. 1674: Veselényi uram s mind az egész deputatusok Kis Jenőben szállottak; hihető, az Lóciék tánczátul tartottak [TML VI, 564 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz].

2. bál, táncmulatság; bál, petrecere (publicá) cu dans; Tanzunterhaltung, Tanzfest. 1739: parancsoljuk kegyelmeiteknek, publicáltassa ujjolag ezen edictumot^a A kik e prioribus nem observálnak, notálja, a községet pedig ad observandum compellálja, a contravenienseket poenázza, magok^b pedig praealjanak masoknak exemplo bono vendég-ség, táncz, musika absolute, tiltassék meg, nem lévén mostani időhöz való [SzO VIII, 399 gub. — * A bójt szigorú megtartásáról. ^a A tiszték]. 1746: a Falusi Legények Tántzra és az egész Falu is holmi tanácskazassakra oda gyűltenek [Kissajó BN; Ks 7. XX. 19]. 1763: Ezzel kikerekedvén Kristóf Flora a Paptól a Tántz felé a Battyához Kristóf Gli- gorhoz méne [Nagyida K; Told. 9]. 1767: az En házomhoz jöven a Legények midőn az Tánczot meg indították volna hamar bé jöve utánok az öreg Kocsis Ferencz [Bethlenszmiklós KK; BK. Kun Eva Gomboz Mihály felesége (42) vall.]. 1769: Vasárnapokon s más Innepeken ugy Satoros Innepeken sohultis gyűlesek Tanczra itlara ne legyenek

[Uslt XIII. 97]. 1782: Ennek előtte körül 4 esztendővel táncz lévén Fugát Jován Csűrben, láttam akkor hogy a Plésa Sziméndra Leányán Ráfilán egy gyots rokoja lévén Tyiu Pávelnek Felesége meg fogá, mondván hogy bizonyos az eő el lopot rokojája volna [Bukuresd H; Ks 113 Vegyes ir.]. 1800: nem vala ben hanem Farkasnéit táncz volt ottan lévén [Kvh; HSzj *bog* al.]. 1843: (Meghalt) Harkó Kata — fél éves, az anyja a tánczbul haza jöven, éjjel meg nyomta [Nagykapus K; Rák 11].

3. táncoló, bálozó; dansator; Tänzer, Tänzerin. 1827: Már Jón 27 Eszt(endős) Confrontáltatván Ránta Vonujjal Vallomásában változtatást téssen ezek szerint, hogy nem tudja ... amikor a' Szt Miháji Hérészesek (!) oda jöttek Nyértzére a' Fújurássokat mellyik ragadta elébb Mejbé ... hanem mikor onnan ki jött látta a' fújurással hogy Mejbé volt fogatkozva ... jo kedve lévén Ránta Vonujnak azt kiáltotta a' Fújurásnak ájj meg egy kitsit fújj nekem is egyet ... Ránta Vonuj ... a' Tántzokat (igy!) el szélesztette a' Fújurájokat el vette [Nyérce K; KLev.].

táncjárás táncolás; dans; Tanzen. 1762: Bölöni Domboi Péter eő kegyelme: a Sz: Háromság tánczát az Hegedűs Czigánnyal vonatni, s másokat az Táncz járásra nogotni, s izzgatni nem irtozott [Torda; TJKt V. 112].

táncol zenére ritmikus mozgást végez; a dansa; tanzen. 1570: Margith pol deakne hity zerent vallya ... Az Zabo Jansone zyr (!) volt es zytkozodyk volt hogy Nem Jeo alah az Trombitas Az fychor Bestie kwrwafya hogy vonna Thanchot tancholnak paysos Janossal, Mykor ely Jeot volna, Mond az paysos Janosnak vygh ely az Thanchba es hordoz Mynt Joban lehet az fychor bestie kwrwafya Bozzwsagara [Kv; TJK III/2. 26]. 1572: Katalin Molnar Demeterne azt vallya hogi latta az chiaky Deaky Igen tartottak hegedws lanosnehoz mykor az aztalos leorinch hazanal lakyk, vgan laktak Sytték (!) feoztek lttak tancholtak [Kv; TJK III/3. 33]. 1573: Kalmar Janos hity zerent vallia hogi ... mykor Az gergel deakne zomsedsagaba Mennegzeo volna, volta-nak Mennegzeo Nepeyben az gergel deakne hazanalis kyk thancholnak volt, Eo is akar oda Be Menny de Nem bochat-ia, hanem Mond onnat beleol Az zekeres lacab fia Meny-netek ely ti Innet Mert Nem vatok keduessek [Kv; TJK III/3. 153]. 1614: Lattam aztis hogy Dengelegyhine Azzoniomat megheőlelte, Tanczolt s uigan lakott uelle az feye-delem [SzB; Vlt 53/5267 Th. Karaznai (50) fej-i szakács-mester vall.]. 1633: Mikor en haza menek latam hogy az mi hazunknal az katonak az Leaniokkal tanczolnak [Mv; MvLt 290. 118a]. 1637: Ezt hallottam amaz banczi cigizantul ejel hogi ki jöue onnet Teőreő lanosnetul, mert ezen etszka ugyan renget az haz bele ugi tanczoltak s törbezoltak [Mv; i.h. 291. 89a]. 1643: senki Cziurben, avagi korczionan egi-ben győlven ne tancziollianak [HSzj *csűr* al.]. 1653: Báthori Gábornak vala egy nagy kövér asszony a felesége, de talám nem szerette felette igen nagyon; mert Görgényben lakott a felesége, de ő maga szélyel az országban vendégeskedék, tanczola és nem tudom mint viselte magát [ETA I, 104 NSz]. 1687: En nalam leven a' Ser Korczo, melly(nek) lehet mar őt vag hat hete, oda jövenek hozzam ser innya Komsa Mark, egy Birivoi Pakurajral (!) együt, Ujian egjüt is ivanak, Opra Many es Raduly Hertseggek külön ivának, egykor meg részegednek Sokat tanczalanak, leven Hertse-gjanak egy baltaja, mellyet a' pakurar az Eőve alla vonna, es ugis Sokat tantsalla, egy üdő mulva el mene az Pakurár az

baltaval es Komsa Markal együt, az Pakuramnak egy lantsa-ja leven ot hadta az hazomba [Hurez F; Szád. Juon Gonj felesége Maria (30) jőb vall.]. 1700: az egész falubeli iffiuság satoros Innepeken, s vasnapokonnis az Kertész házánál tánczoltak [Szentdemeter U; Ks 90]. 1704: Ma hét kurvát egyszersmind a hóhérok a tanácsháztól kikésérvén, minde-niket kézen fogván, hegedűszónál kisírték a pellengérhez, holott táncolva háromszor megkerülvén a pellengért, azután ugyan táncolva hegedűszónál kikísérték és kicsopták a ka-pun [WIN I, 98]. 1736: Asztalról felkelvén ... azután tán-czolni kezdettek, nem ugrándoztak kecskemódon, mint most, hanem szép halkal járták, gyakorta kiáltván: három az táncz [MetTr 331]. 1771: Molnár Andrásné házánál még most* is Musikálnak Tánczalnak Sándor István Szilágyi Mihály és János Urammék ottan az meg nevezet kortsomá-kon ugy anyira Dorbézólnak hogy azok(na)k rikoltozások miat nem is nyughatunk [Dés; DLT 321. 16a. — *Vasár-nap]. 1829: az napon pedig setét estvéli időkörtájban ... musikáltak s tánczoltak domboltak [Szárhegy Cs; Llt].

Sz. 1619: Igen táncol az kecske, mikor az farkas aluszik [BTN² 191].

táncolás 1. zenére végzett ritmikus mozgás; dans; Tanzen. 1585: Thwry lanos ... vallia hogy egkor Nem vala hon Az Azzony vra, Etten (!) eczaka eleg tancholast hallot Megh Ablakatis egkort mind be vagdalták vala de Az gonossagoth nem latta [Kv; TJK IV/1. 491]. 1639: Az ételt-italt, hegedűlést, táncolást, mint hallottam, de én nem tudok semmit felőle, mert én nem viseltem senkire semmi gondot [Mv; MvLt 291. 188a]. 1640: Az miolta odajött mellénk, amaz Szabó András éjjel-nappal ott vagon ... ugyan ott la-kik Molnár Istvánénál. Annak egy őcse is vagon, az is ott lakik velek. Az sok éjjeli-napi tombolások, táncolások miatt bizony keveset nyughattam néha [Mv; i.h. 291. 233a–251a átírásban]. 1650: Damasdi Istuan ... az Tanczola-st maga az menieggőz lakodalomba(n) megh szabadította ja-vallotta es annak ereősségere maga feleségeit az tancba(n) küldötte [Szjk 182]. 1670: az Falun korcsomákon valo tánczolásokkal, torbézolásokkal a Faluval sokat költettek [Bo-dola Hsz; BLt]. 1739: Néhai Kibédi Márton özvegie Foga-rasi Mária Asz(szo)ny ... nem csak Nemes Városunk; sőt az egészsz Nms V(á)r(me)gie Csudájára 's álmekodására, és ausát (!) adott a Gonosza Leányinakis; magais gianús tanczolásokat, szánkázásokat, és Férfiakkal valo Conversa-tioikat exerceált [Dés; Jk 302a].

Szk: ~ra van gondja. 1657: El vettem az leveledet, az melyből értem hogy írod, hogy én azt izentem légyen Fejér Péter uramtól, hogy neked az tánczolásra vagon gondod [TML I, 95 Teleki Jánosné Teleki Mihályhoz].

2. mulatozó élet; viafő tráitá in petreceri; Getanze, Tanzlust. 1653: Tizenhat esztendeig állott ott*, s meg nem rothadt, hanem szép volt, mintha csak mostanában tették volna oda; büzi sem volt — a ki ott volt, az mondotta né-kem, nem csak egy ember a ki a temetésin ott volt. Így lőn vége a Báthori Gábor tánczolásának. S tanulhat más is rolla [ETA I, 115 NSz. — *Báthori Gábor teteje].

táncolhat zenére ritmikus mozgást végezhet; a putea dansa; tanzen könnyen. 1831: adja Isten hogy Házomat a' tűz langja égje meg, hogy a' hamvába tánczolhasson [Dés; DLT 568]. 1890: Tauffer azt mondta nekem, hogy szavát adja rá, hogy szeptemberben táncolhatok az asszonnyal [PLev. 154 Petelei István Jakab Ödönhoz].

táncnóta olyan ének- vagy zeneszám, amelyre táncolni lehet; cínec/muzicá de dans; Tanzlied. 1773: Mikor Wes-selényi István úrnak, aki statuum praesidens volt, secretari-usa volt, én tanulógyermek lévén Dobai János és Zsigmond-ekkel egy szálláson lévén Kolozsvárt, gyakran jött a szállá-sunkra s muzsikáltak, s egy nótá, melyet talán most is Do-baiak táncnótájának hívnak, jut most is eszembe [RettE 311].

táncoló I. mn 1. táncot járó; care dansează; tanzend. 1762: Tudom azt világosan hogy az Utrizált Házhoz Kassai János jöve, és ott küsködött, hatalmaskodott el akarván venni a Hegedűst a táncoló Inasoktól, ezen kívül mit tsele-kedet egyebet nem jut eszembe, mivel ittasotska voltam [Geges MT; BfR I Franc. Csok (35) pix. vall.].

2. táncmulatságra használt; in care se organizează dan-suri; Tanz-, für Tanz. Szk: ~ ház. 1802: én ... a' Tántzoló házban beszélgettem [Déva; Ks 115. Vegyes ir.] * ~ hely. 1823–1830: A táncolóhely volt a komédia-ház (Opernhaus), igen nagy és hosszú épület, a pádimentoma gyengén mene-dékes és polirt munka, melyen könnyen megszokhatók az ember [FogE 248].

3. ~ terem táncterem; sală de dans; Tanzsaal, Ballsaal. 1834: Kolo'svár Sz. K. Vároasa úgy nevezett Fejér-Ló Vendég-fogadójának, 's az abban-lévő Redoute nagy Tán-czólo-Teremnek ... haszonbér' ideje ... kitelvé ... a' kik-nek szándékjuk lenne ... haszonbérbe kivenni ..., kötelesek ... a' Város' mostani Praetorialis házá-nál megjelenni [Kv; 4401. sz városi nyomt.].

4. táncmulatság alkalmával viselt; care se poartă la bal/petreceri cu dans; Tanz- (Kleider betr.). Szk: ~ kreppköntös. 1813: Egy tántzoló fejer Krep Köntös, veres metzett bársonnyal ki rakva [Szászvessző NK; Told. 47] * ~ köntös. 1816: Sellyem Shezurka 2 ... Tántzalo köntös 3 [Nyárádszibenedek MT; Told. 19].

II. *fn* 1. (zenére ritmikus mozgást végző) táncoló sze-mély; dansator; Tänzer, Tänzerin, der/die Tanzende. 1701: Az kik az Tanczolok(na)k helyt adtak, két horgasra büntet-tessenek [Szentdemeter U; Ks 90]. 1775: Perle a visitatio fuscusa Serester Mártont Lovas katonát, Kováts Sámuel Deáknét viduat — azért hogy a tánczolókat innepnapokon házokra bé fogadták és Innepet rontottak [Szemerja Hsz; HSzJP]. 1806: a Kiss aszony pedig az alatt vesztegetett a Tántzolóokra költött nem engedelmeskedett semmit jámbor Annyának [Kézdisztlélek Hsz; HSzJP Kováts László felesé-gre Hegyes Maris (50) vall.].

2. kötélen ~ kötéltáncos; dansator pe sîrmă; Seiltänzer. 1769: Farsangi időben a kortsomárosok, a kik Tractirok a közönséges tantzotl egy N forintot. A Komediazok és köte-len tantzoló minden héten egy egy forintot fizessenek [UszLt XIII/97].

3. táncház/mulatság; petrecere cu dans; Tanzhaus, Tanz-diele. 1775: igazé, hogy Etzakának idején gusalyosba s akárhová és akárkini el tud menni, tántzoloba tántzol, étza-kának idejin palon, hidon szertiben jár? [Peselnek Hsz; HSzJP]. 1800: oda haza dolgozott Gazdám egy Orakorig én pedig tánczolóban voltam azon éjczaka [Kvh; HSzJP Bartok Anna Kézdi Szt. Léleki (19) szolgáló katona személy vall.].

táncolódás táncolás; dans; Tanzen, Getanze. 1732: Bras-saj Katharina ... olly lsten s nemes Haza Törvénye ellen valo eletett szerfelett valo Tanczolodast akar kikkel valo Csokolodast, idegenekkel különös helyre valo rejteztet s maga S: v: vájattatasát tartoztassa [Dés; Jk].

táncoltat 1. vki kikt táncra felkér (és huzamosabb ideig táncol vele); a dansa pe cineva; mit jmdm tanzen, ein-tanzen. 1736 u.: Nem értem, de hallottam régi emberektől, hogy régen olyan szokás is volt, az mely most is az széke-lyek között az közrend között megtartatik, hogy az leányé-zés után az leány apja két atyafiát elküldötte az legény há-zához; azok háztűz-látóknak hivattattak, azokat is az le-gény cselédestől jó szívvel látta, megittatta, táncoltattá; mi-kor azok visszatértenek, az legény leánykérőket küldött, ha az leányt oda igérték, még megjelentette mikor megyen oda kézfogásra; azon nap elment [MetTr. 376]. 1823–1830: Küldött volt a burkus király leányával ide két gárdistákat, igen gyönyörű szép ifjú embereket, kik közül az egyik tánc-oltatván a hercegasszonyt vagy menyasszonyt, megsika-modván, mindketten elesének. A gárdista felugrott, a her-cegasszonyon is az ott levők kaptak s felemelték, de a gár-dista úgy eltűnt, hogy többé táncolni nem láttatott [FogE 248].

2. embert/állatot táncra emlékeztető mozdulatokra kény-szerit; a pune (o persoană mascată/un animal) să joace pentru a oferi un spectacol publicului; tänzeln/tanzen lassen, zum Tanzen/zu tanzen zwingen. 1818: Ifjabb Hegyessi Elek az éjtzakai korhelség és erköltstelenség gya-korlásábann annyira el lévén áradva, hogy ... a Paraszt Legényekkel ivutt és tántzolt, Cseledejét medvének és egyéb maszkaranak fel öltöztette, az uttján és a' kortsomá-kon tántzoltatta [Vajdasztiván TA; TLt Praes. ir. Nro. 321 Budai István viceispán nyil.].

Szk: *bubát* ~. 1806: délután egy Olosz jöt valami bubá-kat és egy kutyát tántzoltatott, egy Tengeri tövisses disznót is mutatott [Dés; KMN 175] * *kutyát* ~ → *bubát* ~ * *med-vét* ~. 1685: September 4 ... tánczoltattak holmi moldovai czigányok medvéket [Torda; TT 1889. 267 SzZsN].

3. ringat; a legăna; schaukeln. 1638: Czillagh Georgi ezt az Varganet az terden Tanczoltattia uala, es monda Cz<il>-lagh Geörgi Nosza lelkem, ha engem Szerecz Ves agiat Fé-kegiünk le [Mv; MvLt 291. 143a]. 1736: a Menyecske tánc-oltatván a Gyermekeket eszt mondván néki ihol jó Fiam Apád [Szentgyed SzD; TKI Sofalvi Márton (40) sz vall.].

táncos I. mn táncot kedvelő; cel căruia îi place să danseze; tanzlustig, tanzfreudig. Szk: ~ szokású. 1807: Monostorán Iliszia ... nyalka maga viseletű, a' mezőn dudoló, és tántzos szokású Legény [Dés; DLt 850 nyomt. kl].

Szn. 1602: Tanczios István lőfő Tanczios Miklos szab [Barátos Hsz; SzO V, 193]. 1604: Tanczios menyhart [UszT 16/86]. 1614: Tanczos Andras bena [Csókfva MT; UszLt VI/56. 4]. 1642: Tanczos Gergeli [SzJk 58]. 1655: Tanczos Pal [Szentgyörgy Cs; BLt 3].

II. *fn* 1. táncolni szerető személy; persoană care îi place (mult) să danseze; Tanzliebendes, begeisterter Tänzer. Tanzfreund. 1823–1830: Csakugyan elfértünk, vígan va-csoráltunk, táncoltunk is, mert Pál László hírem nélkül Bonyháról muzsikásokat hozatott volt, melyért bosszan-kodtam is, mert én nem akartam lármás lakadalmat csinál-ni, nem is voltunk sem én, sem a feleségem táncosok, kü-lönben is <másképp is> keservesen fizettem ki a muzsiku-sokat [FogE 303]. 1836: Vári János ... nagy kártyás, kug-lis, biliárdos és tántzos, gyakran dohányoz [DLt 577. nyomt. kl].

2. táncoló személy; dansator; Tanzende(s), Tänzer, Tän-zerin. 1771: Elégszer hallottam Vasmapokon is hogy a

Mlgos Grof Haller Péter Ur Kortsomáján Musikáltanak, de kik voltak azok az Tanczassok, nem tudom [Dés; DLt 321. 12a Eva Onaki Szabo cons. nb Alexandra Kis vall.].

táncosztás táncrend meghatározása; stabilirea ordinii dansurilor; Ball-/Tanzordnung, Festlegung des Tänze und ihrer Tänze. 1802: én a gazda kérésére a tántz osztást fel válalván azt mondám nékik, tsak várakozzanak, mert mi-hellyt ezen tántzot eljárják mindgyárt keteknek is tántzot adok [F.torja Hsz; Hsz; HSz]P Felső Torjai Keresztes Josséff (30) gy. kat. vall.].

táncosztó táncrendet meghatározó; persoană care stabilește ordinea dansurilor; Bestimmer der Ballordnung. 1781: halnap estve edgj hete lészen itt Siklodi Istannit edgj Kaláka lészen (igy!) a hovanis Engemet Gazdának kért vala Siklodi Istán hogi a vendégit ültessem le elis mentem a hivatalomat én végb(e) vivén a Tántz oszto Siklodi András Léven ketten az egész vendégeket megkértük hogi Senki Zenebonát ne inditson [Márkod MT; BetLt 7 Marton Mátyás (32) ns vall.].

tánc terem táncmulatságra használt terem; sală de dans; Tanzsaal, Ballsaal. 1851: Táncz terem a' Küküllő partján — ennek sas fái meg vagynak, két kar belőle hibáz [Erdősztygörgy MT; TSB 34].

táncvigalmi táncmulatságra szóló; pentru petrecere cu dans; für ein Tanzvergnügen. 1861: a köztemető javára adott táncvigalmi bemeneti 2. darab jegy meg váltása árban 2 f [Kv; FésCjk 105].

táncvigalom táncmulatság; petrecere cu dans; Tanzunterhaltung, Tanzvergnügen. 1846: A Belső Szolnok Megyei Pélány kised ovoda építési költségeinek potlására tervezett Sors-Játékra, több Nemes keblű Hölgyek, Női munkakat és Fényelgési czikkeket ajándékoztak melyekből 138 nyeremény rendeltetvén el, a ki adott 650 Sors-jegyek között ... Désen tartott Táncz vigalom alkalmával, sors húzással nyertes lett 138 [Dés; Berz.].

tángál 1. támogat; a sprijini/sustine; tangieren, berühren, antasten. 1671: sufficienseknek, s helyesek(ne)k iteltet-hetnek azon exhibiták, mint hogi az Cau(sana)k p(ro)-cessussát tangállyák egészle(n), melyből orialtott eze(n) Ca(us)a [Kv; TJK XI/1, 139]. 1672: Tagadhatatlan, ezek az mai praemissákkal Kegyelmedet akarták tangálni és által értheti, mire czélozzanak, az kik fuói, dexterizálnak és csak sipok által mozgatták az dolgot [TML VI, 358 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1747: Noha Praetendallya az A hogi a' nagjobbik fia Miklos négi jó ökrökkel cum appertinentiis elabalt, s, azok(na)k ketteje fele ötet concernalta volna, és per hoc a' Jozságnak s bonumok(na)k mas dimidietasabol refundatassék azon kára, de, minthogj azon dimidietas(na)k a' testvérek között valo diremtiojára exmissusok nem vagiunk, azt nem tangállyuk [Torda; TJK III. 126]. 1765: múnk nemis tudakoztunk semmit ... mennyi költségei lehettek az Hellységeknek, sem egyebek iránt, melyek a Komis Gábor Uram Perceptorságát tangállyák a kérdésekben s nemis tudunk bizonytalan hallomásokno semmit egyebet azokról mondani [Tóvis AF; Eszt-Mk Vall. 217].

Szk: meritumot ~. 1733: p(ro)testalok ne láttassam meritumot tangalni, hanem csak exceptiomat akarom stabi-

lisalni [Torda; TJK I. 20]. 1739: a lk ... meritumot nem akarván tangálni, csak Simplex Exceptiot appellálnak; azért transmitti nequit! [Dés; Jk 292b]. 1748: Meritumot nem tangalok, mind azal(ta) az A. eo Kglme zálogos jusson p(rae)tendallya az litigiosum bonumot, én pedig örökös Jusson birom, melyről hitelesen recipialt documentumimot exhibealom [Torda; TJK III. 208].

2. érez, táplál; a nutri; (Gefühle) nähren. 1722: hogi ... az Kolosváriak valamit tangálnának kivált Excell(enti)ad iránt, nem vélem; de hogi azon Varosnak holmi punctumukbol allo dolgai lévén az Cancellarian, az egész Gyűlés alatt az oda valo Biro edgyszer sem jöve hozzám nem becsület tételért, hanem maga kötelessége szerént az Város dolgainak procurálásáért, nem volt sem emberség, sem kötelességének végben vitele [Buza SzD; Ks 8 Bornemisza János lev.].

tángált támogatott; care a fost susținut; berührt, betroffen, unterstützt. 1761: A cum Protestatione dicit: Ezen Causa midön in merito folyoa, és az I. lis magok Conclusiojakat exhibealták volna observálya az A. hogi az lk Conclusiojakban oly levelekre digrediálnak melyek in figura sedriae fel nem olvastattanak, mint hogi lecta sints réajok irva (: holott az A Exhibitái mind lectázva, s exhibítázva vadnak :), s talám az lkis magok leveleit melyeket in figura sedis exhibealtatnak, s fel olvastattanak ha Curjasosok kévántak lenni exhibitáltatták s lectáztatták, azért az A, hogi ha az lctusok Conclusiojokban tangalt de még fel nem olvastatott levelekkel élni akarnak légyen facultassa az Anak azok ellen Contendalni és felelni [Kv; PolgK 41–2].

tanintézet iskola; școală, instituție de învățămînt; Lehranstalt, Schule. 1869: Ha catholicus magántanuló nem catholicus tanintézetnél teszi le magán vizsgáját, a hittani vizsgát köteles a kijelölt hittanító előtt letenni, azonban mint magántanuló a vallást tanulhatja máshol is [M.bikal K; RAK 181 püsp. kl].

tanisztra 1. tarisnya, tarisznya

tanít 1. ismeretet átad, okít; a învăța; lehren, unterrichten, lehren. 1574: Margit Broz Swllerne, Angalit Varga Martonne, Anna Varga Symonne Azt vallyak hogi ketteyt vicey Antalne tanytotta volt rea, Egiket Mas azzon Ember, hogi Beteges gyermekeket kyn az Ebagia New betegség vagion, Az eb keolyeknek feiet Meg feozek Es azban feressek, Eok az zarent chelekettek, kylenczer eginap ferezettek, Nemelly az vtan az zamosba eotette, Nemellik veotte oda teotte ky penig chik vduara ely ontotte, Ez fele orwoszagal zokan eltek, Nem bwelte bayoltak [Kv; TJK III/3. 370]. 1583: Margit Pal Deakne, vallia ... hallotta Az biztatasat(is) az ket Azzonnak ... Ne fely mert ky vezewnk my Negwe(n) forintigh kezessege(n) ha meg fogtat Igiarto Georg chak mond azt Annyma my tanitottunk [Kv; TJK IV/1. 126]. 1592: Orsolia Azzoni, Seres Peterme vallia: Hallottam Radnaj Catustol hogi ezt monta, miolta vgimond mbo Martonnenak leaniat tanitottam, addigh semmi gonozt nekem ne(m) mondot sem lzent, hanem annak vtanna hogi az fizetset meg kwlte haromzort lzent rutul ream [Kv; TJK V/1. 303]. 1657: Arról is praemoneála, hogi reá készülnék, mert császár privativ fogna vélem szemben lenni, s tolmács nélkül beszélni, tanéta is néhány szóval az köszöntésnek formájára, az secretariusnak is, Ferenczfinek inti-

málván levelében, mint procedálna dolgomban [KemÖn. 104]. 1683: Az Szakacs, es es^a Janos nevű inaska dolgot az mi illeti, mivel Uram magame s Atyam Uramis magam számára tanította az szakacsot; az inast pedig(e)n magam tartottam örökbe; mint jó Uramat kerem alázatosan kegyelmedet, ha tovább nem bar csak három vagy négy esztendeig, míg edgyet tanítana engedgye ide, mivel kegyelmednek szakacsokat eleget adott [Diód AF; Incz. V. 20. — 'Így két-szer!]. 1694: 14. (augusti) foglyosítottam meg egy karulyamat, melyet az gombkötő tanított [VassN 187]. 1710 k.: Keresztúri Pálnak az a boldogsága nem abban állott, hogy ő, amikor élt s tanított, mindennél tudósabb lett volna, mert nagy professzorok, prédikátorok voltak az ő údejében önánál tudósabbak Erdélyben s Magyarországon, csak akiket én ismertem is [BÖN. 533]. 1758: a kollégiumnak szász süítője tanítá arra, hogy a kutya-fául megfőzött hajáról való ivás hasznos orvosság volna^a [Hermányi, Eml. 28. — 'A nagyenyedi ref. kollégiumának. A sárgaság ellen. — Benkő Samu kijegyzése]. 1766: Ott volt Mednyánszki generális feldtmarschal-lieutenant brigadéros, ki is az infanteriát új exercitiumra tanítja [RetE 198]. 1779: Ferentzi ... bizony a' Gyermekeket is tudja tanítani, 's nem kételem fogja is a Méltóságos Vr Contentuma szerént magát mind erköltséire 's mind tanítására nézve comportálni [Kv; SLt XXXIX Lázár István lev. j. 1781: a mi feltett Célunk(na)k tökeletes végezése' lévén adományunk aránt hogy ezen Summa mind addig míg 1200 ~ ezer ket száz Magy. Forintig való Capitalisra gyűl mind addig jó Securus helyekre jó Contractusokkal Törvényes Interesse ki adattassék és ebből jövő Interesse is Capitalissá tsináltassék valamig ezen 1082 Magyar forint és 29 Pénz, esztendőként való Interestéből 24 Magyar többittessék az Erdő Sz. Györgyi Refor. Mesternek Esztendőként való fizetése, ha az ... Eccle béli Gyermekeket Tanítja ... ha pedig a Mester restége negligenciaja miatt Gyermekeket nem tanított tehát ezen ... Fundus is a' Templom Renovatiojára conserváltassék és fordítottassék [MMatr. 492]. 1789: a Cantor a Gyermekeket tanítja, de a Lakosok restelkedvén kezdették Gyermekeket iskolába jártatni [Kénos U; UszLt XIII/97]. 1823–1830: Mikor a semestrisek kezdetével tanítani kezdett, mintha félt volna, dagogott, beszélni is alig tudott, hanem biztatta hallgatóit, hogy ne unatkozzanak meg, mert megjön bátorsága. Úgy is lett, két hétre folytában kezdett beszélni [FogE 237–8. — 'G. Lichtenberg, a göttingai egyetem fizikus és kémikus professzora].

Szk: *babonaságra* ~. 1761: ihon, Darabont Vonulne' nem éri meg azzal hogy az oláh Deáknét arra a babonaságra tanította hogy mossa meg a' szemérem testit sós vízzel, s az Urának adgya bé s meg nem verheti, hanem most egy Czigányné jára nálla, s attólis Kakuk főt kér vala s igére is a' Czigányé [Gyeke K; Ks 4. V. 20] * *deákul* ~. 1823–1830: E magyarul nem tudott, deákul tanított, s magyarázta a német nyelvet [FogE 110] * *dogmatikát* ~. 1823–1830: Basa István ... Három esztendeig délelőtt mindennap egy-egy órát, mind csak a dogmatikát tanította, melyből minden szerdán délelőtt disputációja volt [i.h. 140] * *just* ~. 1823–1830: Ez a Máthé László ... megtelepedett Nagyenyedre, ott a kollégiumba interimaliter just tanított, míg Mohai Károly, azután juris professor az akadémián volt [i.h. 85] * *németül* ~. 1823–1830: Ez igen emberséges ember volt, kószítja az urak asztalán volt, s a kisasszonyt tanította németül [i.h. 117–8] * *orvosságra* ~. 1584: Rosa Ambrus Deakne vallia ... eo maga ez Lakatosne tanita orvosságra

[Kv; TJK IV/1. 265] * *poézist* ~. 1736: volt egy közép rend faház, ott az rhetoricát es poesist tanították, abban volt ugyan az catechizálás is s az deákok congregációja és mikor declamáció volt, ugyan valami comedia [MetTr. 431. — 'A kv-i jezsuita szemináriumban] * *univerzális historiát* ~. 1823–1830: látván Enyeden azt is, hogy a logicusok Holberg szerént universalis historiát is tanítanak, én is azt írtam és tanítottam [FogE 125].

Sz. mit ~om én apámat gyermeket csinálni. 1800: az Divisionálisunk originalisban, Kovács Procuratoromál vagyon ... azokat is öfferalom, ha néked is úgy teczik ... de mit tanítom én apámat gyermek csinálni? ... méltotzassál ezen ügyemet is, az Procuratorommal együtt úgy folytatni, hogy azon Terh, 's baj réám ne todulyon [Kóród KK; Ks 101 Kornis Gáspár Sárdi Simén Elekhez].

2. nevel; a educa; erziehen. 1592: Vadalma Gergelne Anna azzoni ... vallia, Lattam zememel egikor, hofi Kotro Mihali az fiat le czeoueklette vala, es kegyetlenkeppen veri kenozza vala miert hofi teob tarsinal valami pipet loptak volt. Intemis en rolla, hofi ollian kegyetlenwl nem kellene gyermeket kenzani, azt monda nekem erre, tanich te vgi az te gyermeket ammint zeredet, enis vgi tanitom ammint en zeredet(m) az en gyermekemet [Kv; TJK V/1. 216]. 1657: Szállásom is egy ideig akkori püspök Keszérői Jánosnál volt, azután az mesterekkel, professorokkal egy fogadott asztalon voltam, azután külön is. Ezek jól és jó erkölcsben tanítottak s neveltek, noha egyébiránt volt ez fogyatkozás, hogy az atyám valamely öreg legényt mellettem nem tartott, hanem csak magamhoz hasonló hitván inast; és az scholán kívül jót nem láthattam, tanulhattam, hanem inkább sok rosszat [KemÖn. 37].

Szk: *becsületre* ~. 1761: Halattam ily szokot ... eő Ngto! hofi ide jő s a kapum előt jár, s innen el megy az eősem, és csak egy jó nap mondasra, sem meltosztatik be jőnni, de valahol lesz meg rakom, becsületre tanitom [Branyicska H; JHb XXXV/45. 15] * *emberségre* ~. 1667: Ezenkívül is még kétszáz forintom restál az szamosujvári fizetésemben; szerezze ki az praefectustul, mert az másik szegény kértelen tavaly aranyul egyszersmind megadá, ezt is tanítsa emberségre [TML, IV, 41 Bánfi Dienes Teleki Mihályhoz]. 1736: Farsángban penig, kívált a székelységen, az atyafiak valamelyik atyafihoz gyűltenek, onnét rendszerént ilyen cursust bocsátottak: most az emberség megindult és az embertelenséget felkeresi, s a hol feltalálja emberségre tanítja [MetTr. 358].

3. biztat, bujtogat; a indernna, a chama la o actiune; anleiten, jmdm etw. (an)lernen, ermuntern. 1586: Eotweos Peter vallia ... azt monda Zechi Istua(n), vagy Akariatok vagy Ne(m) de megh Veretem, Megh keserte(m) en ezt Mert ebe(n) enneke(m) értelme(m) vagyon Mind az Jdeos vraitmol s mind Az Birotol, Az legheny penigh feiedelemreis tiltia vala magát hogy teorwennelkwl Ne bancha ... seot Rigo Georgyeot Megh fedde igit, Te Rigo Georgy vgia(n) ky kellene teged kwldeny a' Czebeol, Mert te tanitad a' legent hogy feiedelemre tilcha magát [Kv; TJK IV/1. 556]. 1598: Zaz Gergeline Catalin azzony ... vallia ... hogy penigh Simandy Janos oktatta es nogatta volna s tanította volna az Georgyfalwy embert semmith abban nem thwdok [Kv; TJK V/1. 262]. 1697: az Betlen László ur(arm) Tiszti az Lukácsfalvi határon három darab Szántó földet bir ... Teleki Mihaly uram ... ara tanita migh tavaj! hogy producaltassak rulla en az szolgabironak le tivin az szállariomát s el küldöttem az Tiszthez migh az praefectussa Oklo-

csani is ot volt akkor hogy mikipen birják producaljanak rula de ez máj napig sem hozák ez föld bírásáról való igazsagokatt hanem erőszakosan szántják vetik [Szilágycséh; BK 1 Kúmvész Gergely Bethlen Gergelyhez]. 1742: Marti Janos arra tanyitatta Bodor Márton ... hogy verjenek agyon ... mint a kutyát [Szemerja Hsz; ApLt 4 Gazda Mihály Apor Péternéhez]. 1749: maga Venicz Ur(am) tanította volna a Biráját hogy tseledkedje hogy igi galyibába ejthessen valakit [Ohába AF; Told. 3] | Salak Pista beszéllette, hogy őket a' nagyobb Legények tanították és biztatták hogy harangot lopja(n)k [Szásznyíres SzD; MvRK]. 1802: Meg olvasván én a Szarvadi Farkasné Aszszony Expositioját ... olvasok azokb(an) ... Hogy én Szabados Miklóst arra tanítottam volna, mely Szerént vegyen egy páltzát vagy tsépet és a Kalapját annak végib(en) tenné s úgy repellálna [Torda; TLt Gálffi Joseff viceispány nyil.]. 1843: Mikre tanította, unszolta és ingerelte Varga Katalin a három közönségek lakosait? | Magam hallottam a Varga Katalin szájából, miként a templom előtt a népet biztatá s tanítá, hogy az erdőket, melyekben nincs épületre való fa, szabadon vágják, és fejszijeket a gornyikoknak oda ne adják, a kerítéseket csinalják meg, a glabákat pedig ne fizessék [VKp 69, 97].

4. állatot idomít/vmire rászoktat; a desprinde/invátja; abrichten (Tiere lehren). 1584: balasi gergeli tartot egy madarat nem tudom ha coka (!) uallj az uagi zajko mynd emlékezem reja allom kipeen hogy az madarral azt mondatak hogy kúrua kato kúrua kato erre tanítottak [Kv; Tjk IV/1. 194a]. 1585: 29 July Jútanak feierwarrol Vrnk madarazy harman Solymokat Wúnek Magyar orrzagban Tanitany Atam ő Magoknak es az Madaraknak B. V. hagiásabol husra f. — d. 9 [Kv; Szám. 3/XVIII. 26a Gellien Imre sp kezével]. 1671: Adtam az Fogarasi Mangorlonak egy Loert melyet ez mangorlohoz Tanitot Tiz forintot f 10// [Utl]. XVIII. sz. eleje: Némely tudatlan emberek azt allityák, hogy ebben vagy amaz Ménesben fortélyos lovak nehezen tanulok vadnak, de inkább az Mester goromba, minden fortélyra ő Tanito tanitotta ő lovat, ha jól nem bánik vele ... ha ő lo meg tudhatta azt hogy mit vihet végbe, semmit benne el nem mulat, vágást, rugást, hányást harapást, magha meg kötését [JHb 17/10 lótarási ut.]. 1722: A ... Lovakat ... afféle kerengőn kapacsánon jo fásasztani és tanítani [EMLt]. 1824: A' mult ősszel ki fogtak vólt Sülelmeden ... egy Kantzát fellajtar alá, de mind e' máj napig Nem tanították [Perecsen Sz; BfR Tamás Mózes kezével].

Szk: *lancra* ~. 1724: Az az eb Jáger ... az kopó köljkett tancsa lancra ... ja pedig köljkeneznek az kopok viseljenek gondot reajok [Nsz; ApLt 2 Apor Péter feleségéhez].

5. *vall* hirdet; a propovádui; lehren (religiös). 1636: De mondasz. Hiszem az füllel való hallásból léssen osztan az hűt, mint az Apostol tanitotta Rom. 10: 17. Az hallásból léssen, bezzeg, a' hit, de nem az Orgona zengésnek, hanem az Isten igéjének hallásából, mint maga a' sz. Pál mindjárt meg Magyarázza [ÖGr. Aj]. 1710 k.: Az egész világ mondja szájál: Soli Deo gloria, de másfelől azt vallja és nagy része tanítja: Deo et mihi gloria [BÖn. 441].

6. kér, parancsol, biztat; a' inderma (la ceva); anweisen, befehlen. 1808: az tegnapi napon a Baksti Lajos Uram szolgálja nálam lévén aszt beszélle nekünk hogy Vidd el a Lovaimat akar hova szolgálaim ha meg kapnak meg mentek tsak hogy jól lakjanak melyre Uram tanított [Hsz; BLev.].

7. szoktat; a obişnui; jmdm an etw. gewöhnen. 1716: Az a' affélle hitvan rosz szokón meg se indulj bizony meg latod hogy ezen ket nap dob szohoz tanyítottam az embereket, es

az eo Felsege parancsolattya szerent meg mutatom, hogy nem vaszok vagyok, s nemis edgy sorbeli emberek vellem [Nsz; ApLt 2 Apor Péter feleségéhez].

8. állít; a afirma; erklären, lehren, festlegen. 1735: a Decretum Tripartitum ... Világosan tanitotta, hogy Valaki Valamely joszágot keres azoknak Vicinussit jól Specifically, az A: eő kglme egy Sessiot Cum appertinentibus keres, a vicinussokat nem jól specifically Contra Citatum Articulum, meg kívánom azért hogy praemissa ratione a Cita-toria Corruayon [Dés; Jk 168a].

tanítás 1. oktatás; invátare, instruire; Unterrichts, Lehren, Unterrichten. 1571: az kaplanok fizetesebeol eo k. plebanos vra(m) egy predicator Tharchion Es mynden Themplumba ket predicator lewen ely viselhetyk annak terhet, Ezeknek egyk Zent peterbenis predicalhat Minden heten Eccher, es az germechket (!) Tanitasarais gondot visse-lienek [Kv; TanJk V/3. 34a]. 1659: Én, édes Őcsém uram, György deákot kiküldtem. Valóban kívántamék az Kegyel-med gondviselése, tanettása most Petrelenben [TML I, 347 Arva Bormemisza Kata Teleki Mihályhoz]. 1662: Másdoszor. Hogy az asszonyi és leányi rend kedvéért magyar írás, olvasás tanítására való oskolák is, főképpen a frequentiorb ecclesiákba istenes útál-móddal rendeltessenek [SKr 277]. 1677: Szükségesképpen peng meg-kivántatik az-is, hogy azon Collegiumnak mind külső és belső állapottjára, mind az Ecclesiái Statusból, s' mind peng külső rendekből bizonyos fő Inspectorok állattassanak, kik az Orthodoxus Fejedelmek után vigyázzanak a' Collegiumnak derekasb állapottjára, kiváltképpen arra, mitsoda rendel és haszonnal progrediálnak a tanításban, és a' fogyatkozásokat animad-vertállják egyenlő tetszésekéből, köztők történhető nagy akadályokat jo igazításban-is vegyenek, és tudgyák azt-is mitsoda bonumi legyenek a' Collegiumnak, hol és kik által conservaltatnak, és erogaltatnak, hogy valami modon azok vagy ne disipaltassanak, vagy in profanum usum ne convertaltassanak [AC 17-8]. 1700: Cantor Várfalusi Márton Atyánk fia ... vasámapokon a' Leányok tanítására benn maradjonn. T. Praedicator Uraimekkel edgitt, és a' scholai Ifjuságot avagi tsak egy hétben edgiszer az enekles-re tanítsa [Kv; SRE 67]. 1710 k.: Osztán mind csak a beszélő praxisra adott üdőt, kevés hetek alatt három vagy négy nyelven kezdék én érteni és csácsogni, ő pedig azt egyikét sem tudta, és annál is inkább csudálták az ő tanítását és a tanításban való dexteritását [BÖn. 541]. 1768: ő kegyelmek, mind a' Tanítás modjában, mind a' disciplina tartásba a' Titt. Curatélátol fügjenek Es esztendőnként egyszer vagy kétszer a mint fog determináltatni, tartozzanak közönséges exament adni, hogy ki-tessék industriájok [Kv; SRE 226]. 1799 k.: (A földekbe) a' Pap ad magot, az Ekla ketzer meg szántja, el is veti a' Leányok le aratják a' Tanításért; az Egyházfiak kévé(e) kötik, fel kalangyalják; az Ekla bé is hozza [M.bikal K; RAK I. 1]. 1823-1830: Bukle pedig privatissime tanitván, őtet meg lehetett ottan-ottan kérdezni, és amit az ember nem értett, vele megmagyaráztatni, mely vele való beszélgetés által a tanítás közben inkább megesmérhetette az embert [FogE 271]. 1833: Most ujjabban közönségessé teszi a' Mlgs Fő Consistorium, hogy Papjaink minden ketsegítés bűnét ... ki kerülve, a' Lelki esmeretekbe meg győződöket fen álló Törvényeinkhez képest Hathéti tanítás nélkülis által veheti Vallásunkra [Vaja MT; HbEk]. 1846: három héti tanítás után az én jelen létemben ki kérdezettek a Templomban, és az ő

értelmek meg, vagy fel foghatáshoz képest a' meg elégedésig felelték, ugyanakkor az Uri Szent Vatsorában is részesültek e' következők [Bádok K; RAK 257. — *Köv. a nevek felsorolása]. 1863: A' Tanítok lelkesen a' tanítás után álnak [Gyalu K; RAK 77].

Szk: szóval való ~. 1795: Inkább tsak tsupa szóval való Tanítás által, mintsem a' szokott módokon lehetett volna ő véle a' szükségesebb Tudományokban valamire mendegelni [Mv; Told. 47].

2. nevelés; educare; Erziehung, Belehrung. 1597: Budaj Thamasne nagy Cata azzony ... wallia ... Gergeli deakne ... kere engemet hagi az Ersebetet hozsam kewldene intem arra hagi Marton deakto el ne leőne ... es mikor oda Jeot volna mondek neki Miert ieőz el onnet io fia(m), monda nekem az leany nagi keserew sirwa, hagi ne ieőnek ha ennekem semmi iowal nem wadnak megh chiak tanytassal sem wadnak nem hagi adományokkal wolnanak [Kv; TJK VI/1. 55] 1628: az en szerel(me)s Uramat kerem, az en hozza(m) valo igaz szeretetinek megh mutatasaert az en fiamhoz Allia Samuelhez' az en holto(m) uta(n) mutassa minden igaz io akarattiat, Tanittasat, oktatasat [Bonyha KK; Eszt-Mk Cserei lev. Bánfi Mária végr. — *Mostohafiú az első házasságból].

Szk: jó ~át fogadja vkinek. 1694: edes leányom ... talám még meg orvosolhatnám dolgodat Urad eo kélme előt, ha az nagy mérged(en) aláb hagyánál s rosz Emberek szován nem járnál, az mig nem hiresdnék rosz hied neved, Urad(na)k jo tanitását szováť fogadnád, az szolgáloddal edgyet nem értenél [Torockó; Pk 7].

3. nevelési tétel; conceptie de educare; Erziehungslehre. 1797: A Salzman' tanításáról, módjáról, előmenetelességről; s. a. t. ekkora leveletskébe imi bajos volna ... ki ditseni, ki gyalázza ... Hogy ő Fanaticus, a' bizonyos [MNY XXV, 262 Gyarmathi Sámuel Aranka Györgyhöz Göttingából. — *Korabeli híres pedagógus].

4. prédikáció; predică; Predigt. 1636: Istvan Uram fel mene az predikallo szekben, es mindenek(ne)k elotte, materie veue(n) az penz uáltokrol, ugy monda, hogy elseoben meg tisztitja az Istennek házát, az utan kezd az tanitashoz [Mv; MvLt 291. 66b St. Zigiarto vall.]. 1658: Ezek a' papjok felől jól testálnak, az tanitást mind az altal ratz nyelven mondjak hogy peragolja gyakrabban [Ezekis papjoknak jo maga viselesereol, és tudományáról, s tanittasáról jól testálnak [UF II, 191, 193]. 1868: temetési Dj. predikatios halottól 42 x énekszavalo tanításért 21 x Butsuztatásért 80 xr [Gyalu K; RAK 144]. 1871: Elnök jelenti, hogy neki ez a botrányos eset jelentett föl, hogy ... Kelemen János a Febr 26kán délutáni isteni tiszteleten illetlenül viselte magát, a rector tanításába bele szolván. Felszólítja a consistoriumot, hogy ha e tény csakugyan bebizonyul, határozzon a botrányoztatóra, tettehez méltó büntetést [M.bikal K; RAK 289].

Szk: halotti ~. 1681: Az Lakosok adnak' ... halotti tanitastol fl. 1. Esketistolis fl. 1 [PatN 45a. — *Papi járandóságban]. 1824: N. Enyedi Házammál esvén keserves Halála onnet nagy tisztességgel két Halotti Tanítások el mondása után ... Nlaki Jozzagomba hoztak temetni' ... az ő Halála után készített Temető Boltban helyezettűk, soha rothadást nem érdemlett, becses érdemes Tetemeit [Nagylak AF; DobLev. V/1094. 1b id. Dobolyi Zsigmond panasza fia haláláról. — *A korán elhunyt fiút].

5. hittétel; dogmă, învățătura fundamentală a unei religii; Lehre, Glaubenslehre, Glaubenssatz. 1640: Ztoika Popa ...

Az olah nielsen irt Testamentumat csak mediocriter tudgia olvani, de az racz jrast semmiben sem exponalhattia, sem edgieb tanitast az edgy racz olvassason kivül nem tud benne tobbet [Besimbák F; UF I, 795]. 1697: Szigethi Gergely ... admonealtatik feleségehez való igaz kötelesseget gyakorollya, mint Keresztyen Ember Házát cum appertinentiis epittse, feleséget taplallya; mert Sz. Pál tanitasa szerint a' ki cseledgyere gondot nem visel az hitett megtagadta es az Pogannál alab valo [Dés; Jk].

Szk: ~tesz. 1657: az elmúlt 1656 esztendőben egyszeris es maszszor, de kivalkeppen Szent Marton nap előt masfel hettel maradot volt az Ecclesia hazanal harom fazek vajam, es tob aprolek egyetmasimis ... melyet midőn kertem volna sok illetlen szokkal diffamalt az D(omi)n(us) J(nctus) ...; te rosz aszszony, diszno rosz aszszony: ki hanlak az schola hazbol; avagy ha az falu ki nem hany fel kötőm az harang kötelet, a templomban sem teszek tanitast, mert nem vagy te arra melto erdemes hogy ot az Ecclesia hazaban lakjal, vagy mas emberseges emberek között [SzJk 82 Feleenydi Györgyné özvegy papné Szöllősi Gábor szentegedyi prédikátor elleni perében a felperes Petrus Bessenyei de Dees ügyvédje vall.].

6. felszólítás; chemare; Aufforderung, Belehrung. 1843: Ezek után egybegyűjtetvén az egész abrudfalvi közösség, annak ugyanazon tanítást s felvilágosítást adta a biztosság, amit ez hó 22-én a kerpenyesieknek, meghagyván mind a falusi közönségnek, mind a falusi bíróknak Varga Katalinra néve ugyanazt [VKP 114].

7. biztatás, bujtogatás; îndemn, îndemnare; Anstiftung, Ermunterung. 1766: Glis Thodor ... meg vallotta, hogy ő az Iffiabb Petrucz János unszolásából, s tanításából az irt Petrucz Györgyre hamis kalácsot vett, minden akkor történt lopásokot tolvajságokat ártatlanul reája ragasztot [Ribicsora H; Ks 40. 9]. 1791: Alexandru Matej ide valo lakos le betegedvén Semmi képpen meg nem halhatot míg a károst Alexandru Vantsát magához nem hivatta a kiis hozzája menvén illy képpen szollot hozzá, Az Isten botsássa meg és te is meg botsásd mert én gyujtattam fel a te házadat Popa Jakob Román sogoram tanításából, és ingerléséből [Sebeshely AF; JHb Grozár Busa (40) jb vall.]. 1843: a búcsumiak ... egy Varga Katalin nevű kőborló fehérmep veszedelmes tanítására megindultak s a felsőséghez illetlen és fenyegető hangon irt kérelmekkel folyamodtak [VKP 119].

8. idomítás; deprindere, învățare; Abrichten, Ein-/Zureiten. 1731: Az GyermeK Lovakat az kik nem igen gonoszok, gyengébben kell erőltetni az tanitasban, az kik penig gonoszabbak erősebben kell hajtani [JF lovászimesteri ut.].

tanításbeli tanításra szánt; care a fost consacrat/destinat pentru deprindere/învățare ...; des Unterrichts, von der Lehre, (hier:) Zureit-, zum Einreiten. 1722: A Pej hámos Lovak szépek, most ugyan meg ronta valamennyire az Tanításbéli idő; de akar hová lehetne discretizalni velle (!) Jo hámosokis, kár volna Postára hurczolni őket [KJ. Rétyi Péter lev.].

tanítási tanításra vonatkozó; de învățare/instruire; Unterrichts-, Lehr-. Szk: ~ költség. 1823–1830: A kollégiumnak akkori rendtartása szerint a pünköst utáni examenkor már a poeticább promoveálótam volt. De látván nagy szegénységbe lett esésünket s hogy nem volna ki ruházzon s a tanítási költséget megszerezné, lemondottam a tanulásról, s szabómesterségre szántam magam [FogE 87].